

Ursula Legvin.....Leva ruka tame

Ursula Legvin, LEVA RUKA TAME
Preveo Zoran Živković

Adaptirao : Petar Popović

1. PARADA U EREN-RANGU

Iz arhiva Haina. Prepis dokumenta upućenog ansiblom pod oznakom 01–01101–934–2–Geten. Poslato stabilu na Olulu. Izveštaj Dženlija Aija, prvog mobila na Getenu/Zimi, hainski ciklus 93, ekumenske godine 1490–97.

Podneću izveštaj kao da pričam priču zato što su me na matičnom svetu naučili, dok sam još bio dete, da Istina predstavlja stvar mašte. Najpouzdanija činjenica može da zakaže ili da odnese prevagu već prema stilu kojim je izložena: slično onom naročitom organskom dragulju naših mora, koji dobija na sjaju kada ga nosi jedna žena, dok na drugoj tamni i pretvara se u prah. Činjenice nisu ništa čvršće, skladnije, okruglije i stvarnije od bisera. Ali i činjenice i biseri su osetljivi.

Priča nije u potpunosti moja, niti je samo ja pričam. U stvari, uopšte nisam siguran čija je ovo priča; vi ćete to bolje prosuditi. Ali ona je celovita, a ako povremeno bude izgledalo da se činjenice menjaju sa promenjenim glasom, onda je na vama da odaberete one koje vam se više sviđaju; pa ipak, nijedna od njih nije lažna i ovo je celovita priča.

Ona počinje četrdeset četvrtog dijurnala 1491. godina, koji se na planeti Zimi, u narodu Karhide, naziva odharhahad tuva; posredi je dvadeset drugi dan trećeg meseca proleća Prve godine. Ovde je uvek Prva godina. Svakog Prvog dana u godini menjaju se jedino datiranja prošlih i budućih godina, koje se računaju unazad i unapred od jedinstvenog Sada. Bilo je, dakle, proleće Prve godine u Erenrangu, glavnom gradu Karhide, a moj život se nalazio u opasnosti, čega nisam bio svestan.

Učestvovao sam na paradi. Išao sam odmah iza gosivora, a neposredno ispred kralja. Padala je kiša.

Kišni oblaci iznad tamnih kula, kiša koja lije u duboke ulice, mračan, kameni grad šiban olujom, kroz koji lagano krivuda jedna zlatna žila. Najpre stupaju trgovci, velmože i zanatlije grada Erenranga, red za redom, veličanstveno odeveni; lako napreduju kroz kišu, kao ribe kroz more. Lica su im bodra i spokojna. Ne marširaju ukorak. Ovo je parada bez vojnika, pa čak i bez podražavanja vojnika.

Zatim dolaze lordovi, gradonačelnici i poslanici, po jedna osoba, pet, četrdeset pet ili četiri stotine, iz svih pokrajina i potpokrajina Karhide; široka, urešena povorka koja se kreće uz muziku metalnih rogova i šupljih, kockastih svirala od kostiju i drveta, kao i uz suve, čiste tonove električnih frula. Raznovrsne zastave velikih pokrajina mešaju se, u pometnji boja šibanoj kišom, sa žutim zastavicama kojima je iskićen put, a različite melodije pojedinih grupa tvore nesazvučje, preplićući se međusobno u mnoštvu ritmova koji odjekuju dubokom, kamenom ulicom.

Potom pristiže skupina opsenara sa uglačanim zlatnim kuglama, koje hitaju uvis, u blistave letove, zatim ih hvataju, pa ponovo bacaju, stvarajući sjajnu opsenu mlazeva vodoskoka. A onda, najednom, kao da su doslovce ščepale svetlost, zlatne kugle blesnu poput obasjanog kristala: sunce se probilo kroz oblake.

Posle toga sledi četrdeset svirača na gosivorima, svi odeveni u žuto. Gosivor, koji se svira jedino u kraljevom prisustvu, tvori neskladno, rastrojavajuće mukanje. Kada se četrdeset ovih instrumenata oglasi zajedno, onda se čoveku rastrese um, zatresu se kule Erenranga, stresu se poslednje kišne kapi iz olujnih oblaka. Ako je ovo kraljevska muzika, nije onda nikakvo čudo što su svi kraljevi Karhide ludi.

Iza svirača nastupaju redom kraljeva svita, čuvari, gradski i dvorski službenici i dostojanstvenici, poslanici, senatori, većnici, ambasadori, lordovi kraljevstva; niko od njih ne drži korak niti ide u poretku, pa ipak svi hode veoma dostojanstveno, a među njima je i kralj Argaven XV, u beloj tunici, košulji i čakširama, sa kožnim gležnjacima boje šafrana i šiljatom, žutom kapom. Zlatan prsten predstavlja njegov jedini ukras i znamenje svojstva. Iza ove skupine osam kršnih delija nosi kraljevu nosiljku, urešenu zlatnim safirima, kojom se nijedan kralj nije provozao već stolecima, svetkovinsku relikviju iz Daleke davnine. Uz nosiljku ide osam čuvara naoružanih "napadačkim puškama", takođe ostacima iz varvarskije prošlosti, koje, međutim, nisu prazne, već napunjene sačmom od mekog gvožđa. Smrt stupa iza kralja. Iza smrti dolaze đaci zanatlijskih škola, akademija i tehničkih učilišta, kao i podmladak kraljevog ognjišta, dugački redovi dece i mladeži u belom, crvenom, zlatatom i zelenom; konačno, izvestan broj tamnih automobila u tihoj, laganoj vožnji završava povorku.

Kraljeva svita, u kojoj sam bio i ja, okuplja se na jednoj platformi napravljenoj od sveže istesane drvene građe pokraj nezavršenog luka Rečne kapije. Prigoda parade jeste dovršenje tog luka, čime se okončava izgradnja novog drumca i Rečne luke Erenranga, veliki poduhvat drenažiranja, zidanja i putogradnje, na šta je utrošeno pet godina rada i po čemu će se kraljevanje Argavena XV isticati u letopisima Karhide. Stojimo prilično zbijeni na platformi u našim vlažnim i nezgrapnim odeždama. Kiša je prestala, sunce nas obasjava, blistavo, jarko, izdajničko sunce Zime. Obraćam se osobi koja stoji s moje leve strane.

"Toplo je. Stvarno je toplo."

Osoba s moje leve strane – jedan zdepast, crnomanjast Karhidanin zagladene i teške kose, odeven u tešku kabanicu od zelene kože protkane zlatom, u tešku belu košulju, u teške čakšire i sa lancem oko vrata od teških srebrnih karika od kojih je svaka velika kao šaka – ta osoba, silno se znojeći, uzvraća mi: "Baš jeste."

Svuda oko nas, koji stojimo zbijeni na platformi, pružaju se lica žitelja grada, podignuta nagore, slična mnoštvu smeđih, okruglih kamičaka, svetlucajući se hiljadama netremičnih očiju poput liskuna.

A onda kralj počinje da se penje brvinom od sirove drvene građe koja vodi od platforme do vrha luka, čiji se još nespojeni stubovi nadnose nad gomilu, gatove i reku. Dok se on uspinje, gomila se uskomeša i prozbori mnogoglasnim mrmljanjem: "Argavene!" Kralj ništa ne uzvraća. Oni to i ne očekuju. Gosivori se oglašavaju gromovitim,

naskladnim hukom, a potom zamuknu. Tišina. Sunce obasjava grad, reku, gomilu i kralja. Zidari su dole stavili u pokret električni čekrk i kako se kralj penje uvis, završni kamen luka ga pretiče, vezan užadima, a zatim biva podignut do vrha, podešen na mesto i uglavljen gotovo bešumno, iako predstavlja veliki blok od jedne tone, u prazninu između dva stuba, pretvarajući ih u jedan, u jedinstvenu tvorevinu, u luk. Jedan zidar sa mistrijom i vedrom čeka kralja na vrhu skele; svi ostali radnici silaze dole lestvicama od užadi, slično roju buva. Kralj i zidar spuštaju se na klena, visoko između reke i sunca, na svom delu skele. Uzevši mistriju, kralj počinje da malteriše dugačke spojnice završnog kamena. Ne čini to samo simbolično da bi odmah vratio mistriju zidaru, već se prilježno daje na posao. Za razliku od ostalih malterskih premaza, cement koji se ovde upotrebljava ružičaste je boje; posmatrajući pet ili deset minuta kralja zadubljenog u posao, pitam osobu s moje leve strane: "Da li se vaši završni kamenovi uvek spajaju crvenim cementom?" Ista je, naime, boja uočljiva oko svakog završnog kamena na lucima Starog mosta, koji se prelepo nadvio nad reku uzvodno od ovog novog luka.

Obrisavši znoj sa tamnog čela, muškarac – moram da kažem muškarac, budući da sam za njega već upotrebio muški rod – muškarac mi odgovori: "U Dalekoj davnni završni kamen uvek je bio spajan malterom od smrvljenih kostiju izmešanih sa krvlju. Bile su to ljudske kosti i ljudska krv. Bez tog krvnog spoja luk bi se srušio, shvatate. Danas u tu svrhu koristimo životinjsku krv."

On često tako govori, otvoreno, ali oprezno, sa primesom ironičnosti, kao da stalno ima na umu da ja sagledavam i prosuđujem stvari kao tuđin: jedinstveno stanovište za pripadnika jedne tako izdvojene rase i za nekoga ko je na tako visokom položaju. On je jedan od najmoćnijih ljudi u zemlji; nisam sasvim siguran šta bi bio pravi istorijski ekvivalent njegovog ranga: vezir, predsednik vlade ili kancelar; karhidski naziv za to glasi Kraljevo uho. On je lord jedne pokrajine i lord kraljevstva, čovek koji pokreće velika zbivanja. Zove se Terem Hart rem ir Estraven.

Kralj izgleda da je završio malterisanje, što me raduje; ali, prošavši ispod lučnog pregiba po izukrštanom spletu skela, on se ponovo daje na posao sa druge strane završnog kamena koji, na kraju krajeva, i ima dve strane. Kod Karhišana je sasvim neuputno biti nestrpljiv. Oni su, doduše, sve drugo samo ne flegmatičan narod, ali su zato tvrdoglavi, uporni, a naročito vole da malterisanje obave do kraja kako valja. Gomila na keju reke Ses zadovoljna posmatra kralja kako radi, ali meni je dosadno i toplo. Nikada mi ranije nije bilo vrućina na Zimi; niti će mi ikada više biti; pa ipak, ne uspeva mi da uživam u ovoj povlastici. Odeven sam za ledeno doba, a ne za sunčanje, sa slojevima i slojevima odeće, od tkanog biljnog vlakna, veštačkog vlakna, krzna, kože, što čini masivan štitnik od hladnoće, u kome sada venem kao list rotkvice. Da bih odvratio pažnju od toga, posmatram gomilu i ostale učesnike parade okupjene oko platforme; zastave njihovih pokrajina i klanova stoje opuštene i svetle na suncu, a ja zaludno zapitkujem Estravena čija je ova, a čija ona. On zna svaku za koju ga pitam, iako ih ima na stotine, od kojih su neke iz dalekih pokrajina, ognjišta i malih plemena Olujne krajine Pering i Kermlandije.

"I ja sam iz Kermlandije", kaže on, pošto sam izrazio divljenje prema njegovom znanju. "U svakom slučaju, to mi je posao da poznajem pokrajine. One tvore Karhidu. Da bi se vladalo ovom zemljom, treba vladati njenim lordovima. To, doduše, nije uvek bilo izvodljivo. Jeste li čuli za izreku: Karhida nije nacija, već porodična razmirica?" Priznajem da nisam i podozrevam da ju je Estaven smislio; nosi njegov zaštitni znak.

U tom trenutku jedan drugi član kioremije, gornjeg doma ili skupštine, kojom predsedava Estraven, uspeva da guranjem prokrči put do ovoga i počinje nešto da razgovara sa njim. To je kraljev rođak Peme Harge rem ir Tibe. Glas mu je veoma prigušen dok se obraća Estravenu, držanje pomalo nadmeno, a osmeh kao da mu ne silazi sa lica. Znojeći se kao santa leda na suncu, Estraven ostaje ugladen i hladan kao led, glasno odgovarajući na Tibeova mrmljanja, tonom čija uobičajena ljubaznost u priličnoj meri pravi od sagovornika budalu. Posmatrajući kralja kako malteriše, ja prisluškujem, ali ne uspevam da razaberem ništa drugo izuzev neprijateljstva između Tibe i Estravena. To nema veze sa mnom, u svakom slučaju, i mene jedino zanima ponašanje ovih ljudi koji vladaju jednom nacijom, u starovremenom smislu, koji uparvljavaju sudbinama dvadeset miliona drugih ljudi. Moć je postala tako tanana i složena stvar u ustrojstvu koje je usvojio Ekumen, da bi njeno dejstvovanje mogao da razabere samo čovek veoma istančane pronicljivosti; ovde je, međutim, ona još ograničena, još vidljiva. Kod Estravena se, na primer, gleda na moć kojom on raspolaže kao na osnaženje njegovog karaktera; ne može se dogoditi da Kraljevo uho načini neki bezrazložan gest ili da kaže neku reč koja se ne bi čula. On to zna i svest o tome pridaje mu znatno više stvarnosti nego što je ima većina drugih ljudi: čvrstinu bića, suštastvenost, ljudsku veličajnost. Ništa nije uspešnije od uspeha. Nemam poverenja u Estravena, čije mi pobude stalno ostaju nejasne; ne dopada mi se; pa ipak, osećam i reagujem na njegov autoritet, kao što osećam i reagujem na toplotu sunca.

Dok još razmišljam o tome, sunce ovog sveta biva zaklonjeno oblacima koji se ponovo sakupljaju i ubrzo se duž reke spušta kiša; njene proredene, krupne kapi razlivaju se po gomili na keju, zatamnjujući nebo. Dok se kralj spušta niz brvinu, sunčevi zraci probijaju se poslednji put, od čega njegova bela prilika i veliki luk za trenutak postanu istaknuti i blistavi spram južnog neba koje se crni olujnim oblacima. Oblaci se zatvaraju. Nalet hladnog vetra brišući dolazi Ulicom luke i dvorca, reka se obliva sivilom, krošnje drveća duž keja ustrepere. Parada je gotova. Pola časa kasnije počinje da pada sneg.

Dok se kralj automobilom odvozi niz Ulicu luke i dvorca, a gomila počinje da se razilazi poput mnoštva krupnih oblutaka koje kotrlja spora plima, Estraven se ponovo okreće prema meni i kaže: "Da li biste obedovali sa mnom večeras, gospodine Ai?" Ja prihvatam, više iznenađen nego zadovoljan. Estraven je učinio mnogo za mene tokom poslednjih šest ili osam meseci, ali ja nisam očekivao niti želeo ovakav izraz lične počasti kao što je poziv u njegovu kuću. Harge rem ir Tibe još je stajao pored nas, što znači da je čuo ovo, a ja sam osetio da je baš tako i bilo zamišljeno. Ozlojeđen tim činom, koji je predstavljao izraz tipično ženske sklonosti ka spletkarenju, sišao sam sa platforme i umešao se u gomilu, služeći se pri tom pomalo ramenima i laktovima. Moja visina ne premaša mnogo getenjanski prosek, ali razlika naročito postaje upadljiva u

Ursula Legvin.....Leva ruka tame

mnoštvu. To je on, pogledaj, eno izaslanika. Razume se, bio je to deo mog posla, ali deo koji mi je padao sve teže, a ne lakše, kako je vreme prolazilo; sve češće sam žudeo za anonimnošću, žudeo za tim da se ne razlikujem od drugih. Čeznuo sam da budem kao i svi ostali.

Prošao sam nekoliko blokova Ulicom pivnica, a zatim sam skrenuo prema mom staništu; najednom, kada se gomila oko mene već proredila, ustanovio sam da pored mene korača Tibe.

"Besprekorna svetkovina", reče kraljev rođak, osmehnuvši mi se. Njegovi dugački, čisti, žuti zubi pojavljivali su se i nestajali na žutom licu svom prošaranom, iako on još nije bio zašao u godine, blagim, mekim borama."

"Dobro znamenje za uspeh nove luke", rekoh."

"Sasvim tako." Ponovo zubi.

"Svetkovina postavljanja završnog kamena najupečatljiviji je..."

"Sasvim tako. Ta svetkovina došla je do nas iz Daleke davnine. Ali nema sumnje da vam je lord Estraven to već sve rastumačio."

"Lord Esrtaven je veoma predusretljiv."

Pokušavao sam da govorim jednostavno, ali sve što sam kazao Tibeu kao da je imalo dvostruko značenje.

"Oh, veoma, doista", reče Tibe. "Lord Estraven je uistinu znamenit po svojoj ljubaznosti prema strancima." Ponovo se osmehnuo, a svaki zub je izgledao kao da ima po jedno značenje, po dva, čitavo mnoštvo, trideset dva različita značenja.

"Malo je stranaca tako strano kao što sam to ja, lorde Tibe. Veoma sam zahvalan na predusretljivosti."

"Sasvim tako, sasvim tako! A zahvalnost je otmeno, retko osećanje, koje su pesnici neštedimice ovenčavali slayom. Znatno ređe od svega drugog ovde u Erenrangu, nesumnjivo zato što nema prođu. Živimo u grubom dobu, nezahvalnom. Stvari nisu više onakve kakve su bile u vreme naših dedova, zar ne?"

"To mi je malo poznato, ser, ali slične žalopojke čuo sam i na drugim svetovima."

Tibe je nekoliko trenutaka netremice zurio u mene, kao da nastoji da ustanovi da li sam skrenuo pameću. Zatim ponovo izloži svoje dugačke, žute zube. "Ah, da! Sasvim tako! Stalno gubim iz vida da vi dolazite sa druge planete. Ali, svakako, vi na to nikad ne zaboravljate. Premda, nesumnjivo, imali biste znatno sređeniji, jednostavniji i bezbedniji život ovde u Erenrangu kada biste to mogli da smetnete s uma, a? Sasvim tako! Evo mojih kola, naložio sam da me čekaju ovde, po strani. Voleo bih da mogu da vas povezem do vašeg ostrva, ali moraću da se lišim tog zadovoljstva, budući da uskoro treba da se pojavim u kraljevoj kući, a kako kaže poslovice, siromašni rođaci valja da stižu na vreme, a? Sasvim tako!" reče kraljev rođak, ulazeći u mala, crna, električna kola i uputivši mi još jednu nisku zuba preko ramena, sa koprenom bora koja kao da mu je prekrivala oči.

Pešice sam otišao do mog ostrva. <Karhoš, ostrvo, uobičajeni naziv za zgrade sa stanovima i pansionima u kojima obitava najveći deo gradskog življa Karhide. Ostrva

sadrže od dvadeset do dve stotine privatnih soba; ishrana je zajednička; neka se vode kao hoteli, druga kao zadružne zajednice, dok treća predstavljaju mešavinu prve dve vrste. Ostrva su nesumnjivo prilagođeni gradski oblik temeljne karhidske institucije Ognjišta, premda im, razume se, nedostaje mesna i rodoslovna postojanost ovog vida zajednice.> Pošto su se nedavno otopili i poslednji zimski snegovi, sa vrta pred kućom nestalo je belog pokrova, a zimska vrata, na visini od deset stopa iznad tla, stajace sada zatvorena nekoliko meseci, dok se ne vrate jesen i duboki snegovi. Iza ugla zgrade, u blatu, ledu i ranom, mekom, bujnom, proletnjem rastinju bašte stajao je jedan mladi par i razgovarao. Držali su se za desne ruke. Bili su u prvoj fazi kemera. Krupne, meke pahuljice igrale su oko njih dok su bosonogi stajali u ledenom blatu, prepletenih prstiju, očiju samo jedno za drugo. Proleće na Zimi.

Užinao sam na mom ostrvu, a kada su gongovi na Remnijevoj kuli otkucali četvrti čas, bio sam u dvorcu, spreman za večeru. Karhidani imaju četiri glavna obroka dnevno, doručak, ručak, užinu i večeru, ali i koriste svaku priliku da još nešto gricnu i prezalogaje u međuvremenu. Na Zimi nema velikih, mesnatih životinja, kao ni proizvoda dobijenih od sisara: mleka, maslaca i sira; jedine namirnice koje obiluju belančevinama i ugljenim hidratima jesu razne vrste jaja, ribe i koštunjavog voća, kao i hainske žitarice. Mršava ishrana za oštru klimu, što nalaže da se hrana unosi često u organizam. U početku se u mene uvrežila navika da jedem maltene svakih nekoliko minuta. Tek kasnije te godine ustanovio sam da su Getenjani usavršili tehniku ne samo neprekidnog obedovanja već isto tako neograničenog gladovanja.

Sneg je i dalje padao, blaga proletnja vejavica, znatno prijatnija od neumoljive kiše Otapanja koje tek što je minulo. Stigao sam do dvorca i prošao kroz njega u utihloj, bledej tami, punoj snežnih pahuljica, samo jednom zalutavši. Dvorac Erenranga predstavlja, u stvari, grad u gradu, zidinama ograđen metež palata, kula, vrtova, dvorišta, manastira, zasvođenih mostova, nezasvođenih tunelskih prolaza, šumaraka i tamnica po zamkovima – tvorevina viševekovne paranoje velikih razmera. Nad svim tim uzdižu se tmurni, crveni, kitnjasti zidovi kraljevske kuće, u kojoj, iako je u neprekidnoj upotrebi, ne živi niko drugi do kralj. Svi ostali, posluga, osoblje, lordovi, ministri, članovi skupštine i ko već ne, spavaju u drugim palatama, utvrđenjima, zamkovima, barakama i kućama unutar zidina. Kao znak kraljeve posebne naklonosti, Estraven je obitavao u takozvanoj Ugaonoj crvenoj nastambi; bila je to kuća sagrađena pre četiri stotine četrdeset godina za Harmesa, omiljenog kemera Emrana III, čija se lepota još veliča i koga su plaćenici unutrašnje klike oteli, osakatili i načinili maloumnikom. Emran III umro je četrdeset godina posle toga i dalje iskaljujući osvetnički bes na svojoj nesrećnoj zemlji: Emran Zlehudi. Tragedija je tako stara da je njen užas već izbledeo, a samo izvestan duh verolomstva i sete i dalje lebdi među kamenim zidovima i senima kuće. Vrt je bio neveliki i ograđen zidom; stabla serema stajala su nadvijena nad jedan mali kameni bazen. U prigušenim prugama svetlosti koje su dopirale sa prozora kuće mogao sam da razaberem snežne pahuljice i vlaknaste, bele grumuljice spora drveća kako zajedno meko padaju na tamnu površinu vode. Estraven je stajao i čekao me, gologlav i

bez kaputa na studeni, posmatrajući to maleno, tajnovito, neprekidno poniranje snega i semenja u noć. Tiho me je pozdravio i uveo u kuću. Nije bilo drugih gostiju.

To me je začudilo, ali odmah smo seli za trpezu, a dok se obeduje, ne razgovara se o poslu; osim toga, moje čuđenje začas je prešlo na posluženi obed, koji je bio izvrstan, pa je kuvar, čiju sam veštinu pohvalio iz sveg srca, čak uspeo da naprosto preobrazi neizbežne hlebne jabuke. Posle večere, uz vatru, ispili smo toplo pivo. Na svetu gde je uobičajeni deo pribora za jelo jedna alatka kojom razbijate led što se uhvatio na piću između dva gutljaja čovek i te kako ceni kada ga neko počasti toplim pivom.

Estraven je prijatno ćaskao za trpezom; sada, sedeći sa druge strane ognjišta, utonuo je u ćutanje. Iako sam se nalazio na Zimi već skoro dve godine, ni izdaleka još nisam bio kadar da sagledam žitelje ove planete njihovim vlastitim očima. Pokušavao sam, ali moja nastojanja bivala su osujećena podsvesnim zaprekama, zbog kojih sam Getenjanina video najpre kao muškarca, pa onda kao ženu, razdvajajući ga na ove dve kategorije tako nebitne njegovoj prirodi, a tako suštinske mojoj. Baš zato, dok sam ispijao gorko pivo koje se pušilo, pomislio sam kako je Estravenovo ophođenje za stolom bilo tipično žensko, puno dražesnosti, takta, odsustva ozbiljnosti, pritrvorno i prepredeno. Nije li možda upravo ta meka, podatljiva ženstvenost bila razlog što mi se on nije dopadao i što je izazivao nepoverenje u meni? Jer bilo je nemoguće misliti o njemu kao o ženi; o toj tamnoj, ironičnoj, moćnoj prilici koja je sedela preko puta mene u tami odagnavanoj sjajem vatre; pa ipak, kad god bih pomislio o njemu kao o muškarcu, javio bi mi se utisak neistinosti, obmanjivanja: da li se to odnosi na njega samog ili na moj stav prema njemu? Glas mu je bio mek i prilično zvonak, ali ne i dubok; teško je mogao da prođe kao glas muškarca, a ništa lakše ni kao glas žene... no, šta je to govorilo?

"Žao mi je", kazao je "što sam toliko dugo morao da odgađam to zadovoljstvo da vas pozovem u svoj dom; bar mi je zbog toga milo što među nama više nema govora o zastupničkom odnosu."

Ovo me je malo zbunilo. On je svakako do sada bio moj zastupnik na dvoru. Misli li da me je audijencija, koju mi je za sutra priredio kod kralja, učinila njemu ravnim? "Bojim se da vas nisam shvatio", rekoh.

Ništa nije odmah uzvratilo, očigledno takođe zbunjen. "Ovaj, razumete", prozborio je konačno, "pošto ste ovde... shvatate da se, očigledno, više ne zauzimam za vas kod kralja."

Kazao je to kao da se stidi mene, a ne sebe. Jasno, njegov poziv i moje prihvatanje imali su izvesno značenje koje mi je promaklo. Ali moja pogreška bila je u ophođenju, njegova u moralu. Sve što mi je u prvi mah palo na um bilo je da s puno prava nisam od početka verovao Estravenu. On ne samo što je bio prepreden i što je bio moćan već je bio i veroloman. Sve ove mesece u Erenrangu on je bio taj koji me je slušao, koji je odgovarao na moja pitanja, slao je lekare i inženjere da potvrde da su moj telesni sklop i moj brod tuđinske prirode, predstavljao me je ljudima s kojim je trebalo da se upoznam i postepeno me uzdizao od statusa veoma maštovitog čudovišta, za šta sam držan prve godine, do sadašnjeg uvažavanja kao tajanstvenog izaslanika koga će čak

i kralj primiti. A sada, uznevši me do ove opasne visine, on iznenada i hladno izjavljuje da mi odriče dalju podršku.

"Naveli ste me da se oslonim na vas..."

"Sve je to bilo pogrešno."

"Hoćete li da kažete da se, priredivši mi audijenciju, niste kod kralja založili za moje poslanstvo kao što ste..." Uspeo sam da se obuzdam i ne izgovorim "obećali".

"Nisam mogao."

Bio sam veoma razljućen, ali on mi nije uzvratilo ni ljutnjom ni izvinjenjem.

"Da li biste mi kazali zašto?"

Posle kratkog oklevanja, on reče: "Da", a zatim ponovo zastade. U tišini koja je zavlдалa palo mi je na um da jedan ubog i nezaštićen tuđinac ne bi trebalo da zahteva objašnjenja od predsednika vlade jednog kraljevstva, nadasve kada ne razume, a po svojoj prilici nikada i neće razumeti temelje moći i dejstvovanje vlasti u tom kraljevstvu. Sve je to, nesumnjivo, bila stvar šifgretova – ugleda, obraza, položaja, međusobnih odnosa ponosa, neprevodivog i svevažecег načela društvene premoći u Karhidi i svim civilizacijama Getena. Ako je odista bila stvar u tome, onda zacelo ne bih razumeo.

"Da li ste čuli šta mi je kralj kazao danas na svetkovini?"

"Nisam."

Estraven se nagnuo preko ognjišta, podigao pivski krčag iz toplog pepela i dolio mi u vrč. Nije rekao ništa više, te tako ja dodah: "Kralj vam nije ništa kazao u mom prisustvu."

"Nije ni u mom", reče on.

Konačno mi postade jasno da sam prevideo još jedan mig. Proklinjući njegovo žensko okolišenje, rekoh: "Pokušavate li to da mi kažete, lorde Estravene, da više niste u kraljevoj milosti?"

Milsim da ga je ovo naljutilo, ali nije rekao ništa što bi to pokazalo, već samo: "Ništa ne pokušavam da vam kažem, gospodine Ai."

"Tako mi Boga, voleo bih da pokušate!"

Pogledao me je radoznalo. "Dobro, onda, probajmo ovako. Postoje izvesne osobe na dvoru koje su, kako vi to kažete, u kraljevoj milosti, ali koje ne gledaju sa blagonaklonošću na vas i na vaše poslanstvo ovde."

I ti smesta hitaš da im se pridružiš, prodavši me da bi spasao vlastitu kožu, pomislio sam, ali nije bilo nikakve svrhe i reći to. Estraven je bio dvoranin, političar, a ja budala koja mu je verovala. Čak i u biseksualnom društvu političar je veoma često nešto manje od celovitog čoveka. To što me je pozvao na večeru pokazalo je da on misli kako ću ja prihvatiti njegovu izdaju podjednako lako kao što ju je on počinio. Očigledno, spasavanje obraza bilo je važnije od poštenja. Stoga odlučih da kažem: "Žao mi je što vas je predusretljivost prema meni dovela u nepriliku." Užareno ugljevlje. Likovao sam u varavom osećanju moralne nadmoćnosti, ali ne zadugo; on je bio odveć nepredskaziv.

Ponovo se zavalio u stolicu, tako da mu je svetlost plamena oblivala rumenilom kolena i negovane, snažne, male ruke, kao i srebrni vrč koji je držao, dok mu je lice bilo povučeno u senku: tamno lice, uvek zasenčeno gustom, polegлом kosom, teškim veđama

i trepavicama i smrkutom bezizražajnošću. Može li se dokučiti mačije, tuljanovo ili vidrino lice? Neki Getenjani, pomislio sam, slični su tim životinjama, sa svojim dubokim, svetlim očima čiji se izraz nimalo ne menja dok govorate.

"Sam sam sebe doveo u nepriliku", odgovori on, "jednim činom koji nema nikakve veze sa vama, gospodine Ai. Vi znate da su Karhida i Orgorein u sporu oko jedne granične oblasti u visokom Severnom području, blizu Sasinota. Argavenov deda proglasio je Sinotsku dolinu karhidskom, ali satrpeznici nikada nisu priznali ovo pripajanje. Mnogo snega iz jednog oblaka, a i postaje sve gušći. Pomogao sam nekim karhidskim ratarima koji žive u rečnoj dolini da se vrate na istok, preko stare granice, smatrajući da će se razmirice same od sebe srediti ako se dolina jednostavno prepusti Orgotima, koji su tamo živeli više hiljada godina. Bio sam u upravi Severnog područja pre nekoliko godina i tom prilikom sam upoznao neke od tih ratara. Maska mi je bila i samo pomisao na to da mogu da stradaju u upadima ili da budu upućeni na dobrovoljačka dobra u Orgorein. Zašto naprosto u korenu ne saseći uzrok spora?... Ali to nije rodoljubiva zamisao. Štaviše, ona je kukavička i ugrožava šifretor samog kralja."

Njegova ironičnost i cela ta zapetljivina oko graničnog spora sa Orgoreinom uopšte me nisu zanimali. Vratio sam se na stvar koja se ticala nas dvojice. Svejedno da li imam poverenja u njega ili ne, on mi i dalje može biti od izvesne koristi. "Žao mi je", rekoh, "ali bila bi prava šteta dopustiti da ta poteškoća vezana za nekoliko ratara predstavlja prepreku mom poslanstvu kod kralja. Ovde je ulog nesavrnjivo veći od nekoliko milja državne granice."

"Slažem se. Znatno je veći. Ali možda će Ekumen, između čijih se međa pruža stotinu svetlosnih godina, pokazati malo strpljenja prema nama."

"Stabili Ekumena veoma su strpljivi ljudi, ser. Oni će čekati stotinu ili pet stotina godina da Karhidani i ostali žitelji Getena temeljito razmisle i odluče da li će se pridružiti ostalom čovečanstvu. Govorim naprosto iz lične nade. I iz ličnog razočaranja. Priznajem da sam pomislio da ću uz vašu podršku..."

"I ja sam to verovao. No, glečeri se nisu zaledili preko noći..." Fraze su mu lako navirale sa usana, ali duhom je bio odsutan. Sedeo je zadubljen u misli. Predočio sam u sebi njegovu priliku kako me pomera, zajedno sa ostalim pešacima, na ploči gde se igrala igra moći. "Došli ste u moju zemlju", kazao je konačno, "u neobično vreme. Stvari se menjaju; predstoji nam novi obrt. Ne, nije toliko obrt posredi, već okolnost da smo predaleko odmakli putem kojim smo išli. Mislio sam da će nas vaše prisustvo, vaše poslanstvo, sprečiti da nastavimo pogrešnim pravcem, da će nam pružiti potpuno novu mogućnost. Ali u pravom trenutku... na pravom mestu. Sve je to veoma rizično, gospodine Ai."

Nestrpljiv zbog njegove uopštenosti, rekoh: "Nagoveštavate mi da ovo nije pravi trenutak. Da li mi savetujete da opozovem audijenciju?"

Moja nespretnost ispala je još gora na karhidskom jeziku, ali Estraven se nije osmehuo, niti trgao zbog toga. "Bojim se da samo kralj uživa tu povlasticu", reče blago.

"Oh, zaboga, da. Nisam tako mislio." Za trenutak sam zagnjurio glavu među šake. Vaspitavan u otvorenom, nespontanom društvu Zemlje, naprosto nikada neću uspeti

da se saživim sa protokolom, sa uzdržanošću, što je bilo na visokoj ceni kod Karhidana. Znao sam šta je kralj, istorija na Zemlji obilovala je njima, ali mi je nedostajalo iskustveno osećanje za povlastice, nedostajao mi je takt. Podigao sam vrč i povukao topao i opor gutljaj. "U redu, kazaći kralju manje nego što sam nameravao kada sam računao na vašu podršku."

"Dobro."

"Zašto dobro?" upitao sam.

"Vidite, gospodine Ai, vi niste sumanut čovek. Baš kao ni ja. Ali, s druge strane, nijedan od nas dvojice nije kralj, shvatate... Pretpostavljam da ste imali nameru da razborito objasnite Argaveni da je svrha vašeg poslanstva ovde pokušaj da se sklopi savez između Getena i Ekumena. On je, razume se, u to već upućen, jer, kao što vam je poznato, ja sam ga obavestio. Založio sam se za vas kod njega, nastojao sam da mu pobudim zanimanje za vas. Ali rđavo sam postupio, u rđavo vreme. Budući i sam veoma zainteresovan, sasvim sam smetnuo s uma da je on kralj i da stvari ne sagledava razborito, već kraljevskim očima. Sve što sam mu kazao jednostavno mu je značilo da mu je moć ugrožena, da mu kraljevstvo predstavlja samo zrnce prašine u svemiru, da mu je kraljevanje tek puka tričarija za ljude u čijoj se vlasti nalazi stotinu svetova."

"Ali Ekumen ne vlada, on usaglašuje. Njegova moć ravna je moći država i svetova koji ga sačinjavaju. U savezu sa Ekumenom Karhida će postati nesavrnjivo bezbednija i značajnija nego ikada u prošlosti."

Estraven ništa nije odgovorio nekoliko trenutaka. Sedeo je samo, netremice zureći u vatru, čiji su plamenovi trepereli, odražavali se o njegov vrč i o veliki, svetli, srebrni lonac, znamenje položaja, koji mu je visio preko ramena. Stara kuća oko nas utonula je u tišinu. U početku je tu bio jedan poslužitelj koji nam je izneo večeru, ali kako Karhidani nisu znali za instituciju ropstva, niti su držali lične sluge, oni su iznajmljivali usluge, a ne ljude, a do sada se već cela posluaga razišla kućama. Čovek kao što je Estraven jamačno je držao oko sebe čuvaru, budući da ubistvo predstavlja veoma živu instituciju u Karhidi, ali ja nisam ni video ni čuo nekog od njih. Bili smo sami.

Ja sam bio sam, sa jednim strancem, unutar zidina tamnog dvorca, u tuđem gradu čije je lice sneg izmenio, u srcu ledenog doba jednog tuđinskog sveta.

Sve što sam kazao, večeras i otkako sam došao na Zimu, najednom mi se učinilo i glupo i neverovatno. Kako sam mogao očekivati da će ovaj ili bilo koji drugi čovek poverovati u moje bajke o drugim svetovima, drugim rasama, o jednoj maglovitoj i blagonaklonoj vladi tamo negde u svemiru? Sve je to predstavljalo besmislicu. Pojavio sam se u Karhidi u jednom čudnom brodu i u nekim pogledima razlikovao sam se fizički od Getenjana; to je nalagalo objašnjenja. Ali moja tumačenja bila su protivna zdravom razumu. U tom trenutku ni ja sam nisam više verovao u njih.

"Verujem vam", reče stranac, tuđin koji je bio sam sa mnom, a mene je u toj meri obuzela samoootuđenost da sam ga zabezegnuto pogledao. "Bojim se da vam i Argaven veruje. Ali on nema poverenja u vas. Delimično zbog toga što više nema poverenja u mene. Počinio sam greške, nisam bio obazriv. Ne mogu više da računam ni na vaše poverenje, budući da sam vas izložio opasnosti. Zaboravio sam šta je kralj,

zaboravio sam da je kralj u vlastitim očima Karhida, zaboravio sam šta je rodoljublje, kao i to da je on, nužnim načinom, savršeni rodoljub. Pitao bih vas nešto, gospodine Ai: znate li vi, na osnovu vlastitog iskustva, šta je rodoljublje?"

"Ne" rekoh, stresavši se pred silinom te snažne ličnosti koja se najednom cela nadnela nada mnogom. "Mislim da ne znam. Osim ako pod rodoljubljem ne podrazumevate ljubav prema otadžbini, za šta znam."

"Ne, nisam imao na umu ljubav kada sam kazao rodoljublje. Imao sam na umu strah. Strah od drugih. Izrazi koji su njemu primereni znatno su pre političkog nego pesničkog karaktera: mržnja, takmaštvo, nasilnost. Taj strah buja u nama. Narasta iz godine u godinu. Ouveć smo daleko odmakli tim putem. Ali vi, koji ste došli sa jednog sveta što je prerastao nacije pre mnogo stoleća, koji teško možete da razaberete o čemu ja to pričam, koji nam pokazujete novi put..." Zastao je. Nekoliko trenutaka potom ponovo je progovorio, povrativši pribranost, hladan i ugladen: "Upravo iz straha odbijam da se zauzmem za vašu stvar kod kralja, sada. Ali ne iz straha za samoga sebe, gospodine Ai. Ja se ne ponašam rodoljubivo. Postoje, konačno, i druge nacije na Getenu."

Nisam imao nikakvu predstavu o tome šta smer, ali sam bio ubeđen da ga ne treba doslovce shvatiti. Od svih mračnih, opstruktivnih, zagonetnih duša koje sam sreo u ovom turobnom gradu, on je bio najmračnija. Neću prihvatiti njegovu zamršenu igru. Ništa nisam uzvratilo. Nedugo potom on je nastavio, prilično uzdržano. "Ako sam vas dobro shvatio, vaš Ekumen je u suštini posvećen opštim interesima čovečanstva. Kod nas su Orgote iskusile podređivanje parohijskih interesa opštim interesima, dok Karhidani gotovo da nisu. Satrpeznici Orgoreina uglavnom su ljudi zdrave pameti, premda nevelike inteligencije, dok je kralj Karhide ne samo sumanut nego i prilično glup."

Bilo je jasno da Estraven uopšte nije odan podanik. Uz blago osećanje odvratnosti, rekoh: "Mora da je teško služiti mu, ako je to slučaj."

"Nisam siguran da sam ikada služio kralju", reče kraljev predsednik vlade. "Niti da sam to uopšte nameravao. Ja nisam ničiji sluga. Čovek mora da baca svoju vlastitu senku..."

Gongovi na Remnijevoj kuli stali su da otkucavaju šesti čas, ponoć, i ja to iskoristih kao povod da pođem. Dok sam oblačio kaput u predvorju, on reče: "Za sada sam izgubio priliku, budući da pretpostavljam da ćete napustiti Erenrang", zašto li samo to pretpostavlja, "ali verujem da će doći dan kada ću ponovo moći da vam postavim neka pitanja. Naročito o vašem opštenju umovima; jedva da ste pokušali da mi to razjasnite."

Njegova radoznalost izgledala je savršeno iskrena. Odlikovala ga je drskost moćnih. Njegova obećanja da će mi pomoći takođe su izgledala iskrena. Odgovorio sam: "da, svakako, kad god budete želeli", i to je bio svršetak večeri. Otrpatrio me je kroz vrt povrh koga je, obasjan sjajem getenskog velikog, mutnog, zagasitog meseca, počivao tanak snežni pokrov. Zadrhtao sam kada smo izišli, jer temperatura je bila poprilično ispod tačke mržnjenja, na šta on primeti uz ugladenu iznenađenost: "Hladno vam je?" Za njega je to, razume se, bila blaga, proletnja noć.

Bio sam umoran i utučen. Rekoh: "Hladno mi je od časa kada sam stigao na ovaj svet."

"Kako ga zovete, mislim ovaj svet, na vašem jeziku?"

"Geten."

"Niste mu dali neko vaše ime?"

"Jesmo. Učinili su to prvi istraživači. Nazvali su ga Zima."

Zastali smo u kapiji vrta ograđenog zidom. Napolju, pločnici i krovovi dvoraca pomaljali su se kroz tmastu, snežnu koprenu, prošaranu tu i tamo, na različitim visinama, slabašnim, zlatnim prorezima prozora. Stojeći pod uskim lukom, podigao sam pogled, upitavši se da li je i ovaj završni kamen zamalterisan kostima i krvlju. Estraven se oprostio od mene i pošao natrag; nikada nije bio opširan pri opraštanjima i pozdravljanjima. Krenuo sam utihlim alejama i malim trgovima dvorca, dok su mi čizme škripitale u tankom sloju snega obasjanog mesečinom, a zatim kroz duboke gradske ulice prema kući. Prožimala me je studen i osećao sam se onespokojen, opčinjen verolomstvom, samotnošću i strahom.

2. MESTO U MEĆAVI

Iz zbirke tonskih zapisa severnokarhidskih "ognjišnih bajki" u arhivama Akademije istoričara u Erenrangu, pripovedač nepoznat, snimljeno za vreme kraljevanja Argavena VIII

Pre otprilike dve stotine godina u ognjištu Šat, u Olujnoj krajini Pering, živela su dva brata koja su se jedan drugome zavetovala na kemer. U to vreme, baš kao i sada, bilo je dopušteno da rođena braća održavaju kemer dok jedan od njih ne zanese dete, ali su se posle toga morali razdvojiti; nije im, dakle, bilo dozvoljeno da se doživotno zavetuju na kemer. Pa ipak, oni su to učinili. Kada je dete bilo začeto, lord Šata im je naložio da raskinu zavet i da se više nikada ne spoje u kemeru. Čuvši za ovu naredbu, jedan od braće, onaj koji je nosio dete, stao je da očajava, nije hteo da zna ni za kakvu utehu ili savet i na kraju je, pribavivši otrov, izvršio samoubistvo. Na to su se pripadnici ognjišta podigli protiv drugog brata i proterali ga iz ognjišta i pokrajine, bacivši ljagu zbog samoubistva na njega. Kako ga je uz to izgnao i njegov lord, a priča o njemu uvek mu za korak prethodila, niko nije hteo da ga primi, već su ga svi, posle trodnevnog gostoprimstva, terali sa praga kao kakvog zločinca. I tako je on išao iz mesta u mesto sve dok nije uvideo da u njegovoj rođenoj zemlji više nema milosti za njega i da mu zločin neće biti oprostjen. <Njegovo ograšenje o pravilo o rodoskvrnuću postalo je zločin onog časa kada je bilo protumačeno kao uzročnik bratovljevog samoubistva.> Budući mlad i nevičan, nije verovao da će tako biti. No, kada je video da je stvarno tako, dao se ponovo na put preko cele zemlje natrag do Šata, da bi kao izgnanik stao pred kapiju spoljnog ognjišta. A onda je ovako prozborio svojim saognjištarima: "Ja sam bez lica među ljudima. Niko me ne vidi. Govorim, ali me niko ne čuje. Dolazim, ali nisam dobrodošao. Nema mesta uz vatru za mene, nema hrane na stolu za mene, nema postelje u kojoj bih

otpočinuo. Pa ipak, još imam svoje ime: zovem se Geteren. Bacam to ime na ovo ognjište kao prokletstvo, a time i moju ljagu. Sačuvajte mi ga. A sada ću bez imena poći da potražim svoju smrt." Na to neki od ognjištara poskakaše na noge, uz dreku i metež, hotevši da ga ubiju, zato što ubistvo baca lakšu senku na kuću od samoubistva. No, on im umače i dade se u beg prema severu, u pravcu leda, ostavivši iza sebe sve gonioce. Oni se vratiše sasvim pokunjeni u Šat. Ali Geteren nije zastajao i posle dvodnevnog putovanja stigao je do Perinškog leda. <Perinški led je glečerska masa koja prekriva najseverniji deo Karhide; tokom zime, kada se Gutenški zaliv zaledi, Perinški led se spaja sa Gobrinskim ledom u Orgoreinu.>

Dva dana išao je na sever preko leda. Nije imao nimalo hrane uza se, niti ikakvu zaštitu od zime do kaputa. Na ledu ništa nije raslo, niti su se životinje kretale. Bilo je to meseca susmija i prvi veliki snegovi počeli su da padaju tih dana i noći. Hitao je sam kroz vejavicu. Drugog dana postalo mu je jasno da gubi snagu. Druge noći morao je da legne i malo otpočine. Probudivši se trećeg jutra, ustanovio je da su mu ruke promrzle, baš kao i stopala, premda nije bio kadar da izuje čizme i uveri se u to, budući da se više nije mogao koristiti šakama. Stao je da puže dalje na kolenima i laktovima. Nije imao razloga da to čini, jer bilo je sasvim svejedno da li će skočiti na jednom ili na nekom drugom mestu na ledu, ali osećao je da treba da ide na sever.

Prošlo je tako mnogo vremena, a onda je sneg prestao da pada oko njega i vetar da duva. Granulo je sunce. Nije mogao daleko da dosegne pogledom zato što mu je, onako poleglom, krzno kapuljače stalno padalo preko očiju. Ne osećajući više hladnoću u nogama i rukama, kao ni na licu, pomislio je da se od mraza sasvim ukočio. Pa ipak, i dalje je mogao da se kreće. Sneg koji je prekrivao glečer izgledao mu je neobično, kao da je bio bela trava koja raste iz leda. Povijao se kada bi ga dodirnuo, a zatim ponovo ispravljao, baš kao vlati trave. Prestao je da puzi i seo, zabacivši kapuljaču kako bi mogao da gleda. Dokle mu je pogled dopirao prostirala su se polja snežne trave, bela i blistava. Bilo je i gajeva belog drveća, sa belim lišćem koje je raslo po njemu. Sunce je sijalo, vetar je mirovao i sve je bilo belo.

Geteren je svukao rukavice i osmotrio šake. Bile su bele poput snega. Promrzline su, međutim, nestale sa njih, tako da je ponovo mogao da se služi prstima i da se podigne na noge. Nije osećao bol, studen, niti glad.

Daleko preko leda, na severu, ugledao je jednu belu kulu, sličnu kulama pokrajina, i nekoga ko mu je sa tog udaljenog mesta išao u susret. Geteren je ubrzo uspeo da razabere da je ta osoba naga, potpuno bele puti i sasvim sede kose. Nepoznati je prilazio sve bliže, dok najzad nije došao na domašaj glasa. Geteren mu se prvi obrati: "Ko si ti?"

Beli čovek reče: "Ja sam tvoj brat i kemer, Hode."

Hode je bilo ime njegovog brata koji se ubio. I Geteren tada vide da je beli čovek uistinu slika i prilika njegovog brata. Ali više nije bilo života u njegovom telu, a glas mu je zvučao tanušno poput pucketanja leda.

Geteren upita: "Kakvo je ovo mesto?"

Hode odgovori: "Ovo je mesto u mećavi. Mi koji smo digli ruku na sebe obitavamo ovde. Tu ćemo nas dvojica održati dati zavet."

Geteren se uplaši i reče: "Neću da ostanem ovde. Da si pošao sa mnom iz našeg ognjišta u južne zemlje, mogli smo da ostanemo zajedno i doživotno da održimo naš zavet, a da niko ne sazna za naše sagrašenje. Ali ti si prekršio dati zavet, odbacivši ga zajedno sa životom, tako da sada ne možeš izgovoriti moje ime."

To je bilo tačno. Hode je počeo da miče belim usnama, ali nije bio kadar da izusti bratovljevo ime.

Hitro se primakao Geterenu, ispruživši ruke da ga uhvati, i stegao ga za levu šaku. Geteren se otrže i dade u beg. Stao je da trči na jug i tako jureći ugledao kako se pred njim uzdiže beli zid snega koji pada; ušavši u njega, ponovo je pao na kolena; sada je opet mogao samo da puzi, a ne i da trči.

Devetog dana pošto je utekao na led pronašli su ga ljudi iz ognjišta Orhoh u svojoj pokrajini, koja leži severoistočno od Šata. Nisu znali ko je, niti odakle dolazi, zatekavši ga kako puzi po snegu, izgladneo, sa snežnim slepilom, lica pocmelog od sunca i mraza i u početku nesposobnog da govori. Pa ipak, nije imao nikakve tajne ozlede, izuzev što mu je leva šaka promrzla i morala da bude amputirana. Neki ljudi su kazali da je on Geteren iz Šata, o kome su čuli priče; drugi se nisu složili sa tim zato što je taj Geteren otišao na led za vreme prve jesenje mećave, tako da je jamačno skončao. On je sam poricao da je Geteren. Pošto se oporavio, napustio je Orhoh i Olujnu krajinu i uputio se u južne zemlje, prozvavši se Enoh.

Nastanio se u nizijama Rera, a kada je ostario, sreo je jednog čoveka iz rodnog kraja i upitao ga: "Kako je u pokrajini Šat?" Čovek mu je odgovorio da u Šatu stvari stoje rđavo. Ništa ne uspeva u ognjištima i na oranicama, sve je zahvatila boleština, proletnji usevi smrzavaju se u zemlji, zrela zrneljva su trula i tako to traje već godinama. Na to mu Enoh reče: "Ja sam Geteren iz Šata", i ispriča mu kako je otišao na led i šta mu se tamo dogodilo. "Kaži im tamo, u Šatu, da uzimam natrag svoje ime i senku." Nedugo potom Geteren se razboleo i umro. Putnik je preneo njegove reči u Šat i priča se da je pokrajina od tada ponovo počela da napreduje, sve je opet bilo kako treba na poljima, po kućama i u ognjištima.

3. LUDI KRALJ

Prilično sam se uspavao, a potom sam ostatak jutra proveo prelistavajući vlastite beleške o dvorskoj etiketici, kao i zapise sa zapažanjima o psihologiji i ophođenju Getenjana, potekle od mojih prethodnika, istraživača. Nije mi mnogo dopiralo do uma ono što sam čitao, ali to i nije bilo važno, budući da sam sve ionako znao napamet, a čitao sam naprosto samo zato da bih učutkao unutrašnji glas koji nije prestajao da mi ponavlja: sve je krenulo naopako. Pošto nisam mogao da ga učutkam, prihvatio sam raspravu sa njim, tvrdeći da sam kadar da nastavim i bez Estravena – čak možda i bolje bez njega. Na kraju krjeva, moj posao ovde bio je i predviđen za samo jednog čoveka. Postoji samo jedan prvi mobil. Prve vesti koje su se sa Ekumena čule na nekom drugom svetu uvek je izlagao samo jedan glas, jedan čovek koji je bio prisutan

neposredno, prisutan i sam. On je mogao biti ubijen, kao što se zbilo sa Peleldžom na Taurusu IV, ili zatvoren sa ludacima, kao što se zaredom dogodilo sa prvom trojicom mobila na Gaou; uprkos tome, ova praksa se zadržala zato što je bila delotvorna. Jedan glas koji govori istinu predstavlja veću silu od flota i armija, ako mu se da vremena; mnogo vremena; a vreme je jedna od onih stvari kojima Ekumen raspolaže u izobilju... Ali ne i ti, kazao je unutrašnji glas; no, ja sam ga konačno valjanim razlozima učutkao i tako stigao u dvorac na audijenciju kod kralja, u drugi čas, sasvim pribran i odlučan. Sve je to, međutim, iščilelo iz mene još u predvorju, pre no što sam uopšte video kralja.

Dvorski čuvari i služitelji proveli su me do predvorja kroz dugačke dvorane i hodnike kraljeve kuće. Jedan adutant zamolio me je da sačekam i ostavio me samog u visokoj prostoriji bez prozora. I tako sam ostao da stojim tu, sav nacidran za posetu njegovom kraljevskom veličanstvu. Prodao sam svoj četvrti rubin (istraživači su izvestili da Getenjani visoko cene ugljenične dragulje, baš kao i Zemljani, pa sam stoga poneo sa sobom na Zimu pregršt dragog kamenja za podmirenje životnih rashoda) i potrošio trećinu dobijene sume na odeću za jučerašnju paradu i današnju audijenciju: sve novo, veoma teško i valjano načinjeno, kako to već biva sa odećom kod Karhidana; bela košulja sa krznom, sive čakšire, dugačka kabanica slična viteškom ogrtaču, takozvani hieb, od plavozelene kože, nova kapa, nove rukavice zadenute pod prikladnim uglom za labavi pojas hieba, nove čizme... Uverenje da sam odeven kako valja pojačalo je moje osećanje pribranosti i odlučnosti. Pribrano i odlučno bacio sam pogled oko sebe.

Poput svih ostalih, i ova prostorija kraljeve kuće bila je visoka, crvena, stara, gotovo bez nameštaja, sa ustajalom studeni u vazduhu, kao da strujanja tu nisu dopirala iz drugih odaja, nego iz drugih stoleća. Vatra je pucketala u kaminu, ali od nje nije bilo koristi. Vatre su kod Karhidana zato da bi grejale duh, a ne telo. Mehaničko-industrijsko doba izuma u Karhidi traje već najmanje tri hiljade godina i tokom tih trideset vekova oni su savršili izvrsne i ekonomične naprave za centralno grejanje koje rade na paru, električnu struju i ostala načela; ali one se ne postavljaju po kućama. Da su ih postavljali, možda bi izgubili svoju fiziološku otpornost na klimatske uslove, poput arktičkih ptica kojima su se, posle puštanja iz toplih šatora gde su duže držane, javljale promrzline na nogama. Meni, međutim, koji sam spadao u tropske ptice, bilo je hladno; hladno na jedan način napolju, hladno na drugi način unutra, neprekidno i manje-više do srži hladno. Koraćao sam tamo-amo da bih se zagrejao. Malo je čega bilo u dugačkom predvorju osim mene i kamina: jedna stolica i jedan sto na kome su stajali zdela kamenova-prštaša i starinski radio sa izrezbarenom drvenom kutijom, punom intarzija od srebra i kostiju, otmena rukotvorina veštog majstora. Zvuk koji je dopirao iz njega bio je sasvim prigušen i ja ga malo pojačah, upravo kada je dvorski bilten došao na mesto jednoličnog napeva ili balade koja je prethodno emitovana. Karhidani po pravilu ne čitaju mnogo, tako da više vole da čuju nego da vide vesti i književna dela; knjige i televizijski uređaji ređi su od radija, dok novine uopšte ne postoje. Propustio sam da čujem jutarnji bilten na mom prijemniku kod kuće, a i sada sam slušao na pola uha, odsutan duhom, sve dok mi do svesti konačno nije doprlo višestruko ponavljanje imena i

nagnalo me da prekinem da koračam. Šta se to dogodilo sa Estravenom? Proglas je ponovo čitan.

"Terem Hart rem ir Estraven, lord Estrea u Kermlandiji, ovom naredbom biva lišen titule kraljevstva i mesta u skupštinama kraljevstva i nalaže mu se da napusti kraljevstvo i sve pokrajine Karhide. Ukoliko ne bude napustio kraljevstvo i sve pokrajine u roku od tri dana, ili ako se za života vrati u kraljevstvo, svaki čovek imaće pravo da ga ubije bez daljeg suđenja. Nijedan državljani Karhide ne sme da dopusti da mu se Hart rem ir Estraven obrati, kao ni da boravi u njegovoj kući ili na njegovom imanju, pod pretnjom kazne zatvora; isto tako, nijedan državljani Karhide ne sme da da ili da pozajmi Hartu remu ir Estraven novac ili dobra, kao ni da mu vrati neki pređašnji dug, pod pretnjom kazne zatvora i globe. Svim državljanima Karhide stavlja se do znanja da je zločin zbog koga je Hart rem ir Estraven izgnan zločin izdaje: on se, pod obrazinom odanog služenja kralju, u skupštini i na dvorcu privatno i javno zalagao za to da nacija–dominion Karhida odbaci svoj suverenitet i odrekne se svoje moći, kako bi postala podređena i potčinjena nacija u izvesnoj Zajednici naroda, u vezi sa čim se svima stavlja do znanja da ta i takva zajednica ne postoji, već da predstavlja oruđe i plod neosnovane uobrazilje izvesnih uročenih izdajnika, čija je namera bila da oslabe vlast Karhide oličenu u njenom kralju, a sve u korist stvarnih i sadašnjih neprijatelja zemlje. Odguirmi tuva, osmi čas, u Erenranškom dvorcu: ARGAVEN HARGE.

Naredba je bila ođštampana i istaknuta na više kapija i po stubovima u celom gradu, a emitovan proglas pročitan je sa jednog takvog letka.

Prvi poriv koji me je prožeo bio je jednostavan. Isključio sam radio, kao da sam želeo da ga sprečim da iznese dokaze protiv mene, i pohitao prema vratima. Tamo sam se, razume se, zaustavio. Zatim sam se vratio do stola uz kamin i tu stao. Više nisam bio pribran i odlučan. Poželeo sam da otvorim tašnu, izvadim ansibl i uputim na Hain poruku sa zahtevom za hitan savet. No, potisnuo sam i ovaj poriv, budući da je bio još nerazumniji od prvoga. Srećom, nisam imao više vremena za nove porive. Dvostruka vrata na naspramnom kraju predvorja otvorila su se i jedan adutant je stao u stranu da bi me propustio da prođem, najavivši me kao "Dženri Ai". (Ja se zovem Dženli, ali Karhidani nisu u stanju da izgovore glas "I"); zatim se povukao i ostavio me u crvenoj dvorani sa kraljem Argavenom XV.

Crvena dvorana kraljeve kuće bila je ogromna, visoka i dugačka prostorija. Do kamina na suprotnom kraju kao da se pružalo čitavih pola milje. Ništa manje udaljena nije izgledala ni rogasta tavanica, odakle su visili crveni, prašnjavi zastori ili zastave koje su godine već poprilično načele. Prozori su predstavljali tek proreze ili uske otvore u debelim zidovima, dok su svetiljke bile retke, visoke i prigušene. Moje nove čizme stale su da proizvode ek, ek, ek, ek dok sam koračao dvoranom prema kralju, što je potrajalo kao šestomesečno putovanje.

Argaven je stajao ispred središnjeg i najvećeg od tri kamina na niskom, prostranom uzdignuću ili platformi: oniža prilika u crvenkastoj polusenci, sa prilično naglašenim trbuhom, veoma uspravnog držanja, tamna i lišena bilo čega upadljivog u obrisima, izuzev odsjaja sa velikog prstena–pečata na palcu.

Zastao sam na rubu uzdignuća i, kao što su me uputili, nisam ništa učinio ili kazao.

"Popnite se, gospodine Ai. Sedite ovde."

Poslušao sam i seo na stolicu sa desne strane uz središnje ognjište. Ceo ovaj ceremonijal pomno sam uvežbao. Argaven nije seo; stajao je na deset stopa od mene, sa pucketavim, jarkim plamenovima iza leđa, a onda mi se obratio: "Kažite mi ono što imate da mi kažete, gospodine Ai. Čujem da nosite neku poruku."

Lice koje se okrenulo prema meni i koje su svetlost plamena i senke zarumeneli i prošarali kraterima bilo je ravno i okrutno kao mesec, kao mutan, zagasit mesec Zime. Argaven je sada delovao manje kraljevski, manje muževno nego što je izgledao sa veće udaljenosti usred svojih dvorjana. Glas mu je bio tanak, a pomamnu, umobolničku glavu držao je pod izvesnim uglom čudne osionosti.

"Moj gospodaru, ono što sam imao da kažem iščilelo mi je iz glave. Tek sada sam čuo o nemilosti u koju je pao lord Estraven."

Argaven se osmehnuo na to, osmehnuo se usiljenim, uspijenim osmehom. Nasmejao se piskutavo, poput rasrdene žene koja se pretvara da je vesela. "Proklet bio", reče on, "ti oholi, pritivorni, krivokletnički izdajnik! Večerali ste sinoć sa njim, zar ne? I on vam je pričao o tome kako je moćan dasa, kako vrti kralja oko malog prsta i kako ćete lako izići nakraj sa mnoom, budući da se on založio za vas kod mene, a? Da li vam je to kazao, gospodine Ai?"

Oklevao sam.

"Reći ću vam šta mi je ispričao o vama, ako vas to zanima. Savetovao me je da vas nipošto ne primim u audijenciju, da vas držim u iščekivanju, da vas čak, možda, otpremim u Orgorein ili na Ostrva. Čitavih pola meseca nije prestajao da mi puni uši o tome, prokleta bila njegova drskost. Ali sada je on otpremljen u Orgorein, ha, ha, ha!" Ponovo piskutav, pritivoren smeh, praćan pljeskanjem šakama. Jedan bešumni, pripravní čuvar namah se pojavio između zastora na kraju uzdignuća. Argaven zareža na njega i ovoga odmah nestade. I dalje se kikoćući i režeći, Argaven mi se približio i pogledao me pravo u oči. Tamne zenice njegovih očiju oblivala su se blagim narandžastim prelivima. Znatno sam ga se više bojao nego što sam to očekivao.

Nisam video nijedan bolji put kojim bih krenuo među svim ovim zamršenostima do potpune otvorenosti. Rekoh: "Jedino mogu da vas pitam, ser, da li se smatra da sam i ja umešan u Estravenov zločin?"

"Vi? Ne." Još pumnije se upiljio u mene. "Nemam pojma koji ste vi vrag, gospodine Ai, seksualna nakaza, veštačko čudovište ili posetilac iz pokrajine Praznine, ali zacemento znam da niste bili izdajnik, već samo oruđe jednog izdajnika. Ja ne kažnjavam oruđa. Ona mogu da budu štetna jedino u rukama rdavog radnika. Dao bih vam jedan savet." Argaven je kazao to sa neobičnim naglaskom i zadovoljstvom, a meni je tek tada palo na um da mi niko drugi, tokom dve godine, nije dao nikakav savet. Oni su odgovarali na pitanja, ali nikada otvoreno nisu savetovali, čak ni Estraven onda kada je najvećma bio od pomoći. To mora da je stajalo u vezi sa šifretorom. "Nemojte više dopustiti da vas bilo ko iskorišćava, gospodine Ai", kazao je kralj. "Čuvajte se raznih

klika. Sami kažete svoje laži, sami počinite nedela. I nikom ne verujte. Shvatate li? Nikome ne verujte. Proklet bio taj lažljivi, hladnokrvni izdajnik! Verovao sam mu. Stavio sam srebrni lanac oko njegovog prokletog vrata. Sada mi je žao što ga nisam obesio o taj lanac. Nikada mu nisam verovao. Nikada. Nikome ne verujte. Neka skapa od gladi u nužničkim jamama Mišnorija, prebirajući po ukropini, neka mu drob istruli, nikada..." Kralj Argaven se stresao, zagrenuo, roptavo došao do daha i okrenuo mi leđa. Počeo je nogom da džara trupla u velikoj vatri, sve dok guste varnice, koje su se razletale uvis, nisu stale da mu padaju po licu, kosi i crnoj tunici, a on ih hvatao golim šakama.

Ne okrenuvši se, prozborio je piskutavim, bolnim glasom: "Kažite ono što imate da kažete, gospodine Ai."

"Smem li nešto da vas upitam, ser?"

"Da." Njihao se s noge na nogu, dok je stajao licem prema vatri. Morao sam da se obratim njegovim leđima.

"Verujete li da sam ono što kažem da jesam?"

"Po Estravenovom nalogu, lekari su me prosto obasipali trakama o vama, a još je više pristizalo od inženjera iz radionica gde se nalazi vaše vozilo i tako dalje. Svi oni ne mogu biti lažovi, a svi tvrde da niste ljudsko biće. Dobro, i onda?"

"Onda, ser, ima i drugih kao što sam ja. Hoću da kažem, ja sam predstavnik..."

"One zajednice, one vlasti, da, vrlo dobro. Da li je to što želite da vas upitam – zbog čega su vas uputili ovamo?"

Iako je Argaven mogao da ne bude zdrave pameti niti oštrouman, on je raspolagao bogatim iskustvom u pogledu izvrđavanja, izazivanja i retoričkih tananosti koje su u rapravama koristili oni čije je glavno htenje u životu bilo dostizanje i očuvanje na visokom nivou odnosa koji se nazivaju šifgretor. Čitava područja tog odnosa i dalje su mi bila nejasna, ali sam nešto malo dokučio o njegovom takmačkom, prestižnom vidu, kao i o neprekidnom raspravljačkom dvoboju koji odatle može da proistekne. Sama je po sebi bila nesaopštiva činjenica da ja ne želim da vodim dvoboj sa Argavenom, već da pokušavam da opštim sa njim.

"Ja to nisam držao u tajnosti, ser. Ekumen želi savez sa nacijama Getena."

"Zbog čega?"

"Zbog materijalne koristi. Uvećanja znanja. Povećanja složenosti i jačine polja razumnog života. Obogaćenja saglasja i veće slave Boga. Radoznalosti. Pustolovine. Radosi."

Nisam govorio jezikom onih koji vladaju ljudima, jezikom kraljeva, osvajača, diktatora, generala; na tom jeziku nije bilo odgovora na njegovo pitanje. Namrgođen i odsutan duhom, Argaven je zurio u plamen, premeštajući se s noge na nogu.

"Koliko je veliko to kraljevstvo tamo u Ničemu, taj Ekumen?"

"Postoje osamdeset tri nastanjive planete u Ekumenskom području, a na njima oko tri hiljade naroda ili antropijskih grupa..."

"Tri hiljade? Tako. Kažite mi sada, zbog čega bi mi, jedni naspram tri hiljade, trebalo da imamo bilo šta sa svim tim narodima čudovišta koji obitavaju u Praznini?" Okrenuo se i pogledao me, jer i dalje je vodio dvoboj, postavljao retorička pitanja,

gotovo se šalio. Ali ta šala nije sezala odveć duboko. Osećao se – kao što me je Estraven upozorio – nelagodno, uznemireno.

"Tri hiljade naroda na osamdeset tri sveta, ser; ali najbliži Getenu nalazi se na udaljenosti koju brodovi, krećući se gotovo brzinom svetlosti, mogu da prevale tek za sedamnaest godina. Ako ste pomislili da Geten mogu da ugroze pljačkaški i napadački pohodi tih suseda, uzmite u obzir udaljenost na kojoj oni žive. Nema tog plena koji bi opravdao pljačku u svemirskim razmerama." Postojao je jak razlog što uopšte nisam pominjao rat: za ovaj pojam ne postoji reč na karhidskom. "Tgovina je, međutim, unosna. U pogledu zamisli i tehnika, koje se saopštavaju ansiblom; u pogledu dobara i artefakata, koji se šalju brodovima sa ljudskom posadom ili bez nje. Ambasadori, učenjaci, trgovci, svi bi mogli da dođu ovde; vaši predstavnici mogli bi da odu na druge svetove. Ekumen nije kraljevstvo, već koordinator, stožer trgovine i znanja; bez njega, opštenje među svetovima ljudi bilo bi prepušteno slučaju, trgovina izložena velikom riziku, kao što jamačno uvidate. Ljudski životi bili bi odveć kratki da se nose sa vremenskim skokovima između svetova, da nema ove mreže i stožerstva, kontrole i postojanosti obavljanja posla; zbog toga narodi i svetovi postaju članovi Ekumena... Svi smo mi ljudi, znate, ser. Baš svi. Svi svetovi judi nastanjeni su, pre mnogo eona, sa jednog sveta, Haina. Razlikujemo se, ali svi smo sinovi istog ognjišta..."

Ništa od ovoga što sam kazao nije pobudilo kraljevu znatiželju niti mu je ulilo spokojstvo. Otišao sam još korak dalje, pokušavši da mu objasnim kako će njegov, odnosno karhidski šifgretor biti ojačan, a ne ugrožen prisustvom Ekumena, ali ni to nije urodilo plodom. Argaven je samo stajao namrgoden, kao stara ženka vidre u kavezu, njišući se napred–nazad, sa noge na nogu, napred–nazad, stisnuvši zube u bolni osmeh. Prekinuo sam da govorim.

"Jesu li svi crni kao vi?"

Getenjanu su, uglavnom, žutosmeđi ili crvenosmeđi, premda sam video popriličan broj i takvih koji su podjednako tamnopusi kao ja. "Neki su i crnji", rekoh, "ima nas svih boja." Otvorio sam tašnu (na putu do Crvene dvorane dvorski čuvari su je u četiri navrata učtivo pretražili) u kojoj sam držao ansibl i izvestan broj slika. Te slike – filmovi, fotografije, slikarska platna, aktivi i nekoliko kocki – predstavljale su malu galeriju Čoveka: prikazivale su žitelje Haina, Čifvora, Cetusa, S–a, Tere i Altere, Krajnjih, Keptejna, Olula, Taurusa IV, Rokanona, Ensboa, Cimea, Luke Šišel... Kralj je zdržao pogled na nekoliko slika bez osobitog zanimanja. "Šta je ovo?"

"Jedna osoba sa Cimea, žena." Morao sam da upotrebim reč kojom bi Getenjani označili isključivo osobu u vrhunskoj fazi kemera, budući da je alternativni oblik bila reč koja se koristila samo za ženku kod životinja.

"Stalno?"

"Da."

Odložio je kocku i ponovo stao da se njiše s noge na nogu, gledajući u mene ili malo mimo mene, dok su mu odblesci plamena igrali po licu. "I svi su kao ova... kao vi?"

Ovo je bila prepona koju nisam mogao da im spustim. Nije bilo druge do da, na kraju, nauče kako da je preskoče ovakvu kakva jeste.

"Tako je. Koliko nam je do sada poznato, seksualna fiziologija Getenjana jedinstvena je među ljudskim bićima."

"Svi se oni, dakle, na tim drugim planetama, nalaze u stalnom kimeru? Društvo nastranih? Tako je kazao lord Tibe; mislio sam da se šali. Igleđa, međutim, da je bio u pravu, ali to je krajnje neukusna pomisao, gospodine Ai, i ja ne vidim zašto bi ljudska bića ovde na zemlji želela ili dopustila da imaju bilo šta sa stvorenjima koja su tako čudovišno različita. A možda ste vi ovde da biste mi kazali kako u ovoj stvari, zapravo, nemam izbora."

"Što se Karhide tiče, izbor stoji samo do vas, ser."

"A šta ako i vas otpremim odavde?"

"Onda ću otići. Možda ću u tom slučaju pokušati ponovo sa nekim narednim pokolenjem..."

To ga je pogodilo. On odbrusi: "Zar ste besmrtni?"

"Ne, uopšte nismo, ser. Ali vremenski skokovi imaju svojih prednosti. Ako sada krenem sa Getena na najbliži svet, Olul, biće mi potrebno sedamnaest godina planetnog vremena da stignem tamo. Vremenski skokovi predstavljaju posledicu putovanja brzinama bliskim svetlosnoj. Ako se, stigavši tamo, jednostavno okrenem i vratim natrag, mojih nekoliko časova provedenih na brodu ovde će odgovarati vremenskom razmaku od trideset četiri godine; a to se može i ponoviti." Ali zamisao o vremenskim skokovima, koja je svojim prividom besmrtnosti očaravala sve koji su me slušali, od ribara sa Hordenskog ostrva pa do predsednika vlade, kralja je ostavila ravnodušnog. On reče svojim piskutavim, oporim glasom, pokazavši pri tom na ansibl: "Šta je ovo?"

"Uređaj za komuniciranje, ansibl, ser."

"Radio?"

"Nisu posredi radio-talasi, niti bilo koji drugi oblik energije. Načelo na kome uređaj radi, konstanta istovremenosti, analogna je u nekim pogledima gravitaciji..." Ponovo sam smetnuo s uma da ne razgovaram sa Estravenom, koji je pročitao sve izveštaje o meni i koji je pomno i oštromno pratio sva moja objašnjenja, već sa jednim kraljem koji se dosađuje. "Naprava je u stanju, ser, da istovremeno proizvede poruke na bilo koje dve tačke. Bilo gde. Jedna tačka mora biti ukotvljena, na nekoj planeti sa određenom masom, ali drugi kraj je pokretan. To je upravo ovaj kraj. Postavio sam koordinate za vezu sa Prvim svetom, Hainom. NAFAL-brodu potrebno je šezdeset sedam godina da prevali put između Getena i Haina, ali ako otkucam poruku na ovoj tastaturi, ona će biti primljena na Hainu istovremeno kako je ja budem ispisivao. Da li biste možda želeli da stupite u vezu sa stabilima na Hainu, ser?"

"Ne govorim jezik Praznine" reče kralj uz svoj tupav, zločudan osmeh.

"Oni drže u pripravnosti jednog pomoćnika... ja sam ih obavestio... koji govori karhidski."

"Šta hoćete da kažete? Kako to?"

"Pa, kao što znate, ser, ja nisam prvi tuđin koji je došao na Geten. Prethodio mi je tim istraživača, koji nisu obznanili svoje prisustvo, već su se, što su bolje umeli, izdavali za Getenjane, iskoristivši to da godinu dana putuju po Karhidi, Orgoreinu i Arhipelagu. Zatim su se vratili i podneli izveštaj većima Ekumena, pre više od četrdeset godina, za vreme vladavine vašeg dede. Izveštaj im je bio izuzetno povoljan. Onda sam se ja latio proučavanja podataka koje su oni prikupili, kao i jezika koje su zabeležili, da bih potom i sam došao ovde. Da li biste želeli da vidite kako uređaj radi, ser?"

"Ne volim opsenarstvo, gospodine Ai."

"Ovo nije opsena, ser. Napravu su ispitali vaši naučnici..."

"Ja nisam naučnik."

"Vi ste vladar, moj gospodar. Ljudi jednaki vama na Prvom svetu Ekumena čekaju da im se obratite."

Uputio mi je divljački pogled. Hotevši da mu polaskam i da mu pobudim zanimanje, saterao sam ga u stupicu prestiža. Sve je krenulo naopako.

"Vrlo dobro. Uпитajte tu vašu mašinu šta je to što čoveka čini izdajnikom."

Polako sam počeo da kucam po dirkama koje su bile podešene za karhidska slova. "Karhidski kralj Argaven pita stabile na Hainu šta je to što čoveka čini izdajnikom." Slova zasjaše na malom ekranu, a potom nestadoše. Argaven stade da posmatra, za trenutak prekinuvši svoje neumorno njihanje.

Usledila je pauza, duga pauza. Na udaljenosti od sedamdeset dve svetlosne godine neko je nesumnjivo grozničavo prebirao po programu za karhidski na jezičkom računaru, ako već ne i na računaru sa filozofskim podacima. Konačno, sjajna slova blesnuše na ekranu, zadržase se malo, a zatim polako utiliše: "Karhidskom kralju Argavenu na Getenu, pozdravi. Ne znam šta je to što čoveka čini izdajnikom. Nijedan čovek ne smatra sebe izdajnikom; ova okolnost otežava da se dođe do odgovora. S poštovanjem, Spimole G. F. za stabile, u Saireu na Hainu, 93/1491/45."

Pošto je traka snimljena, izvadio sam je i dao Argavenu. On ju je odložio na sto, ponovo otišao do središnjeg kamina, gotovo ušao u njega, počeo da džara nogama užarena trupla i da rasteruje šakama varnice koje su skakale na sve strane. "Takav odgovor mogao sam da dobijem od svakog proroka. Odgovori nisu dovoljni, gospodine Ai. Baš kao ni ta kutija, ta vaša mašina. Ni vaše vozilo, vaš brod. Gomila opsena i jedan opsenar. Želite da vam verujem, da poverujem u vaše priče i poruke. Ali zašto bi trebalo da vam verujem ili da vas slušam? Ako i postoji osamdeset hiljada svetova punih čudovišta tamo gore među zvezdama, šta s tim? Mi nećemo ništa od njih. Izabrali smo vlastiti način života i držimo ga se već dugo. Karhida se nalazi na pragu nove epohe, novog velikog doba. Nastavićemo da idemo svojim putem." Zastao je začas, kao da mu se prekinula nit misli; ili to možda uopšte nisu bile njegove misli. Ako Estraven i nije više Kraljevo uho, neko drugi jeste. "Ukoliko i postoji nešto što ti Ekumenjani žele od nas, oni vas ne bi poslali samog. Posredi je neka smicalica, obmana. Tuđina bi ovde bilo na hiljade."

"Ali za otvaranje jednih vrata nije potrebno hiljadu ljudi, moj gospodaru."

"Možda i jeste, da bi ona ostala otvorena."

"Ekumen će čekati dok ih vi ne otvorite, ser. Ni na šta vas neće siliti. Uputili su me samog i ja sam ostao ovde sam, kako me se nipošto ne biste bojali."

"Vas da se bojim?" reče kralj, okrenuvši lice izbrazdano senkom, cereći se, govoreći glasno i visokim tonom. "Ali ja vas se bojim, izaslaniče. Bojim se onih koji su vas uputili. Bojim se lažljivaca, bojim se opsenara, a najviše se bojim gorke istine. I tako valjano vladam svojom zemljom. Jer jedino strah vlada ljudima. Ništa drugo nije delotvorno. Ništa drugo ne traje dovoljno dugo. Vi jeste ono što kažete da ste, ali ste i smicalica, obmana. Nema ničeg među zvezdama osim praznine, užasa i tmine, a vi ste došli odatle sasvim sami, pokušavajući da me uplašite. Ali ja sam već uplašen i ja sam kralj. Strah je kralj. A sada pokupite svoje zamke i opsene i odlazite, nema šta više da se kaže. Naredio sam da vam se da sloboda u Karhidi."

I tako sam napustio kraljevo društvo – ek, ek, ek, celim, dugačkim crvenim podom u crvenoj polutami dvorane, sve dok me konačno dvostruka vrata nisu odvojila od njega.

Nisam uspeo. Ni u čemu nisam uspeo. Ono, međutim, što je počelo da me brine dok sam napuštao kraljevu kuću i zapučivao se kroz dvorac nije bio taj neuspeh, već Estravenov udeo u njemu. Kako to da ga je kralj izгнаo zbog zauzimanja za ekumensku stvar (što je proisticalo iz proglašenja saopštenog preko radija), ako je (prema tvrđenju samog kralja) on činio upravo suprotno? Kada je to počeo da savetuje kralja da me se kloni i zašto? Zbog čega je on izgnan, a ja pušten na slobodu? Ko je od njih više lagao i zbog kog su vrata lagali?

Estraven da spase svoju kožu, zaključio sam, a kralj da spase obraz. Objašnjenje je bilo jasno kao suza. Ali da li me je Estraven uopšte lagao? Ustanovio sam da to ne znam.

Prolazio sam pored Ugaone crvene nastambe. Kapije vrta stajale su otvorene. Bacio sam pogled prema krošnjama serena koje su se nadvijale nad tamni bazen, dok su staze popločane ružičastom opekrom ležale puste u vedrom, sivom svetlu popodneva. Malo snega i dalje je stajalo u senci kamene gromade kraj bazena. Prisetio sam se Estravena kako me tu čeka, dok je sneg padao prošle noći, i nešto mi se steže u grudima, osetih iskrenu tugu prema čoveku koga sam na jučerašnjoj paradi video kako se znoji i kako nadmoćno nosi svoju svečanu odoru i moć koja je prati, čoveka na vrhuncu uspona, silnog i veličanstvenog – ali sada već bivšeg, srušenog, nestalog. Čoveka koji hita ka granici, sa smrću koja mu je tri dana za petama, a niko ne sme da mu se obrati. Osuda na smrt retka je u Karhidi. Život je težak na Zimi i ljudi tu radije prepuštaju smrt prirodi ili gnevu, a ne zakonu. Pitao sam se kako je Estraven izabrao da ide, sa tom presudom koja ga progoni. Nije mogao da uzme auto, budući da su ovde svi pripadali dvorcu; da li će mu uspjeti da se preveze brodom ili kopnenim čamcem? Ili je možda pošao na put pešice, ponevši sa sobom samo najnužnije? Karhidani poglavito putuju pešice; oni nemaju tegleću marvu ni letelice, a vremenski uslovi u pretežnom delu godine znatno usporavaju motorni saobraćaj, premda ni oni sami nisu narod koji je sklon žurbi. Zamislio sam tog ponosnog čoveka kako odlazi u izgnanstvo korak po korak, mala prilika koja naporno pešači dugim putem na zapad, prema Zalivu. Sve mi je to prošlo kroz glavu dok sam

promicao pokraj kapije Ugaone crvene nastambe, a zajedno sa tim minula su i smetena razmišljanja o delima i pobudama Estravena i kralja. Sa njima je bilo gotovo. Pretrepeo sam neuspeh. Šta dalje?

Mogao sam da pođem u Orgorein, koji je bio sused i takmac Karhide. Ali kada jednom odem tamo, moglo se dogoditi da imam neprilika prilikom pokušaja da se vratim, a ovde su me čekali nezavršeni poslovi. Nisam smeo da smetnem s uma da bi čitav moj život lako mogao biti utrošen na ispunjenje ovog poslanstva za Ekumen. Stoga nije bilo razloga za žurbu. Nije bilo svrhe otići u Orgorein pre no što detaljnije upoznam Karhidu, a osobito tvrđave. Tokom dve godine samo sam odgovarao na pitanja, a sada je došao red na mene da ih i ja postavljam. Ali ne u Erenrangu. Konačno sam shvatio da me je Estraven upozoravao; iako sam mogao da ne poverujem u njegovu upozorenja, ipak nisam smeo da ih prenebreknem. Okolišno i posredno stavljao mi je do znanja da treba da napustim grad i dvor. Ko zna zbog čega, na pamet mi padoše zubi lorda Tibe... Kralj mi je podario slobodu i ja ću to iskoristiti. Kao što kažu u Ekumenskoj školi, kada delanje prestane da bude unosno, prikupljaj podatke; kada više nije unosno ni prikupljati podatke, spavaj. Ali meni se još nije spavalo. Poći ću stoga na istok, prema tvrđavama, i možda ću doći do nekih podataka od proroka.

4. DEVETNAESTI DAN

Istočnokarhidska priča koju je u ognjištu Gorinhering kazivao Tobord Čorhava, a zabeležio DŽ. A, 93/1492.

Lord Berosti rem ir Ipe došao je u tvrđavu Tangerang i ponudio četrdeset berila i polovinu godišnjeg prinosa sa svojih voćnjaka kao naknadu za jedno proročanstvo i ta naknada bi prihvaćena. Pitanje koje je postavio tkaču Odrenu glasilo je: Koga dana ću umreti?

Proroci su se sakupili i zajedno otišli u tamu. Na kraju tame Odren je izrekao odgovor: Umrećeš u odstret (devetnaesti dan svakog meseca).

"Kog meseca? Kroz koliko godina?" povikao je Berosti, ali spoj je bio prekinut i nije bilo odgovora. On je utrčao u krug, šćepao Odrena za gušu, stao da ga davi i dreknuo da će, ako ne dobije traženi odgovor, slomiti tkaču vrat. Ostali ga dograbiše i otrgnuše od Odrena, iako je on bio snažan čovek. Otimaajući im se, on je neprekidno vikao: "Dajte mi odgovor!"

Odren mu na to reče: "Odgovor je dat, a naknada plaćena. Odlazi."

Razgnevljen, Berosti rem ir Ipe vratio se u Čarute, treću pokrajinu svoje porodice, ubogi kraj u severnom Osnorineru, koji je on još više osiromašio ubirajući naknadu za proročanstvo. Tu se zatvorio u utvrđenje, u najviše odaje ognjišne kule, ne hotevši da iziđe ni radi prijatelja ni radi neprijatelja, ni radi setve ni radi žetve, ni radi kemera ni radi pljačkaških upada, ceo taj mesec, a zatim naredni i još jedan; tako je proteklo šest meseci, pa deset, dok se on držao svoje odaje kao kakav sužanj, čekajući. U

Ursula Legvin.....Leva ruka tame

oneterhad i odstret (osamnaesti i devetnaesti dan u mesecu) on ne bi okusio hranu, popio štogod ili usnio.

Njegov kemer po ljubavi i zavetu bio je Herbor iz klana Geganer. Taj Herbor došao je meseca grendea u tvrđavu Tanagering i kazao tkaču: "Tražim proročanstvo."

"Šta imaš da ponudiš kao naknadu?" upitao ga je Odren, pošto je video da je čovek slabo odeven i rđavo obuven, da su mu saonice stare, kao i da sve na njemu vapije za krpljenjem.

"Daću svoj život", kazao je Herbor.

"Zar nemate ništa drugo, moj gospodaru?" upitao ga je Odren, obrativši mu se najednom kao velikom plemiću. "Ništa drugo što biste dali?"

"Nemam ništa drugo", uzvratilo je Herbor. "Ali ne znam da li vam je moj život od bilo kakve vrednosti ovde."

"Nije", kazao je Odren, "nije nam ni od kakve vrednosti."

Na to Herbor pade na kolena, skrhan stidom i ljubavlju, i povika Odrenu: "Molim vas da odgovorite na moje pitanje. Ne tražim to sebe radi!"

"Nego za koga?" upita ga tkač.

"Za mog lorda i kemera Ašea Berostija", reče čovek i briznu u plač. "Pošto je došao ovde i dobio odgovor koji to nije, više nema ni ljubavi, ni radosti, niti gospodstva. Umreće od toga."

"Jamačno da hoće: od čega čovek umire nego od svoje smrti?" reče tkač Odrenu. Ali Herborova strast ga je ganula i on posle izvesnog oklevanja reče: "Potražiću odgovor na pitanje koje si postavio, Herbore, i neću tražiti nikakvu naknadu. Ali upamti, određena naknada uvek postoji. Onaj koji pita uvek plati ono što je dužan."

Na to Herbor položi Odrenove šake na svoje oči u znak zahvalnosti i tako je proricanje moglo da počne. Proroci su se sakupili i otišli u tamu. Herbor je došao među njih i postavio svoje pitanje koje je glasilo: Koliko će živeti Aše Berosti rem ir Ipe? Herbor je ovim hteo da dokuči broj dana ili godina, te da tako uspokoji srce svog dragana pouzdanim saznanjem. Proroci stadoše da se komešaju u tami i konačno Orden povika u silnom bolu, kao da ga peku na vatri: Duže nego Herbor od Geganera!

To nije bio odgovor kome se Herbor nadao, ali takav je odgovor dobio, a kako je imao strpljivo srce, pošao je sa dobijenim kući u Čarute, kroz snegove Grendea. Stigao je u pokrajinu, pa u utvrđenje, popeo se na kulu i tu zatekao svog kemera Berostija kako sedi, otupeo i potišten kao i ranije, uz gotovo zgaslu vatru, sa rukama položenim na plohu jednog stola od crvenog kamena i glavom uvučenom među ramena.

"Aše", reče Herbor, "bio sam u tvrđavi Tanagering i dobio sam odgovor od proroka. Upitao sam ih koliko ćeš živeti, a njihov odgovor glasilo je: Berosti će živeti duže nego Herbor."

Berosti je podigao pogled prema njemu tako polako kao da su mu sve šarke u vratu zardale i rekao: "Da li si ih onda upitao kada ću umreti?"

"Pitao sam ih koliko ćeš živeti."

"Koliko ću živeti? Budalo! Proroci su bili spremni da ti odgovore, a ti ih nisi pitao kada ću umreti, kog dana, meseca, godine, koliko mi je još dana preostalo, nego

koliko ću živeti? Oh, budalo, beslovesna budalo, duže od tebe, da, duže od tebe!" Berosti podiže veliku plohu od crvenog kamena kao da je kakav list lima i tresnu je Herboru o glavu. Herbor pade, a kamen ostade na njemu. Berosti je nekoliko trenutaka samo stajao kao sumanut. A onda podiže kamen i ugleda da je smrskao Herboru lobanju. Vratio je kamenu plohu na postolje, a zatim legao pokraj mrtvaca i obavio ruke oko njega, kao da su u kimeru i kao da je sve u najboljem redu. Kada su žitelji Čarute konačno prodrli u kulu–odaju, zatekli su ih tako zagrljene. Berosti je posle toga poludeo i morao je da bude čuvan pod ključem, budući da je stalno hteo da se da u potragu za Herborom, za koga je mislio da je negde u pokrajini. Poživeo je tako još mesec dana, a onda se obesio, u odstret, devetnaesti dan meseca terna.

5. OVLADAVANJE PREDOSEĆANJEM

Moja gazdarica bio je jedan pričljivi čovek koji mi je pomogao oko putovanja na istok. "Ko hoće da poseti tvrđave, mora da pređe preko Kargava. Iza planina pruža se Stara Karhida, sa Rerom, starim kraljevskim gradom. Evo šta ću vam reći: jedan od mojih ognjištara vodi karavan kopnenih čamaca preko prevoja Eskar i on mi je juče kazao, uz šolju orša, da nameravaju da preduzmu prvo putovanje ovoga leta u geteni osme, zato što je bilo veoma toplo proleće i put je već prohodan do Engohara, a snežni plugovi sasvim će raščistiti prevoj u narednih nekoliko dana. Al' ja vam ne bih ni za živu glavu prešao preko Kargava, meni je sasvim dobro u Erenrangu, gde imam krov nad glavom. No, ja sam jomešta, neka su hvaljeni devet stotina zaštitnika prestola i neka je blagosloveno mleko Mešea, a jomešta se može biti svuda. Mi smo vam novajlije, shvatate, jer moj gospod Meše rođen je pre samo dve hiljade dve stotine dve godine, ali Stari put handare seže još deset hiljada godina unazad. Moraćete da se vratite u Staru zemlju, ako tragate za Starim putem. Ali, znajte, gospodine Ai, uvek ću imati sobu za vas na ovom ostrvu, ma kad se vratili, a verujem da ste dovoljno mudar čovek da malo nestanete iz Erenranga, jer svi znaju da se izdajnik na sva usta hvalio u dvorcu prijateljstvom sa vama. Sada kada je stari Tibe Kraljevo uho, stvari će ponovo ići glatko. Ako, dakle, pođete dole, do nove luke, naći ćete tamo mog ognjištara i samo mu recite da vas ja šaljem..."

I tako dalje. Kao što sam rekao, nije zatvarao usta, a kada je ustanovio da sam bez šifretora, nije propustio nijednu priliku da mi da neki savet, premda ih je čak i on zaodevao sa "ako" i "kad bi". Bio je nastojnik na mom ostrvu, ali ja sam mislio o njemu kao o gazdarici, zato što je imao oblu zadnjicu kojom je njihao dok je koračao, kao i meko, oblo lice i čeprkavu, uhodljivu, neplemenitu, ljubaznu prirodu. Bio je dobar prema meni i pokazivao je moju sobu, dok sam bio odsutan, ljudima željnim jeze za malu naknadu: Vidite odaju tajanstvenog izaslanika! Njegov izgled i način ophođenja bili su u toj meri ženski da sam ga jednom upitao koliko je dece doneo na svet. Pogledao me je natmureno. Još nije rodio nijedno. Kao otac se, međutim, iskazao četiri puta. Bio je to samo jedan u nizu malih potresa koji su me stalno sustizali. Kulturni šok nije predstavljao ništa naročito u poređenju sa biološkim šokom kome sam bio izložen kao

muškarac među ljudskim bićima koja su pet šestina vremena provodila kao hermafroditiski srednji rod.

Radio-bilteni bili su puni izveštaja o koracima koje je preduzimao novi predsednik vlade Perner Harge rem ir Tibe. Pretežan deo novosti odnosio se na poteze vučene na severu, u Sinotskoj dolini. Tibe je očigledno pohitao da sprovede u delo karhidsko polaganje prava na tu oblast; bila je to upravo ona vrsta mera koja bi, na bilo kom drugom svetu na tom stepenu civilizovanosti, neizbežno dovela do rata. Ali na Getenu ništa nije vodilo do rata. Čarke, umorstva, razmirice, pljačkaški upadi, osvete, ubistva, mučenja i pošasti – sve je to spadalo u njihov repertoar ljudskih dostignuća; ali rata nije bilo. Izgledalo je da im nedostaje kadrost da se mobilišu. U tom pogledu ponašali su se kao životinje; ili kao žene. Nisu se ponašali kao muškarci ili kao mravi. U svakom slučaju, tako nešto još nikada nisu učinili. Ono što sam doznao o Orgoreinu ukazivalo je na to da je tamošnje društvo postajalo, tokom poslednjih pet ili šest stoleća, sve mobilizovanije, prava nacija–država. Prestiž i takmaštvo, ranije prevashodno ekonomske prirode, mogli su da nagnaju Karhidu da krene stopama svog većeg suseda i da postane nacija umesto porodične razmirice, kako je to Estraven kazao; da postane, kao što takođe reče Estraven, rodoljubiva. Ako se to bude dogodilo, Getenjani će doći u izvrsnu priliku da steknu uslove za rat.

Želeo sam da odem u Orgorein i da proverim da li su moja nagađanja o toj zemlji tačna, ali najpre je valjalo završiti sa Karhidom; i tako, prodao sam još jedan rubin draguljaru sa licem punim ožiljaka u ulici Eng i pošao bez prtljaga, sa izuzetkom novca, ansibla, nekoliko uređaja i jedne preobuke, kao putnik trgovačkim karavanom prvog dana meseca leta.

Kopneni čamci krenuli su u sam cik zore iz stovarišnog kruga šibanog vetrom u novoj luci. Prošli su ispod luka i skrenuli na istok, dvadeset masivnih kamiona sličnih dereglijama, tihih motora, na guseničnom gazu, tvoreći jednoredni niz kroz duboke ulice Erenranga optočene senkama svitanja. Na njima su bile natovarene kutije sa sočivima, koturi sa magnetofonskim trakama, namotaji bakarne i plastične žice, bale tkanina od biljnog vlakna uzgajanog i istkanog u Zapadnom području, sanduci sa naresecima od sušene ribe iz Zaliva, koleta sa kugličnim ležajima i drugim malim mašinskim delovima, kao i deset kamionskih tovara orgotske žitarice kardik; sve je to bilo namenjeno Olujnoj krajini Pering, najsevernijem uglu zemlje. Celokupan prevoz na Velikom kontinentu vrši se ovim kamionima na električni pogon; kamioni se prevoze dereglijama po rekama i kanalima gde god je to moguće. Tokom meseci kada sneg sve zaveje, jedino prevozno sredstvo, pored skija i saonica sa ljudskom vučom, jesu spori traktori–plugovi, motorne sanke i nepouzdana ledeni brodovi na smrznutim rekama; za vreme Otapanja nijedan vid prevoza nije izvestan; i tako, najveći deo teretnog saobraćaja kreće u jednom velikom talasu sa dolaskom leta. Putevi su onda zakrčeni karavanima. Saobraćaj se pomno nadzire na taj način što su svako pojedinačno vozilo ili karavan obavezni da održavaju stalnu radio–vezu sa kontrolnim postajama duž puta. Sva se ona kreću, bez obzira na gustinu saobraćaja, uglavnom postojanom brzinom od dvadeset pet (zemaljskih) milja na sat. Getenjani mogu i brže da voze svoja kola, ali to ipak ne čine. Upitao sam ih zašto ne,

na šta su mi oni odgovorili: "A zašto da?" Baš kao što i mi, Zemljani, na pitanje zašto vozimo toliko brzo, odgovaramo: "A što da ne?" O ukusima se ne raspravlja. Zemljani ispoljavaju sklonost ka tome da hitaju napred, da hrle što dalje. Žitelji Zime, pak, koji stalno žive u Prvoj godini, osećaju da je napredovanje manje važno od prisutnosti. Moj ukus bio je zemaljski, tako da me je prilikom odlaska iz Erenranga obuzelo nestrpljenje zbog metodično sporog kretanja karavana; nešto me je nagonilo da iziđem napolje i potrčim; radovalo me je to što ću ostaviti za sobom te dugačke, kamene ulice povrh kojih se uzdižu crni, strmi krovovi i nebrojene kule, taj grad bez sunca gde su se svi moji izgledi izjalovili u strah i izdaju.

Penjući se uz obronke Kargava, karavan se kraće, ali počesto zaustavljao da bismo se okrepili u svratištima kraj puta. U pozno popodne, kada smo stigli na vrh jednog brega, pred očima nam se prvi put ukazao ceo prizor planinskog masiva. Ugledali smo Kostor, čija je visina, od podnožja do vrha, dostizala četiri milje; ogromni nagib zapadnog obronka krio je sevene vrhove, od kojih su se neki uznosili i do trideset hiljada stopa. Južno od Kostora stajao je čitav niz visova, beli spram bezbojnog neba; izbrojao sam ih trinaest, a poslednji je predstavljao tek nerazlučivu sjajnost u daljini na jugu. Vozač mi je kazao nazive svih trinaest, a potom je stao da mi pripoveda priče o lavinama, o kopnenim čamcima koje su planisnki vetrovi naprosto zbrisali sa puta, o posadama snežnih plugova koje su nedeljama ostajale zarobljene na nedostupnim vrletima i tako dalje, sve u prijateljskom nastojanju da me užasne. Opisao mi je kako je video kamion pred sobom koji klizi i sunovraća se u provaliju duboku hiljadu stopa; ono što je u svemu tome delovalo najupečatljivije, kazao je, bila je sporest kojom je padao. Izgledalo mu je da se vozilo čitavo popodne strmoglavljuje u bezdan i bilo mu je veoma milo kada je najzad iščezlo, bez ikakvog zvuka, u snežni nanos dubok četrdeset stopa na dnu.

U treći čas zaustavili smo se da bismo užinali u jednom ogromnom svratištu, krupnom zdanju sa velikim, tutnjavim kaminima i velikim prostorijama sa gredastim tavanicama, punim stolova sa obiljem dobre hrane; ali tu nismo zanoćili. Naš karavan bio je opremljen spavaonicom, budući da se žurio (na karhidski način) da prvi u sezoni stigne do Olujne krajine Pering i tako pokupi kajmak sa tržišta za svoje trgovce–preduzetnike. Akumulatori na kamionima bili su napunjeni i za volane je došla nova smena vozača, te smo tako nastavili. Jedan kamion u karavanu služio je kao spavaonica, ali samo za vozače. Za putnike nije bilo ležajeva. Noć sam proveo u hladnoj kabini na tvrdom sedištu, uz jedan prekid oko ponoći, kada smo večerali u nekom malom svratištu visoko u brdima. Karhida nije zemlja za udoban život. Kada sam se probudio u zoru, odmah sam opazio da smo iza sebe već ostavili sve drugo osim stena, leda, svetlosti i uskog puta koji se neprekidno uspinjao pod našim gusenicama. Zadržtavši, pomislio sam kako postoje stvari važnije od udobnosti, ako niste starica ili mačka.

Više nije bilo svratišta među tim zastrašujućim strminama od snega i granita. Kada bi došlo vreme obeda, kopneni čamci bi se bešumno zaustavljali jedan iza drugoga na nekom usponu optočenom snegom, sa nagibom od tridesetak stepeni, a zatim bi svi izišli iz kabina i okupili se pred spavaonicom iz koje su bile služene zdele sa toplom

supom, kriške suvih hlebnih jabuka i kiselkasto pivo u vrčevima. Stajali bismo tako, u snegu, poskakujući s noge na nogu, tamanili hranu i piće i nastojali da stalno držimo leđa okrenuta vetru koji je bio rezak i ispunjen svetlučavom prašinom suvog snega. Potom bismo se vraćali u kopnene čamce i nastavljali put uzbrdo. U podne, na prevojima Vehota, na visini od oko četrnaest hiljada stopa, na suncu je bilo osamdeset dva stepena Farenhajtove lestvice, a u senci samo trinaest. Električni motori toliko su tiho radili da su se mogle čuti lavine kako tutnje niz ogromne, plave strmine, na suprotnoj strani klanca, udaljenoj dvadeset milja.

U pozno popodne prešli smo preko vrha Eskar, visokog petnaest hiljada dve stotine stopa. Klizeći pogledom uz obronak južnog pročelja Kostora, kojim smo infinitezimalno sporo napredovali čitavog dana, uočio sam jedno neobično, stenovito zdanje na oko četvrt milje iznad puta, izbočinu sličnu kakvom zamku. "Vidite li tvrđavu tamo gore?" upitao me je vozač.

"Je li to neka zgrada?"

"To je tvrđava Ariskostor."

"Ali niko gore ne bi mogao da živi."

"Oh, Starci mogu. Nekada sam vozio u karavanu koji im je dostavljao hranu iz Erenranga, u pozno leto. Razume se, gore se ne može ni unutra ni napolje deset ili jedanaest meseci godišnje, ali oni ne mare zbog toga. Sada je tamo sedam ili osam prebivalaca."

Osmotrio sam ponovo potpornje od netesanog kamena, samotne u neizmernoj samotnosti visova, i nisam poverovao vozaču; pa ipak, odagnao sam nevericu. Ako ijedan narod može da opstane na tim smrznutim vrletima, onda su to jamačno Karhidani.

Put koji se spuštao išao je u širokim lucima na sever i na jug, pružajući se ivicama provalija, budući da je istočni obronak Kargava još nepristupačniji od zapadnog; masiv ponire ka niziji velikim stepenastim spustom, čiji je oblik nastao grubim prekidima geoloških slojeva pri obrazovanju planina. U suton smo ugledali lanušnu nit tačkica kako gamiže kroz ogromnu belu senku sedam hiljada stopa ispod: karavan kopnenih čamaca koji je krenuo iz Erenranga dan pre nas. U smiraj narednog dana i mi smo se spustili dole i počeli da gamižemo istom snežnom padinom sasvim lagano, ustežući se čak i da kihnemo, kako ne bismo pokrenuli lavinu. Odatle smo načas spazili, daleko dole na istoku, nejasne, ogromne zemlje zamučene oblacima i senkama oblaka i prošarane srebrnim zmijama reka: nizije Rera.

U sumrak četvrtog dana od polaska iz Erenranga najzad smo stigli u Rer. Dva grada razdvajala je razdaljina od hiljadu sto milja, jedan zid visok nekoliko milja, kao i dvadeset ili trideset stoleća. Karavan se zaustavio ispred zapadne kapije, gde će biti prebačen na kanalske dereglije. Nijedan kopneni čamac ili auto ne mogu da uđu u Rer. Grad je podignut pre no što su Karhidani počeli da koriste pogonska vozila, a ona se nalaze u upotrebi već preko dve hiljade godina. U Reru nije bilo ulica. Postojali su pokriveni prolazi, slični tunelima, kojima se leti, po volji, moglo ići i odozgo. Kuće, ostrva i ognjišta nalaze se razmešteni na sve strane, bez reda, u bujnoj, golemoj pometnji koja iznenada dostiže vrhunac (kako to već biva sa anarhijom u Karhidi) u blistavosti:

velike kule nedvorca, krvavocrvene, bez prozora. Sazdane pre sedamnaest stoleća, ove kule predstavljale su stanište kraljeva Karhide hiljadu godina, sve dok Argaven Harge, prvi u svojoj dinastiji, nije prešao preko Kargava i nastanio se u velikoj dolini Zapadnog područja. Sva zdanja u Reru su fantastično masivna, sa dubokim temeljima, zaštićena od klime i vode. Tokom zime, vetar iz ravnica može potpuno da razveje sneg iz grada, ali kada ovaj ipak napada i napravi smetove, žitelji ne čiste ulice, budući da ih i nemaju. Oni koriste kamene tunele ili kopaju privremene prohode u snegu. Nijedan drugi deo kuće osim krova ne stoji tada povrh snega, a zimska vrata mogu da budu postavljena ispod strehe ili na samom krovu, poput prozora u potkrovlju. Otapanje predstavlja rđavo doba na toj ravnici sa mnogo reka. Tuneli tada postaju odvodni slivnici za bujice, a prostori između zgrada kanali ili jezera, po kojima žitelji Rera plove za svojim poslovima, odbijajući veslima male sante leda. Ali uvek, povrh prašine leta, snežne zbrke krovova zime ili bujice proleća, uznose se crvene kule, to neuništivo, prazno srce grada.

Iznajmio sam sobu u jednom ubogom, preskupom svratištu, koje se šćućurilo u zavetrini kula. Probudio sam se u zoru, posle noći pune ružnih snova, i platio učenjivaču za postelju, doručak i netačna uputstva o putu kojim sam hteo da pođem; i tako sam krenuo pešice da nađem Oterhord, drevnu tvrđavu nedaleko od Rera. Međutim, izgubio sam se samo pedeset jardi daleko od krčme. Nastojeći da mi kule stalno budu za leđima, a ogromni, beli masiv Kargava zdesna, konačno sam ipak uspeo da iziđem iz grada; krenuo sam na jug, a dete nekog ratara, koje sam sreo uz put, kazalo mi je gde treba da skrenem za Oterhord.

Stigao sam tamo u podne. U stvari, negde sam stigao u podne, ali nisam bio načisto gde. Unaokolo se uglavnom pružala šuma ili gusta dubrava; ali stabla su bila još brižljivije negovana nego što je to i inače u ovoj zemlji brižljivih šumara, a puteljak je vodio obronkom brda pravo među drveće. Posle nekog vremena otkrio sam jednu drvenu kolibu tik sa desne strane staze, a onda sam uočio i prilično veliku drvenu zgradu nešto podalje, sleva; odnekud je počeo da dopire veoma privlačan miris sveže pržene ribe.

Lagano sam išao stazom, osećajući se pomalo nelagodno. Nisam znao kakav je stav handarata prema turistima. U stvari, veoma sam malo znao o njima. Handara je religija bez institucija, bez sveštenika, bez hijerarhije, bez zaveta, bez vere; još nisam kadar da kažem ima li u njoj uopšte Boga ili ne. Stalno mi izmiče. Uvek je negde drugde. Njeno jedino postojano ispoljavanje odigrava se u tvrđavama, utočištima u koje se ljudi mogu povući da bi tu proveli jednu noć ili čitav vek. Ja uopšte ne bih posegao za tim neobično nedokučivim kultom do njegovih tajnih svetilišta da nisam želeo da dobijem odgovor na pitanje koje su istraživači ostavili neodgovoreno: šta su proroci i šta oni, u stvari, rade?

Sada sam već u Karhidi boravio duže nego istraživači i sumnjao sam da ima nečeg istinitog u pričama o prorocima i njihovim proročanstvima. Predanja o prorocima predstavljaju opšte mesto u celoj porodici Čoveka. Bogovi govore, duhovi govore, računari govore. Proročanska dvosmislenost ili statistička verovatnoća pružaju odstupnicu, a protivurečja odagnava vera. Predanja je, međutim, ipak valjalo ispitati. Ja, doduše, još nisam uspeo da ubedim nijednog Karhidanina u postojanje telepatskog

opštenja; oni u to ne bi poverovali sve dok "ne vide sopstvenim očima". Potpuno je isto važno za mene u pogledu proroka hondare.

Dok sam koračao puteljkom, shvatio sam da se pod senovitim krošnjama ove strme šume nalazi raštrkano čitavo selo ili varoš, podjednako nasumičnog rasporeda kao i Rer, ali tajnovito, spokojno, ruralno. Povrh svakog krova i staze nadnosile su se grane hemena, najrasprostranjenijeg drveta Zime, stamenog četinara sa debelim iglicama bledoružičaste boje. Šišarke hemena ležale su opale po razgranatim puteljcima, vetar je nosio miris hemenovog polena i sve kuće su bile sagrađene od tamnog hemenovog drveta. Konačno sam se zaustavio, u nedoumici na koja vrata da zakucam, kada jedna prilika, zaludnog hoda, izide iz šume i učtivo me pozdravi. "Da li možda tražite prebivalište?" upita me.

"Došao sam sa pitanjem za proroke." Odlučio sam da pustim da me, bar u prvo vreme, drže za Karhidanina. Kao i istraživači, uvek sam bez poteškoća prolazio kao Getenjanin, ako sam to želeo; u mnoštvu krahidskih narečja moj naglasak ostajao je neupadljiv, dok su seksualne nepravilnosti bile skrivene teškom odećom. Nedostajao mi je pokrov fine, guste kose, kao i nadole zakošene oči tipičnog Getenjanina, a uz to sam bio tamnopotiji i viši od većine žitelja Zime, ali sve to nije izlazilo izvan opsega normalnih varijacija. Bradu sam trajno depilirao pre no što sam krenuo sa Olula (u to vreme još nismo znali za "krznena" plemena Peruntera, čiji pripadnici ne samo što imaju bradu i brkove, nego su i maljavni po celom telu, baš kao beli Terani). Povremeno su me zapitkiivali kako sam slomio nos. Nos mi je, naime, spljošten, dok su nosevi Getenjana izbočeni i uski, sa suženim nozdrvama, dobro prilagođeni udisanju vazduha čija je temperatura ispod tačke mržnjenja. Prilika na stazi u Oterhordu osmotrila je uz blagu radoznalost moj nos i uzvratila: "Onda biste verovatno želeli da razgovarate sa tkačem? On je sada dole na proplanku, osim ako se negde nije izvezao na drvenim saonicama. Ili biste možda radije razgovarali najpre sa nekim od neženja."

"Nisam siguran. Izuzetno sam neupućen..."

Mladić se nasmeja i pokloni. "Počastvovan sam!" reče. "Živim ovde već tri godine, ali još nisam stekao dovoljno neupućenosti koja bi bila vredna pomena." Veoma se razveselio, ali mu je način ophođenja ostao učtiv i meni je najzad pošlo za rukom da se prisetim nekih stvari vezanih za običaje handare, što mi je pomoglo da shvatim da sam umnogome istupio kao hvalisavac, kao da sam mu pristupio i rekao: "Izuzetno sam lep..."

"Hoću da kažem, ne znam baš ništa o prorocima..."

"Dostojno zavisti!" reče mladi prebivalac. "Vidite, moramo da ukaljamo čistotu snega otiscima vlastitih stopala da bismo nekuda otišli. Smem li da vas povedem do proplanka? Zovem se Gos."

Bilo je to ime. "Dženri", rekoh, odustavši od slova "I". Krenuo sam za Gosom u senovitu svežinu šume. Uski puteljak često je menjao pravac, krivudajući čas uz, a čas niz nagib; tu i tamo, pokraj njega ili nešto podalje, među masivnim stablima hemena, stajale su male kuće boje šume. Sve je bilo crveno i smeđe, vlažno, utihlo, mirisno, polumračno. Iz jedne od kuća dopirala je tanana, zviždava umilnost karhidske frule. Gos

je išao lako i hitro, dražesno poput devojke, nekoliko koračaja ispred mene. A onda je, najednom, njegova bela košulja blesnula i ja izbih za njim iz senke na prostranu zelenu livadu obasjanu punom svetlošću sunca.

Na dvadesetak stopa od nas stajala je jedna prilika, uspravna, nepokretna, okrenuta postrance, skerletni hleb i bela košulja – ukrasni umetak od sjajne gledi spram zelenila visoke trave. Na stotinak jardi iza njega nalazio se još jedan kip, odeven u plavo i belo; ovaj se uopšte nije pomerio niti bacio pogled u našem pravcu za sve vreme razgovora koji smo vodili sa prvim. Upražnjavali su handarsku disciplinu prisutnosti, što predstavlja svojevrstan trans – handarate, koji sve pretvaraju u odrečnost, nazivaju to stanje netrans; disciplina se zasniva na gubljenju sebe (na uvećanju sebe?) putem izuzetne čulne prijemčivosti i svesnosti. Iako je ova tehnika krajnje suprotna većini tehnika misticizma, ona je verovatno ipak mistička disciplina, čija je svrha dostizanje iskustva imanencije; ali bojim se da nisam kadar da izvršim pouzdanu kategorizaciju bilo kog upražnjavanja handarata. Gos se obratio prilici u skerletnom. Kada se ona trgla iz svoje napete nepomičnosti, uputila nam pogled i lagano krenula prema nama, osetio sam strahopoštovanje prema njoj. U jeku podnevne sunčeve svetlosti ona je sjala vlastitom blistavošću.

Čovek je bio moje visine i vitak, čistog, otvorenog i lepog lika. Kada su nam se pogledi sreli, nešto me je iznenada nagnalo da mu se telepatski obratim, da pokušam da proniknem do njega gvorom uma kojim se nisam koristio otkako sam došao na Zimu i koji još nije trebalo da upotrebim. Ali poriv je ovoga puta bio jači od zauzdavanja. Obratio sam mu se mentalnim putem. Nije bilo odgovora. Kontakt nije bio uspostavljen. On me je i dalje netremice posmatrao. Trenutak kasnije, osmehnuo se i rekao blagim, prilično visokim glasom: "Ti si izaslanik, zar ne?"

Ja promucah odgovor: "Jesam."

"Zovem se Fakse. Počastvovani smo da te primimo kod nas. Da li bi neko vreme ostao sa nama u Oterhordu?"

"Rado. Želeo sam da nešto doznam o vašem upražnjavanju proricanja. A ako postoji bilo šta što bih vam mogao saopštiti zauzvrat o tome šta sam, odakle dolazim..."

"Šta god budeš hteo", reče Fakse uz vedar smešak. "Lepo je od tebe što si prevalio Svemirski okean, a zatim još nekoliko hiljada milja puta, kao i masiv Kargava da bi došao do nas."

"Želeo sam da posetim Oterhord koji je znamenit po proricanjima.

"Jamačno bi onda voleo da nas vidiš kako proričemo. Ili možda i sam imaš neko pitanje da nam uputiš?"

Njegove bistrice oči naprosto su nagonile na istinu. "Ne znam", rekoh.

"Nusut", uzvratilo on, "nije važno. Ako budeš ostao malo, možda ćeš ustanoviti da li imaš nešto da pitaš ili ne... Postoje samo određena razdoblja, znaš, kada su proroci kadri da se okupe, tako da ćeš u svakom slučaju provesti kod nas nekoliko dana."

Tako je i ispalo i ti dani bili su prijatni. Boravak nije bio organizovan, sa izuzetkom zajedničkih poslova, radova u polju, obdelavanja vrtova, seče drva i opšteg održavanja, za šta bi kratkokrajni posetioci, kao ja, bivali priključeni onoj grupi kojoj je

pomoć bila najpotrebnija. Izuzme li se posao, dan je mogao proteći bez ijedne izgovorene reči; oni sa kojima sam najčešće pričao bili su mladi Gos i trkač Fakse, čiji je izuzetan karakter, jasan i nedokučiv poput zdenca veoma bistre vode, odražavao suštinu kraktera samog mesta. S večeri bismo se okupljali u ognjišnoj prostoriji neke od niskih kuća okruženih stablima; tu bi se vodili razgovori i pilo pivo, a ponekad je bilo i svirke, bodre karhidske svirke, melodijski jednostavne, ali ritmički složene, uvek improvizovane. Jedne noći dvojica prebivalaca su igrala, dva toliko vremešna starca da im je kosa već osedela, udovi bili sveli, dok su im opuštene nabore kože napola pokrivali tamne oči oko spoljnih uglova. Ples im je bio lagan, odmeren, zauzdan; očaravao je oko i um. Počeli su da igraju tokom tećeg časa posle obeda. Sviraiči su ih čas pratili, a čas puštali same, svi izuzev bubnjara koji jedini nije prekidao svoje tanano promenljivo dobovanje. Dvojica starih plesača i dalje su igrala kada je izbio šesti čas, ponoć, pet teranskih sati kasnije. Tada sam prvi put video fenomen dote – voljnu, kontrolisanu upotrebu onoga što mi nazivamo "snaga hysterije" – i posle toga postao sam pripravniji da poverujem u priče o Starcima handare.

Bio je to povučen način života, samodovoljan, nepromenljiv, prožet onom jedinstvenom "neupućenošću" koju su handarate veličale i saobražen njihovom pravilu nedelatnosti ili neuplitanja. To pravilo (izraženo rečju nusut, koja se najpribližnije može prevesti kao "nije važno") predstavlja samo srce kulta. Ja uopšte ne smatram da sam ga dokučio, ali ipak sam počeo bolje da razumevam Karhidu posle pola meseca provedena u Oterhordu. Ispod nacionalne politike, parada i strasti stajala je drevna tmina, nedelatna, anarhična, utihla, plodotvorna tmina handare.

A iz te utihlosti neobjašnjivo je nicao glas proroka.

Mladi Gos, koji je uživao u ulozi mog vođe, kazao mi je da pitanje koje bih uputio prorocima može da se odnosi na bilo šta i da se sroči kako mi drago. "Što je pitanje ograničenije i suženije, i odgovor je određeniji", kazao je on. "Nejasnost rada nejasnost. Razume se, ima i takvih pitanja koja su neodgovoriva."

"Šta ako postavim baš neko od njih?" upitao sam. Ovo ograničenje izgledalo je domišljato, ali ne i nepoznato. Pa ipak, nisam očekivao odgovor koji mi je dao: "Tkač će ga odbaciti. Pitanja na koja se ne može odgovoriti već su uništila proročke skupine."

"Uništila ih?"

"Znate li priču o lordu Šorta, koji je prisilio proroke iz tvrđave Asen da odgovore na pitanje šta je smisao života? To se zbilo pre dve hiljade godina. Proroci su ostali u tami šest dana i šest noći. Na kraju, sve neženje postale su katatonične, lude su bile mrtve, nastrani je kamenom ubio lorda Šorta, a tkač... Bio je to čovek po imenu Meše."

"Osnivač jomeškog kulta?"

"Da", reče Gos i nasmeja se, kao da je priča bila veoma smešna, ali ja nisam uspeo da shvatim da li se šala odnosila na jomešte ili na mene.

Odlučio sam da postavim alternativno "da ili ne" pitanje, što bi u najmanju ruku moglo da razjasni stepen i vrstu nejasnosti ili dvosmislenosti odgovora. Fakse je potvrdio ono što je Gos kazao, da, naime, predmet pitanja može da bude i nešto u šta su

proroci potpuno neupućeni. Mogao sam, na primer, da pitam da li će žetva hulma biti bogata ove godine na severnoj polulopti S-a, i oni bi odgovorili, iako pethodno nisu imali pojma čak ni da postoji planeta koja se naziva S. To je celu stvar stavljalo u okvir sasvim slučajnog predviđanja, istog reda kao što je izvlačenje kraće slamke ili okretanje novčića. Ne, uzvratilo je Fakse, uopšte ne, slučaj je tu bio sasvim isključen. Čitav postupak bio je upravo suprotan slučaju.

"Onda čitate iz uma."

"Ne", kazao je Fakse uz svoj vedar i iskren osmeh.

"Čitate iz uma, ali uopšte niste svesni toga, možda."

"Kakve bi to svrhe imalo? Ako onaj ko postavlja pitanje već zna odgovor, on ne bi platio naknadu za njega."

Izabrao sam pitanje na koje jamačno nisam znao odgovor. Samo je vreme moglo da pokaže da li je proročanstvo tačno ili nije, osim ako posredi nije bilo, kao što sam podozrevao, jedno od onih zgodnih, profesionalnih predskazanja koja su se mogla primeniti na svaki ishod. Nije bilo posredi neko tričavo pitanje; kada sam saznao da je postupak odgovaranja težak i opasan za devetoro proroka iz Oterhorda, odustao sam od pomisli da upitam neku banalnost, kao što je, na primer, kada će prestati da pada kiša. Cena je bila visoka i za onoga ko postavlja pitanje – dva moja rubina otišla su u kasu tvrdave – ali još više za odgovarače. A što sam bolje upoznao Faksea, ne samo što sam teško mogao poverovati u to da je on profesionalni prevarant nego mi je još neverovatnije izgledalo da spada u onu drugu vrstu iskrenih, samoobmanjujućih varalica; njegova inteligencija bila je čvrsta, bistra i uglačana poput mojih rubina. Nisam se odvažio da mu postavim stupicu. Upitao sam ono što sam najvećma hteo da znam.

U oneterhad, osamnaesti dan u mesecu, devetorica su se sakupila u velikoj zgradi koja je obično držana zaključana; posredi je bila jedna visoka dvorana, kamenog poda i hladna, slabo osvetljena kroz dva proreza–prozora i plamenom iz dubokog ognjišta na jednom kraju. Posedali su ukrug na goli kamen, svi sa ogrtačima i navučenim kapuljačama, gruba, nepomična obličja, slična okružju dolmena, i slabašnom sjaju plamena udaljenog jardima. Gos, nekoliko drugih mladih prebivalaca i jedan lekar iz najbliže pokrajine posmatrali su u tišini sa sedišta uz ognjište dok sam ja prolazio dvoranom i ulazio u krug. Sve je bilo veoma neslužbeno i veoma napeto. Jedna od prilika zaodenutih kapuljačom podiže pogled kada sam ušao među njih i ja spazih neobično lice, grubih crta, teško, sa oholim očima koje su stale da me netremice promatraju.

Fakse je sedeo prekrštenih nogu, nepomičan, ali pun naboja, pun snage što se sabira, od čega mu je lak, mekan glas zapucketao poput električnog pražnjenja. "Pitaj", reče on.

Zaustavio sam se u krugu i postavio pitanje. "Da li će ovaj svet, Geten, postati član Ekumena poznatih svetova kroz pet godina?"

Tišina. Stajao sam tamo, visio u središtu paučine ispredene od tišine.

"Odgovorivo je", reče tkač tiho.

Usledilo je olakšanje. Zakukuljeni kamenovi kao da su omekšali u kretnji; onaj koji me je onako neobično motrio počeo je nešto da šapuće svom susedu. Izišao sam iz kruga i pridružio se posmatračima uz ognjište.

Dvojica proroka i dalje su se držala povučeno, ne prozborivši ni reči. Jedan od njih je s vremena na vreme podizao levu ruku, a onda bi lako i hitro potapšao po podu deset ili dvadeset puta, da bi posle toga nastavio nepomično da sedi. Nijednog od njih dvojice nisam ranije video; oni su lude, rekao je Gos. Bili su pomračenog uma. Gos ih je nazivao "podelioci vremena", što je moglo da znači šizofreničari. Iako se karhidski psiholozi nisu koristili telepatijom, što ih je izjednačavalo sa slepim hirurzima, bili su umešni u radu drogama, hipnozom, lokalnim šokovima, krioničkim dodirima i raznim mentalnim terapijama; upitao sam da li bi ona dvojica psihopata mogla da budu izlečena. "Izlečena?" iznenadio se Gos. "Da li biste izlečili pevača od njegovog glasa?"

Petorica drugih u krugu bili su prebivaoci Oterhorda, vični handarskoj disciplini prisutnosti; dok su upražnjavali proricanje, objasnio mi je Gos, morali su da budu neženje, da se uzdržavaju od opštenja tokom razdoblja seksualne potencije. Jedan od ovih neženja morao je da bude u kimeru tokom proricanja. Mogao sam da razaberem ko je to, budući da sam naučio da uočavam tanane fizičke naglašenosti, svojevrsku blistavost, koja prati prvu fazu kemera.

Uz kemera je sedeo nastrani.

"On je došao iz Sprevea sa lekarom", kazao mi je Gos. "Neke proročke grupe veštački izazivaju nastranost kod normalne osobe, ubrizgavajući joj ženske ili muške hormone u danima pre ovog čina. Samo, bolje je imati prirodno. On rado dolazi; godi mu da bude na glasu."

Gos je upotrebio zamenicu koja označava mužjaka kod životinja, a ne onu za ljudsko biće u muškoj ulozi pri kimeru. Izgledalo je da mu je pomalo nelagodno. Karhidani slobodno raspravljaju o stvarima vezanim za seks i govore o kimeru kako sa poštovanjem, tako i sa uživanjem, ali bi postajali čutljivi kada bi se reč povela o nastranostima – odnosno, bar kada bih im ja bio sagovornik. Trajnija produženja razdoblja kemera, sa stalnom hormonalnom neuravnoteženošću u korist bilo muškog ili ženskog pola, dovode do onoga što oni nazivaju nastranost; ova pojava nije retka; tri ili četiri postotka odraslih predstavljaju u fiziološkom pogledu nastrane ili abnormalne pojedince – odnosno normalne, prema našim merilima. Oni nisu isključeni iz društva, već se prema njima ispoljava izvesna prezriva popustljivost, slično kao što je to sa homoseksualcima u mnogim biseksualnim društvima. Izraz kojim se oni označavaju na karhidskom slengu znači polumrtvi. Oni su jalovi.

Pošto mi je uputio onaj prvi, drugi, čudni pogled, nastrani iz skupine proroka nije više obratio pažnju ni na kog drugog do na osobu uz sebe, kemera, čija će sve izraženija seksualnost i dalje rasti, da bi je konačno neprestana, prekomerna muškost nastranog dovela do pune ženske seksualne sposobnosti. Nastrani je neprekidno tiho govorio, naginjući se prema kimeru, koji je samo retko odgovarao i kao da je stalno uzmicao. Niko drugi već poduže nije izustio ni reč, nije bilo nikakvog drugog zvuka do šapata, do šaptavog glasa nastranog. Fakse je netremice posmatrao jednu od luda.

Nastrani najednom, hitro i blago, položi svoju ruku na kemerovu. Kemer se trže kao oparen, uz izraz straha ili odvratnosti, i baci pogled prema Fakseu kao da od njega traži pomoć. Fakse je ostao nepomičan. Kemer je nastavio da sedi i više se nije trgnuo kada ga je nastrani ponovo dodirnuo. Jedna od luda podiže glavu i isceri se dugim, pritivnim, napevnim smehom: "Ah-ah-ah-ah..."

Fakse podiže ruku. Istog trena sva lica u krugu upraviše se prema njemu, kao da je on sakupio njihove poglede u snop, u kanuru.

Bilo je popodne i padala je kiša kada smo ušli u dvoranu. Sivo svetlo ubrzo je zgaslo sa prozorskih proreza pod strehom. Sada beličaste pruge svetlosti pružale su se poput zakošenih, utvarnih jedara, dugački trouglovi i pravougaonici, od zida do poda, preko lica devetoro proroka; prigušeni komadići i krhotine sjaja meseca koji se upravo dizao povrh šume, napolju. Vatra je odavno zgasla, tako da nije bilo nikakve druge svetlosti do tih pruga i kosina bledila koje su gamizale preko kruga, ocrtavajući poneko lice, ruku, nepomična leđa. Zakratko sam razabrao Fakseov profil, ukočen poput bledog kamena u raspršenoj prašini svetlosti. Dijagonala mesečine nastavila je da puzi i došla je do jedine tamne gure, kemera, glave oslonjene o kolena, šaka stisnutih o pod, tela koje se treslo ravnomernim drhtajima, praćenim tapkanjem ludinih ruku po kamenu u tmimi s druge strane kruga. Bili su povezani, svi oni, poput tačaka za koje je zakačena paučina. Osetio sam, želeo to ili ne, tu vezu, to opštenje koje je teklo, bez reči, nemušto, kroz Faksea, i koje je on nastojao da ustrojava i usmerava, budući da je bio središte, tkač. Prigušeno svetlo se rastočilo i sasvim zgaslo, uspuzavši se uz istočni zid. Tkanje sile, napetosti, tišine i dalje je raslo.

Pokušao sam da izbegnem vezu sa umovima proroka. Osećao sam se veoma nelagodno zbog te utihle električne napetosti, zbog osećanja da bivam uvlačen unutra, da postajem tačka ili obličje u tom ustrojstvu, u tkanju. Ali kada sam postavio zapreku, ispalo je još gore; osetio sam se odsečen, zapreten u vlastiti um opsednut priviđenjima vida i dodira, vrevom mahnitih slika i predstava, nepovezanih prikaza i nadražaja, sve odreda sa seksualnim nabojem i groteskno silovitih, crvenih i crnih uskomešanosti erotske jarosti i pomame. Bio sam okružen velikim, razjapljenim rupama krzavih ivica, vaginama, ranama, čeljustima pakla, izgubio sam ravnotežu, stao sam da padam... Kada ne bih uspeo da odagnam taj haos, stvarno bih pao, sišao bih s uma, a nije bilo načina da se on odagna. Delovanje empatičkih i paraverbalnih sila, izuzetno moćnih i pometenih, poteklih iz seksualnih nastranosti i osujećenja, iz pomračenosti uma koja iskrivljuje vreme, iz zastašujuće discipline sveukupne usredsređenosti i zebnje pred neposrednom stvarnošću, stajalo je daleko izvan moje moći obuzdavanja ili kontrole. Pa ipak, te sile su se nalazile pod kontrolom: Fakse je i dalje predstavljao središte. Časovi i sekunde su proticali, mesečina je zaszjala na pogrešnom zidu, nije bilo mesečine već samo tame, a u središtu svekolike tame nalazio se Fakse: tkač: žena, žena odevena u svetlost. Svetlost je bila srebro, srebro je bilo oklop, oklopljena žena sa mačem. Svetlost je blesnula iznenada i nesnosno, svetlost duž njenih udova, plamen, i ona povika gromoglasno, u užasu i bolu: "Da, da, da!"

Ponovo otpoče napevni smeh lude: "Ah—ah—ah—ah." Postajao je sve viši i viši, pretvarajući se u titrajući krik, koji je stao da optrajava, znatno duže nego što je ijedan glas kadar da vrišti, krik koji ide pravo preko vremena. Nešto se pokrenulo u tami, usledilo je komešanje i micanje, preraspodela drevnih stoleća, izmicanje predskazanja. "Svetla, svetla", povika jedan grlati glas u krupnim slogovima, samo jednom ili bezbroj puta. "Svetla. Truplo iz vatre, ovde. Malo svetla." Bio je to lekar iz Sprevea. On uđe u krug koji se već sasvim raspao. Kleknuo je pored luda, najkrhkijih karika, spojnica; obe su ležale sklupčane na podu. Kemer je ležao sa glavom položenom na Fakseova kolena, isprekidano dišući i još drhteći; blago i odsutno, Fakse ga je gladio po kosi. Nastrani je sedeo sam u jednom uglu, zlovoljan i utučen. Predstava je bila završena, vreme je ponovo normalno proticalo, tkanje sila raspalo se u nedostojanstvenost i klonulost. Gde je bio moj odgovor, zagonetnost orakuluma, dvosmisleni iskaz proročanstva?

Spustio sam se na kolena pokraj Faksea. Pogledao me je svojim bistrim očima. Tog trenutka sam ga video kao što sam ga ugledao u tami, kao ženu oklopljenu svetlošću i usplamtelu u ognju koja viče: "Da..."

Fakseov blagi glas raščinio je ovu prikazu. "Je li ti odgovoreno, pitaču?"

"Odgovoreno mi je, tkaču."

I odista mi je bilo odgovoreno. Kroz pet godina Geten će biti član Ekumena: da. Nije bilo zagonetnosti, izvrđavanja. Još tada sam postao svestan valjanosti tog odgovora, ne toliko kao proročanstva, kliko kao opažanja. Nisam mogao da prenebregnem vlastitu uverenost da je odgovor tačan. Posedovao je imperativnu jasnoću predosećanja.

Raspoložemo NAFAL—brodovima, trenutnim komunikacijama i mentalnim opštenjem, ali još nismo uspeali da ukrotimo i spregnemo predosećanje. Zbog toga nam je valjalo poći na Geten.

"Ja služim kao vlakno", reče mi Fakse dan ili dva posle proricanja. "Energija se sakuplja i sakuplja u nama, stalno biva vraćana natrag, pri čemu se impuls svaki put udvostručuje, sve dok se konačno ne probije i svetlost ne blesne u meni, oko mene, ja postajem svetlost... Starac iz tvrđave Arbin kazao je jednom da ako bi se tkač postavio u vakuum u trenutku odgovaranja, godinama bi nastavio da plamti. Upravo to jomešte veruju o Mešeu: da on jasno vidi prošlost i budućnost, ali ne samo za tren već tokom čitavog života posle pitanja Šorta. Teško je u to poverovati. Sumnjam da čovek to može da izdrži. Ali nije važno..."

Nusut, sveprisutno i dvosmisleno poricanje handare.

Koračali smo jedan pored drugoga i Fakse podiže pogled prema meni. Njegovo lice, jedno od najboljih ljudskih lica koje sam ikada video, izgledalo je čvrsto i tanano kao isklesan kamen. "U tami", reče on, "bilo nas je deset, ne devet. Nalazio se tamo i jedan stranac."

"Da, nalazio se. Nisam imao zapreku protiv tebe. Ti si slušač, Fakse, prirodni empat; a sva je prilika i snažan prirodni telepata. Zbog toga i jesi tkač, onaj ko je kadar da održava napetosti i reakcije skupine u ustrojstvu koje se samo stalno pojačava, sve dok ga silna prenapregnutost ne raščini i omogući ti da dospeš do odgovora."

Slušao je sa ozbiljnim zanimanjem. "Čudno je sagledati tajne moje discipline spolja, videti ih tvojim očima. Ja sam ih video jedino iznutra, kao onaj ko ih upražnjava."

"Ako mi dopustiš... ako to želiš, Fakse, pokušao bih da opštım sa tobom govorom uma." Sada sam bio uveren da je on prirodni opštıtitelj; njegova saglasnost i malo vežbe doprineli bi da se ukloni nesvesna zapreka kojom se ogradio.

"Ako bi to učinio, onda bih ja čuo šta drugi misle?"

"Ne, ne. Ne više nego što to već činiš kao empatia. Govor uma predstavlja opštenje, dobrovoljno odaslano i primano."

"Zašto onda ne govoriti naglas?"

"Pa, čovek može da laže kad govori."

"Ali ne i kada opšti umom?"

"Ne hotimice."

Fakse je nekoliko trenutaka razmišljao. "Ta disciplina mora da pobuđuje zanimanje kraljeva, političara i poslovnih ljudi."

"Poslovni ljudi počeli su da se bore protiv korišćenja opštenja umom kada je ustanovljeno da ono predstavlja umeće koje se može naučiti; decenijama su ga držali izvan zakona."

Fakse se osmehnu. "A kraljevi?"

"Više nemamo kraljeva."

"Da. Shvatam... Pa, zahvaljujem ti, Dženri. Ali moj posao je neučenje, a ne učenje. Radije još ne bih naučio veštinu koja će potpuno promeniti svet."

"Perema tvom sopstvenom proročanstvu, ovaj svet biće promenjen, i to kroz samo pet godina."

"Onda ću se i ja promeniti s njim, Dženri. Ali nemam nikakvu želju da ga sam menjam."

Padala je kiša, dugotrajna, blaga kiša getenskog leta. Šetali smo pod stablima hemena na obroncima iznad tvrđave gde nije bilo staza. Kroz tamne krošnje slivalo se sivo svetlo, bistra voda kapala je sa skerletnih iglica. Vazduh je bio prohladan, ali prijatan, ispunjen zvucima kiše.

"Fakse, reci mi nešto. Vi, handarate, raspolazete jednom nadarenošću za kojom žude ljudi na svim ostalim svetovima. Vi je imate. U stanju ste da proričete budućnost. Pa ipak, živite kao svi mi... izgleda da vam nije važno..."

"A kako bi moglo da bude važno, Dženri?"

"Pa, evo, ovako. Uzmimo, na primer, takmaštvo između Karhide i Orgoreina, onu razmiricu oko Sinotske doline. Kako mi se čini, Karhida je prilično izgubila obraz poslednjih nedelja. Zbog čega se kralj Argaven nije posavetovao sa svojim prorocima i upitao ih kakve korake da preduzme, ili kog člana kioremije da izabere za predsednika vlade, odnosno nešto tome slično?"

"Ta pitanja je teško postaviti."

"Ne shvatam zašto. Mogao je, naprosto, da pita: 'Ko će mi najbolje poslužiti kao predsednik vlade?' To bi bilo dovoljno."

Ursula Legvin.....Leva ruka tame

"Mogao je. Ali on ne zna šta sve može da znači to: najbolje mu poslužiti. Moglo bi da znači da bi izabrani čovek predao spornu dolinu Orgoreinu, otišao u izgnanstvo ili ubio kralja; moglo bi da znači mnoštvo stvari koje on ne bi očekivao niti prihvatio."

"Morao bi, dakle, veoma tačno da postavi pitanje."

"Da. Osim toga, bilo bi premnogo pitanja, shvataš. A čak i kralj mora da plati naknadu."

"Da li biste mu mnogo tražili?"

"Veoma mnogo", reče mirno Fakse. "Pitač daje onoliko koliko može da plati, kao što znaš. No, kraljevi su, ipak, dolazili kod proroka; ne odveć često, doduše..."

"Šta ako je jedan od proroka i sam neko od moćnih ljudi?"

"Prebivaoci tvrđave nemaju čin ni položaj. Ja mogu da budem poslat u Erenrang, u kioremiju; ako pođem tamo, onda dobijam natrag svoj položaj i senku, ali moje prorokovanje je time okončano. Ukoliko imam neko pitanje dok služim u kioremiji, onda bih otišao u tvrđavu Orgni, platio koliko mi se propiše i dobio odgovor. Ali mi iz handare ne želimo odgovore. Teško ih je, doduše, izbeći, ali nastojimo."

"Čini mi se da ne razumem, Fakse."

"Pa, vidiš, mi dolazimo u tvrđave poglavito zbog toga da bismo naučili koja pitanja da ne postavljamo."

"Ali vi ste odgovarači!"

"Izgleda da ti još nije jasno, Dženri, zbog čega mi usavršavamo i upražnjavamo proricanje?"

"Nije..."

"Da bismo pokazali savršenu beskorisnost znanja odgovora na pogrešna pitanja."

Dugo sam razmišljao o tome dok smo išli jedan uz drugog po kiši, pod tamnim krošnjama Oterhordske šume. Pod belom kapuljačom Fakseovo lice izgledalo je umorno i spokojno, a sjaj mu se pritulio. Pa ipak, on je i dalje u meni pomalo izazivao strahopoštovanje. Kada bi me osmotrio svojim bistrim, blagim, iskrenim očima, taj pogled je izvirao iz tradicije stare trinaest hiljada godina: način mišljenja i način života tako drevni, tako ukorenjeni, tako celoviti i tako skladni da su ljudskom stvoru davali nepritvornost, moć, potpunost divlje životinje, veliko, neobično biće koje vas gleda pravo u oči iz svoje večne sadašnjosti...

"Nepoznato", reče Fakse blagim glasom u šumi, "nepredskazano, nedokazano, to je ono na čemu se zasniva život. Neupućenost je temelj mišljenja. Nedokaz je temelj delanja. Kada bi bilo dokazano da nema Boga, ne bi bilo religije. Ne bi bilo handare, ne bi bilo jomeša, ne bi bilo ognjišnih božanstava, ne bi bilo ničega. Pa čak i ako bi bilo dokazano da Boga ima, opet ne bi bilo religije... Reci mi, Dženri, šta se zna? Šta je izvesno, predvidljivo, neumitno: jedina pouzdana stvar koju znaš o tvojoj i mojoj budućnosti?"

"Da ćemo umreti."

"Tako je. Postoji odista samo jedno pitanje na koje se može odgovoriti, Dženri, i mi taj odgovor već znamo... Jedina stvar koja život čini mogućim jeste neprekidna, nepodnošljiva neizvesnost: ne znati šta će se dogoditi."

6. JEDAN PUT U ORGOREN

Probudio me je kuvar koji je uvek rano dolazio u kuću; imam dubok san, tako da je morao da me drmusa i da mi govori na uho: "Probudite se, probudite se, lorde Estravene, došao je glasnik iz kraljeve kuće!" Konačno sam ga razumeo; pometen bunovnošću i požurivanjem, hitro sam ustao i pošao prema vratima moje sobe, gde je čekao glasnik, da bih tako, go golcat i glup kao novorođenče, započeo izgnanstvo.

Pročitavši hartiju koju mi je glasnik dao, rekoh samome sebi da je to ono što sam očekivao, premda ne tako brzo. Ali dok sam morao da posmatram čoveka kako zakucava tu prokletu hartiju na kućna vrata, činilo mi se kao da mi zabija čavle pravo u oči; okrenuo sam se na drugu stranu i ostao da stojim, otupeo i utučen, obrvan bolom koji nisam očekivao.

Kada me je to minulo, postarao sam se oko onoga što je valjalo učiniti i kada su gongovi otkucali deveti čas, već sam napustio dvorac. Ništa me više nije zadržavalo. Poneo sam ono što sam mogao poneti. Što se tiče imetka i novca koji sam držao u banci, to nisam mogao da pretvorim u gotovinu zato što bih time izložio opasnosti ljude sa kojima bih obavio posao, a što su mi oni bili bolji prijatelji, time su se nalazili u većoj opasnosti. Napisao sam mom starom kerneru Ašeu na koji način može da izvuče korist od izvesnih stvari od vrednosti, kako bi ih sačuvao za naše sinove, ali sam mu i kazao da ne pokušava da mi šalje novac, zato što će Tibe držati granicu pod prismotrom. Nisam smeo da potpišem pismo. Pozvati nekoga telefonom značilo bi poslati ga u zatvor; pohitao sam sa odlaskom, pre no što neki neoprezni prijatelj dođe da me poseti, te tako izgubi novac i slobodu kao naknadu za prijateljstvo.

Krenuo sam kroz grad prema zapadu. Zastao sam na jednoj raskrsnici i pomislio: zašto ne bih pošao na istok, preko brda i dolina do Kermlandije, pešice poput kakvog ubogog siromaha, natrag u Estre gde sam rođen, u onu kamenu kuću na surom planinskom obronku; zašto se ne vratiti starom domu? Tri ili četiri puta sam zastao i osvrnuo se. I svaki put sam uočio među ravnodušnim licima ulice poneko koje bi moglo da bude uhoda poslat da motri na moj odlazak iz Erenranga; takođe sam svaki put razabrao koliko je bila budalasta pomisao da se vratim kući. Predstavljalo bi to čisto samoubistvo. Rođen sam da živim u izgnanstvu, tako je izgledalo, i jedini način da se vratim u stari dom bio je da umrem. Stoga sam krenuo na zapad i nisam se više osvrtao. Za tri dana, koliko sam milošću dobio, stići ću, ako se ništa nepovoljno ne dogodi, najdalje do Kuzebena, u Zalivu, osamdeset pet milja odavde. Većina izgnanika bivala je upozorena jednu noć pre obznanjivanja naredbe o izgnanstvu, tako da je dobijala priliku da se otisne nekim brodom niz Ses, pre no što kapetanu zapreti kažnjavanje zbog ukazivanja pomoći. Ovakva širokogrudost nije, međutim, bila svojstvena Tibeu. Nijedan brodski kapetan više se ne bi usudio da me primi; u luci su me svi dobro poznavali, budući da sam je ja sagrađio za Argavena. Nijedan vozač kopnenih čamaca takođe me

više ne bi povezao, a od Erenranga do kopnene granice ima četiri stotine milja. Jedino što mi je, dakle, preostalo bilo je da se pešice uputim u Kuzeben.

Kuvar je ovo shvatio. Smesta sam ga otpustio, ali, odlazeći, on je svu raspoloživu spravljenu hranu stavio u jedan zavežljaj i tako me opskrbio za predstojeća tri dana jurnjave. Ova uvidavnost me je spasila, baš kao i moju hrabrost, jer kad god bih se uz put zaustavio da se okrepim tim voćem i hlebom, svaki put bih pomislio: "Postoji jedan čovek koji me ne smatra izdajnikom; jer dao mi je ovo."

Našao sam da je teško biti proglašen za izdajnika. Čudno koliko je to teško, budući da je sasvim lako prozvati nekoga izdajnikom; naziv je to koji se lepi, koji prijania, koji ubeđuje. I sam sam bio napola ubeđen.

Stigao sam u Kuzeben u suton trećeg dana, brižan i bolnih nogu, budući da sam proteklih godina u Erenrangu živeo u bogatstvu i raskoši, gotovo ne hajući za pešačenje; pred kapijom malog grada ugledao sam Ašea kako me čeka.

Bili smo keneri sedam godina i imali smo dva sina. Budući da ih je on rodio, nosili su njegovo ime, Foret rem ir Osbot, i bili su podignuti u tom klanuognjištu. Pre tri godine on je otišao u tvrđavu Orgni i sada je nosio zlatni lanac neženje proroka. Nismo se videli tokom te tri godine; pa ipak, ugledavši mu lice u sumraku, pod kamenim lukom, učinilo mi se kao da je naša ljubavna veza prekinuta juče i razabrao sam vernost u njemu koja ga je nagnala da podeli moju zlehudu sudbinu. Iskusišći načas kako mnome ponovo ovladavaju minula osećanja, naljutio sam se; jer Ašeova ljubav oduvek me je silila da delam protiv srca.

Prošao sam pored njega. Ako već moram da budem okrutan, nema nikakve svrhe to kriti i izigravati ljubaznost. "Tereme!" doviknuo je on i krenuo za mnom. Ubrzao sam korak niz strme ulice Kuzebena, u pravcu gatova. Sa mora je duvao južni vetar, šumeći među crnim krošnjama baštenskog drveća, a ja sam stao da hitam kroz taj topli, olujni, letnji suton što dalje od njega kao od kakovog ubice. No, on me je uskoro sustigao, jer noge su mi bile odveć umorne da bih brzo koračao. " Tereme, poći ću sa tobom", reče Aše.

Ništa nisam odgovorio.

"Pre deset godina, u ovom mesecu, tuvi, zakleli smo se..."

"A pre tri godine ti si raskinuo zakletvu i ostavio me, što je bila mudra odluka."

"Nikada nisam raskinuo zavet koji smo jedan drugome dali, Tereme."

"Tačno. Zato što nije bilo nikakvog zaveta koji bi se raskinuo. Bio je to lažni zavet, drugi zavet. Ti to znaš; znao si to i onda. Jedini istinski zavet na vernost koji sam ikada dao nije bio izrečen, niti je mogao biti izrečen, a čovek kome sam se zakleo mrtav je i obećanje je prekršeno odavno. Ne duguješ mi ništa, niti ja tebi. Pusti me da odem."

Dok sam govorio, moja ljutnja i ogorčenost okrenule su se od Ašea na mene i na moj život, koji je ostao iza mene poput prekršenog obećanja. Ali Aše to nije znao i oči mu se ispuniše suzama. On reče: "Da li bi uzeo ovo, Tereme? Ja ti ništa ne dugujem, ali te veoma volim." Pružio mi je mali zavežljaj.

"Ne. Imam novaca, Aše. Pusti me da idem. Moram sam da pođem."

Krenuo sam, a on me više nije pratio. Ali za mnom je pošla senka moga brata. Rđavo sam postupio što sam govorio o njemu. Sve što sam učinio bilo je rđavo.

U luci me ništa dobro nije čekalo. Nije bilo nikakvog broda iz Orgoreina na koji bih se ukrcao i tako napustio tle Karhide do ponoći, kao što je trebalo da učinim. Na gatovima je bilo malo sveta, a i ti retki ljudi hitali su domovima; jedan čovek kome sam se obratio, neki ribar koji je opravljao motor svoje barkice, podigao je nakratko pogled prema meni, a zatim mi bez reči okrenuo leđa. Toga sam se i bojao. Čovek me je prepoznao; on ne bi znao za mene da nije bio upozoren. Tibe je poslao svoje najamnike da me preduhitre i da me zadrže u Karhidi sve dok ne istekne vreme koje sam dobio kao prednost. Sve do sada obrvali su me samo bol i bes, ali ne i stah; uopšte mi nije padalo na pamet da bi naređenje o izganstvu moglo da predstavlja puki izgovor za moje smaknuće. Kada jednom izbije šesti čas, ja ću postati lak plen za Tibeove ljude i niko neće moći da poviče: "Ubistvo!" već samo: "Pravda je zadovoljena."

Seo sam na jednu vreću peska, koja je služila kao brodski balast, u vetrovitim odsevima i tami luke. More je zapljuskivalo i šumelo oko šipova, ribarske barke su se ljuljale u svojim sidrištima, a na kraju dugačkog mola stajala je jedna svetiljka. Sedeo sam i zurio u tu svetlost i negde mimo nje, u tamu koja je podelila po moru. Neki se pokazuju veoma dorasli neposrednoj opasnosti, ali ne i ja. Moja glavna uzdanica je promišljenost. Kada sam se našao u stisci, najednom kao da sam otupavio i, sedeći na vreći peska, jedino sam razmišljao o tome da li je čovek u stanju da otpliva do Orgoreina. Led se povukao iz Čarisuskog zaliva već mesec ili dva i u vodi je bilo moguće nakratko opstati. Do orgotske obale ima, međutim, sto pedeset milja, a ja uopšte ne znam da plivam. Kada sam odvojio pogled od mora i ponovo ga upravo prema ulicama Kuzebena, zatekao sam samoga sebe kako gledam ne bi li se pojavio Aše u nadi da me on i dalje sledi. Upravo pri pomisli na to, stid me je trgao iz otupelosti i ponovo sam bio kadar da razborito razmišljam.

Ako sam želeo da nešto postignem sa onim ribarom koji je i dalje petljao oko svoje barkice, imao sam na raspolaganju dva načina: mito ili silu; međutim, pokvareni motor nije opravdavao nijedno od toga dvoga. Krađa, onda. Ali motori ribarskih lađica stavljaju se u pogon ključem. Spojiti dovodne žice i tako upaliti motor, a onda izvesti brodić iz doka pod sjajem svetiljki na molu i otisnuti se na put za Orgorein – sve je to, budući da još nikada nisam vozio motornu barku, predstavljalo smešan, očajnički potez. Nijednom nisam vozio lađicu, ali sam zato veslao u čamcu po jezeru Ledene stope u Kermlandiji; i ovde se nalazio jedan čamac na vesla, vezan na spoljnjem doku između dve barke. Istog časa kada sam ga ugledao, rešio sam da ga ukradem. Potrčao sam molom, pod svetiljkama koje su zurile u mene, uskočio u čamac, odvezao vezivno uže, namestio vesla i izvezao se u valovite vode luke, gde su svetlosti klizile i zaslepljujuće se sjajile na tamnim talasima. Kada sam dobrano odmakao, prestao sam da veslam da bih podesio dršku jednog vesla koje nije glatko zahvatalo po vodi; bilo je to prilično važno, budući da me je, iako sam se nadao da će me sutra pokupiti neka orgotska patrola ili kakav ribar, čekalo dugo veslanje. Kada sam se nagao nad alku kojom je veslo bio pričvršćeno, najednom mi celo telo obuze neka slabost. Učinilo mi se da ću se

onesvestiti i malksalo klonuh natrag na sedište. Bila je to bolest kukavičluka koja me je prožela. Ali nisam znao da mi je toliko kukavičluka ležalo zapretano u utrobi. A onda podigoh pogled i spazih dve prilike na kraju mola, slične dvema nemirnim, crnim grančicama pri udaljenoj električnoj svetlosti preko vode i tog časa mi pade na um da moja oduzetost možda nije posledica užasa, već nekog oružja na krajnjem dometu.

Mogao sam da razaberem kako jedan od dvojice drži napadačku pušku i da je bila prošla ponoć zacelo bi pripucao iz nje i ubio me; ali napadačke puške dižu silnu buku, što bi nalagalo poprilična objašnjenja. Upotrebili su, dakle, sonični revolver. Kada je ovo oružje bilo podešeno da samo ošamuti žrtvu, njegovo rezonantno polje dostizalo je najviše stotinak stopa. Ne znam koliki mu je domet kada je podešeno da ubije, ali ja, izvesno, nisam bio daleko izvan njega, budući da sam se presamitio poput kakve bebe koja ima grčeve u stomaku. Počeo sam otežano da dišem, zato što me je polje koje je izazivalo oduzetost zahvatilo po prsima. Kako će oni svakoga časa krenuti motornim čamcem da me dokrajče, nisam imao više vremena za gubljenje presamićen nad veslima i boreći se za dah. Iza mojih leđa, a ispred čamca, pružala se tama i u tu tamu sam morao da veslam. Počeo sam da pravim zaveslaje malaksalim rukama, neprestano motreći na šake kako bih bio siguran da držim vesla, budući da to uopšte nisam osećao. Stigao sam tako u nemirne vode i neprozirnu tminu otvorenog zaliva. Tu sam morao da se zaustavim. Sa svakim zaveslajem ukočenost ruku mi se povećavala. Srce mi je kucalo nepravilnim ritmom, a pluća kao da su zaboravila kako da se domognu vazduha. Pokušao sam ponovo da veslam, ali uopšte nisam bio siguran da li mi se ruke pokreću. Probao sam zatim da podignem vesla u čamac, ali ni za to nisam bio kadar. Kada me je snop reflektora sa lučkog patrolnog broda pronašao u noći, poput pahuljice na polju čadi, nisam više mogao čak ni da odvratim pogled od bleska.

Odvojili su mi šake od vesala, izneli me iz čamca i položili kao crnu ribu izvadene utrobe na palubu patrolnog broda. Osećao sam kako me posmatraju, ali nisam mogao dobro da razaberem šta govore; izuzetak je bio jedino kapetan broda, koji se isticao po tonu; on je kazao: "Još nije šesti čas", a zatim dodao, odgovarajući nekome: "Šta me se to tiče? Kralj ga je izgnao i ja ću izvršiti samo lično kraljevo naređenje, a ne i nekog nižeg od njega."

I tako, uprkos zapovestima koje su sa obale radiom izdavali Tibeovi ljudi i uprkos ubeđivanjima svog podoficira koji se bojavao odmazde, taj oficir kuzebenške patrolne prevezao me je preko Čarisunskog zaliva i bezbedno me iskrcao u orgoreinsku luku Šelt. Da li je to učinio iz šifgretora, protiv Tibeovih ljudi koji bi ubili nenaoružanog čoveka, ili iz milosrđa – ne znam. Nusut. "Ono što je dostojno divljenja, ne može se objasniti."

Pridigao sam se kada se orgotska obala zasivela iz jutarnje magle, uspeo sam da pokrenem noge i nekako sam sišao sa broda u priobalne ulice Šelta, ali sam negde u njima ponovo pao. Kada sam došao k svesti, obreo sam se u satrpezničkoj bolnici četvrtog čarisunskog obalnog kraja, u dvadeset četvrtom satrpezništvu Senetniju. Ustanovio sam to pouzdano, zato što je bilo otisnuto, odnosno izvezeno orgotskim pismom na uzglavlju kreveta, na postolju svetiljke koja je stajala uz postelju, na metalnoj

šolji sa stočića, na stočiću, na hiebima bolničara, na posteljini i na spavaćici koju sam ja nosio. Ušao je jedan lekar i obratio mi se: "Zašto ste se opirali doteu?"

"Nisam bio u doteu", rekoh. "Bio sam u soničnom polju."

"Vaši simptomi ukazivali su na osobu koja se opirala fazi opuštanja dotea. "Bio je to stari, iskusni lekar, koji me je na kraju nagnao da se saglasim sa mogućnošću da sam koristio snagu dotea da bih se suprotstavio oduzetosti dok sam veslao, čak i ne znajući da to činim; a onda, jutros, za vreme faze tangena, kada se mora mirovati, ja sam ustao i koračao, što me je umalo stajalo glave. Pošto se moje stanje poboljšalo u meri koja ga je zadovoljila, kazao mi je da mogu da izidem iz bolnice kroz dan ili dva, a zatim je prešao do naredne postelje. Iza njega je došao inspektor.

Iza svakog čoveka u Orgoreinu dolazi po jedan inspektor.

"Ime?"

Ja ga nisam pitao za njegovo. Moram da naučim da živim bez senki, kako to čine u Orgoreinu; da se ne vređam; da ne vređam beskorisno druge. Ipak mu nisam kazao puno ime, izostavivši ognjišno, zato što se ono ne tiče nikoga u Orgoreinu.

"Terem Hart? To nije orgotsko ime. Iz kog ste satrpezništva?"

"Iz Karhide."

"To nije orgoreinsko satrpezništvo. Gde su vam ulazna viza i lične isprave?"

Stvarno, gde li su mi isprave?

Poprilično su me ispreturali i ispretresali na ulicama Šelta pre no što me je neko dovezao u bolnicu, gde sam stigao bez isprava, ličnih stvarčica, kaputa, cipela i gotovine. Kada mi je to rečeno, nije me obuzela ljutnja, već sam prasnuo u smeh; na dnu rupe nema ljutnje. Inspektora je uvredio moj smeh. "Zar ne shvatate da predstavljate ubogog stranca koji je uza sve i neregistrovan? Kako mislite da se vratite u Karhidu?"

"U mrtvačkom sanduku."

"Ne smete da dajete neprilične odgovore na službena pitanja. Ako nemate nameru da se vratite u svoju zemlju, bićete upućeni na dobrovoljačko dobro gde je pravo mesto za zločinački ološ, tuđince i neregistrovane osobe. U Orgoreinu nema drugog mesta za uboge i podrivače reda. Bolje izjavite da imate nameru da se kroz tri dana vratite u Karhidu, ili ću biti..."

"Prognan sam iz Karhide."

Lekar koji je stajao uz susednu postelju i koji se okrenuo na pomen mog imena pozvao je tog časa inspektora u stranu i stao sa njim nešto da šapuće. Inspektorovo lice postajalo je sve kiseliije poput ustajalog piva; kada mi je ponovo prišao, obratio mi se uz prilično oklevanja i izgovarajući svaku reč preko volje: "Pretpostavljam da ćete mi izjaviti svoju nameru da podnesete molbu za odobrenje stalnog boravka u Velikom Satrpezništvu Orgoreinu ukoliko dobijete i zadržite neki koristan posao kao registrovan broj u nekom satrpezništvu ili okrugu?"

Rekoh: "Da." Prizvuk šale sasvim je iščezao pri pomenu reči stalni, jedne od najneumitnijih koje postoje.

Pet dana kasnije odobrili su mi stalni boravak dok budem registrovan kao broj u okrugu Mišnori (za šta sam podneo zahtev) i dobio sam privremene lične isprave za

putovanje do tog grada. Bio bih gladovao tih pet dana da me stari lekar nije zadržao u bolnici. Dopadalo mu se da ima za štćenika jednog karhidskog predsednika vlade, a predsednik vlade bio mu je zahvalan na tome.

Odradio sam put do Mišnorija kao utovarivač kopnenih čamaca iz sastava jednog karavana koji je prevezio svežu ribu iz Šelta. Putovanje je bilo brzo i ispunjeno ribljim mirisima, okončavši se na velikim tržnicama južnog Mišnorija, gde sam uskoro našao posao u ledarama. Na takvim mestima leti uvek ima posla oko utovarivanja, pakovanja, uskladištavanja i prevoza lakopokvarljive robe. Poglavitito sam radio oko ribe, a stanovao sam na jednom ostrvu uz tržnice sa ostalim radnicima iz ledare; nazivali su ga Riblje ostrvo; celo je zaudaralao od nas. Ali posao mi se dopadao zato što sam po vasceli dan mogao da ostanem u rashladnim skladištima. Leti je Mišnori pravio parno kupatilo. Brdske kapije su zatvorene; reka vri; ljudi se znoje. U mesecu okreu čitavih deset dana i noći temperatura nije silazila ispod šezdeset stepeni, a jednom je dostigla čak osamdeset osmi podeljak. Primoran da izidem u tu usijanu pećnicu iz mog ledenog ribljeg pribežišta u smiraj dana, odšetao bih nekoliko milja do kindererskog keja, gde ima drveća i gde se može posmatrati velika reka, premda se do nje ne može spustiti. Tu bih dugo tumarao i tek se kasno vraćao na Riblje ostrvo kroz vrelu, zagušljivu noć. U delu Mišnorija gde sam stanovao porazbijali su ulične svetiljke, kako bi ono što čine izvodili pod plaštom noći. Ali inspektorska kola neprestano su se vrzmala po tom kraju i šarala snopovima svojih farova mračne ulice, otimajući od ubogog sveta jedinu intimnost koju je posedovao – noć.

Novi zakon o registraciji tuđinaca donesen u mesecu kusu kao potez u okršaju senki sa Karhidom obesnažio je moju prethodnu registraciju i ostavio me bez posla, tako da sam narednih pola meseca morao da provedem u čekaonicama nebrojenih inspektora. Drugari sa posla pozajmljivali su mi novac i krali mi ribu za obroke, tako da nisam skončao od gladi pre no što sam ponovo bio registrovan; ali izvukao sam valjan nauk iz toga. Dopali su mi se ti grubi, odani ljudi, premda su oni živeli u stupici iz koje nije bilo uzmarka, a mene je čekao posao sa svetom koji sam manje voleo. I tako sam započeo telefonske pozive koje sam odlagao tri meseca.

Dok sam narednog jutra prao košulju u perionici u dvorištu Ribljeg ostrva, zajedno sa još nekolicinom drugih, pri čemu smo svi bili nagi ili polunagi, začuo sam kroz paru, smrad prljavštine i ribe i pljuskanje vode kako me neko doziva po ognjišnom imenu; u perionici se pojavio satrpeznik Jegej: izgledao je u dlaku isti kao i na prijemu priređenom u čast postavljenja arhipelaškog ambasadora u svečanoj dvorani erenranškog dvorca pre sedam meseci. "Izidite ovamo, Estravene", reče on visokim, grlenim, nosnim glasom mišnorskog bogataša. "Ostavite, zaboga, tu prokletu košuljetinu."

"Nemam nijednu drugu."

"Izvadite je onda iz te saponice i dođite. Ovde je pakleno vruće."

Ostali ga radoznalo osmotriše oporim pogledima, poznavajući ga kao imućnika, ali nisu imali pojma da je on jedan od satrpeznika. Nije mi se dopalo to što je lično došao ovamo; trebalo je da pošalje nekoga po mene. Samo su se retke Orgote odlikovale osećanjem mere. Želeo sam da ga što pre izvedem odavde. Vlažna košulja bila je

neupotrebljiva, pa sam zato kazao jednom momku bez ognjišta, koji se muvao po dvorištu, da je obuče i tako mi je sačuva dok se ne vratim. Moji dugovi i najamnina bili su plaćeni, a isprave su mi se nalazile u džepu hieba; bez košulje, otišao sam sa ostrva uz tržnice i zaputio se sa Jegejem ponovo u domove imućnih.

Kao njegov "sekretar" ponovo sam bio registrovan u orgoreinskim službenim knjigama, ali ne više u svojstvu broja, već kao zavisnik. Imena im nisu bila važna, već su morali da imaju etikete, da kažu vrstu pre no što vide stvar. Ali ovoga puta etiketa je bila dobra, bio sam zavisnik i ubrzo sam došao do toga da proklinjem svrhu koja me je dovela ovde da jedem tuđi hleb. Jer još čitavih mesec dana ni na koji način mi nisu stavili do znanja da sam se i za korak primakao ostvarenju te svrhe nego onda dok sam se nalazio na Ribljem ostrvu.

Kišne večeri poslednjeg dana leta Jegej je poslao po mene da dodem u njegovu radnu sobu, gde sam ga zatekao u razgovoru sa satrpeznikom sekevske oblasti Obsleom, koga sam upoznao kada je jednom boravio u Erenrangu, predvođeci komisiju orgotske tgovačke mornarice. Nizak i povijen unazad, sa malim, trouglastim očima i debelim, ravnim licem, predstavljao je suštu suprotnost Jegeju koji je bio slabunjav i koščat. Izgledali su kao strašilo i kicoš, ali bili su nešto više od toga. Spadali su među trideset trojicu koji su vladali Orgoreinom; no, i od toga su bili nešto više.

Izmenjane su učtivosti i ispijena je po čašica sitiške živovode, a onda je Obsle uzdahnuo i kazao mi: "Recite mi, sada, zbog čega ste učinili ono što ste učinili u Sasinotu, Estravene, jer ako je ikada postojao čovek za koga sam smatrao da nije kadar da pogreši u proceni pravog časa da nešto preduzme ili u odmeravanju šifgretora, onda ste to bili vi."

"Strah je u meni odneo prevagu nad oprezom, satrpezniče."

"Od kog vruga strah? Čega se to bojite, Estravene?"

"Onoga što se sada zbiva. Nastavka borbe za prestiž u Sinotskoj dolini; poniženja Karhide, srdžbe koja niče iz poniženja; iskorišćenja te srdžbe koje sprovodi karhidska vlada."

"Iskorišćenja? U koju svrhu?"

Obsle nije bio vičan ophodanju; Jegej, tanan i peckav, prekide ga: "Satrpezniče, lord Estraven je moj gost i kao takav ne bi trebalo da bude podvrgnut ispitivanju..."

"Lord Estraven će odgovarati na pitanja kada i kako mu se to bude ushtelo, kao što je to oduvek činio", reče Obsle, iscrivši se, igla skrivena u gromuljici sala. "Zna da je ovde među prijateljima."

"Stićem prijatelje tamo gde ih nađem, satrpezniče, ali više ne nastojim da ih dugo zadržim."

"To mi je jasno. Pa ipak, mi možemo zajedno da vučemo sanke, a da pri tom ne budemo keneri, kako mi to kažemo u Eskeveu, ha? Do sto đavola, znam zbog čega ste izgnani, dragoviću moj; zato što više volite Karhidu od njenog kralja."

"Možda pre zato što više volim kralja od njegovog rođaka."

"Ili zato što više volite Karhidu od Orgoreina", reče Jegej. "Grešim li, lorde Estravene?"

"Ne, satrpezniče."

"Mislite li, onda", reče Obsle, "da Tibe želi da upravlja Karhidom kao što mi upravljamo Orgoreinom: delotvorno?"

"Mislim. Smatram da Tibe može, iskoristivši spor oko Sinotske doline kao podsticaj i zaoštavajući ga prema potrebi, kroz samo godinu dana da dovede do većih promena u Karhidi nego što su se tamo zbile tokom celog poslednjeg hiljadugodišta. Na raspolaganju mu stoji uzor prema kome može da dela: sarf. Osim toga, zna kako da igra na Argavenove strahove. To je lakše nego da pokuša da u Argavenu probudi hrabrost, kao što sam ja činio. Ako Tibe bude uspeo, vi ćete, gospodo, ubrzo shvatiti da ste dobili neprijatelja koji vas je dostojan."

Obsle klimnu. "Odustajem od šifgretora", reče Jegej. "Šta imate na umu, Estravene?"

"Sledeće: da li će Veliki kontinent biti dovoljan za dva Orgoreina?"

"Aj, aj, aj, ista pomisao", reče Obsle, "ista pomisao: usadili ste mi je u glavu odavno, Estravene, i ja je se više nisam mogao otresti. Senka nam postaje odveć duga. Prekriće i Karhidu. Neprijateljstvo između dva klana, da; sukob između dva grada, da; granični spor, nekoliko zapaljenih ambara i ubistava, da; ali neprijateljstvo između dva naroda; sukob u kome bi učestvovalo pedeset miliona duša? O, tako mi Mešeovog slatkog mleka, ta slika sasvim mi je poremetila san mnogih noći i zbog nje sam se budio sav u znoju... Nismo sasvim bezbedni, nismo bezbedni. Ti to znaš, Jegeje; sam si to kazao na svoj način mnogo puta."

"Do sada sam trinaest puta glasao protiv daljeg podstrekavanja spora oko Sinotske doline. Ali čemu je to koristilo? Prevlasna klika ima uvek spremnih dvadeset glasova i svaki Tibeov potez samo pojačava sarfovu kontrolu nad tom dvadesetoricom. On podiže ogradu preko doline, postavlja duž nje stražu naoružanu napadačkim puškama... napadačkim puškama! Mislilo sam da ih drže po muzejima. Tibe pruža prevlasnoj kliku izazov kad god joj je potreban."

"I tako osnažuje Orgorein. Ali i Karhidu. Svaki korak kojim uzvratite na njegove provokacije, svaki potez kojim ponizite Karhidu, svaki poen koji osvojite u trci za prestiž poslužiće za ojačanje Karhide, sve dok se ona ne izjednači sa vama, cela kontrolisana iz jednog središta, kao što je to slučaj sa Orgoreinom. A u Karhidi se napadačke puške ne drže po muzejima. Kraljevi čuvari su opremljeni njima."

Jegej je svima natočio još po jednu čašicu živovode. Orgotsko plemstvo pije to skupoceno, vatreno piće, dobavljano iz Sita, udaljenog pet hiljada milja preko maglovitih mora, kao da je posredi obično pivo. Obsle obrisa usta i žmirnu.

"Dobro", reče on, "sve je to uglavnom onako kao što sam mislio i kao što mislim. A mislim da moramo zajedno da vučemo sanke. Ali pre no što se spregnemo, imam jedno pitanje, Estravene. Navukli ste mi kapuljaču sasvim preko očiju. Recite mi sada: šta se krije iza svih onih nejasnosti, neodređenosti i tričarija o tobožnjem izaslaniku sa druge strane meseca?"

Dženli Ai je, dakle, zatražio dozvolu da uđe u Orgorein.

"O izaslaniku? On je ono što tvrdi da jeste."

Ursula Legvin.....Leva ruka tame

"A to je..."

"Izaslanik sa drugog sveta."

"Pustite sad te vaše vraške, senovite, karhidske metafore, Estravene. Odustao sam od šifretora, odbacio sam ga. Da li biste mi odgovorili?"

"To sam i učinio."

"Je li on tuđinsko biće?" upita Obsle, a Jegej dodade: "I imao je audijenciju kod kralja Argavena?"

Obojici sam potvrdno odgovorio. Za trenutak su i jedan i drugi ostali bez reči, a onda zaustiše da govore u isti mah, čak i ne pokušavši da prikriju pobuđeno zanimanje. Jegej je hteo da pođe okolišnim putem, ali je Obsle odmah prešao na stvar: "Kakvo je, onda, on mesto zauzimao u vašim planovima? Izgleda da ste igrali na njega i izgubili. Zbog čega?"

"Zato što mi je Tibe podmetnuo nogu. Držao sam oči upravljene ka zvezdama, a nisam gledao u kal po kome hodam."

"Bavili ste se astronomijom, dragoviću moj?"

"Biće bolje da se svi pozabavimo njome, Obsle."

"Predstavlja li taj izaslanik pretnju po nas?"

"Mislim da ne predstavlja. On od svog naroda donosi ponude za uspostavljanje veza, za trgovinu, pregovaranje i savez i ništa više. Došao je sam, bez oružja i odbrane; jedino je imao uređaj za komuniciranje i brod, koji nam je dopustio da podrobno ispitamo. Nema razloga da ga se plašimo, mislim. Pa ipak, on donosi u svojim praznim šakama kraj kraljevstva i satrpezništva."

"Zašto?"

"Kako bi drugačije trebalo da postupamo sa strancima, do kao sa braćom? Kako bi Geten trebalo da se postavi prema zajednici od osamdeset svetova, do kao jedan svet?"

"Osamdeset svetova?" upita Jegej i nelagodno se nasmeja. Obsle me popreko pogleda i reče: "Dode mi da pomislim kako ste premnogo vremena proveli sa ludakom u njegovom dvorcu, te ste tako i sami poludeli... Za ime Mešea! Kakvo je to trućanje o savezima sa suncima i o pregovorima sa mesecom? Kako je taj prijaško stigao ovamo, jašući na kometi ili opkoračivši meteor? Brod, kakav to brod plovi vazduhom? Praznim svemirom? Pa ipak, vi niste ništa luđi nego što ste ranije bili, Estravene, što će reći lukavo luđi, mudro luđi. Svi Karhidani su sišli s uma. Samo vi i dalje vodite, moj lorde, ja vas pratim. Nastavite!"

"Nemam šta da nastavim, Obsle. Kuda bih ja to mogao da nastavim i gde da idem? Vi biste, međutim, negde mogli da stignete. Ako biste malo pratili izaslanika, on bi vam mogao pokazati put iz Sinotske doline, iz ovog rdavog smera kojim smo se deli."

"Vrlo dobro. Počeću da se bavim astronomijom pod stare dane. Kuda će me to odvesti?"

"Ka veličini, ako budete išli mudrije nego što sam to ja učinio. Gospodo, ja sam bio sa izaslanikom, video sam njegov brod kojim je prevalio prazninu i pouzdano znam da je on istiniti i pravi glasnik sa nekog mesta koje nije ova zemlja. U pogledu časnosti

njegove poruke i verodostojnosti njegovog opisa tog mesta stvari nisu sasvim pouzdane; tu se jedino može prosuditi onako kako bi se prosudio bilo koji drugi čovek; ukoliko bi on bio jedan od nas, ja bih ga nazvao časnim čovekom. Tako ćete možda i vi prosuditi. Ali jedno je izvesno: u njegovom prisustvu linije iscrtane na tlu ne predstavljaju više međe, nisu više odbrana. Pred vratima Orgoreina stoji veći izazivač od Karhide. Ljudi koji prihvate taj izazov, koji prvi otvore vrata zemlje, biće vođe svih nas. Svih: sva tri kontinenta: cele zemlje. Naša nova međa nije više linija povučena između dva brda, već linija koju pravi naša planeta kružeći oko sunca. Stračiti šifgretor na neki manji ulog predstavljalo bi sada sasvim budalast potez."

Imao sam Jegeja, ali Obsle je sedeo utonuo u svoje salo, posmatrajući me sitnim očima. "Da bi se poverovalo u to, potrebno je mesec dana", reče on. "I da su to izrekla ma čija druga usta do vaša, Estravene, držao bih da je u pitanju puka obmana, mreža za naš ponos istkana od zvezdanog sjaja. Ali poznajem vaš kruti vrat. Odveć je krut da bi se priklonio uroti o tobožnjem padu u nemilost skovanoj s namerom da nas obmanete. Ne mogu da poverujem da govorite istinu, ali i znam da biste se od laži ugušili... Lepo, lepo. Da li će on razgovarati sa nama, kao što izgleda da je razgovarao sa vama?"

"Upravo to i traži: da govori, da ga saslušaju. Tamo ili ovde. Tibe će ga učutkati ako ponovo bude pokušao da nađe slušaoce u Karhidi. Bojim se za njega, čini mi se da ne shvata u kakvoj se opasnosti nalazi."

"Da li ćete nam kazati ono što znate?"

"Hoću; ali postoji i neki razlog zbog koga on ne bi mogao da dođe ovde i lično vam sve kaže?"

Blago grickajući nokat, Jegej reče: "Mislim da ne postoji. On je zatražio dozvolu da uđe u Satrpezništvo. Karhida se ne protivi tome. Njegov zahtev uzet je u razmatranje..."

7. PITANJE SEKSA

Iz radnih beleški Ong Tot Opong, istraživača iz sastava prve ekumenske ekipe koja se spustila na Geten/Zimu, ciklus 93, e.g. 1448.

1448. dan 81. Prilično je verovatno da oni predstavljaju ishod opita. Ima nečeg nelagodnog u ovoj pomisli. Ali sada kada postoje dokazi o tome da je i zemaljska kolonija bila opit, zasad jedne hainske Normalne grupe na svetu sa vlastitim protohominidnim domorocima, ta mogućnost se više ne može prenebreći. Osnivači kolonija jamačno su upražnjavali genetsko manipulisanje na čoveku; nikako se drugačije ne mogu rastumačiti hilfovi sa S-a ili degenerisani krilati hominidi sa Rokanona; postoji li neko drugo objašnjenje getenjanske seksualne fiziologije? Plod slučaja? Možda. Prirodno odabiranje? Teško. Njihova dvopolnost ima sasvim malu ili nema nikakvu adaptivnu vrednost.

Zašto izabrati tako negostoljubiv svet kao poprište opita? Tinibosol smatra da je kolonija osnovana tokom dugotrajnog međuledenog razdoblja. Prvih četrdeset ili pedeset hiljada godina njenog postojanja uslovi su ovde mogli da budu prilično pogodni. U vreme kada je led ponovo počeo da se širi, hainsko Povlačenje već se okončalo i žitelji kolonije našli su se prepušteni sami sebi, postavši napušteni opit.

Razmišljam o poreklu getenjanske seksualne fiziologije. Šta, zapravo, znam o njoj? Otie Nimov izveštaj iz oblasti Orgoreina pomogao mi je da odbacim neke moje ranije pogrešne pretpostavke. Prvo ću izložiti sve ono što pouzdano znam, a potom ću izneti teorije; najpre činjenice.

Seksualni ciklus u proseku traje od dvadeset šest do dvadeset osam dana (oni o njemu obično govore kao o dvadeset šestodnevnom ciklusu, kako bi ga poklopili sa svojim lunarnim ciklusom). Dvadeset jedan ili dvadeset dva dana pojedinac je somer, seksualno neaktivan, pritajen. Otrprilike osamnaestog dana hipofizno lučenje stavlja u dejstvo hormonalne promene i dvadeset drugog ili dvadeset trećeg dana pojedinac ulazi u kemer, estrus. U prvoj fazi kemera (na karhidskom: seher) osoba ostaje u potpunosti dvopolna. Rod i polna moć ne stižu se u izdvojenosti. Ukoliko se Getenjanin, koji je u prvoj fazi kemera, drži sam ili sa pojedincima koji nisu u kimeru, on nije sposoban za koitus. Seksualni nagon je, međutim, strahovito jak u toj fazi i drži na uzdi čitavu ličnost, podređujući sve ostale porive tom imperativu. Kada pojedinac nađe partnera u kimeru, dolazi do daljeg podsticanja hormonalnog ličenja (poglavito dodirom; lučenjem; mirisom?), sve dok se u jednom od partnera ne uspostavi potpuna muška ili ženska hormonalna prevaga. Genitalni organi postaju tada izbočeni ili uvučeni, već prema tome koji je pol prevagnuo, predigra uzima maha i drugi partner, podstaknut ovom promenom, preuzima suprotnu seksualnu ulogu. (Bez izuzetaka? Ako izuzeci i postoje, u smislu da se u kimeru javljaju partneri istog pola, oni su toliko retki da se mogu zanemariti.) Ova druga faza kemera (na karhidskom: torharmen), koja pretpostavlja proces uzajamnog uspostavljanja seksualnosti i polne moći, odigrava se, kako izgleda, u rasponu od dva časa do dvadeset časova. Ako je jedan od partnera već u punom kimeru, ta je faza za novog partnera po pravilu sasvim krтка; ukoliko oboje zajedno ulaze u kemer, sva je prilika da će ona potrajati nešto duže. Normalne osobe nemaju nikakvu predodređenost za jednu ili drugu seksualnu ulogu u kimeru; one ne znaju da li će biti muškarci ili žene i u tom pogledu nemaju mogućnost izbora. (Otie Nim beleži da je u oblasti Orgoreina korišćenje gormonskih derivata u svrhu uspostavljanja željene vrste seksualnosti prilično rasprostranjeno; nisam zapazila da se to čini u seoskoj Karhidi.) Kada se pol jednom odredi, on se više ne može menjati u toku razdoblja kemera. Kulminaciona faza kemera (na karhidskom: tokemer) traje od dva do pet dana tokom kojih su seksualni nagon i sposobnost na vrhuncu. Ona se okončava prilično naglo, a u slučaju da nije došlo do začeća, osoba se vraća u fazu somera za samo nekoliko časova (primedba: Otie Nim smatra da ova "četvrta faza" odgovara menstrualnom ciklusu) i ceo ciklus počinje ponovo. Ako je partner imao žensku ulogu i zatrudneo, njegova hormonalna aktivnost se, razume se, nastavlja i ta osoba ostaje žensko tokom 8,4 meseca nošenja ploda, kao i tokom razdoblja dojenja koje traje od šest do osam meseci. Za to vreme muški polni

organi sasvim su povučeni (kao u fazi somera), grudi se u izvesnoj meri povećavaju, a karlični pojas postaje širi. Sa prestankom dojenja žena se vraća u somer i ponovo postaje potpuno dvopolno biće. Ne dolazi do uspostavljanja nikakve fiziološke navike, tako da majka nekoliko dece može da bude i otac nekoliko dece.

Posmatranja društvenih vidova seksualnosti: zasada veoma površna; bila sam previše u pokretu da bih mogla da preduzmem neka celovitija posmatranja društvenih vidova seksualnosti.

Kemer se ne upražnjava uvek u parovima. Vezivanje u parove predstavlja, doduše, najrasprostranjeniji običaj, ali u kemerskim kućama po varošima i gradovima mogu da se obrazuju skupine među čijim muškim i ženskim članovima dolazi do promiskuitetnog polnog opštenja. Sasvim suprotan običaj od ovakvog načina jeste takozvano kemersko zavetovanje (na karhidskom: oskiomer), koje prema svim svojstvima i svrhama predstavlja monogamni brak. Ono, doduše, nije ozakonjeno, ali je u društvenom i etičkom pogledu drevna i moćna institucija. Čitavo ustrojstvo karhidskih klanova–ognjišta i pokrajina nesumnjivo se temelji na instituciji monogamnog braka. Nisam sigurna kako načelno stoji sa pravilima vezanim za razvod; ovde, u Osnorineru, razvod postoji, ali nema ponovnog venčanja bilo posle razvoda ili smrti partnera: na kemer se samo jednom može zavetovati.

Potomci se, razume se, na celom Getenu računaju po majci, "roditelju u telu" (na karhidskom: amha).

Rodoskvrnuće je dopušteno, uz različita ograničenja, među decom istih roditelja, pa čak i među decom koja potiču od para što se zavetovao na kemer. Deci istih roditelja nije, međutim, dozvoljeno da se zavetuju na kemer, niti da i dalje održavaju kemerske odnose pošto se iz njihove veze rodilo dete. Rodoskvrnuće među pripadnicima različitih pokolenja strogo je zabranjeno (ovo važi za Karhidu i Orgorein; ali priča se da je dopušteno među plemenima na Perunteru, antarktičkom kontinentu. Nije isključeno da je tu posredi samo kleveta).

Šta sam još pouzdano saznala? Izgleda da sam uglavnom već sve kazala.

Postoji jedan vid ovog anomalnog ustrojstva koji bi mogao da ima adaptivnu vrednost. Budući da do koitusa dolazi samo tokom razdoblja plodnosti, izgledi za začecje su veliki, kao što je to i kod svih sisara sa estrusnim ciklusom. U nepogodnim uslovima, kada je stopa smrtnosti novorođenčadi velika, može se odrediti prag opstanka rase. Trenutno, u civilizovanim područjima Getena nisu visoke ni stopa rađanja ni stopa smrtnosti novorođenčadi. Tinibosol procenjuje da ukupan broj žitelja na tri kontinenta ne prelazi sto miliona i smatra da je ovaj nivo postojan već najmanje hiljadu godina. Obredno i etičko uzdržavanje, kao i upotreba sredstava protiv začecja izgleda da su odigrali ključnu ulogu u očuvanju rečene postojanosti.

Postoje vidovi getenjanske ambiseksualnosti koje smo tek površno ispitali ili smo ih samo naslutili i koje možda nikada nećemo potpuno dokučiti. Fenomen kemera opčinjava sve nas, istraživače, razume se. Nas opčinjava, ali Getenjanima vlada, upravlja. Ustrojstvo njihovih društava, vođenje njihove industrije, poljoprivrede, trgovine, razmere njihovih naseobina, predmeti njihovih priča – sve je to tako sazdano

Ursula Legvin.....Leva ruka tame

da bude u saglasnosti sa ciklusom somer–kemer. Svi imaju jednom mesečno odmor; niko, ma kakav položaj zauzima, ne može da se obaveže ili prisili da radi dok je u kemeru. Nikome nisu zatvorena vrata kemerske kuće, ma koliko bio siromašan ili neobičan. Sve drugo ustupa mesto periodičnim patnjama i svetkovinama strasti. To lako možemo da razumemo. Ono, međutim, što veoma teško shvatamo jeste činjenica da čak četiri petine svog vremena ti ljudi provode bez ikakvih seksualnih podsticaja. Za seks uvek ima mesta, obilje mesta; ali to mesto uvek je negde po strani. Getenjansko duštvo, u svom svakodnevnom dejstvovanju i u svom toku življenja, sasvim je lišeno seksa.

Razmislite: svako se može svemu posvetiti. To zvuči krajnje jednostavno, ali su zato psihološke posledice ove okolnosti nesagledive. Činjenica da je svako između sedamnaeste i približno trideset pete godine obavezan da bude (kako to kaže Nim) "vezan za rađanje" ukazuje na to da ovde, zapravo, niko nije u toj meri "vezan" kao što je verovatno da će žene biti ma gde drugde, bilo u psihološkom ili fizičkom smislu. Obaveze i povlastice raspoređene su prilično ravnomerno; svako se izlaže istom riziku i svako ima istu mogućnost izbora. Shodno tome, ovde niko nije u toj meri slobodan kao što su to slobodni muškarci ma gde drugde.

Razmislite: dete nema psihoseksualnih veza sa majkom ili ocem. Na Zimi ne postoji mit o Edipu.

Razmislite: nema seksa bez pristanka, ne postoji silovanje. Kao što je to kod većine sisara izuzev čoveka, do koitusa može doći samo obostranim pozivom i pristankom; on nikako drugačije nije moguć. Zavodenje je, svakako, moguće, ali se mora vraški dobro vremenski podesiti.

Razmislite: ne postoji podela čovečanstva na jaku i slabu polovinu, na zaštitnike i zaštićene, na vladajuće i potčinjene, na vlasnika i imovinu, na aktivnog i pasivnog. U stvari, svekolika težnja ka dvojnosti koja preovlađuje ljudskim načinom mišljenja na Zimi je smanjena ili izmenjena.

Ovo što sledi mora da uđe u moja završna uputstva: kada sretnete nekog Getenjanina, ne možete i ne smete da učinite ono što biseksualci prirodno čine – da mu pripišete ulogu muškarca ili žene, te da shodno tome zauzmete prema njemu odgovarajući stav, već u zavisnosti od onoga što očekujete da bi mogli biti pretpostavljeni ili mogući odnosi između osoba istog, odnosno suprotnog pola. Svekoliko ustrojstvo naših društveno–seksualnih međudnosa ovde ne postoji. Oni ne mogu da igraju tu ulogu, zato što jedni druge ne vide kao muškarce ili žene. Nama je to gotovo nemoguće da pojmimo i prihvatimo. Koje je prvo pitanje što ga postavimo kada novorođenče dođe na svet?

Pa ipak, za Getenjane se ne može upotrebiti zamenica "ono". Oni ne predstavljaju srednji rod, već su potencijali ili integrali. Budući da nemam na raspolaganju karhidsku zamenicu za ljudsko biće, koja se koristi za označavanje osoba u fazi somera, moram da pribegnem zamenici "on" iz istog razloga iz koga upotrebljavamo zamenicu muškog roda za transcendentnog Boga: ona je manje određena, manje posebna od zamenice srednjeg ili ženskog roda. Ali sama primena ove zamenice u mojoj svesti

neprestano me nagoni da zaboravim na to da Karthidanin sa kojim sam u društvu nije muškarac, već muškaracžena.

Ako dođe do upućivanja prvog mobila, valja ga upozoriti na to da će mu ponos biti pogoden, osim ako nije veoma samouveren ili senilan. Muškarac želi da mu se muškost poštuje, a žena da joj se ženstvenost ceni, ma koliko bili posredni i tanani ti znaci poštovanja i cenjenja. Na Zimi to ne postoji. Čovek se poštuje i cenu samo kao ljudsko biće. U pitanju je grozno iskustvo.

A sada evo moje teorije. Razmišljajući o pobudama za jedan takav opit, ako je takav stvarno bio, i pokušavajući možda da iskupim naše hainske pretke za varvarizam, za postupanje prema živim stvorenjima kao prema stvarima, došla sam do nekih pretpostavki o tome šta se dalje moglo dogoditi.

Ciklus somer–kemer delovao je na nas kao ponižavajući povratak na estrusni ciklus nižih sisara, kao potčinjavanje ljudskih bića mehaničkom imperativu parenja. Moguće je da su oni koji su preduzeli opit želeli da ustanove da li će ljudska bića lišena stalne seksualne moći ostati inteligentna i kadra da razviju kulturu.

Sa druge strane, vremensko ograničenje dejstva seksualnog nagona i njegovu "izjednačavanje" u dvopolnom biću mora da u velikoj meri sprečava kako iskorišćavanja, tako i osujećenja tog nagona. Seksualna osujećenja zacelo i ovde postoje (iako se društvo bori protiv njih što bolje ume; sve dok je društvena jedinica dovoljno velika da više od jedne osobe bude u isto vreme u fazi kemera, seksualno zadovoljenje prilično je izvesno), ali se ona bar ne nagomilavaju i ne talože; sa njima je gotovo kada se kemer okonča. Lepo; na ovaj način pošteduju sebe mnogih traćenja i ludila; šta, međutim, preostaje u someru? Šta oplemenjivati? Šta može da postigne društvo evnuha? Ali, razume se, oni nisu evnusi u fazi somera, već se pre mogu uporediti sa decom iz prepubertetskog razdoblja: nisu, dakle, uškopljenici, već pritajeni.

Još jedna pretpostavka u vezi sa svrhom hipotetičnog opita: odstranjenje rata. Nisu li drevni Hainci izložili zamisao o tome da neprekidna seksualna moć i organizovana društvena agresivnost, koje nisu svojstvene nijednom drugom sisaru do čoveku, predstavljaju uzrok i posledicu? Ili, nisu li smatrali, kao i Tumas Song Angot, da je rat čisto muška supstitutivna delatnost, ogromno silovanje, te su stoga u svom opitu i odstranili muškost koja siluje i ženskost koja biva silovana? Sam Bog zna. Činjenica je da Getenjani, iako veoma skloni nadmetanju (što potvrđuju razrađeni društveni kanali za takmačko ostvarenje prestiža), ne deluju odveć ratoborno; u svakom slučaju, oni do sada nisu imali ništa slično ratu. Umorstva među njima prilično su česta kada su u pitanju jedna žrtva ili dve; ona sa deset ili dvadeset života već su retka, dok smaknuća stotina i hiljada ljudi uopšte ne postoje. Zašto?

Nije isključeno da se ispostavi kako sve to nema nikakve veze sa psihologijom proisteklom iz njihove dvopolnosti. Getenjani, uostalom, i nema toliko mnogo. Tu je, osim toga, i klima. Vremenske prilike na Zimi toliko su nepogodne i tako blizu granice podnošljivosti, čak i za njih same i pored izuzetne prilagođenosti na hladnoću, da možda koriste svoj borbeni duh da bi se borili protiv zime. Uzgredni narodi, rase koje tek što životare, retko su kada ratnički nastrojani. Na kraju krajeva, prevlađujući činilac u

životu Getenjana uopšte nije seks, niti bilo koja druga ljudska stvar; to je njihova prirodna sredina, njihov hladan svet. Ovde je čovek suočen sa neprijateljem koji je okrutniji čak i od njega samog.

Ja sam žena sa miroljubivog Čifvora i kao takva nisam stručnjak za privlačnosti nasilja ili prirodu rata. Neko će drugi morati da se pozabavi time. Ali meni zaista nije jasno kako bi neko mogao da likuje u izvojevanoj pobedi ili stečenoj slavi pošto je proveo jednu zimu na Zimi i stajao licem u lice sa Ledom.

8. DRUGI PUT U ORGOREIN

Leto sam proveo više kao istraživač nego kao mobil, tumarajući karhidskom zemljom od mesta do mesta, od pokrajine do pokrajine, posmatrajući i slušajući – nešto što mobil u prvo vreme ne može da radi, dok još predstavlja čudo i čudovište, stalno se nalazeći na pozornici i morajući svakog časa da bude spreman za predstavu. Kazivao sam svojim domaćinima po usputnim seoskim ognjištima i varošima ko sam, zapravo, ja; većina njih čula je već ponešto o meni preko radija i imala je izvesnu predstavu o tome ko sam. Bili su radoznali, neko manje, a neko više. Retko ko me se lično bojao ili ispoljavao ksenofobičnu odbojnost. Neprijatelj u Karhidi nije stranac, osvajač. Stranac koji dođe nepoznat jeste gost. Neprijatelj vam je susjed.

Tokom meseca kusa živeo sam na istočnoj obali, u jednom klanu–ognjištu pod nazivom Gorinhering, u svojevrсноj kući–gradu–tvrđavi–imanju sazdanoj na jednom brdu iznad večnih magli Hodominskog okeana. Tu je živelo oko pet stotina ljudi. Pre četiri hiljade godina zatekao bih na ovom mestu njihove pretke u istoj vrsti obitavališta. Tokom ta četiri hiljadugodišta izumljeni su i uvedeni u upotrebu elektromotor, radio, mehanički razboj, samohodna vozila, poljoprivredne mašine i sve ostalo, čime je nastajalo mašinsko doba, postepeno, bez industrijske revolucije, bez ikakve rvolucije uopšte. Zima za trideset stoleća nije postigla ono što je Zemlja jednom postigla za trideset desetleća. Ali zato nije ni platila cenu koju je Zemlja platila.

Zima je neprijateljski svet; onaj ko ne postupa kako treba biva kažnjen neumitno i po kratkom postupku: smrt od hladnoće ili smrt od gladi. Nema pomilovanja, niti odlaganja pogubljenja. Pojedinac još i može da se uzda u sreću, ali ne i društvo; a kulturna promena, slično nasumičnoj mutaciji, može celu stvar da učini još neizvesnijom. I tako su Getenjani napredovali sasvim lagano. U bilo kom trenutku njihove istorije neki žurni osmatrač zaključio bi da su čitav njihov tehnološki razvoj i rasprostiranje tog napretka prestali. Pa ipak, do toga nikad nije došlo. Uporedite bujicu i glečer. I jedno i drugo stižu tamo kuda su krenuli.

Dugo sam razgovarao sa starim ljudima iz Goringheringa, kao i sa decom. Tada mi se prvi put ukazala prilika da vidim mnoštvo getenjanske dece; u Erenrangu su, naime, sva ona uglavnom zatvorena po privatnim ili javnim ognjištima i školama. Između jedne četvrtine i jedne trećine odraslog gradskog življa isključivo se bavi negovanjem i vaspitanjem dece. Ovde se, međutim, klan brine o svom potomstvu; niko nije odgovoran i svi su odgovorni za decu. Ona žive nesputano i raspusno, tumarajući po okolnim brdima obavijenim maglom i po obalama. Kada mi je pošlo za rukom da jedno

od njih zadržim dovoljno dugo da popričamo, ustanovio sam da su ona stidljiva, ponosna i neizmerno puna poverenja.

Roditeljski nagon na Getenu isto je tako veoma raznolik kao i bilo gde drugde. Ne može se reći ništa uopšteno. Nikada nisam video da neki Karhidanin udara dete, ali sam zato bio svedok veoma ljutih pridika. Dimula me je njihova nežnost prema potomstvu svojom dubinom, iskrenošću i činjenicom da je gotovo sasvim bila lišena posesivnosti. Ona se možda jedino po toj neposesivnosti razlikuje od onoga što mi nazivamo "materinski" nagon. Uveren sam da je gotovo potpuno bespredmetno praviti razliku između materinskog i očinskog nagona; roditeljski nagon, želja da se dete zaštiti, da se zbrine, ne predstavlja osobenost koja počiva na seksualnoj osnovi...

Početkom hakane čuli smo u Gorinheringu, preko dvorskog biltena punog statičkih smetnji, da je kralj Argaven objavio da čeka naslednika. To, međutim, neće biti dete koje će kralju roditi partner iz kemerske veze, kakvih je već imao sedam, već njegov telesni potomak, kraljev izdanak. Kralj je, naime, bio u drugom stanju.

To mi je bilo smešno, baš kao i pripadnicima gorinherinškog klana, ali njima iz drugačijih razloga. Oni su smatrali da je kralj odveć star za trudnoću, i to im je pružalo povoda za posprдне i nepristojne opaske. Starci nisu danima prestajali da naklapaju o tome. Smejali su se kralju, ali sem toga on uglavnom nije pobuđivao njihovo zanimanje. "Pokrajine su Karhida", kazao je Estraven, i kao što je to bilo sa toliko drugih stvari koje mi je Estraven rekao, ta misao mi se sve češće vraćala kako sam više doznavao. Ova prividna nacija, ujedinjena stolicima, predstavljala je ključali kotao nesaobraženih kneževina, varoši, sela, "pseudofeudalnih plemenskih ekonomskih jedinica", razmetanje i nadmudrivanje snažnih, sposobnih, svadljivih ličnosti, preko čega je nepouzđano i labavo bila razapeta mreža vlasti. Nikada ništa, pomislio sam, neće biti u stanju da ujedini Karhidu kao naciju. Sveobuhvatna rasprostranjenost brzih sredstava komunikacija, za koju se smatra da gotovo neumitno mora iznedriti nacionalizam, ovde nije do toga dovela. Ekumen nije trebalo da računa sa ovim narodom kao sa društvenom jedinicom, sa celinom koja se može pokrenuti: znatno se pre valjalo osloniti na njihovo snažno, premda nerazvijeno osećanje ljudskosti, ljudske jedinice. Prilično me je uzbudilo razmišljanje o tome. Razume se, nisam bio u pravu; pa ipak, naučio sam nešto o Getenjanima što se na duge staze pokazalo kao korisno saznanje.

Ako nisam nameravao da provedem celu godinu u Staroj Karhidi, morao sam da se vratim u Zapadno područje, pre no što se zatvori Kargavski prelaz. Čak i ovde, na obali, u dva navrata je, tokom poslednjeg letnjeg meseca došlo do blagih snežnih padavina. Prilično nevoljno, ponovo sam krenuo put zapada i stigao u Erenrang početkom gora, prvog meseca jeseni. Argaven se u međuvremenu povukao u letnji dvorac u Vareveri, naimenovavši prethodno Pemera Hargea rem ir Tibea za namesnika tokom svog porođajnog odsustvovanja. Tibe je već uveliko ubirao plodove svog novog položaja. Samo nekoliko časova po dolasku počeo sam da uočavam slabe tačke moje analize Karhide – već je, naime, bila zastarela – i da se osećam nelagodno, možda i nesigurno, u Erenrangui.

Agaven nije bio zdrave pameti; zlokobna rastrojenost njegovog uma mračila je raspoloženje u prestonici; on se hranio strahom. Sve što je bilo dobro u njegovoj kraljevini uradili su ministri i kioremija. Ali on ipak nije nanosio mnogo štete. Njegovo rvanje sa vlastitim noćnim morama nije naudilo carstvu. Kraljev rođak Tibe bio je, međutim, drugačijeg kova; njegova sumanutost odlikovala se logičnošću. Tibe je znao kada da dela i kako da dela. Jedino nije znao kada da se zaustavi.

Tibe je poprilično govorio preko radija. Dok je Estraven bio na pložaju, on to nikada nije činio, niti je tako nešto odgovaralo karhidskim nazorima: njihova vlada obično nije javno istupala, već je delovala neupadljivo i posredno. Tibe je, međutim, bio ljubitelj govorancija. Čuvši mu glas preko radija, ponovo su mi pred oči stali dugozubi smešak i lice optočeno mrežom sitnih bora. Govori su mu bili dugotrajni i gromoglasni: hvaljenje Karhide, omalovažavanje Orgoreina, klevetanje "neodanih klika", raspravljanje o "celovitosti granica kraljevstva", predavanja iz istorije, etike i ekonomije – sve to neobuzdanim, praznoslovnim, uzbuđenim tonom, koji je postajao piskutav kad god bi kuduo ili se ulagivao. Mnogo je govorio o ponosu zemlje i o ljubavi prema postojbini, ali malo o šifgretoru, ličnom ponosu ili prestižu. Da li je Karhida zaista toliko izgubila na prestižu u sporu oko Sinotkse doline da o ovom predmetu više nije moglo biti reči? Ne; jer on je često govorio o Sinotskoj dolini. Zaključio sam da hotimice izbegava razgovor o šifgretoru zato što želi da pobudi osećanja priprostije, neobuzdanije vrste. Hteo je da uzdrma ono za šta je celokupno ustrojstvo šifgretora bilo sublimacija i predstavljalo oplemenjeni vid. Želeo je da mu slušaoci budu zastrašeni i rasrdeni. Teme mu uopšte nisu bile ponos i ljubav, premda je obilato koristio te reči; kada bi ih upotrebio, onda su one značile samohvalu i mržnju. Silno je pričao i o Istini, budući da je, kako je tvrdio, "zasecao ispod ljuštore civilizacije".

Posredi je trajna, sveprisutna, tobože suvisla metafora o ljušturi (ili o skrami, pliofilmu i tako dalje) ispod koje se, naravno, nahodi plemenitija stvarnost. Ova metafora kadra je da prikrije čak desetinu obmana odjednom. Jedna od najopasnijih je ona iz koje proishodi da je civilizacija neprirodna, budući da je veštačka: da je ona suprotna primitivnom... Razume se, nema nikave ljuštore, posredi je razvojni proces u sklopu koga primitivno i civilizacija predstavljaju različite stepene iste stvari. Ako je nešto već suprotno civilizaciji, onda je to rat. Od toga dvoga možete imati ili jedno ili drugo; nikako oboje. Stekao sam utisak, dok sam slušao Tibeove mračne, vatrene govore, da on strahom i ubeđivanjem nastoji da primora svoje podanike da preinače jedan izbor za koji su se oni opredelili još pre početka vlastite istorije – izbor između pomenutih suprotnosti.

Možda je za to kucnuo čas. Iako im je materijalni i tehnološki razvoj bio spor i premda nisu mnogo držali do "napretka" radi njega samog, oni su ipak, konačno, u poslednjih pet, deset ili petnaest stoleća, otišli malo ispred Prirode. Više nisu u potpunosti stajali izloženi na milost i nemilost nemilosrdnoj klimi svog sveta; slaba žetva više ne bi pomorila glađu čitavu pokrajinu, niti bi ljuta zima izolovala svaki grad. Na toj osnovi materijalne postojanosti Orgorein je postepeno saznao ujedinjenu i sve delotvorniju centralizovanu državu. Sada je došao red na Karhidu da se trgne iz

učmalosti i krene istim stopama; a način da se ona nagna na to nije bio osokoljenje njenog ponosa, unapređenje trgovine ili poboljšanje drumova, poljoprivrednih dobara, škola i tome slično; ništa od toga; sve je to civilizacija, ljuštura, što je Tibe sa prezirom odbacio. Njemu je bilo potrebno nešto pouzdanije, jedan pouzdan, brz i trajan način da narod pretvori u naciju: rat. Zamisli koje je imao o ovome nisu mogle da budu odveć određene, ali su zato bile veoma stamene. Jedini drugi način da se ljudi brzo i u potpunosti pokrenu jeste nova religija; kako mu, međutim, nijedna takva nije stajala na raspolaganju, preostalo mu je samo da pribegne ratu.

Poslao sam namesniku pisamce u kome sam mu naveo pitanje što sam ga postavio prorocima u Oterhordu i odgovor koji sam dobio. Tibe mi ništa nije uzvratilo. Onda sam otišao do orgotske ambasade i zatražio dozvolu da uđem u Orgorein.

Manje ljudi radi u uredima stabila Ekumena na Hainu nego što je zaposleno u toj ambasadi jedne male države u drugoj maloj državi; i svi su oni odreda bili naoružani jardima magnetofonskih traka i hrpama dokumenata. Radili su sporo i temeljito; ovde nije bilo ni pomena od nadmene površnosti i nenadnog okolišavanja čime se odlikovala karhidska javna služba. Strpljivo sam čekao dok su oni popunjavali svoje beskrajne obrasce.

Čekanje je, međutim, postalo prilično nelagodno. Prisustvo dvorskih čuvara i gradske policije kao da se svakoga dana umnožavalo na ulicama Erenranga; bili su naoružani, pa su čak počeli da se javljaju i prvi oblici uniforme. Raspoloženje u gradu postalo je sumorno, iako su poslovi išli dobro, iako je vladalo opšte blagostanje, a i vreme bilo lepo. Niko nije želeo da ima mnogo veze sa mnom. Moja "gazdarica" više nije pokazivala znatiželjnicima sobu u kojoj sam obitavao, već se sada žalila na neprilike koje joj čine "ljudi iz dvorca" i ophodila se prema meni pre kao prema političkom podozrivcu, nego kao uvaženom "svetskom čudu". Tibe je održao govor o jednom upadu u Sinotsku dolinu: "hrabi harhidski ratari, istinski rodoljubi" upali su preko granice južno od Sasinota, napali jedno orgotsko selo, spalili ga i ubili devet meštana, da bi potom odvucli natrag sa sobom njihove leševe i bacili ih u reku Ej, "u grobnicu", kako je namesnik kazao, "koja čeka sve neprijatelje našeg naroda!" Čuo sam ovu objavu u trpezariji mog ostrva. Neki ljudi oko mene imali su namrgođen izraz lica dok su slušali, drugi ravnodušan, treći zadovoljan, ali sve te različite mimike odlikovale su se jednom zajedničkom crtom: postojao je mali tik ili grč mišića lica koji se ranije nije javljao, izgled zabrinutosti.

Te večeri jedan čovek je došao u moju sobu, prva osoba koja me je posetila od kada sam se vratio u Erenrang. Bio je suvonjav, glatke kože, uzdržanog ophođenja i nosio je zlatni lanac proroka, onaj koji imaju neženje. "Ja sam prijatelj jedne osobe koja vam je bila prijatelj", reče on žustro, kako to već čine bojažljivi ljudi. "Došao sam da vas zamolim za jednu uslugu, za njega."

"Je li reč o Fakseu...?"

"Ne. O Estravenu."

Biće da se moj predusretljivi izraz lica promenio. Usledila je kratka pauza, a onda neznanac reče: "Estraven, izdajnik. Sećate ga se, možda?"

Ursula Legvin.....Leva ruka tame

Ljutnja je došla na mesto bojažljivosti i on se pripravo da odigra šifretor sa mnom. Da sam želeo da prihvatim igru, moj potez bio bi otprilike ovakav: "Nisam siguran; recite mi nešto поблиže o njemu." Ali nisam želeo da igram, budući da sam do sada već dobro upoznao vulkanski karakter Karhidana. Pokušao sam da odagnam njegovu ljutnju, rekavši: "Svakako da ga se sećam."

"Ali ne sa prijateljskom blagonaklonošću." Njegove tamne, nadole zakošene oči posmatrale su me netremice i prodorno.

"Pa, možda pre sa zahvalnošću i razočarenjem. Da li vas je on poslao k meni?"

"Nije."

Sačekao sam da razjasni stvar.

On reče: "Oprostite mi. Odeću sam sebi dopustio. Dobio sam ono što sam zaslužio."

Sitna prilika, krutog držanja, krenu prema vratima, ali ja je zaustavih. "Molim vas: ja ne znam ko ste vi, niti šta želite. Nisam odbio, naprosto nisam pristao. Morate mi dopustiti pravo na razumno meru opreza. Estraven je izgnan zato što se ovde zalagao za moje poslanstvo..."

"Smatrate li da ste mu zbog toga dužnik?"

"Da, u izvesnom smislu. Međutim, poslanstvo zbog koga sam ovde prevazilazi sva lična dugovanja i odanosti.

"Ako je tako", reče stranac žustro i samouvereno, "onda je to nemoralno poslanstvo."

To me je zaustavilo. Zvučalo je kao da je te reči izgovorio neki zastupnik Ekumena i ja sam za trenutak ostao bez odgovora. "Ne mislim tako", rekoh konačno. "Nedostaci su u poručiocu, a ne u poruci. Ali, molima vas, recite mi šta je to što želite da učinim."

"Imam izvesnu svotu novca, neke rente i dugove koje sam uspeo da sakupim na ruševinama nekadašnjeg imetka mog prijatelja. Čuvši da se vi spremate na put za Orgorein, odlučio sam da vas zamolim da mu odnesete taj novac i predate mu ga ako ga sretnete. Kao što znate, izvršenje ovog dela podleže kažnjavanju. Cela stvar takođe može biti uzaludna; on se možda nalazi u Mišnoriju, ili je na nekom od onih grozних dobrovoljačkih dobara, a možda je i mrtav. To nikako ne mogu da ustanovim. Nemam prijatelja u Orgoreinu, a ovde se nisam odvažio da nekoga zamolim za ovu uslugu. Pomislio sam na vas, budući da ste vi iznad politike, da uživate punu slobodu kretanja. Uopšte mi nije palo na um da i vi, razume se, imate sopstvenu politiku. Izvinjavam se zbog svoje gluposti."

"Dobro, poneću mu novac. Ali ako je on mrtav, ili se ne može naći, kome da ga vratim?"

On se netremice zagleda u mene. Lice mu bolno promeni izraz i on jecavo udahnu vazduh. Većina Karhidana laka je na suzama i ne stidi se više od smeha. On reče: "Hvala vam. Zovem se Foret. Ja sam prebivalac tvrđave Orgni."

"Vi ste iz Estravenovog klana?"

"Nisam. Ja sam Foret rem ir Osbot: bio sam njegov kemer."

Estraven nije imao kamera otkako sam ga upoznao, ali u meni ipak nije niklo podozrenje prema ovom čoveku. On možda nesvesno radi za nečije tuđe ciljeve, ali je iskren. Osim toga, upravo mi je pružio jedan nauk: da se šifgretor, naime, može igrati u ravni etike i da će umešnijji igrač odneti pobjedu. Saterao me je u ugao u samo dva poteza. Imao je novac uza se i dao mi je popriličnu svotu u kraljevskim karhidskim trgovačkim kreditnim pismima, ništa što bi me teretilo, te shodno tome i ništa što bi me sprečilo da ga jednostavno potrošim.

"Ako ga nađete..." počeo on, ali prekide.

"Imate neku poruku?"

"Ne. Samo, kada bih znao..."

"Ako ga budem pronašao, pokušaću da vam dostavim novosti o njemu."

"Hvala", reče on i pruži mi obe ruke, što je predstavljalo izraz naročitog prijateljstva koji kod Karhidana nije čest. "Želim vam uspeha u vašem poslanstvu, gospodine Ai. On... Estraven... verovao je da ste došli ovamo sa čestitim pobudama, znam to. Čvrsto je verovao u to."

Za ovog čoveka nije bilo ničeg drugog na svetu izvan Estravena. On je spadao u one koji su ukleti da vole samo jednom. Ja ponovo rekoh: "Jeste li sigurni da nema ničega što biste mu saopštili preko mene?"

"Kažite mu da su deca dobro", reče on, a zatim zastade načas, pa tiho dodade: "Nusut, nije važno", i ode.

Dva dana kasnije krenuo sam na put iz Erenranga, pešice, ovoga puta na severozapad. Dozvola za ulazak u Orgorein stigla mi je znatno ranije nego što su mi činovnici i službena lica orgotske ambasade to dopustila da očekujem, pa čak i pre no što su je i oni sami očekivali; kada sam otišao da podignem dokumenta, ophodili su se prema meni sa svojevršnim otrovnim poštovanjem, ogorčeni zato što su protokol i pravila, po nečijem naređenju odozgo, bili zaobidjeni u mom slučaju. Kako Karhidani uopšte nemaju nikakva pravila u vezi sa izlaskom iz zemlje, odmah sam se dao na put. Tokom leta sam otkrio koliko je Karhida prijatna zemlja za putovanje pešice. Putevi i svratišta prilagođeni su kako pešačkom, tako i motorizovanom saobraćaju, a tamo gde nema svratišta sasvim pouzadno se može računati na običaj gostoprimstva. Varošani iz potpokrajina, kao i seljaci, ratari ili lordovi pokrajina pružice putniku hranu i smeštaj, tri dana prema običaju, ali zapravo znatno duže; i, što je najvažnije, uvek ste dočekani bez gundanja, sa dobrodošlicom, kao da su vas očekivali.

Tumarao sam prelepim, ustalanim predelima između Sesa i Eja, bez žurbe, odužujući se za smeštaj tako što bih malo poradio tokom jutra na poljima velikih pokrajina, gde je upravo u jeku bila žetva; svaka ruka, alatka i mašina bila je uposlena na sakupljanju letine sa zlatnih polja pre no što se vreme promeni. Izgledala mi je sva zlatna, beričetna, ta nedelja pešačenja; a s večeri, pre no što bih otišao na počinak, izašao bih iz mračne ratarske izbe ili iz osvetljene ognjišne dvorane, gde bih se već smestio, i odšetao u suhu strnjiku, da bacim pogled prema zvezdama koje su blistale poput udaljenih gradova u vetrovitoj jesenjoj tami.

U stvari, nevoljno sam napuštao ovu zemlju, za koju sam našao da je, premda krajnje ravnodušna prema izaslaniku, veoma blagonaklona i predusretljiva prema strancu. Pomalo sam se pribijavao toga što sada sve moram da počnem iznova, da se još jednom latim izlaganja novosti koje nosim, na novom jeziku, novim slušaocima, i da možda ponovo pretrpim neuspeh. Išao sam više na sever nego na zapad, pravdajući svoj smer radoznalošću da vidim područje Sinotske doline, poprište suparništva između Karhide i Orgoreina. Iako je vreme i dalje bilo lepo, ipak je počinjalo da biva hladnije i ja konačno skrenuh na zapad pre no što sam stigao do Sasinota, prisativši se da je na tom delu granice podignuta ograda, tako da tu možda ne bi bilo lako izići iz Karhide. Ovde je granicu predstavljao Ej, uska ali brza reka, koju su, kao i sve reke na Velikom kontinentu, vodama napajali glečeri. Vratio sam se nekoliko milja na jug da bih pronašao neki most i konačno sam naišao na jedan koji je povezivao dva mestašca, Paserer sa karhidske strane i Siuvensin sa orgoreinske, koja su usnulo gledala jedno u drugo preko hučnog Eja.

Karhidski stražar na mostu jedino me je upitao da li nameravam da se vratim te noći i mahnuo mi je rukom da prođem. Sa orgotske strane bio je pozvan jedan inspektor da proverí moj pasoš i dokumenta, za šta mu je bio potreban pun sat – i to karhidski. Zadržao je pasoš, rekavši mi da moram da dođem po njega sutra ujutro, a u zamenu mi je dao bon za ishranu i smeštaj u satrpezničkom domu za prolazne goste Siuvensina. Još jedan sat proveo sam u kancelariji glavnog nadzornika doma za prolazne goste, dok je ovaj pročitavao moja dokumenta i proveravao ispravnost bona, razgovarajući telefonom sa inspektorom iz satrpezničke granične postaje, odakle sam upravo došao.

Teško mogu da tačno odredim značenje oegotske reči čije sam razne oblike ovde prevodio kao "satrpezništvo", "satrpeznički", "satrpeznik". Njihov zajednički koren jeste reč koja znači "jesti zajedno". "Satrpezništvo" se koristi za sve nacionalne i vladine ustanove u Orgoreinu, počev od države kao celine, preko njene trideset tri sastavne podržave ili oblasti, pa sve do podpodržava, odnosno okruga, javnih dobara, rudnika, fabrika i tako dalje. U pridevskom obliku ova reč može se primeniti na sve što je gore navedeno; pod "satrpeznicima" se obično podrazumevaju trideset trojica poglavara oblasti, koja obrazuju vladajuće telo, izvršno i zakonodavno, Velikog Satrpezništva Orgoreina, ali ista reč može da označava i državljane, odnosno same ljude. U ovom neobičnom odsustvu razlike između opšte i posebne upotrebe dotične reči, u njenom korišćenju kako za celinu tako i za deo, kako za državu tako i za pojedinca, u toj netačnosti opatvoreno je njeno najtačnije značenje.

Moja dokumenta i moje prisustvo konačno su odobreni i u četvrti čas prvi put sam, posle doručka, seo da nešto pojedem; bila je to večera koja se sastojala iz kaše od kadika i hladnih kriški hlebnih jabuka. Uprkos svoj sili službenih lica, Siuvensin je bio sasvim malo i jednostavno mesto, duboko utonulo u seosku čamotinju. Satrpeznički dom za prolazne goste bio je manji od svog naziva. U njegovoj trpezariji nalazio se jedan sto sa pet stolica i nije bilo vatre; hrana je donošena iz seoske krčme. Druga prostorija predstavljala je spavaonicu: šest postelja, mnogo prašine i pomalo plesni. Bio sam jedini gost u njoj. Budući da je izgledalo da su svi žitelji Siuvensina otišli na počinak odmah

posle večere, i ja sam tako postupio. Zaspao sam u mukloj seoskoj tišini od koje vam zvoni u ušima. Spavao sam jedan čas, kada sam se iznenada probudio usred noćne more pune eksplozija, napada, ubistava i požara.

Bio je to naročito ružan san, od one vrste u kojoj trčite nekom čudnom ulicom u tami zajedno sa mnoštvom ljudi bez lica, dok kuće proždire plamen iza vas, a deca odasvud vrište.

Završio sam na otvorenom polju, stojeći sred suve strnjike pored neke tamne živice. Mutnocrveni polumesec i nekoliko zvezda pomaljali su se kroz pokrov oblaka. Vetar je bio resko studen. Nedaleko od mene, u tami, uzdizao se veliki ambar ili žitište, a u daljini iza njega primetio sam male salve iskrica kako se razleću, nošene vetrom.

Bio sam golih nogu i bos, samo u košulji, bez čakšira, hieba ili kaputa; ali uz mene je bila vreća. U njoj sam držao ne samo preobuku nego i rubine, gotov novac, dokumenta, isprave i ansibl, i na njoj bih spavao kao na jastuku za vreme putovanja. Očigledno, nisam se odvajao od nje ni tokom ružnih snova. Izvadio sam iz vreće cipele, čakšire i zimski hieb postavljen krznom i obukao se, tu u studenoj, tamnoj, seoskoj tišini, dok je Siuvensin buktao na pola milje iza mene. Zatim sam se dao u traženje kakvog puta i ubrzo sam našao jedan kojim su se kretali ljudi. Bile su to izbeglice kao i ja, ali su zato znale kuda idu. Pošao sam za njima budući da sam nisam znao kuda bih se deo, izuzev što dalje od Siuvensina, za koji sam razabrao, dok smo tako koračali putem, da je bio meta upada iz Paserera, sa druge strane mosta.

Napadači su banuli, potpalili vatre i odmah se povukli; uopšte nije bilo borbe. Ali odjednom iz tame pred nama blesnuše svetla; uklonivši se hitro pokraj puta, ugledali smo jedan kopneni karavan od dvadeset kamiona kako velikom brzinom juri sa zapada prema Siuvensinu; promakao je pored nas u vidu dvadesetstrukog niza svetlosnih bleskova i škripe točkova, a potom su ponovo zavladale tama i tišina.

Ubrzo smo stigli do središta nekog javnog dobra, gde su nas zaustavili i podvrgli ispitivanju. Pokušao sam da se priključim skupini za kojom sam išao putem, ali nisam imao sreće; ni oni nisu imali sreće, ako nisu mogli da pokažu lične isprave. Takvi zlosrećnici i ja, kao stranac bez pasoša, bili smo izdvojeni iz gomile i dobili smo poseban smeštaj za tu noć u jednom spremištu—ambaru, velikom kamenom polupodrumu, bez prozora, sa jednim vratima koja su se zaključavala spolja. S vremena na vreme, vrata bi se otvorila i jedan policajac javnog dobra, naoružan getenjanskim soničnim "revolverom", ubacivao bi unutra nove izbeglice. Kada bi se vrata zatvorila, zavladao bi potpuni mrak; nije bilo nikakve rasvete. U toj gustoj tmuni, pred očima koje ništa nisu mogle da vide, iznenada bi se javljao privid mnoštva uskomešanih iskrica i jarkih mrlja koje se kovitlaju. Vazduh je bio hladan i ispunjen prašinom i mirisom žita. Niko nije imao uza se ručnu svetiljku; ovi ljudi su, baš kao i ja, izjurili napolje pravo iz postelja; nekoliko ih je bilo doslovce nago i drugi su im uz put dali prekrivke. Oni nisu imali ništa. Ako je već trebalo da nešto imaju, onda su to bile njihove isprave. U Orgoreinu je bilo bolje biti nag nego bez isprava.

Raštrkano su sedeli u tom praznom, ogromnom, prašnjavom nevidelu. Tu i tamo poneko bi popričao, nakratko i prigušenim glasom. Nije bilo osećanja zajedničkog zatočeništva. Niko se nije žalio.

Negde iz tame, s leve strane, začuo se šapat: "Video sam ga na ulici, pred mojim vratima. Glava mu je bila razneta."

"Koristili su one puške koje izbacuju komade metala. Napadačke puške."

"Tiena kaže da nisu iz Paserera, već iz pokrajine Ovord i da su došli kamionima."

"Ali nema nikakvog spora između Ovorda i Siuvensina..."

Nisu shvatili, niti su se žalili. Nisu se bunili što su ih zatvorili u podrum njihovi sunarodnici pošto je na njih pucano i pošto su im domovi spaljeni. Nisu pokušavali da dokuče razloge onoga što im se dogodilo. Šapati u tami, nepovezani i meki, na talasavom orgotskom jeziku, spram koga je karhidski delovao poput zvečanja oblutaka u praznoj limenki, postepeno su jenjavali. Ljude je savladavao san. Nakratko se oglasila neka beba, podalje u tami, uzvraćajući uplašenim plačem na odjek sopstvenog plača.

Kada su se vrata uz škripu otvorila, napolju je već uveliko bio dan. Svetlost sunca se kao nož zarivala u oči, blistava i zastrašujuća. Izišao sam zajedno sa ostalima i mehanički krenuo za njima, kada čuh kako me neko doziva po imenu. Nisam ga odmah prepoznao, zato što je zvučalo neobično: na orgotskom jeziku postoji, naime, glas "I". Neko je u razmacima ponavljao moje ime još od trenutka kada su se vrata otvorila.

"Molim vas, pođite sa mnom, gospodine Ai", obratila mi se jedna žurna osoba u crvenom i od tog trenutka ja više nisam bio izbeglica. Odvojili su me od onih bezimenih sa kojima sam bežao mračnim putem i čije sam nemanje identiteta delio cele noći u mračnoj prostoriji. Bio sam imenovan, prepoznat, priznat; postojao sam. Predstavljalo je to silno olakšanje. Rado sam krenuo za čovekom koji je došao po mene.

Ured uprave središta mesnog satrpezničkog dobra bio je sav u žurbi i pometnji, ali su ipak našli vremena da se potrudu oko mene i izvini mi se što sam neudobno proveo prethodnu noć. "Da samo niste odlučili da uđete u Satrpezništvo na prelazu kod Siuvensina!" jadikovao je jedan debeli inspektor. "Da ste lepo izabrali neki od uobičajenih puteva!" Oni nisu znali ko sam ja, niti zašto se prema meni valja ophoditi sa osobitom pažnjom; neupućenost im se jasno videla, ali to je bilo svejedno. Prema Dženliju Aiju, izaslaniku, trebalo je postupati kao prema izuzetno uvaženoj osobi. Tako je i bilo. Sredinom popodneva već sam se nalazio na putu za Mišnori u kolima koja mi je stavila na raspolaganje uprava središta satrpezničkog dobra istočnog Homsvashoma, osma oblast. Imao sam novi pasoš, slobodan pristup u sve domove za prolazne goste uz put i telegrafski poziv u mišnorsko obitavalište starešine ulaznih puteva i luka prve satrpezničke oblasti, gospodina Uta Šisgisa.

Radio u malim kolima napajao se strujom iz motora, tako da je bio uključen samo kada se motor nalazio u pogonu; celo popodne, dok sam se vozio kroz velike, ravne žitnice istočnog Orgoreina, neograđene (jer ovde nije bio krda marve koja bi počinila štetu) i pune potoka, proveo sam slušajući razne emisije. Bilo je reči o vremenskim prilikama, usevima, stanju na putevima; radio me je upozorio na to da

vozim oprezno; dao mi je mnoštvo raznih novosti iz svih trideset tri oblasti, o proizvodnji u raznim fabrikama, o ukrcavanju i iskrcavanju robe u raznim morskim i rečnim lukama; svirao je neke jomeške pesme, a onda je ponovo usledio izveštaj o vremenu. Sve je to zvučalo veoma umereno posle gromopucatelnih govorcija koje sam slušao na radiju u Erenrangu. Nije bilo ni pomena o napadu na Siuvensin; orgotska vlada očigledno je odlučila da stišava, a ne da raspiruje uzbuđenje. Kratak zvanični bilten, učestalo ponavljan, jednostavno je govorio o tome da se duž istočne granice održava red i da će tako biti i ubuduće. Dopadalo mi se to; zvučalo je ospokojavajuće i neizzivački i posedovalo je izvesnu pritajenu istrajnost kojoj sam se uvek divio kod Getenjana: red će biti održan... Sada mi je već bilo drago što više nisam u Karhidi, neobuzdanoj zemlji koju su sunovračali u nasilje jedan paranoidan, trudni kralj i jedan egomanijski namesnik. Uživao sam u spokojnoj vožnji brzinom od dvadeset pet milja na čas kroz prostrane žitnice dugačkih, pravih brazdi, pod jednoličnim, sivim nebom, u prvcu prestonice čija je vlada verovala u Red.

Put je obilovao oznakama koje su vozače upućivale na to da se priprema za zaustavljanje kod inspekcione postaje tog i tog satrpezničkog kraja ili sreza, što je predstavljalo suštu suprotnost karhidskim drumovima bez ikakvih znakova, gde vam nije preostajalo ništa drugo do da se raspitujete ili da nagađate o željenom putu; na tim unutrašnjim graničnim prelazima moraju se pokazati lične isprave i overiti prolaz. Dokumenta koja sam imao glatko su prošla sve provere i meni je ljubazno mahano rukom da nastavim put posle sasvim kratkog zadržavanja, kao i ljubazno saopštavano koliko je udaljen naredni dom za prolazne goste, ako bih poželeo da obedujem ili otpočinem. Putovanje od severnog područja do Mišnoriya brzinom od dvadeset pet milja na čas poprilično se razvuče, tako da sam morao dve noći da provedem na putu. Hrana u domovima za prolazne goste bila je slaba, ali zato obilna, smeštaj pristojan i jedino lišen zasebnosti. Nju je, doduše, u izvesnoj meri nadoknađivala ćutljivost ostalih putnika. Nisam se ni sa kim upoznao niti sam čestito popričao za vreme tih zadržavanja, iako sam to pokušavao u više navrata. Orgote nisu izgledale nedruštveno nastrojene, već su naprosto bile neradoznale; delovale su uzdržano, povučeno, pokorno. Dopadale su mi se. Već su mi dojadile plahovitosti, prekosti, strasti kojima sam bio okružen dve godine u Karhidi. Promena je baš dobrodošla.

Vozeći istočnom obalom velike reke Kunderer, stigao sam, trećeg jutra mog boravka u Orgoreinu, u Mišnori, najveći grad na tom svetu.

Pri slaboj sunčevoj svetlosti, između jesenjih pljuskova, bio je to grad čudnovatog izgleda: goli, kameni zidovi sa retkim, uskim prozorima smeštenim na nepriličnoj visini, odveć prostrane ulice, zbog čega su prolaznici izgledali nekako smanjeni, ulične svetiljke postavljene na smešno visokim stubovima, strmo zakošeni krovovi poput ruku sklopljenih pri molitvi, nadstrešnice koje štrče iz zidova kuća osamnaest stopa iznad tla, slične kakvim velikim, nesvrhovitim policama za knjige – jedan nesrazmeran, groteskan grad, pri sunčevoj svetlosti. Ali on, očigledno, nije bio sazdan za sunčevu svetlost. Bio je podignut za zimu. Zimi kada se ove ulice ispune do visine od deset stopa nabijenim, uvaljanim snegom, kada se po rubovima strmih krovova

nahvataju ledeni visuljci, kada pod nadstrešnicama stoje ostavljene sanke, kada uski prozorski prorezi zrače žutom svetlošću kroz nalete susnežice – tek onda se može doživeti prikladnost ovog grada, njegova odmerenost, lepota.

Mišnori je bio čistiji, veći, svetliji od Erenranga, otvoreniji i naočitiji. Njime su preovlađivale velike zgrade od žučkastobelog kamena, jednostavni, dostojanstveni blokovi, svi sazđani prema istom obrascu; tu su bili smešteni uredi i službe satrpezničke vlade, kao i glavni hramovi jomeškog kulta, koji su satrpeznici proglasili za državnu religiju. Nije bilo kinduravog gomilanja niti nagrđenosti, nije se sticao utisak da se stalno nalazite u senci nečeg visokog i sumornog, kao u Erenangu; sve je bilo jednostavno, velelepno zamišljeno i sredeno. Činilo mi se kao da sam upravo izišao iz mračnog doba i bilo mi je žao što sam protraćio dve godine u Karhidi. Ovo mi je sada izgledalo kao zemlja spremna da zakorači u ekumensko doba.

Vozio sam se neko vreme po gradu, a zatim sam vratio kola u odgovarajuću sresku upravu i pešice otišao do obitavališta starešine ulaznih puteva i luka prve satrpezničke oblasti. Nikada nisam uspeo da razaberem da li je taj poziv predstavljao molbu ili ljubaznu naredbu. Nusut. Došao sam u Orgorein da govorim u ime Ekumena i sasvim mi je bilo svejedno da li sam ovde ili negde drugde.

Moje predstave o tome da su Orgote ljudi koje je teško uzbuditi i koji su vični samoobuzdavanju obesnažio je starešina Šusgis, koji mi je pošao u susret, osmehujući se i vičući; stisnuo mi je obe ruke na način koji Karhiđani čuvaju samo za trenutke snažnih ličnih osećanja, a zatim stao da ih cima gore–dole, kao da pokušava kurblo da upali motor svojih kola, i konačno uputio gromoglasan pozdrav ambasadoru Ekumena poznatih svetova na Getenu.

Bilo je to iznenađenje, zato što nijedan od dvanaest ili četrnaest inspektora koji su proveravali moje isprave nije ničim pokazalo da prepozna je moje ime ili pojmove izaslanik ili Ekumen – o čemu su svi Karhiđani koje sam sreo imali bar neodređenu predstavu. Zaključio sam da Karhida nikada nije dopustila da se na orgotskim stanicama emituje bilo koja vest o meni, već je pokušala da me sačuva kao nacionalnu tajnu.

"Ne ambasador, gospodine Šusgis. Samo izaslanik."

"Budući ambasador, onda. Da, tako mi Mešea."

Šusgis, krupan, vedar čovek, osmotrio me je od glave do pete i ponovo se nasmejao. "Nisam vas takvog zamišljao, gospodine Ai! Ni izdaleka. Visok kao ulična svetiljka, rekoše mi, vitak kao saoničar, čađavo crn i zakošenih očiju... očekivao sam ledenog džina–ljudoždera, čudovište! Ali ni pomena od svega toga. Jedino ste tamnoputiji od većine nas."

"Takva je boja Zemljana", rekoh.

"Bili ste, dakle, u Siuvensinu one noći kada je napadnut? Mešei mi prsa! U kakvom to svetu živimo? Mogli ste da stradate dok ste prelazili most preko Eja, pošto ste prevalili toliki put kroz svemir da biste stigli ovde. Dobro! Dobro! Sada ste ovde. Mnštvo ljudi jedva čeka da vas vidi, čuje i da vam najzad poželi dobrodošlicu u Orgorein.

Iz istih stopa me je smestio, ne pruživši mi uopšte priliku da se usprotivim, u jedan stan svoje kuće. Visoki zvaničnik i imućan čovek, on je živeo stilom kome nije bilo ravna u Karhidi, čak ni među lordovima velikih pokrajina. Šusgisova kuća predstavljala je čitavo ostrvo i u njoj je bilo smešteno preko sto nameštenika, domaće posluge, činovnika, tehničkih savetnika i tako dalje, ali ne i rođaka, ne rodbine. Sistem proširenih porodica – ujedinjenih u klanove – ognjišta i pokrajina, iako se još nejasno mogao razabrati u ustrojstvu satrpezništva, bio je pre više stotina godina "nacionalizovan" u Orgoreinu. Nijedno dete starije od jedne godine nije više živelo sa svojim roditeljem ili roditeljima; sva su ona premeštana u satrpeznička ognjišta. Nema nikakvih povlastica po poreklu. Lične ostavštine nisu zakonite: čovek koji umre ostavlja sav svoj imetak državi. Svi počinju jednaki. Ali, očigledno, nastavak više nije tako ravnopravan. Šusgis je bio bogat i raskalašan u tom bogatstvu. Nisam ni slutio da na Zimi postoji takva raskoš koju sam zatekao u mojim odajama – imao sam, na primer, tuš. Postojalo je električno grejanje, kao i kamin dobro opskrbljen drvima. Šusgis se nasmeja: "Kazali su mi da držim izaslanika u toplom, jer on je sa vrućeg sveta, sa sveta koji je prava pećnica, i teško podnosi našu hladnoću. Postupaj sa njim kao da je trudan, stavi mu krzno u postelju, uvedi mu grejanje u sobu, zagrej mu vodu za pranje i drži mu prozore stalno zatvorene! Je li to dovoljno? Da li će vam ovako biti udobno? Molim vas, recite mi, da li biste još nešto želeli da imate ovde."

Udobno! Niko me nikada u Karhidi nije pitao, ni pod kakvim okolnostima, da li mi je udobno.

"Gospodine Šusgis", rekoh ponosen osećanjima, "ovde se osećam baš kao kod kuće."

On se nije zadovoljio sve dok nije stavio još jednu prekrivku od krzna pestrija preko postelje i nekoliko trupaca u kamin. "Znam kako je to", reče on. "Kada sam bio u drugom stanju, nikako nisam mogao da se ugrijem: noge su mi bile kao led, celu zimu proveo sam uz vatru. Bilo je to, razume se, davno, ali se još živo sećam!" Getenjani su skloni tome da imaju decu dok su mladi; većina njih posle napunjene dvadeset četiri godine počinje da koristi sredstva protiv začeca, a plodnost u ženskoj fazi prestaje im oko četrdesete godine. Šusgis je već bio u pedesetim, te otuda i to njegovo "razume se, davno", a i inače je bilo teško zamisliti ga kao mladu majku. Bio je to tvrdokoran, promućuran, bodar političar, čije je ispoljavanje ljubaznosti služilo njegovom interesu, a njegov interes bio je on sam. Ovaj tip je sveljudski. Sretao sam ga na Zemlji, na Hainu, na Olulu. Očekujem da ću ga sresti i u paklu.

"Dobro ste obavešteni o mom izgledu i ukusu, gospodine Šusgis. Polaskan sam; nisam mislio da će mi glas o meni ovde prethoditi."

"Ne", reče on, odlično me razumevši, "oni bi vas rado držali zakopanog u nekom smetu, tamo u Erenrangu, a? Ali pustili su vas da odete i upravo smo tada mi ovde shvatili da vi niste još jedan karhidski ludak, već nešto veoma značajno."

"Bojim se da vas ne shvatam."

"Pa, Agraven i njegovi ljudi su vas se bojali, gospodine Ai... bojali su vas se i radovalo bi ih da se vratite odakle ste došli. Strahovali su da će, ako vas budu zlostavljali

ili ućutkivali, uslediti odmazda. Napad iz svemira, ha! Stoga se nisu usudili da dirnu u vas. Ali su ipak pokušali da vas ućutkaju. Jer boje vas se, baš kao i onoga što donosite Getenu!

Preterao je; a ja svakako nisam bio cenzurisan iz karhidskih vesti, bar ne dok je Estraven bio na vlasti. Ali u meni se već začinjalo podozrenje da iz nekog razloga o meni nije stizalo mnogo vesti u Orgorein i Šusgis je potvrdio moje sumnje."

"Vi se, međutim, ne bojite onoga što ja donosim Getenu?"

"Ne, ne bojimo se, ser!"

"Zato se ja ponekad bojim."

Odlučio se da se bodro nasmeje na ovaj obrt. Nisam poblizhe razjasnio svoje reči. Ja nisam prodavac, ne prodajem napredak domorocima. Moramo da se sretnemo kao ravnopravni, uz izvesno uzajamno razumevanje i otvorenost, pre no što moje poslanstvo uopšte može da počne.

"Gospodine Ai, mnogo ljudi čeka da se upozna sa vama, krupne ribe i one sitne, a među njima su i oni sa kojima biste vi želeli da razgovarate ovde, ljudi koji vuku poteze i donose odluke. Zatražio sam čast da vas ugostim zato što imam veliku kuću i zato što sam dobro poznat kao neopredeljen, ni pripadnik prevlasne klike niti slobodan trgovac, već običan starešina koji radi svoj posao i kod koga ćete biti pošteđeni svih ogovaranja na račun toga gde stanujete." On se nasmeja. "Ali to znači da ćete poprilično jesti napolju, ako nemate ništa protiv."

"Stojim vam na raspolaganju, gospodine Šusgis."

"Onda ćemo večeras imati malu zakusku sa Vanekeom Sloseom."

"To je satrpeznik iz Kuvere. Treća oblast, zar ne?" Razume se, malo sam se pripremio pre no što sam krenuo na put. On se sav uzvrpoljio zbog tog izraza ljubaznosti – udostojenja da naučim nešto o njegovoj zemlji. Ophođenje se ovde svakako razlikovalo od onoga u Karhidi; tamo bi ta uzvrpoljenost ili unizila njegov sopstveni šifretor ili izložila poruzi moj; nisam siguran šta bi od toga dvoga bilo, ali jedno svakako... praktično, sve je vredalo šifretor.

Bila mi je potrebna prikladna odeća za večeru–prijem, budući da sam izgubio svečano erenranško odelo u onoj gužvi u Suivensinu. Uzeo sam stoga popodne vladin taksi, odveo se do trgovačkog dela grada i pribavio orgotsku odeždu. Hieb i košulja bili su prilično slični karhidskim, ali umesto letnjih čakšira oni su preko cele godine nosili gležnjake koji su sezali do visine bedara, vrećasti i nezgrapni; preovlađivale su drečave plave i crvene boje, a tkanina, kraj i izrada bili su prilično rdavi. Sve je delovalo nekako konfekcijski. Odeća mi je ukazala na to šta nedostaje ovom upečatljivom, zamašnom gradu: elegancija. Elegancija je bila smešno mala cena koju je trebalo platiti za prosvetćenost i ja sam je sa radošću platio. Vratio sam se Šusgisovoj kući i odmah otišao pod topli tuš, čiji je mlaz dopirao sa svih strana u vidu bockave magle. Pale su mi na um ledene tučane kade u istočnij Karhidi u kojima sam cvokotao i drhtao proteklog leta, kao i umivaonik u mojoj erenranškoj sobi po čijim se rubovima stalno hvatao led. Je li to bila elegancija? Živela udobnost! Obukao sam svoju gizdavu odeću crvene boje i odveo se sa Šusgisom na večeru–prijem njegovim kolima koja je vozio privatni vozač.

U Orgoreinu ima više posluže, više uslužnih delatnosti nego u Karhidi. To je stoga što su sve Orgote u državnoj službi; država je dužna da nađe zaposlenje svim građanima, što i čini. Takvo je, u svakom slučaju, prihvaćeno tumačenje, premda, ako se posmatra pod određenim uglom, ono, kao uostalom i većina ekonomskih obašnjenja, izneverava svoju težišnu tačku.

U bleštavo osvetljenoj, visokoj, beloj prijemnoj odaji satrpeznika Slosea nalazilo se između dvadeset i trideset gostiju, među njima tri satrpeznika, dok su ostali očigledno bili razne ugledne zvanice. Ovaj skup predstavljao je nešto više od grupe Orgota radoznalih da vide "tuđina". Ja nisam bio zanimljivost, kao što je to bilo u Karhidi čitavu godinu dana; nisam bio čudo; nisam bio zagonetka. Bio sam, kako je izgledalo, ključ.

Koja je vrata trebalo da otključam? Neki od ovih državnika i zvaničnika, koji su me veoma središnje pozdravili, imali su izvesnu predstavu o tome, ali ne i ja.

To mi neće poći za rukom da ustanovim za vreme večere. Na celoj Zimi, čak i na smrznutom, varvarskom Perunteru, smatralo se za krajnju neotesanost razgovarati o poslu u toku obeda. Kako je večera ubrzo poslužena, ostavio sam za kasnije pitanja i prionuo na lepljivu riblju čorbu, osmatrajući između zalogaja domaćina i ostale goste. Slose je bio suvonjav, mlađi tip, neobično sjajnih, svetlih očiju i muklog, snažnog glasa; ličio je na idealistu, na dušu posvećenu nekom poslanstvu. Dopalo mi se njegovo ophođenje, ali ostao sam u nedoumici u pogledu poslanstva kome se posvetio. Sa moje leve strane sedeo je još jedan satrpeznik, neki tip punačkog lica po imenu Obsle. Bio je dežmekast, srdčan i ljubopitljiv. Već pri trećoj kašiki čorbe zapitao me je da li sam, do vraga, zaista rođen na jednom drugom svetu... kako tamo izgleda... da li je toplije nego na Getenu, kako svi kažu... i koliko to, zapravo, toplo?

"Pa, na ovoj istoj geografskoj širini na Teri sneg nikada ne pada."

"Nikada ne pada sneg. Nikada ne pada sneg?" Nasmejao se iskreno i od sveg srca, kao što se dete nasmeje na dobru laž, davši tako podstrek za nove uzlete mašte.

"Naša podarktička područja prilično odgovaraju vašim naseljivim oblastima; mi smo dalje od našeg poslednjeg ledenog doba nego što ste vi od vašeg, ali ipak još nismo sasvim izišli iz njega. U osnovi, Tera i Geten veoma su slični. Takvi su svi nastanjeni svetovi. Ljudi mogu da žive samo u uskom rasponu prirodnih sredina; Geten se nalazi na jednom kraju tog raspona..."

"Onda to znači da postoje svetovi koji su još topliji od vašeg?"

"Većina ih je toplija. Neki su stvarno vrelji; Gde, na primer. On uglavnom predstavlja peščanu i kamenu pustinju. Tamo je od samog početka bilo toplo, a onda je još i jedna nezajazljiva civilizacija narušila prirodnu ravnotežu pre pedeset ili šezdeset hiljada godina, spalivši šume kao da su to treske za potpalu. Na Gdeu još ima ljudi, ali uslovi tamo sada nalikuju, ako sam dobro razumeo Slovo, jomeškoj predstavi o mestu gde lopovi odlaze posle smrti."

Poređenje je nagnalo Obslea da se osmehne tihim, odobravajućim pokretom usana, zbog čega sam ja namah promenio mišljenje o tom čoveku.

"U nekim potkultovima pominje se mogućnost da su ti zagrobni predeli uistinu fizički smešteni na drugim svetovima, na drugim planetama pravog svemira. Da li ste imali prilike da naidete na tu zamisao, gospodine Ai?"

"Nisam; bio sam opisivan na najrazličitije načine, ali još niko nije pokušao da me rastumači kao duha." Dok sam govorio, pogled mi je slučajno pao na desnu stranu i u času kada sam izgovorio reč "duh", ugledao sam jednoga. Tama, u tamnoj odori, nepomična i senovita, sedela je pored mene, utvara na svetkovini.

Obsleovu pažnju za trenutak je privukao njegov drugi sused, a pogledi većine ostalih bili su upravljani prema Sloseu, koji je nešto pričao za čelom stola. Ja rekoh prigušenim glasom: "Nisam očekivao da ću vas videti ovde, lorde Estravene."

"Neočekivano čini život mogućim", uzvratit on.

"Poverena mi je poruka za vas."

On me pogleda ljubopitljivo.

"Ona je u obliku novca... vašeg novca... koji vam šalje Foret rem ir Osbot. Ostavio sam ga u kući gospodina Šusgisa. Pobrinuću se oko toga da ga dobijete."

Izgledao je utihao, skrhan, smanjen... prognan čovek koji proživljava svoje dane u tuđini. Imao sam utisak da nije raspoložen za razgovor sa mnom, a i meni je bilo milo da ne razgovaram sa njim. Pa ipak, s vremena na vreme, u toku te duge, naporne, razgovorljive večere–prijema, iako je sva moja pažnja bila usredsređena na složene i moćne Orgote, koji su imali nameru ili da se sprijatelje sa mnom ili da me iskoriste, pomno sam bio svestan njegovog prisustva: njegovog čitanja: njegovog tamnog, odvrćenog lica. I najednom mi je palo na um – iako sam odmah odbacio tu pomisao kao neosnovanu – da nisam po sopstvenoj slobodnoj volji došao u Mišnori da jedem prženu crnu ribu sa satrpeznicima, niti da su me oni doveli ovde. Iza svega je stajao on.

9. ESTRAVEN IZDAJNIK

Istočnokarhidska priča koju je u Gorinheringu kazivao Tobord Čorhava, a zabeležio Dž. A. Priča je dobro poznata u različitim verzijama, a i jedna "haben" drama, rađena prema njenim motivima, nalazi se na repertoaru putujućih pozorišta istočno od Kargava.

Veoma davno, još pre dana kralja Argavena I, koji je Karhidu ujedinio u kraljevstvo, vodio se krvavi sukob između pokrajine Stok i pokrajine Estre u Kermlandiji. Sukob je vojevan tokom tri pokolenja kako na otvorenom tako i iz zaseda, ali spor se nikako nije mogao razrešiti, zato što mu je uzrok bila zemlja, a plodna zemlja retka je u Kermlandiji. Ponos svake pokrajine jeste dužina njenih granica, a lordovi Kermlandije ponosni su i preki ljudi koji bacaju crne senke.

Zbilo se tako da je telesni potomak lorda Estrea, jedan mlad čovek, skijajući se po jezeru Ledene stope meseca irema u lovu na pestrije, naišao na slabiji led i upao u jezero. Iako se, koristeći jednu skiju kao polugu sa uporištem na čvrstoj ivici leda, nekako izvukao iz vode, našavši se izvan jezera nije dospeo u mnogo povoljniji položaj,

jer je bio skroz moker, a vladao je kurem <Kurem, vlažno vreme, od 0 stepeni do -20 stepeni F.> i već se spuštala noć. Shvatio je da nema nade da stigne i Estre, koji je bio udaljen osam milja uzbrdo, te je stoga krenuo prema selu Ebosu na severnoj obali jezera. Kada je pala noć, sa glečera se spustila magla i poglela po celom jezeru, tako da više nije mogao da vidi put, niti kuda da stavi skije. Lagano je išao, iz straha od slabijeg leda, ali i žurno, jer hladnoća mu je već prodršla do kostiju i uskoro više neće biti kadar da se kreće. Konačno je u noći i magli pred sobom ugledao neku svetlost. Skinuo je skije zato što je obala jezera bila neravna i na mnogim mestima bez snega. Sve teže se držao na nogama i poslednjim naporima upirao se da stigne do svetla. Prilično je skrenuo sa puta za Ebos. Ovo je bila neka mala, samotna kuća u šumi torea, jednog drveta koje raste u Kermlandiji; stabla su stajala sasvim uz kuću, poputno je okružujući, ali im visina nije premašala krov. Zalupao je šakama o vrata i glasno pozvao; neko ih je otvorio i uveo ga u svetlost koju je bacala vatra u kaminu.

U kući nije bilo nikog drugog do te jedne osobe. Ona je svukla sa Estravena svu odeću, koja se sledila i postala čvrsta poput gvožđa, a zatim ga nagog uvila u krzna i toplotom vlastitog tela odagnala promrzlost Estravenovih stopala, šaka i lica, davši mu pri tom da pije vruće pivo. Mladić se konačno otkravio i podigao pogled prema onome ko mu je pružio pomoć u nevolji.

Bio je to neki neznanac, takođe veoma mlad. Pogledi im se susretoše. Obojica su bili naočiti, snažne građe, lepih crta, uspravnog držanja i crnomanjasti. Estraven je ugledao plam kemera kako bukti u licu njegovog spasioca.

On reče: "Ja sam Arek od Estrea."

Drugi reče: "Ja sam Terem od Stoka."

Estraven se na to nasmeja, jer se još osećao klonulo, i reče: "Dali si me povratio u život da bi me ubio, Stokvene?"

Drugi uzvrat: "Nisam."

On ispruži ruku i dodirnu Estravenovu, kao da želi da se uveri da je mraz otkravljen. Pri tom dodiru, iako je Estravena od faze kemera delio još dan ili dva, on oseti kako se plam razbuktava i u njemu. I tako su obojica neko vreme ostala nepomična, sa pripijenim rukama.

"Iste su", reče Stokven i, položivši svoj dlan spram Estravenovog, pokaza da je stvarno tako: dužina i oblik šaka bili su mu istovetni, prst se poklapao sa prstom, kao kada bi neko sklopio svoje dve ruke dlan uz dlan.

"Nikada te ranije nisam video", reče Stokven. "Mi smo smrtni neprijatelji." On ustade, dodade nekoliko trupaca u vatru ognjišta, a zatim se vrati i sede pored Estravena.

"Mi smo smrtni neprijatelji", reče Estraven. "Zakleo bih se na kemer sa tobom."

"I ja sa tobom", reče drugi. Onda se oni zavetovaše na kemer jedan drugome, a u Kermlandiji, onda kao i danas, taj se zavet na vernost nije smeo prekršiti, nije se mogao zameniti nekim drugim. Te noći, narednog dana i sledeće noći oni su ostali zajedno u brvnari u šumi pokraj smrznutog jezera. Idućeg jutra do kolibe je stigla grupa ljudi iz Stoka. Jedan među njima poznavao je mladog Estravena iz viđenja. Ne izgovorivši ni reč i ne uputivši nikakvo upozorenje, on izvuče nož i na Stokvenove oči

izbode Estravena u vrat i grudi; obliven krvlju, mladić se skljkao preko hladnog ognjišta, mrtav.

"On je bio naslednik Estrea", reče ubica.

Stokven reče: "Stavite ga na vaše saonice i odvezite u Estre da ga sahrane."

Zatim se vratio u Stok. Ljudi krenuše sa Estravenovim telom na sankama, ali ga ostaviše duboko u šumi torea da ga pojedu divlje zveri i s večeri se vratiše u Stok. Terem istupi ispred svog roditelja u telu, lorda Hariša rem ir Stokvena, i obrati se ljudima: "Da li ste postupili kao što sam vam naložio?" Oni odgovoriše: "Jesmo." Terem na to reče: "Lažete, jer da ste to učinili, nikada se ne biste vratili živi iz Estrea. Ovi ljudi su se oglušili o moje naredenje i lažju su pokušali da prikriju svoju neposlušnost: zahtevam da budu kažnjeni proterivanjem." Lord Hariš se složi sa ovim zahtevom i oni bejahu stavljeni izvan ognjišta i zakona.

Ubrzo potom Terem napusti svoju pokrajinu, rekavši da želi neko vreme da prebiva u tvrđavi Roterer, i nije se vratio u Stok čitavih godinu dana.

U međuvremenu, u pokrajini Estre tražili su Areka po brdima i dolinama, a onda su počeli da ga oplakuju: gorka je bila tugovanka i trajala je celo leto i jesen, zato što je on predstavljao jedinog lordovog telesnog potomka. Ali krajem meseca terna, kada je ljuta zima okovala celu zemlju, jedan čovek je došao uz planinski obronak na skijama i predao stražaru na kapiji Estrea nešto malo umotano u krzna, rekavši pri tom: "Ovo je Terem, sin Estreovog sina." Zatim se brzo sjurio na skijama niz planinu, poput kamena koji skakuće po vodi, pre no što je ikome palo na um da ga zadrži.

U krznenom zamotuljku našli su uplakano novorođenče. Odneli su dete lordu Sorveu i preneli mu strančeve reči; pun bola, stari lord prepoznao je u bebi svog izgubljenog sina Areka. Izdao je naredenje da se dete podiže kao sin unutrašnjeg ognjišta i da se prozove Terem, premda takvo ime nikada nije bilo korišćeno u klanu Estre.

Dete je raslo, naročito, milo i snažno; bilo je tamno po prirodi i ćutljivo, ali su ipak svi u njemu videli neku sličnost sa izgubljenim Arekom. Kada je odraslo, lord Sorve ga je, u zaveštanju svoje starosti, naimenovao naslednikom Estrea. Ta odluka pogodila je Sorveove kemerske sinove, sve jake ljude u naponu snage, koji su dugo čekali da dobiju lordstvo. Oni stoga postaviše mladom Teremu zasedu jednom kada je sm krenuo u lov na pestrije, meseca irema. Ali mladić je bio naoružan i nije dopustio da ga uhvate na prepad. Ubio je dvojicu svoje braće po ognjištu, u gustoj magli koja poleže po jezeru Ledene stope u doba otapanja, dok se sa trećim uhvatio ukoštac noževima, da bi i njega na kraju savladao, premda je pri tom i sam bio ranjen u grudi i vrat dubokim zasecima. Onda je stao nad tela svoje braće, u magli preko leda, i primetio da se spušta noć. Počeo je da malaksava zbog gubitka krvi koja mu je isticala iz rana i pomislio je da u selu Ebosu potraži pomoć; ali u sve gušćoj tami skrenuo je s puta i stigao do šume torea na istočnoj obali jezera. Tu je ugledao jednu napuštenu brvnaru i ušao u nju; odveć slab da bi zapalio vatru, samo se skljkao na hladni kamen ognjišta i ostao tako da leži sa ranama koje su krvarile.

A onda se iz noći pojavio jedan čovek, sam. Zastao je bez reči na pragu i začas se zagledao u čoveka koji je ležao sav u krvi preko ognjišta. Zatim je žurno ušao,

napravio postelju od krzna koje je uzeo iz jedne stare škrinje, zapalio vatru, očistio i izvidao Teremove rane i previo ih. Kada je primetio da ga mladić posmatra, kazao je: "Ja sam Terem od Stoka."

"Ja sam Terem od Estrea."

Za trenutak je među njima zavladała tišina. Onda se mladić osmehnu i reče: "Da li si mi izvidao rane da bi me ubio, Stokvene?"

"Nisam", reče stariji.

Estraven upita: "Kako to da se ti, lord Stoka, nalaziš ovde, sam na ovoj spornoj zemlji?"

"Često dolazim ovamo", uzvratil Stokven.

Opipao je mladićevo bilo i dodirnuo mu ruku da bi video ima li vatru; tom prilikom za tren je pložio svoj dlan preko Estravenovog; prst se poklopio sa prstom i dve šake su se potpuno podudarile, kao da su ruke istog čoveka.

"Mi smo smrtni neprijatelji", reče Stokven.

Estraven odgovori: "Mi smo smrtni neprijatelji. Pa ipak, ja te nikada ranije nisam video."

Stokven odvrati lice u stranu. "Ja sam tebe video, jednom davno", reče. "Voleo bih da među našim kućama vlada mir."

Estraven reče: "Zavetovaću se na mir sa tobom."

I tako se oni zavetovaše, a zatim više ne prozboriše ni reči i ranjeni čovek utonu u san. Ujutro Stokvena više nije bilo, ali je stigla grupa ljudi iz sela Ebosa i prebacila Estravena u Estre. Posle toga niko se više nije odvažilo da se suprotstavlja oporuci starog lorda, čija je pravičnost jasno bila ispisana u krvi tri čoveka na ledu jezera. Po Sorveovoj smrti, Terem je postao lord od Estrea. Za godinu dana on je okončao stari sukob, davši polovinu sporne zemlje pokrajini Stok. Zbog toga, kao i zato što je ubio svoju braću po ognjištu, on je prozvan Estraven Izdajnik. Pa ipak, njegovo ime Terem još se daje deci u toj pokrajini.

10. RAZGOVORI U MIŠNORIJU

Sledećeg jutra dok sam završavao pozni doručak, koji mi je bio poslužen u mom stanu u Šusgisovoj palati, kućni telefon blago se oglasio. Kada sam ga uključio, pozivalac mi se obratio na karhiidskom: "Terem Hart ovde. Mogu li da dođem do vas?"

"Samo izvolite."

Bilo mi je milo što ću odmah obaviti ovo suočenje. Sasvim je bilo jasno da između Estravena i mene ne može da postoji podnošljiv odnos. Čak i ako su njegov pad u nemilost i izgnanstvo bar nominalno išli meni na dušu, ja za njih nisam mogao da snosim nikakvu odgovornost, nisam osećao nikakvu razložnu krivicu; on mi u Erenrangu nije razjasnio ni svoja dela, niti svoje pobude i ja nisam mogao imati poverenja u tog tipa. Više bi mi se dopalo da se on nije spetljao sa ovim Orgotama koji su me, kako izgleda, posvojili. Njegovo prisustvo samo je usložnjavalo stvari, činilo ih nezgodnim.

Jedan od mnogobrojnih kućnih nameštenika uveo ga je u moje odaje. Zamolio sam ga da sedne na jednu stolicu, veliku i mekano postavljenu, i ponudio ga pivom koje

se pilo za doručak. On je odbio. Ophođenje mu nije bilo snebivljivo – ako je ikada znao za stidljivost, odavno ju je ostavio daleko iza sebe – već uzdržano: ispitujuće, obazrivo.

"Prvi pravi sneg", reče, a onda, primetivši da sam bacio pogled prema prozoru sa teškim zastorima, dodade: "Još niste pogledali napolje?"

Pogledao sam i video gust sneg kako pada, kovitlan lakim vetrom niz ulicu, po već zabelelim krovovima; tokom noći već je napadalo dva ili tri inča. Bio je odarhad gor, sedamnaesti dan prvog meseca jeseni. "Još je rano", rekoh opčinjen načas čarolijom snega."

"Predviđaju ljuti zimu ove godine."

Ostavio sam razmaknute zavese. Bleda, ravnomerna svetlost koja je dopirala spolja pade mu na tamno lice. Izgledao je stariji. Proživio je teške dane od kada sam ga poslednji put video u Ugaonoj crvenoj nastambi dvorca u Erenragu na njegovom vlastitom ognjištu.

"Imam ovde ono što sam zamoljen da vam dostavim", rekoh i dadoh mu paketić sa novcem zamotan u kožnu foliju, koji sam izvadio i stavio na sto odmah po njegovom pozivu. On ga uze i zahvali mi ozbiljnim glasom. Nisam ponovo seo. Trenutak kasnije, i dalje držeći paketić, on takođe ustade.

Osetih načas grižu savesti, ali nisam dozvolio da to uzme maha. Hteo sam da ga odvratim od toga da dolazi kod mene. Okolnost da će ga to poniziti nije se, nažalost, mogla izbeći.

Pogledao me je prodorno. Bio je niži od mene, razume se, kratkonog i zdepast, čak ni toliko visok kao većina žena moje rase. Pa ipak, kada me je osmotrio, nije izgledalo da taj pogled dolazi odozdo. Izbegao sam da nam se oči sretnu. Stao sam da promatram radio na stolu sa izrazom odsutnog zanimanja.

"Ne može se verovati svemu što se čuje preko radija ovde", reče on vedrim glasom. "Pa ipak, čini mi se da će vam ovde u Mišnoriju biti potrebna izvesna obaveštenja i saveti."

"Čini mi se da ima prilično ljudi koji bi me rado opskrbili njima."

"A množina uvek donosi bezbednost, zar ne? Desetorica ulivaju više poverenja nego jedan. Oprostite mi, nije trebalo da govorim na karhidskom, smetnuo sam s uma." Nastavio je na orgotskom jeziku: "Prognani ljudi nikada ne bi trebalo da govore na maternjem jeziku; on zvuči gorko iz njihovih usta. A i ovaj jezik bolje pristaje izdajniku, mislim; curi sa zuba poput slatkog sirupa. Gospodine Ai, ja imam pravo da vam se zahvalim. Učinili ste uslugu kako meni, tako i mom starom prijatelju i kerneru Ašeu Foretu, i u njegovo i moje ime ja tražim to pravo. Moja zahvalnost imaće oblik saveta." Zastao je; ja nisam ništa rekao. Nikada ga ranije nisam čuo da se koristi tom oporom, kitnjastom ljubaznošću, niti sam imao pojma šta bi to moglo da znači." On produži: "U Mišnoriju ste ono što niste bili u Erenragu. Tamo su rekli da jeste; ovde će reći da niste. Vi ste oruđe jedne klike. Savetujem vam da budete oprezni u tome kako ćete im dopustiti da vas koriste. Savetujem vam da ustanovite koja je neprijateljska klika, ko su oni, i da im nikad ne dozvolite da se koriste vama, jer vas neće koristiti dobro."

Ponovo je zastao. Upravo sam se spremao da ga zamolim da bude malo određeniji, kada on reče: "Do viđenje, gospodine Ai", okrenu se i izađe. Ostao sam bez reči. Taj čovek bio je sličan električnom šoku: nema ničeg čvrstog za šta biste se uhvatili, a ne znate šta vas je protreslo.

On mi je nesumnjivo pokvario raspoloženje spokojnog samozadovoljstva u kome sam obedovao doručak. Prišao sam uskom prozoru i pogledao napolje. Sneg se malo prorodio. Bilo je predivno, to lepršanje belih grumuljica i grozdova, slično razletanju latica višnjinog cveta u voćnjaku mog doma kada proletnji lahor struji niz zelene obronke Borlanda, gde sam rođen: na Zemlji, toploj Zemlji, gde se drveće iskiti cvatovima s proleća. I, najednom, obuzele su me potištenost i nostalgčnost. Dve godine sam proveo na ovoj vraškoj planeti i već je počinjala treća zima još pre prolaska jeseni – meseci i meseci neumoljive hladnoće, susnežice, leda, vetra, kiše, studeni, hladnoće unutra, hladnoće spolja, hladnoće koja prodire do kostiju, do same koštane srži. I sve to vreme bio sam sm samcit, otuđen i izdvojen, bez žive duše kojoj bi verovao. Siromah Dženli, hoćemo li da plaćemo zbog toga? Video sam Estravena kako izlazi iz kuće na ulicu ispod mene, tamnu priliku, skraćenu zbog perspektive, u jednoličnom, mutnom sivilu snega. Osvrnuo se, pričvrstivši olabavljeni pojas hieba – nije nosio kaput. Pošao je niz ulicu, koračajući čilo i skladno, sa izvesnom žustrinom u kretanjima zbog koje mi se tog trenutka učinio kao jedino ostrvo života u celom Mišnoriju.

Ponovo sam se okrenuo prema toploj sobi. Njena udobnost bila je zagušljiva i nezgrapna; grejanje, mekano postavljene stolice, postelja sa gomilom krzna, prostirke, zastori, prekrivke, umotači.

Obukao sam zimski kaput i izišao u šetnju, u neprijatnom raspoloženju i u neprijatnom svetu.

Trebalo je tog dana da ručam sa satrpeznicima Obsleom, Jegejem i ostalima koje sam upoznao prethodne noći; takođe je bilo predviđeno da budem predstavljen nekom sa kim se još nisam upoznao. Ručak je obično posluživan iz bifea i obedovalo se stojeći, možda stoga da čovek ne bi imao utisak da je ceo dan proveo sedeći za stolom. Za ovu zvaničnu prigodu, međutim, postavljen je sto, a bife je bio veoma bogat, sadržavši osamnaest ili dvadeset toplih i hladnih jela, koja su se poglavito sastojala od jaja subea i hlebnih jabuka spravljenih na razne načine. Za bifeom, pre no što je zavladao tabu razgovora, Obsle mi se obratio, puneći pri tom svoj tanjir omlotom od jaja subea: "Tip po imenu Mersen je uhoda iz Erenranga, a onaj tamo, Gaum, javni je agent sarfa, znate." Kazao je to tonom lakog razgovora, pa se čak i nasmejao, kao da sam mu uzvratilo nešto veselo, a zatim je prešao na usoljenu crnu ribu.

Nisam imao nikakvu predstavu o tome šta je to sarf.

Dok su zvanice sedale za sto, u prostoriju je ušao jedan mladić i obratio se domaćinu, Jegeju, koji se potom okrenuo prema nama. "Novosti iz Karhide", reče on. "Jutros se rodilo dete kralja Argavena i umrlo nepun čas kasnije."

Zavladala je tišina, zatim se oglasilo mrmljanje, da bi se na kraju Gaum, naočit čovek, nasmejao i podigao svoj vrč sa pivom. "Neka bi svi kraljevi Karhide živeli toliko dugo!" uskliknu on. Neki ispiše zdravicu sa njim, ali većina to nije učinila. "Za ime

Mešea, smejati se na račun smrti deteta", reče jedan dežmekasti starac u jarkocrvenoj odeždi, koji je otromboljeno sedeo pored mene, sa gležnjacima koji su mu se na bedrima nabrali poput suknje i licem koje je izražavalo odvratnost.

Zapodeo se razgovor o tome koga bi od svojih kemerskih sinova Argaven mogao da naimenuje za naslednika – zato što je kralj već prevalio četrdesetu i više jamačno neće imati dece po telu – kao i koliko će još ostaviti Tibeu u svojstvu namesnika. Neki su bili mišljenja da će se namesništvo odmah okončati, dok su drugi izražavali sumnje u tom pogledu. "Šta vi mislite, gospodine Ai?" upita čovek po imenu Mersen, koga je Obsle razotkrio kao karhidskog agenta, što je po svoj prilici značilo da je bio jedan od Tibeovih ljudi. "Samo što ste stigli iz Erenranga; šta tamo kažu o glasinama da je prepustio saonice svom rođaku."

"Pa, čuo sam takve glasine, da."

"Smatrate li da imaju bilo kakvog osnova?"

"Nemam pojma", rekoh; tog trenutka domaćin se umeša u razgovor nekom opaskom o vremenu, jer zvanice su već počele da jedu.

Pošto je posluga odnela tanjire i pozamašnu gomilu ostataka pečenja i usoljene ribe iz bifea, svi smo ponovo posedali za doručak za sto; tu su bile poslužene male šolje žestogog likera koji su nazivali živovoda, kao što to već ljudi obično čine; zatim su usledila pitanja.

Od ispitivanja kojima su me podvrgli lekari i naučnici u Erenrangu nisam bio suočen sa skupinom ljudi koji su želeli da odgovaram na njihova pitanja. Retko je koji Karhidanin, čak i među ribarima i ratarima sa kojima sam proveo prve mesece, bio voljan da utazi svoju radoznalost – često veoma veliku – pukim postavljanjem pitanja. Oni su bili okolišni, zatvoreni u sebe, posredni; nisu voleli pitanja i odgovore. Pala mi je na pamet tvrđava Oterhord i ono što je tkač Fakse kazao o odgovorima... Čak su i stručnjaci ograničili svoja pitanja na strogo fiziološke predmete, kao što su dejstvovanje žlezda i krvotoka, po čemu sam se najuočljivije razlikovao od getenjanske norme. Nikada im se nije dogodilo da pitaju, na primer, kako neprestana seksualnost moje rase utiče na njene društvene institucije, kako izlazimo nakraj sa našim "stalnim kemerom". Oni bi slušali kada bih im ja govorio; psiholozi su me pomno pratili dok sam pričao o govoru uma; ali niko od njih nije otišao tako daleko da postavi dovoljno opšta pitanja koja bi mu pomogla da stekne prikladnu sliku o teranskom ili ekumenskom društvu – sa izuzetkom, možda, Estravena.

Ovde nisu bili toliko sputani vođenjem računa o ličnom prestižu i ponosu, a i pitanja, očigledno, nisu vređala ni onoga ko ih postavlja, niti onoga ko odgovara na njih. Međutim, ubrzo sam uvideo da su neki od onih koji su mi postavljali pitanja prevashodno želeli da me uhvate u klopku, da pokažu kako sam varalica. To me je nakratko izbacilo iz ravnoteže. I u Karhidi sam se, razume se, suočio sa nevericom, ali gotovo nikad i sa sračunatom nevericom. Tibe je priredio složenu predstavu tobožnjeg nasedanja na obmanu na dan parade u Erenrangu, ali sada znam da je to bio deo igre sračunate na to da se sruši ugled Estravena i smatram da mi je Tibe, zapravo, verovao. On je video moj brod, uostalom, mali lender kojim sam se spustio na planetu; takođe je

imao, kao i svako drugi, slobodan pristup izveštajima inženjera o brodu i ansiblu. Nasuprot tome, nijedan od ovih Orgota nije video brod. Mogao sam da im pokažem ansibl, ali on nije predstavljao odveć ubedljiv tuđinski artefakt: bio je, naime, veoma teško pojmljiv, tako da nije lako mogao proći ni kao obmana ni kao stvarnost. Stari zakon kulturnog embarga protivio se korišćenju artefakata koji su se mogli podvrći ispitivanju i oponašati, u ovoj fazi, pa tako nisam imao uza se ništa drugo do broda i ansibla, kutije sa slikama, neporecive neobičnosti vlastitog tela i nedokazive jedinstvenosti vlastitog uma. Slike su išle iz ruke u ruku oko stola i bivale zagledane uz uzdržane izraze lica osobene za ljude koji posmatraju fotografije nečije tuđe porodice. Ispitivanje se nastavilo. Šta je Ekumen, upitao je Obsle, svet, liga svetova, mesto, vlada?

"Pa, sve to i ništa. Ekumen je naša teranska reč; u običnom govoru on se naziva "domaćinstvo", na karhidskom bi to bilo ognjište. Nisam siguran kako bi se kazalo na orgotskom, zato što još ne poznajem dobro vaš jezik. Mislim da to nije satrpezništvo, premda nesumnjivo ima sličnosti između satrpezničke vlade i Ekumena. Ali Ekumen u osnovi uopšte nije vlada. On predstavlja pokušaj da se objedine mistično i političko i kao takav, razume se, poglavito je promašaj; ali ovaj promašaj do sada je ljudskoj rasi učinio više dobra nego uspesi svih predašnjih pokušaja. To je društvo i ono ima, bar u mogućem obliku, svoju kulturu. Takođe je vid obrazovanja; u jednom pogledu, poserdi je svojevrsna veoma velika škola... uistinu veoma velika. Pobude za uspostavljenje veze i saradnje proishode iz same njene biti, te je stoga, u drugom pogledu, u pitanju liga ili zajednica svetova, koja u izvesnom stepenu poseduje uobičajeno centralizovano ustrojstvo. Ja sada predstavljam upravo ovaj vid, ligu. Kao političko telo Ekumen deluje putem usaglašavanja, a ne vladanja. On ne nameće zakone; odluke se donose većanjem i pristankom, a ne obaveznom jednoglasnošću ili naređivanjem. Kao ekonomsko telo on je izuzetno delatan, nadgledajući veze među svetovima, održavajući ravnotežu u trgovini između osamdeset planeta. Osamdeset četiri tačnije govoreći, ako Geten postane član Ekumena..."

"Šta hoćete da kažete time, ne nameće svoje zakone?" upita Slose.

"Ekumen uopšte nema zakone. Države—članice upravljaju se prema vlastitim zakonima; kada dođe do međusobnog kršenja različitih zakona, Ekumen posreduje, nastojeći da sprovede pravno ili etičko podešavanje, sravnjenje ili izbor. Ako dođe do toga da na kraju Ekumenu, kao ogledu na polju superorganizma, zapreti krah, on će morati da postane sila za očuvanje mira, da uvede policiju i tako dalje. Ali ovoga časa nema nikakve potrebe za sve to. Svi središnji svetovi još se oporavljaju posle izlaska iz nesrećnog razdoblja od pre nekoliko stoleća, oživljavaju izgubljene umešnosti i izgubljene zamisli, učeći ponovo da govore..." Kako da objasnim Doba neprijatelja i njegove posledice ljudima u čijem jeziku ne postoji reč koja označava rat?

"To je uistinu zapanjujuće, gospodine Ali", reče domaćin, satrpeznik Jegej, tankočudan, ugladen tip, pronicljivih očiju i otegnutog govora. "Ali ne mogu da shvatim šta oni žele od nas. Hoću da kažem, od kakve posebne koristi može da im bude osamdeset četvrti svet? I to, kako mi se čini, ne odveć mudar svet, jer mi nemamo zvezdane brodove i te stvari, kao svi ostali."

"Niko od nas to nije imao sve dok nisu stigli Hainci i Cetijanci. Osim toga, nekim svetovima to je još stolecima ostalo uskraćeno, dok Ekumen nije utvrdio kanone onoga što vi ovde nazivate, ako se ne varam, slobodna trgovina." Na to se svuda unaokolo razlegao smeh, jer tako se nazivala Jegejeva partija ili klika u satrpezništvu. "Ono što ja pokušavam da uspostavam ovde jeste upravo slobodna trgovina. Razume se, nije u pitanju trgovina samo dobrima već i znanjem, tehnologijom, zamislama, filozofijama, umetnošću, medicinom, naukom, teorijom... Sumnjam da će Geten ikada ostvariti neki življi fizički saobraćaj sa drugim svetovima. Sedamnaest svetlosnih godina deli nas od najbližeg ekumenskog sveta Olula, planete u sistemu zvezde koju vi nazivate Asiomse; do najudaljenijeg sveta ima dve stotine pedeset svetlosnih godina i vi niste kadri čak ni da vidite njegovu matičnu zvezdu. Sa uređajem za komuniciranje koji se naziva ansibl možete, međutim, da razgovarate sa tim svetom kao što biste radiom razgovarali sa susednim gradom. Ali sumnjam da ćete se ikada sresti sa tamošnjim žiteljima... Vrsta trgovine o kojoj govorim može da bude veoma unosna, ali ona poglavito predstavlja jednostavno komuniciranje, a ne fizičko prebacivanje. Moj stvarni zadatak ovde jeste da ustanovim da li ste vi voljni da komunicirate sa ostalim delom ljudskog roda.

"Vi", ponovi Slose, sasvim se nagnuvši ka meni. "Znači li to Orgorein, ili možda Geten kao celina?"

Oklevao sam za trenutak, zato što to nije bilo pitanje koje sam očekivao.

"Ovde i sada to znači Orgorein. Ali ugovor ne može da bude isključiv. Ako Sit, ostrvski narodi ili Karhida odluče da pristupe Ekumenu, oni to mogu da učine. Posređi je svaki put stvar pojedinačnog izbora. Ono što se najčešće događa, na ovako razvijenoj planeti kao što je Geten, jeste da različiti antrotipovi, područja ili narodi obrazuju predstavničko telo koje deluje kao usaglasitelj na planeti, odnosno u odnosima sa drugim planetama; mi to nazivamo lokalna stabilnost. Veoma se uštedi na vremenu ako se počne na ovaj način; kao i na novcu, deobom izdataka. Ako, na primer, odlučite da sami sagradite zvezdani brod."

"Tako mi Mešeinog mleka!" uskliknu debeli Humeri pokraj mene. "Hoćete da mi sad zapucamo put Praznine? Uf!" On zabrekta, slično visokim tonovima harmonike, izrazivši time odvratnost i zabavljanje.

Reč uze Gaum: "Gde je vaš brod, gospodine Ai?" Postavio je pitanje tiho, poluosmehujući se, kao da je ono odveć tanano i da on želi da se ta tananost primeti. Gaum je bio najizuzetnije lepo ljudsko biće, po svim merilima i u okviru oba pola, tako da nisam mogao da odolim da ne gledam u njega dok sam odgovarao: istovremeno sam se ponovo zapitao šta je to sarf. "Pa to nije nikakva tajna; bilo je o tome poprilično reči na karhidskom radiju. Raketa kojom sam se spustio na ostrvo Hordem sada se nalazi u radionici kraljevske livnice u zanatlijskoj školi; najveći njen deo, u svakom slučaju; razni stručnjaci su, naime, izlazili iz nje iznoseći poneki komad posle ispitivanja."

"Raketa?" upita Humeri, pošto sam ja upotrebio orgotsku reč za praskalice.

"Time se jezgrovito opisuju dejstvovanje pogonskog sistema broda za prizemljenje, ser."

Ursula Legvin.....Leva ruka tame

Humeri ponovo zabrekta. Gaum se samo osmehnu i reče: "Onda nemate ništa da se vratite u... pa već tamo odakle ste došli?"

"Oh, imam. Mogao bih da razgovaram sa Olulom pomoću ansibla i da zatražim da pošalju jedan NAFAL–brod po mene. On bi stigao ovde kroz sedamnaest godina. Isto tako, mogao bih da razgovaram radiom sa zvezdanim brodom kojim sam se dovezao u vaš sunčev sistem. On je sada na orbiti oko vašeg sunca. Njemu je potrebno samo nekoliko dana da stigne dovd."e.

Uzbuđenje koje su izazvale moje reči moglo se videti i čuti, pa čak ni Gaum nije uspeo da prikrije iznenađenost. Ovde je postojao izvestan nesklad. To je bila najvažnija činjenica koju nisam obznanio u Karhidi, čak ni Estravenu. Ako je tačno ono što mi je stavljeno do znanja, da Orgote, naime, znaju o meni samo ono što su Karhidani izabrali da im kažu, onda je ovo trebalo da bude samo jedno među mnogim iznenađenjima. Ali to nije bilo tako. Posredi je bilo veliko iznenađenje.

"Gde je taj brod, ser?" upita Jegej.

"Na orbiti oko sunca, negde između Getena i Kuhurna."

"Kako ste stigli sa njega ovamo?"

"Pomoću praskalice", reče stari Humeri.

"Baš tako. Mi ne spuštamo međuzvezdani brod na nastanjenu planetu sve dok se ne uspostavi otvorena veza ili savez. Tako sam i ja došao u malom raketnom brodu i spustio se na Hordensko ostrvo.

"I možete da stupite u vezu sa... sa tim velikim brodom samo pomoću običnog radija, gospodine Ai?" Bio je to Obsle.

"Da." Izbegao sam da za sada pomenem moj mali relejni satelit, postavljen na orbitu sa rakete; nisam želeo da steknu utisak da im je nebo puno mojih gvožđurija. "Za to je potreban prilično jak odašiljač, ali vi ne oskudevate u njima."

"Onda bismo mogli da uspostavimo radio–vezu sa vašim brodom?"

"Da, ako imate odgovarajući signal. Ljudi koji se nalaze na brodu trenutno su u stanju koje mi nazivamo stazis, a koje bi se na vašem jeziku moglo označiti kao zamrznutost; ono im omogućuje da ne izgube od svojih života godine koje bi proveli čekajući da ja obavim svoj posao ovde dole. Prvi signal na prvoj talasnoj dužini stavio bi u pokret mašineriju koja bi ih izvela iz stanja stazisa; posle toga bi se posavetovali sa monom preko radija, ili pomoću ansibla, koristeći Olul kao relejno središte."

Neko nelagodno upita: "Koliko ih ima gore?"

"Jedanaest."

Neko kratko uzdahnu s olakšanjem na to; začu se i smeh. Napetost je malo splasnula.

"Šta ako vi nikada ne uputite signal?" upita Obsle.

"Oni će izići iz stanja stazisa automatski, otprilike kroz četiri godine."

"Da li bi onda došli za vama?"

"Ne bi, ukoliko nemaju nikakve vesti od mene. Posavetovali bi se sa stabilima na Olulu i Hainu. Najverovatnije bi odlučili da pokušaju ponovo, tako što bi poslali dole

novu osobu kao izaslanika. Drugom izaslaniku obično je lakše nego prvom. On ima manje da objašnjava i izglednije je da će mu ljudi verovati..."

Obsle se isceri. Većina drugih još je izgledala zamišljeno i oprezno. Gaum mi lako klimnu, kao da pljeska brzini kojom sam odgovorio: zaverenički mig. Slose je gledao, svetlih očiju i napet, neku svoju unutrašnju prikazu, od koje se iznenada otrgao i obratio mi se: "Gospodine izaslaniče, vi nikada niste, zar ne, pomenuli taj drugi brod tokom dve protekle godine koje ste proveli u Karhidi?"

"Kako da znamo da nije?" upita Gaum, osmehujući se.

"Vraški dobro znamo da nije, gospodine Gaum", reče Jegej, takođe se osmehujući.

"Nisam", uzvratih. "A evo zbog čega. Pomisao na taj brod, koji čeka gore na nebu, može da bude uznemirujuća. Čini mi se da i neki od vas ovde smatraju to. U Karhidi nikada nisam došao do tog stepena poverenja sa onima sa kojima sam imao posla da bih smeo da preduzmem rizik i kažem im nešto o brodu. Vi ste ovde imali više vremena da razmišljate o meni; voljni ste da me saslušate otvoreno, javno; vama ne vlada u tolikoj meri stah. Izložio sam se riziku jer mislim da je za to kucnuo čas i da je Orgorein pravo mesto."

"U pravu ste, gospodine Ai, u pravu ste!" reče Slose silovitim glasom. "Kroz mesec dana poslaćete poziv da se brod spusti i njemu će biti priređen dobrodošli doček u Orgoreinu kao vidljiv znak i žig nove epohe. Tada će se otvoriti oči i onih koji sada ne vide!"

Nastavili smo u tom duhu, sve dok nam nije poslužena užina na mestima gde smo sedeli. Jeli smo, pili, a potom se razišli kućama, ja ponajpre veoma iscrpljen, ali ipak sve u svemu zadovoljan tokom kojim su stvari krenule. Postojali su upozorenja i mračni nagoveštaji, razume se. Slose je želeo da od mene načini religiju. Gaum je želeo da od mene načini varalicu. Mersen je želeo da pokaže kako on nije karhidski agent na taj način što će mene raskrinkati u toj ulozi. Ali Oblse, Jegej i još neki delali su na višem nivou. Oni su želeli da uspostave vezu sa stabilima i da dovedu NAFAL-brod na orgotsko tle sa namerom da ubede ili prinude Satrpezništvo Orgorein da sklopi savez sa Ekumenom. Smatrali su da će, ako im to pođe za rukom, Orgorein steći veliki i trajni prestiž-pobedu nad Karhidom, kao i da će satrpeznici koji su izvojevali tu pobedu doći do odgovarajućeg prestiža i moći u svojoj vladi. Njihova klika slobodne trgovine, manjina među trideset trojicom, protivila se nastavljanju spora oko Sinotske doline i uopšte je predstavljala konzervativnu, neagresivnu, nenacionalističku političku struju. Oni već odavno nisu bili na vlasti i računali su da bi njihovo ponovno zaposedanje moći moglo, uz prduzimanje izvesnog rizika, da ide putem na koji sam ja ukazao. Nije bila od velike štete činjenica što oni nisu videli dalje od toga, što je za njih moje poslanstvo bilo samo sredstvo, a ne i svrha. Kada se jednom nađu na putu, verovatno će najzad početi da uviđaju kuda ih on može odvesti. U međuvremenu, iako kratkovidni, oni su bar bili realistični.

Govoreći da bi ubedio ostale, Obsle je kazao: "Ili će se Karhida uplašiti snage koju ćemo dobiti tim savezom... a Karhida se uvek boji novih puteva i novih zamisli,

imajte to na umu... i tako će početi da zaostaje i najzad ostati iza nas. Ili će vlada u Erenrangu ipak skupiti hrabrost, doći ovde i zatražiti da se pridruži, posle nas, na drugom mestu. U oba slučaja karhidski šifgretor biće umanjen; isto tako, u oba slučaja, mi ćemo voziti saonice. Ako smo dovoljno promućurni da sada iskoristimo ovu prednost, ona će za nas ostati stalna i pouzdana!" Zatim se okrenuo prema meni i dodao: "Ali Ekumen mora biti spreman da nam pomogne, gospodine Ai. Moraćemo da imamo znatno više da pokažemo našem narodu od vas samog, jednog čoveka, koga već poznaju u Erenrangu."

"Jasno mi je to, satrpezniče. Voleli biste dobar, upadljiv dokaz i ja bih vam rado ponudio neki takav. Ali ne mogu da dovedem brod ovde sve dok njegova bezbednost i vaša neugrizivost ne budu prilično izvesni. Potrebni su mi pristanak i jemstvo vaše vlade, što, kako mi se čini, pretpostavlja celokupno veće satrpezunika; uz to, sve ovo valja i obnarodovati."

Obsle je izgledao razočaran, ali je rekao: "Prilično razložno."

Vozeći se kući sa Šusgisom, čiji je jedini obol popodnevnim poslovima bio bodri smeh, ja ga upitah: "Gospodine Šusgis, šta je to sarf?"

"To je jedna od stalnih uprava za unutrašnje poslove. Sarf vodi računa o lažnim registrovanjima, neovlašćenim putovanjima, zamenama posla, stancima i tako tim stvarima... sve same tričarije. Upravo to i znači sarf na uličnom orgotskom: tričarije; to mu je nadenut naziv."

"Da li to znači da su inspektori agenti sarfa?"

"Pa, neki jesu."

"A policija, pretpostavljam da ona u izvesnom stepenu podleže pod njihovu nadležnost?" Postavio sam pitanje oprezno i odgovoreno mi je na isti način. "Čini mi se. Ja sam u spoljnim poslovima, razume se, tako da nisam podrobno upućen u delokrug onih iz unutrašnjih."

"Tamo očigledno ima zbudjujućih stvari; šta je to, na primer, Ured za vodu?" Morao sam što sam bolje umeo da odustanem od daljeg njuškanja oko sarfa. Ono što Šusgis nije kazao o toj stvari moglo je da ne znači ništa nekom čoveku sa Haina, recimo, ili sa srećnog Čifvora; ali ja sam rođen na Zemlji. Ponekad nije sasvim rđavo imati zločince među precima. Od dede palikuće može se naslediti dobar nos za otkrivanje dima i vatre.

Bilo je zabavno i očaravajuće ustanoviti da ovde na Getenu postoje vlade veoma slične onima iz drevne istorije Zemlje; monarhija i prava birokratija u punom naponu. Novi razvoj događaja takođe je bio očaravajući, ali manje zabavan. Izgledalo je čudno što se u manje primitivnom društvu udara u zloslutnije note.

Tako je, dakle, Gaum, koji je želeo da me prikaže kao obmanjivača, bio agent tajne policije Orgoreina. Da li je znao da je Obsle upućen u to? Nesumnjivo da jeste. Da li je onda predstavljao agenta-provokatora? Da li je nominalno radio za Obsleovu kliku ili protiv nje. Koju je kliku u vladi trideset trojice kontrolisao sarf, odnosno pod čijom se kontrolom on nalazi? Bilo bi najbolje da odmah isteram ove stvari na čistinu, ali to po svoj prilici neće biti lako. Moj smer, koji mi se za trenutak učinio jasan i pun nade,

najednom se ispostavio krivudav i preprečen mnoštvom tajni, baš kao što je to bilo i u Erenrangu. Sve je išlo kako treba, pomislio sam, dok se Estraven nije pojavio poput senke pored mene za stolim sinoć.

"Kakav je položaj lorda Estravena ovde u Mišnoriju?" upitah Šusgisa, koji se usnulo zavalio u ugao kola što su glatko klizila.

"Estraven? Ovde se zove Hart, znate. Mi nemamo titule u Orgoreinu. Sve smo to odbacili u novom dobu. Koliko sam shvatio, on je zavisnik satrpeznika Jegeja."

"Da li živi kod njega?"

"Verujem."

Zaustio sam da kažem kako je čudno što je bio kod Slosea prošle noći, a ne i kod Jegeja danas, kada mi je najednom postalo jasno da to i nije toliko čudno u svetlosti našeg kratkog jutrošnjeg razgovora. Pa ipak, osetio sam se nelagodno i pri samoj pomisli na to da je on hotimice držan po strani.

"Našli su ga", reče Šusgis, udobnije zavalivši svoja široka bedra u mekano sedište, "u južnom delu grada, u nekoj fabrici tutkala, radionici za preradu ribe ili već na nekom sličnom mestu i pružili su mu ruku da se izvuče iz tog kala. Bili su to zacelo ljudi iz slobodne trgovine. Razume se, bio im je od koristi dok se nalazio u kioremiji u svojstvu predsednika vlade, tako da su mu se sada našli pri ruci. Držim da to poglavito čine zato da bi naudili Mersenu. Ha, ha! Mersen je Tibeov uhoda i, svakako, misli da to niko ne zna, ali svima je poznato; on ne može da vidi očima Harta, zato što smatra da je ovaj ili izdajnik ili dvostruki agent, a kako nije spreman da stavi na kocku šifgretor, ne može ni da ustanovi šta je posredi od toga dvoga. Ha, ha!"

"Šta vi mislite da je Hart, gospodine Šusgis?"

"Izdajnik, gospodine Ai. Čist i jednostavan. Pogazio je pravo svoje zemlje na Sinotsku dolinu kako bi sprečio Tibeu da dođe na vlast, ali nije bio dovoljno vešt pri tom. Ovde bi ga čekala teža kazna od izgnanstva. Tako mi Mešeinih bradavica! Ako igrate protiv vlastite strane, onda ste sve izgubili. To je ono što ne mogu da utuve u glavu ti tipovi bez osećanja rodoljublja, koji jedino vole same sebe. Doduše, mislim da je Hartu svejedno gde se nalazi sve dok ima priliku da se uspinje ka nekakvoj vlasti. Kao što vidite, prilično se dobro snašao ovde u toku pet meseci."

"Da, prilično dobro."

"Ni vi mu ne verujete, a?"

"Ne, ne verujem mu."

"Milo mi je što to čujem, gospodine Ai. Ne shvatam zašto su se Jegej i Obsle toliko spandali s tim tipom. On je osvedočeni izdajnik, i to iz vlastitog koristoljublja; pokušaće da se prikači za vaše sanke, gospodine Ai, sve dok ne bude u stanju da sm ide. Ja tako vidim stvari. Sumnjam da bih ga ja besplatno povezao kada bi on došao i zamolio me za to!" Šusgis huknu i žustro klimnu u znak saglasnosti sa sopstvenim mišljenjem; zatim mi se osmehnu: bio je to osmeh jednog čestitog čoveka upućen drugom čestitom čoveku. Kola su glatko jurila širokim, dobro osvetljenim ulicama. Jutarnji sneg se otopio, sa izuzetkom prljavih nanosa uz odvodne slivnike; sada je lila kiša, studena i sitna.

Velike zgrade središnjeg Mišnorija – vladini uredi, škole, jomeški hramovi – izgledale su veoma zamućeno kroz pljusak, u tečnom sjaju visokih uličnih svetiljki, što je stvaralo utisak da se rastaču. Ivice su im bile neodređene, a pročelja prugasta, orošena, zamrljana. Postojalo je nešto žitko, nesušastveno u samoj zamašnosti ovog grada sazdanog od monolita, ove monolitne države čiji su i deo i celina nosili isti naziv. I Šusgis, moj bodri domaćin, zamašan čovek, suštastven čovek, i sam je bio, na izvestan način, po uglovima i bridovima, pomalo neodređen, malčice, sasvim malčice nestvaran.

Još od onog časa kada sam krenuo kolima na put kroz prostrana, zlatna polja Orgoreina pre četiri dana, započevši svoje uspešno napredovanje ka unutrašnjim svetinjama Mišnorija, nešto mi je stalno nedostajalo. Ali šta? Osećao sam se izolovan. Odkora je prestalo da mi bude hladno. Ovde su prostorije države pristojno zagrejane. Takođe odskora nisam više nalazio zadovoljstva u jelu. Orgotska kuhinja bila je bezukusna. No, to nije marilo. Ali zbog čega su ljudi koje sam sretao, bez obzira na to da li su mi bili naklonjeni ili ne, takođe izgledali bezukusno? Bilo je živopisnih ličnosti među njima – Obsle, Slose, lepi i odvratni Gaum – pa ipak, svima je njima nedostajalo neko svojstvo, izvesna dimenzija bića; osim toga, nije im polazilo za rukom da budu uverljivi. Nisu bili sasvim opipljivi.

Izgledalo je, pomislio sam, kao da ne bacaju senke.

Ova vrsta prilično nespontanog razmišljanja predstavlja suštinski deo mog posla. Bez izvesne kadrosti za to nikada ne bih mogao da postanem mobil; prošao sam kroz formalnu obuku u ovom pogledu na Hainu, gde se ta osobina počasnog naziva nagađanje. Ono za čim se teži u nagađanju moglo bi se opisati kao intuitivan opažaj moralne celovitosti; upravo stoga se ono izražava ne u racionalnim simbolima, već u metaforama. Ja, doduše, nikada nisam bio osobito umešan u nagađanje, a i te noći nisam se uzdao u vlastitu intuiciju, budući da sam bio veoma umoran. Kada sam se vratio u stan, potražio sam utočište pod toplim tušem. Ali čak sam se i tu osećao nekako neodređeno nelagodno, kao da topla voda nije bila sasvim stvarna i pouzdana i kao da se na nju nije moglo zacementirati računati.

11. MONOLOZI U MIŠNORIJU

Mišnori. Stret susmi. Ne ispunjava me nada, premda sva zbivanja pružaju osnovu za nju. Obsle se pogađa i cenka sa ostalim satrpeznicima, Jegej im laska, Slose vrbuje nove pristalice, što sve povećava snagu njihove stranke. Oni su snalažljivi ljudi i čvrsto drže u rukama svoju kliku. Samo su sedmorica od trideset trojice pouzdani slobodni trgovci; Obsle očekuje da će steći jamačnu podršku još desetorice među ostalima, što bi obezbedilo minimalnu većinu.

Jedan od ovih izgleda da se istinski zanima za izaslanika: satrpeznik Itepen iz oblasti Ejnijen, koji je ispoljavao radoznalost o tuđinskom poslanstvu još od vremena kada je, radeći za sarf, vršio cenzuru radio-emisija koje šaljemo iz Erenranga. Čini se da ga peče savest zbog tog cenzurisanja. Predložio je Obsleu da trideset trojica obznane ne samo svojim sunarodnicima već istovremeno i Karhidi da su uputili poziv zvezdanom brodu, kao i da zatraže od Argavena da priključi glas Karhide tom pozivu. Dična

zamisao koja, nažalost, neće biti sprovedena u delo. Oni nikada ne bi zatražili od Karhide da im se pridruži ni u čemu.

Sarfovi ljudi među trideset trojicom protivili su se, razume se, čak i uzimanju u razmatranje izaslanikovog prisustva i poslanstva. Što se tiče onih neodlučnih i neopredeljenih, koje se Obsle nada da pridobije za svoju stvar, mislim da se oni boje izaslanika, baš kao što su ga se plašili kralj i pretežan deo dvora; jedina je razlika u tome što je Argaven smatrao da je izaslanik lud, kao i on sm, dok ga ovi drže za varalicu, kao što su i oni. Boje se toga da javno nasednu na veliku obmanu, obmanu koju je Karhida već odbacila, obmanu koja možda predstavlja baš Karhidino maslo. Ako upute poziv i to obzname, šta će se dogoditi sa njihovim šifretorom kada se ne pojavi nikakav zvezdani brod?

Odista, Dženli Ai traži od nas prekomerno poverenje.

Za njega to, očigledno, nije prekomerno.

A Obsle i Jegej misle da mogu ubediti većinu od trideset trojice da mu poveruje. Ne znam zbog čega u ovom pogledu ne gajim tako velike nade; možda stvarno ne želim da se Orgorein pokaže prosvećeniji od Karhide, da preduzme rizik, odnese pobedu i ostavi Karhidu u senci. Ako je ova zavist rodoljubiva, onda dolazi prekasno; čim sam shvatio da će me Tibe uskoro dovesti do izgnanstva, preduzeo sam sve što je bilo u mojoj moći da obezbedim i izaslanikov dolazak u Orgorein, a ovde, u izgnanstvu, takođe sam sve učinio da ih pridobijem za njega.

Zahvaljujući novcu koji mi je on doneo od Ašea, sada ponovo mogu da se osamostalim, da živim kao "jedinica", a ne kao "zavisnik". Ne idem više na prijeme niti se javno viđam sa Obsleom ili drugim pristalicama izaslanika; čak ni njega samog nisam video već više od pola meseca, još od njegovog drugog dana u Mišnoriju.

Dao mi je Ašeoov novac kao što bi neko dao naknadu plaćenom ubici. Retko sam kada bio tako besan i hotimice sam ga uvredio. Znao je da sam ljut, ali nisam siguran da je shvatio da mu je upućena uvreda; izgleda da je prihvatio moj savet, bez obzira na način na koji mu je bio dat; a kada mi se bes stišao, shvatio sam to i zabrinuo se. Nije isključeno da je sve vreme u Erenrangu on tražio moj savet, ne znajući pri tom kako da mi to stavi do znanja. Ako je to posredi, onda je on jamačno pogrešno razumeo polovinu, a uopšte nije razumeo ostatak onoga što sam mu kazao uz kamin u dvorcu one noći posle svetkovine postavljanja završnog kamena. Njegov šifretor mora da je postojan, staložen, trpeljiv, potpuno različit od našeg; a kada se meni činilo da sam najotvoreniji i najiskreniji prema njemu, za njega sam možda bio najposredniji i najnejasniji.

Njegova ograničenost plod je neupučenosti. Njegova nadmenost plod je neupučenosti. On ne poznaje nas, ni mi njega. On je u beskrajnoj meri stranac, a ja budala što sam dopustio da mi vlastita senka zapreči svetlost nade koju nam on donosi. Ukloniću svoju pogubnu taštinu. Skloniću se sa njegovog puta: jer jasno je da je to ono što on želi. U pravu je. Jedan izgnani karhidski izdajnik ne predstavlja zalogu njegove stvari.

U saglasnosti sa orgotskim zakonom, prema kome svaka "jedinica" mora da ima posao, ja radim od osmog časa do podneva u jednoj fabrici za izradu predmeta od plastičnih masa. Posao je lak: upravljam jednom mašinom koja uklapa i slepljuje komade od plastične mase, praveći male, providne kutije. Ne znam čemu te kutije služe. Po podne, osećajući se turobno i umorno, ponovo sam počeo da upražnjavam stare discipline koje sam naučio u Rotereru. Drago mi je što vidim da nisam izgubio umešnost u sakupljanju snage dote ili u ulaženju u stanje netransa; ali malo koristi sam izvukao iz netransa, a što se tiče veština mirovanja i pošćenja, kao da ih nikada nisam ni znao, te tako moram da počnem sve iznova, kao dete. Postio sam ovde samo jedan dan i već mi je stomak počeo da zavija; traje već nedelju dana, mesec dana!

Noći su sada sa mrazom; noćas snažan vetar nosi ledenu kišu. Cele večeri neprekidno sam mislio o Estreu i zavijanje vetra ličilo mi je na huk koji sam tamo slušao. Pisao sam svom sinu noćas jedno opširno pismo. Sve vreme mi se pri tom javljao osećaj Arekovog prisustva, utisak da bih ga video ako bih se okrenuo. Zašto vodim ove zapise? Da bi ih moj sin pročitao? Malo će mu dobra oni doneti. Možda pišem samo zato da bih pisao na vlastitom jeziku.

Harhahad susmi. Još ništa nije pomenuto o izaslaniku preko radija, nijedna jedina reč. Pitam se da li Dženli Ai uviđa da se u Orgoreinu, uprkos ogromnom vidljivom aparatu vlade, ništa ne radi vidljivo, ništa ne kaže glasno. Mašinerija prekriva sve mahinacije.

Tibe hoće da nauči Karhiđane da lažu. To uči iz Orgoreina, najbolje moguće škole. Ali mislim da ćemo imati puno nevolja dok ne naučimo da lažemo, budući da smo toliko dugo upražnjavali umeće neprestanog obilaženja istine, bez potrebe da lažemo, ali i ne dospevajući do nje.

Juče je došlo do velikog orgotskog napada preko Eja; spalili su žitišta Tekembera. To je upravo ono što sarf hoće i što Tibe hoće. Ali kuda sve to vodi?

Primenivši svoj jomeški misticizam na izaslanikove izjave, Slose je počeo da tumači dolazak Ekumena na zemlju kao dolazak Mešeinog carstva među ljude, što je uslovalo da se izgubi iz vida naš glavni naum. "Moramo da obustavimo to suparništvo sa Karhidom pre no što stignu Novi ljudi", kaže on. "Moramo da očistimo vlastite duhove za njihov dolazak. Moramo da odbacimo šifretor, da zabranimo sve osvetničke činove i da se ujedininimo svi skupa, bez zavisti i kao braća jednog ognjišta."

Ali kako, dok oni ne dođu. Kako prekinuti krug?

Guirmi susmi. Slose predsedava jednim odborom čiji je zadatak da suzbije nepristojne komade koji se ovde prikazuju u javnim kemerskim kućama; mora da su slični karhidskom huhutu. Slose im se suprotstavlja zato što su ništavni, puni prostote, bogohulni.

Suprotstaviti se nečemu znači podržati ga.

Ovde postoji izreka: "Svi putevi vode u Mišnori." Razume se, ako okrenete leđa Mišnori i stanete da se udaljavate od njega, i dalje se nalazite na putu za Mišnori. Da bi se suprotstavilo prostoti, mora se biti prost. Treba da pođete negde drugde; morate imati drugačiji cilj; tek onda idete drugim putem.

Jegej u dvorani trideset trojice danas: "Neumoljivo se suprotstavljam zabrani izvoza žita u Karhidu, kao i duhu suparništva koji stoji iza svega toga." Sasvim ispravno, ali on neće skrenuti sa puta za Mišnori idući u tom pravcu. Mora da ponudi neku drugu mogućnost. I Orgorein i Karhida moraju da odustanu od puta kojim se sada kreću, bez obzira na smer; moraju poči negde drugde, prekinuti krug. Jegej bi, držim, trebalo da govori samo o izaslaniku i ni o čemu drugom.

Biti ateista znači podržavati Boga. U ravni dokaza, svejedno je da li je reč o njegovom postojanju ili nepostojanju. Stoga je dokaz reč koja se ne koristi često među handaratama, koji su odabrali da Boga ne poimaju kao činjenicu, podložnu bilo dokazivanju ili verorvanju: tako su i prekinuli krug i postali slobodni.

Naučiti na koja se pitanja ne može odgovoriti, a ne da odgovorite na njih: ovo umeće je najpotrebnije u vremenima potresa i tame.

Tormenbod susmi. Nelagodnost raste u meni: još nijedna reč nije pomenuta o izaslaniku preko radija središnje uprave. Nijedna vest o njemu od svih koje smo mi emitovali iz Erenranga ovde nikada nije puštena, a glasine koje potiču od nedopuštenog slušanja radio-emisija sa druge strane granice, kao i od priča trgovaca i putnika, nikada nemaju neki veći domet. Sarf drži potpuniju kontrolu nad komunikacijama nego što sam znao, ili mislio da je moguće. Ta mogućnost je zastrašujuća. U Karhidi, kralj i kioremija imaju popriličnu kontrolu nad onim što ljudi rade, ali veoma malu nad onim što čuju, a nikakvu nad onim što govore. Ovde je vlada u stanju da drži nadzor ne samo nad onim što se dela već i što se misli. Sasvim je izvesno da niko ne bi trebalo da ima takvu moć nad drugima.

Šusgis i ostali vodaju Dženlija Aija potpuno otvoreno po gradu. Pitam se da li on uviđa da ta otvorenost prikriva činjenicu da se on prikriva. Niko ne zna da je on ovde. Pitao sam moje kolege radnike u fabrici i oni ne znaju ništa; misle da govorim o kakvom šašavom pripadniku neke jomeške sekte. Nikakvih informacija, nikakvog zanimanja, baš ničega što bi išlo u prilog Aijevoj stvari ili mu zaštitilo život.

Prava je šteta što toliko liči na nas. U Erenrangu ljudi su često pokazivali na njega na ulici, ali zato što su znali izvesnu istinu ili priču o njemu, a pre svega da je tu. Ovde, gde se njegovo prisustvo drži u tajnosti, niko ga ne primećuje. Ljudi ga nesumnjivo vide poglavito onako kako sam ga ja prvi put video: kao neobično visokog, suvonjavog i tamnoputog mladića koji samo što je ušao u kemer. Proučio sam izveštaje lekara o njemu prošle godine. On se uveliko razlikuje od nas, ali te razlike nisu površinske. Čovek ga mora upoznati da bi saznao u kolikoj je meri tuđin.

Zbog čega ga onda kriju? Zašto neko od satrpeznika ne razreši stvar tako što će da progovori o njemu na nekom javnom istupanju ili preko radija? Zašto čak i Obsle čuti? Iz straha.

Moj kralj se bojava izaslanika; ovi ovde se plaše jedni drugih.

Mislim da sam ja, stranac, jedina osoba u koju Obsle ima poverenja. On nalazi izvesno zadovoljstvo u mom društvu (kao i ja u njegovom); više puta je odbacio šifretor i iskreno mi zatražio savet. Ali kad god ga podstaknem da otvoreno progovori, da izazove javno zanimanje kao odbranu protiv spletki među klikama, on me ne čuje.

"Ako oči celog Satrpezništva budu upravljene na izaslanika, sarf se neće odvažiti da ga dodirne", kažem ja. "kao ni tebe, Obsle."

Obsle uzdahne. "Da, da, ali to ne možemo da učinimo, Estravene. Radio, štampani bilteni, naučna periodika, sve je to u rukama sarfa. Šta meni preostaje da preduzmem? Da držim govorancije po uličnim uglovima kao kakav fanatični pop?"

"Pa, ljudima se može obratiti, mogu se pustiti glasine; i sm sam morao da preduzmem nešto slično prošle godine u Erenrangu. Nagnaj ljude da postavljaju pitanja na koja ti imaš spreman odgovor, odnosno samog izaslanika."

"Samo kada bi hteo da dovede dole taj svoj vražji brod, kako bismo imali šta da pokažemo ljudima! Ali kako sada stoje stvari..."

"On neće dovesti brod sve dok ne bude uveren da radite iz poštenih pobuda."

"Pa zar ja to ne činim?" uzvikne Obsle, naduvši se pri tom kao velika riba–kočić. "Nisam li svaki čas prošlog meseca proveo radeći na ovoj stvari? Poštene pobude! On očekuje da poverujemo u sve što nam kaže, a onda nam ne uzvraća odgovarajućim poverenjem!"

"Zar bi trebalo?"

Obsle samo puhne i ne odgovara.

Približio se poštenju više od bilo kog drugog zvaničnika iz orgotske vlade koga ja poznajem.

Odgeteni susmi. Da bi postao visoki oficir u sarfu, čovek mora, kako izgleda, da bude glup na izvestan složen način. Gaum je dobar primer u tom smislu. On vidi u meni karhidskog agenta koji pokušava da dovede Orgorein do strašnog gubitka prestiža na taj način što će ovdašnje ljude ubediti da poveruju u obmanu sa izaslanikom Ekumena; on misli da sam se ja kao predsednik vlade prevashodno bavio pripremama te obmane. Blagi Bože, imao sam znatno pametnija posla da radim nego da igram šifretor sa ništarijama. Ali ovu jednostavnost on naprosto nije kadar da pojmi. Sada kada me je Jegej prividno odbacio, Gaum je uvrteo sebi u glavu da sam postao potkupljiv, te je odlučio da me kupi na svoj neobičan način. Posmatrao me je ili su to drugi činili za njegov račun, tako da je pouzdano saznao da ću ući u kemer u poste ili tormenbod; pojavio se prošle noći u punom kemeru, neusumnjivo izazvanom hormonalnim injekcijama, spreman da me zavede. Slučajan susret u ulici Pijenefen. "Harte! Nisam te video već pola meseca, gde si se deo sve to vreme? Hajde da popijemo po vrč piva."

Izabrao je neku pivnicu u susedstvu jedne satrpezničke javne kemerske kuće. Nije nam naručio pivo, već živovodu. Očigledno nije gubio vreme. Posle prve čaše položio je svoju ruku na moju, uneo mi se u lice i prošaputao: "Nismo se sreli slučajno, čekao sam te; želim te za svog kemera noćas." Na kraju me je oslovio po imenu. Nisam mu odsekao jezik zato što od odlaska iz Estrea ne nosim uza se nož. Kazao sam mu da nameravam da se uzdržavam dok sam u izgnanstvu. On je počeo da guguče, da mi se umiljava, da me miluje po rukama. Veoma brzo je ulazio u punu fazu kao žena. Gaum je veoma lep u kemeru i računao je na svoju lepotu i seksualnu privlačnost, znajući – pretpostavljam – da je malo verovatno da ću ja, budući iz handare, koristiti droge za suzbijanje kemera, već da ću se samo rešenošću da se uzdržavam odupirati svim

prilikama koje mi se mogu ukazati. Smetnuo je s uma da je gnušanje podjednako valjano kao i najbolja droga. Oslobodio sam se njegovih ruku, čije je milovanje, razume se, imalo izvesnog uticaja na mene, i ostavio ga, predloživši mu da partnera potraži u obližnjoj javnoj kemerskoj kući. Pogled pun mržnje koji mi je na to uputio izazvao je sažaljenje u meni; jer, ma koliko mu smer bio pritvoran, stvarno je bio u kerneru i veoma uzbuđen.

Da li je uistinu mislio da ću se ja prodati za tako sitnu naknadu? Mora da smatra da sam vrlo neprijatan; a to me je, razume se, činilo neprijatnim.

Do vruga sa tim prljavcima. Među njima nema nijednog čistog čoveka.

Odsordni susmi. Ovog popodneva Dženli Ai istupio je u dvorani trideset trojice. Publika je bila isključena, a radio-prenos zabranjen, ali me je kasnije Obsle pozvao k sebi i pustio mi da čujem magnetofonski snimak tog događaja koji je sam napravio. Izaslanik je govorio valjano, sa uzbuđujućom iskrenošću i hitnjom. Postoji izvesna bezazlenost u njemu za koju sam smatrao da predstavlja njegovu tuđinsku odliku i da je budalasta; pa ipak, ima trenutaka kada se ispod te tobožnje bezazlenosti pomalja disciplina znanja i veličajnost svrhe koje me odista zapanjuju. Kroz njega govori pametan i velikodušan narod, narod koji je utkao u jedinstvenu mudrost duboko, staro, užasno i nepojamno drugačije iskustvo života. Ali on sm je mlad: nestrpljiv, neiskuslan. Stoji više od nas, vidi dalje, ali njegova visina je ipak samo visina čoveka.

Sada govori bolje nego što je to činio u Erenrangu, jednostavnije i tananije; naučio je svoj posao vršeći ga, kao i svi mi.

Njegovo izlaganje često su prkidali članovi prevlasne klike, tražeći od predsednika da prekine tog ludaka, da ga najuri napolje i da nastavi dnevni red. Najbučniji je bio satrpeznik Jemenbej, a verovatno i najspontaniji. "Nećete, valjda, da se upecate na taj giši-miši?" dovikivao je Obsleu. Sračunate prekide i upadice, koji su otežavali razumevanje dela snimka, predvodio je, kako mi veli Obsle, Kaharosile.

Pišem ovo po sećanju.

Alšel (predsedavajući): "Gospodine izaslaniče, nalazimo da su ove informacije i predlozi, koji su nam podneli gospoda Obsle, Slose, Itepen, Jegej i drugi, veoma zanimljivi... veoma podsticajni. Potrebno nam je, međutim, još malo argumenata da bismo mogli da nastavimo. (Smeh) Budući da je kralj Karhide uklonio vašu... vaše vozilo, kojim ste stigli, na mesto gde ga mi ne možemo videti, da li bi bilo moguće, kao što je već predloženo, da dovedete dole vaš zvezdani brod? Kako ga vi nazivate?2

Ai: "Možete reći zvezdani brod, ser."

Alšel: "Oh? A kako ga vi nazivate?"

Ai: "Pa, tehnički, to je međuzvezdana letelica cetijanskog tipa sa ljudskom posadom, model NAFAL-20."

Glas: "Sigurni ste da to nisu sanke svetog Petetea?" (Smeh)

Alšel: "Molim vas. Da. Pa, ako biste spustili taj brod na tle... na čvrsto tle, može se reći... kako bismo na taj način dobili nešto opipljivo..."

Glas: "Opipljiva riblja iznutrica!"

Ai: "Veoma ću rado da spustim dole brod, gospodine Alšel, kao dokaz i svedočanstvo naših uzajamnih poštenih namera. Čekam samo da prethodno javno obznanite taj događaj."

Kaharosile: "Zar vam nije jasno, satrpeznici, šta sve ovo znači? Tu nije posredi samo glupa šala. Cela stvar je sračunata na javno ismevanje naše naivnosti, naše lakovernosti, naše gluposti... smišljena, uz neverovatnu drskost, od strane ove spodobe koja danas stoji tu pred nama. Vi znate da on dolazi iz Karhide. Znete da je karhidski agent. Možete i sami videti da predstavlja seksualnog izopačenika one vrste koja je u Karhidi, zahvaljujući uticaju mračnog kulta, ostala neizlečena, a ponekad se čak i veštački stvara za potrebe proročkih orgija. Pa ipak, kad on kaže "ja dolazim iz svemira", neki od vas zažmure, pomrače razboritost i poveruju mu! Ni u snu ne bih pomislio da je tako nešto moguće... i tako dalje, i tako dalje."

Ako je suditi po snimku, Ai je strpljivo izdržao sve poruge i napade. Obsle kaže da se valjano držao. Čekao sam ispred dvorane da bih ih video kako izlaze posle zasedanja trideset trojice. Ai je izgledao smrknuto i zamišljeno. Imao je jake razloge za to.

Moja bespomoćnost je nepodnošljiva. Ja sam bio taj koji je pokrenuo celu ovu stvar, a sada mi ona izmiče kontroli. Šunjam se ulicama, sa navučenom kapuljačom, samo da bih iz prikrajka osmotrio izaslanika. Za ovaj beskoristan, gmizav život odbacio sam moć, novac i prijatelje koje sam imao. Kakva si ti budala, Tereme.

Zašto nikada ne mogu da vežem svoje srce za nešto što je izgledno, dostižno?

Odeps sumsi. Uredaj za komuniciranje, koji je Džemli Ai stavio na raspolaganje trideset trojici, poverivši ga na čuvanje Obsleu, neće nikoga razuveriti. Nema sumnje da naprava radi ono što on kaže, ali ako je kraljev matematičar Šorst rekao o njoj samo "ne razumem načela", onda nijedan orgotski matematičar ili inženjer neće biti uspešniji u tom pogledu, odnosno ništa se neće ni dokazati ni opovrći. Bio bi to izvrstan ishod da je ovaj svet jedna tvrđava handare, ali ovako moramo nastaviti da skrnavimo mladi sneg, dokazujući i opovrgavajući, postavljajući pitanja i odgovarajući.

Još jednom sam predložio Obsleu da Ai pozove radiom svoj zvezdani brod, da probudi posadu koja spava na njemu i da im naloži da razgovaraju sa satrpeznicima preko radio-veze sa dvoranom trideset trojice. Ovoga puta Obsle je imao spreman razlog da to ne učini. "Slušaj, Estravene, dragoviću. Sarf drži u rukama ceo radio, to je valjda do sada jasno. Čak ni ja nemam pojma o tome koji ljudi iz komunikacija rade za sarf; jedino je izvesno da ih je većina, jer pouzdano znam da upravljaju predajnicima i prijemnicima na svim nivoima, sve do tehničara i opravljajača. Oni mogu i hoće da preduprede... ili da krivotvore... svaku emisiju koju bismo primili, ako stvarno budemo primili neku. Možeš li da zamisliš taj prizor u dvorani? Mi, 'svemirske' žrtve vlastite obmane slušamo zadržanog daha statičko pucketanje... ili ništa više... nikakav odgovor, nikakvu poruku."

"A zar nemate novca da unajmite neke odane tehničare ili da potkupite njihove?" upitah; ali nije bilo vajde. Bojao se za vlastiti prestiž. Njegovo ponašanje

prema meni već se promenilo. Ako otkáže prijem za izaslanika večeras, stvari su onda uzele rđav smer.

Odarhad susmi. Otkazao je prijem.

Jutros sam otišao da vidim izaslanika u pravom orgotskom stilu. Ne otvoreno, u Šusgisovu kuću, gde posluga zacelo vrvi od agenata sarfa, budući da je to i sm domaćin, već na ulici, slučajno, na Gaumov način, gmizavo i puzavo. "Gospodine Ai, da li biste me saslušali za trenutak?"

Začudeno se osvrnuo, a onda me prepoznao, trgavši se. Trenutak kasnije obatio mi se: "Kakve svrhe ima, gospodine Hart? Vi znate da se više ne mogu osloniti na ono što kažete... posle Erenranga..."

To je bilo pošteno, ako već ne uvidavno; pa ipak, bilo je i uvidavno: znao je da ja hoću da mu dam savet, a ne da tražim nešto od njega, i kazao je to da bi mi spasao ponos.

Ja rekoh: "Ovo je Mišnori, ne Erenrang, ali nalazite se u istoj opasnosti. Ako ne možete da ubedite Obslea i Jegeja da vam dopuste da uspostavite radio-vezu sa vašim brodom, kako bi ljudi na njemu, ne izlažući se sami opasnosti, mogli pružiti neku potporu vašim izjavama, onda bi trebalo da upotrebite vašu vlastitu napravu, ansibl, i da smesta pozovete brod dole. Rizik sa kojim će se on suočiti manji je od rizika sa kojim ste vi sami sada suočeni."

"Rasprava satrpeznika o mojim porukama držana je u tajnosti. Kako znate za moje 'izjave', gospodine Hart?"

"Tako što sam ceo život posvetio znanju..."

"Ali to ne spada u vaš delokrug, ovde, ser. Stvar stoji do satrpeznika Orgoreina."

"Kažem vam da vam se život nalazi u opasnosti, gospodine Ai", rekoh; on ništa nije uzvratio na to i ja ga ostavih.

Trebalo je da razgovaram sa njim pre mnogo dana. Sada je prekasno. Strah potkopava njegovo poslanstvo i moju nadu, ponovo. Ne strah od tuđeg, nezemaljskog, ne ovde. Ove Orgote nemaju dubinu i širinu duha da bi se bojale onoga što je istinski i neizmerno strano. Oni čak nisu kadri to ni da vide. Pogledi su im uprti u čoveka sa jednog drugog sveta, ali šta vide? Uhodu iz Karhide, nastranog, agenta, ubogu, sitnu političku jedinicu poput sebe samih.

Ako smesta ne pozove brod, biće odveć kasno; možda je već sada prekasno.

To je moja greška. Ništa nisam učinio kako valja.

12. O VREMENU I TAMI

Iz "Kazivanja Tuhulmea, velikog žreca", knjiga jomeškog kanona, sačinjena u severnom Orgoreinu pre otpilike devet stotina godina.

Meše je središte vremena. Onaj trenutak njegovog života, kada je sve stvari jasno sagledao, došao je pošto je proživeo trideset godina na zemlji, a posle toga je živeo

još trideset godina na zemlji, tako da je to Sagledavanje palo tačno u središte njegovog života. A svekolika doba do trenutka Sagledavanja bila su podjednako duga kao što će biti i doba posle Sagledavanja, koje je palo tačno u središte vremena. A u središtu nema vremena koje je prošlo niti vremena koje će doći. Ono je u celom prošlom vremenu. Ono je u celom budućem vremenu. Ono nije ni bilo, niti će tek biti. Ono jeste. Ono je sve.

Ništa nije nesagledano.

Siromah iz Šeneja dođe do Mešea i požali mu se da nema hrane koju bi dao svome detetu po telu, nema žita za setvu, jer zrnavlja u tlu behu istrulila od kiše i svi žitelji njegovog ognjišta skapavahu od gladi. Meše reče na to: "Kopaj u Tuereškom kamenjaru i naći ćeš tamo riznicu srebra i dragog kamenja; jer vidim kralja koji to blago tu zakopava, pre deset hiljada godina, dok jedan susedni kralj vojuje protiv njega."

Siromah iz Šeneja kopaše u Tuereškim morenama sve dok ne nađe, na mestu koje Meše beše označio, ogromnu gomilu drevnih dragulja i pred tim prizorom on uskliknu od radosti. Ali Meše, stojeći pokraj njega, briznu u plač pred istim prizorom, rekavši: "Vidim čoveka kako ubija svoga brata po ognjištu zbog jednog od ovih brušenih kamenova. To će se zbiti kroz deset hiljada godina, a kosti ubijenog počivaće u ovom gradu gde sada blago leži. O, čoveče iz Šeneja, ja takođe znam gde se nahodi tvoj grob; vidim te kako počivaš u njemu."

Život svakog čoveka u središtu je vremena, jer svi su ljudi viđeni u Mešeovom Sagledavanju i nalaze se u njegovom oku. Mi smo zenice njegovog oka. Naše činjenje njegovo je Sagledavanje, naše biće njegovo Saznavanje.

Jedno stablo hemena, u srcu šume Ornen, koja se pruža stotinu milja u dužinu i stotinu milja u širinu, beše staro i preobilno naraslo, sa stotinom grana i na svakoj grani sa po hiljadu grančica i na svakoj grančici sa po hiljadu listova. Stablo reče u svom ukorenjenom biću: "Svi moji listovi su viđeni, osim jednog, onog u tami što je tvore svi ostali. Taj jedan list držim u potaji za sebe. Ko će ga videti u tami mog lišća i ko će ih sve izbrojati?"

Meše prođe kroz šumu Ornen na svom hodočašću i sa tog stabla otkide baš taj list.

Nijedna kišna kap ne pade u jesenjim pljuskovima koja je već ranije nekada pala, a kiše su padale, padaju i padaće u svim jesenima svih godina. Meše vide svaku kap gde je pala, gde pada i gde će pasti.

U Mešeovom oku sve su zvezde i tame među zvezdama: i sve je to svetlo.

Odgovarajući na pitanje lorda Šorta, u trenutku Sagledavanja, Meše vide svekoliki svod nebeski kao da je ceo jedno sunce. Iznad zemlje i ispod zemlje nebesa behu svetla kao sunčeva površina i ne beše tame. Jer on vide ne ono što je bilo, niti ono što će biti, već ono što jeste. Zvezde koje nestaju, odnoseći sa sobom svoju svetlost, sve behu prisutne u njegovom oku i svekolika njihova svetlost blistaše tada. <Ovo je mistični izraz jedne od teorija koja se koristila da bi se potkrepila hipoteza o širenju vaseljene; zamisao je prvi put izložena u Matematičkoj školi iz Sita pre više od četiri hiljade godina, a potom bila opšteprihvaćena među potonjim kosmolozima, iako ih meteorološki uslovi na Getenu sprečavaju da prikupe dovoljno astronomskih

osmatračkih nalaza. Stopa širenja (Hablova konstanta; Rerherekova konstanta) može se, u stvari, proceniti na osnovu osmotrene količine svetlosti na noćnom nebu; suština stvari ovde je u tome da ako se svemir ne bi širio, noćno nebo ne bi izgledalo tamno.>

Tama je samo u smrtnom oku, koje misli da vidi, ali ne vidi. U Mešeovom vidu nema tame.

Prema tome, oni koji prizivaju tamu <Handarate> budale su u očima Mešea i on pljuje na njih, jer imenuju ono što nije, nazivajući ga izvorište i kraj.

Nema ni izvorišta ni kraja, jer sve stvari su u središtu vremena. Kao što sve zvezde mogu da se odraze u okrugloj kapi kiše koja pada kroz noć: tako isto i sve zvezde odražavaju kišnu kap. Nema ni tame ni smrti, jer sve stvari jesu, u svetlosti Trenutka, a njihov kraj i njihov početak su jedno.

Jedno središte, jedno Sagledavanje, jedan zakon, jedna svetlost. Pogledajte sada u Mešeovo oko!

13. NA DOBRU

Uznemiren Estravenovim iznenadnim ponovnim pojavljivanjem, njegovom upućenošću u moje poslove i žustrom hitnjom njegovih upozorenja, zaustavio sam taksi i odveo se pravo na Obsleovo ostrvo, sa namerom da upitam satrpeznika kako to da Estraven zna toliko i otkud to da bane niotkuda, nagoneći me da preduzmem upravo ono što me je Obsle koliko juče savetovao da ne činim. Satrpeznik je bio odsutan, a vratar nije znao gde se nalazi, niti kada će se vratiti. Otišao sam potom do Jegejeve kuće, ali ni tamo nisam bio bolje sreće. Padao je gust sneg, najgušći ove jeseni; moj vozač odbio je da me vozi dalje od Šusgisove kuće, budući da na točkovima nije imao klinove za sneg. Te večeri nije mi pošlo za rukom da telefonom stupim u vezu sa Obsleom, Jegejom ili Sloseom.

Za vreme užine Šusgis mi je objasnio u čemu je stvar: u toku je bio jedan jomeški praznik, svetkovina svetaca i zaštitnika prestola, i očekivalo se da se u hramovima vide svi visoki zvaničnici Satrpeznništva. Takođe je imao objašnjenje za Estravenovo ponašanje, i to prilično razložno: bio je to, navodno, slučaj nekad moćnog, a sada palog čoveka, koji vreba svaku priliku da utiče na ljude ili zbivanja – svaki put sve manje suvislo, sve očajničkije, kako vreme prolazi, a on uviđa da neumitno tone u nemoćnu bezimenost. Složio sam se da to možda predstavlja objašnjenje za Estravenov uznemiren, gotovo mahnit način istupanja. Ta uznemirenost nije, međutim, ostala bez uticaja na mene. Osećao sam se nekako neodređeno nelagodno sve vreme tog dugotrajnog i teškog obeda. Šusgis nije zatvarao usta od priče, obraćajući se meni, mnogobrojnim nameštenicima, pomoćnicima, čankolizima i ulizicama koji bi se s večeri okupljali oko njegovog stola; nikada ga još nisam video tako opširnog, tako neumorno bodrog. Kada se užina okončala, bilo je prilično kasno za izlazak, a i inače će, kako reče Šusgis, svetkovina zadržati sve satrpeznike čak do posle ponoći. Odlučio sam da propustim večeru i rano sam otišao na počinak. Negde između ponoći i svitanja probudili su me neki neznanci, izvestili me da sam uhapšen i sproveli me pod naoružanom stražom u zatvor Kunderšaden.

Kunderšaden je veoma stara građevina, jedna od malog broja takvih koje su preostale u Mišnoriju. Često mi je upadala u oči kada sam se vozio po gradu: dugačko, prljavo zdanje sa mnoštvom kula i rdavog izgleda, koje se lako uočavalo među bleđim masama i gromadama satrpezničkih zgrada. On je upravo to na šta liči i što mu naziv kaže: zatvor. Nije, dakle, obrazina za nešto drugo, pročelje, pseudonim. Sasvim je stvaran, sasvim doslovan.

Čuvari, snažna, čvrsta bulumenta, na brzinu su me proveli kroz hodnike, ostavili me samog u jednoj sobici, veoma prljavoj i jarko osvetljenoj. Nekoliko minuta kasnije banula je nova bulumenta čuvara kao pratnja jednom čoveku suvonjavog lica, na kome je počivao izraz vladanja. On je otpustio sve osim dvojice. Upitao sam ga da li bi mi bilo dopušteno da pošaljem poruku satrpezniku Obsleu.

"Satrpeznik zna da ste uhapšeni."

"Zna?" rekoh ja, prilično glupo.

"Moji pretpostavljeni, razume se, postupaju po naređenju trideset trojice. A sada ćemo vas podvrći ispitivanju."

Čuvari me ščepaše za ruke; pružio sam im otpor, rekavši ljutito: "Spreman sam da odgovoram na vaša pitanja, ne morate se služiti zastrašivanjem!" Čovek suvonjavog lica uopšte nije obratio pažnju na moje reči, već je pozvao još jednog čuvara. Trojica su me vezala za jedan sto na spuštanje, svukla me i ubrizgala mi, kako mi se čini, neku od droga istine."

Ne znam koliko je saslušanje trajalo niti na šta je bilo usredsređeno, zato što sam sve vreme bio u manjoj ili većoj meri drogiran, tako da se ničega ne sećam. Kada sam ponovo došao k sebi, nisam imao nikakvu predstavu o tome koliko su me držali u Kinderšadenu: četiri ili pet dana, možda, sudeći po mom fizičkom stanju, ali nisam bio siguran. Neko vreme posle toga nisam znao koji je dan u mesecu, ni koji je mesec; u stvari, veoma sam sporo postajao uopšte svestan onoga što me je okruživalo.

Nalazio sam se u karavanskom kamionu, veoma sličnom onome kojim sam se prevezao preko Kargava u Rer, ali u prtljažnom delu, a ne u kabini. Bilo je tu još dvadeset ili trideset drugih ljudi; teško se mogao tačno proceniti njihov broj, zato što nije bilo prozora, a svetlost je dopirala samo kroz jedan prorez na stražnjim vratima, preko koga je stajala četvorostruko postavljena čelične mreža. Očigledno smo već izvesno vreme bili na putu kada se meni povratila svest, jer svako je već uglavnom imao svoje određeno mesto, a zadah izmeta, povraćanja i znoja već je dostigao onu tačku kada se nije ni pojačavao ni smanjivao. Niko se ovde nije međusobno poznavao. Niko nije imao pojma kuda nas vode. Malo se pričalo. Ovo je bilo drugi put da sam zatvoren u tami sa žiteljima Orgoreina koji nisu roptali niti su se nadali. Sada sam shvatio znak koji mi je dat, moje prve noći u ovoj zemlji. Prenebregao sam onaj mračni podrum i pohitao u potragu za suštinom Orgoreina iznad tla, na dnevnoj svetlosti. Nikakvo čudo što mi tu ništa nije izgledalo stvarno.

Imao sam osećaj da kamion vozi na istok i nisam mogao da se oslobodim tog privida čak ni onda kada je postalo jasno da idemo na zapad, sve dublje i dublje u unutrašnjost Orgoreina. Potčula za magnetizam i pravac sasvim se poremete na drugim

planetama; kada razboritost neće ili ne može da uspostavi protivtežu tim pogrešnim utiscima, onda dolazi do potpune smetenosti, osećanja da je doslovce sve postalo rastrojeno.

Jedan od putnika u kamionu umro je te noći. Bio je izbatinan palicama ili izudaran nogama po stomaku i izdahnuo je, krvareći iz čmara i usta. Niko ništa nije učinio za njega; ništa se i nije moglo učiniti. Pre nekoliko časova među nas je gurnut plastični vrč sa vodom, ali u njemu odavno nije više bilo ni kapi. Dogodilo se da je čovek bio odmah uz mene, sa desne strane, i ja sam mu podmetnuo kolena pod glavu kako bih mu olakšao disanje; tako je i umro. Svi smo bili nagi, ali sam posle toga ja imao njegovu krv, u zamenu za odeću, svuda po nogama, bedrima i rukama: sasušenu, skorelu, smeđu odeću, koja nimalo nije grejala.

Noć je postajala sve studenija i mi smo morali da se zbijemo jedni uz druge kako bismo se zagrejali. Leš, koji u ovom pogledu nije imao šta da d, bio je odgurnut iz skupine, isključen. Mi ostali stisli smo se zajedno, njišući se i truckajući svi u istoj kretnji, čitave noći. Tama je bila neprozirna u našoj čeličnoj kutiji. Nalazili smo se na nekom poljskom putu i za nama nije išao nikakav kamion; čak i kada bi se lice sasvim priljubilo uz mrežu, ništa se nije moglo nazreti kroz prorez na vratima izuzev pomrčine i nejasnih obrisa napadalog snega.

Sneg koji pada; novopali sneg; davnopali sneg; sneg pošto je kiša pala po njemu; ponovo smrznuti sneg... Na orgotskom i karhidskom postoji posebna reč za svaki od ovih snegova. Karhidski (koji znam bolje od orgotskog) ima, prema mom računu, šezdeset dve reči za različite vrste, stanja, starosti i kakvoće snega; i to samo palog snega. Tu je, zatim, sasvim novi skup reči za različite vidove padanja snega; potom za led; pa skup od dvadeset ili više reči kojima se označavaju temperaturni raspon, jačina vetra, kao i kakva je vrsta padavina posredi, sve zajedno. Sedeo sam i pokušavao da sastavim u glavi popise tih reči tokom te noći. Svaki put kada bih se setio neke nove, ponavljao sam dotadašnji niz, stavljajući poslednju na njeno abecedno mesto.

Negde u svitanje kamion se zaustavio. Ljudi su povikali kroz prorez da se u prtljažnom prostoru nalazi leš i da neko treba da ga iznese napolje. Jedan za drugim, vikali smo i drali se. Počeli smo zajedno da udaramo o bočne strane i vrata, nadigavši tako silnu graju u čeličnoj kutiji da je ni sami nismo mogli podneti. Niko nije došao. Kamion je ostao nepomičan nekoliko časova. Konačno se spolja začuo zvuk glasova; kamion se zaneo, očigledno se pokliznuvši na nekom ledenom potezu, a zatim je ponovo krenuo. Kroz prorez se moglo razabrati da je napolju pozno sunčano jutro i da se vozimo kroz šumovita brda.

Kamion je tako nastavio još tri naredna dana i noći – četiri ukupno posle mog dolaženja k svesti. Nije se zaustavljao na inspekcionim tačkama i mislim da nije prošao ni kroz kakvu varoš, makar i najmanju. Naše putovanje bilo je nepravilno, neredovno, sprovedeno krišom. Zaustavljali bismo se da promenimo vozače i napunimo akumulatore; bilo je još nekih, dužih zaustavljanja, čiji se uzrok nije mogao dokučiti iz prtljažnog prostora. Dva dana kamion je stajao od podneva do sutona, kao da je

napušten, da bi potom ponovo kretao na put kada bi pala noć. Jednom dnevno, oko podneva, veliki krčag sa vodom bio bi nam dostavljen kroz otvor na vratima.

Računajući leš, nas je dvadeset šestoro, dva puta po trinaest. Getenjani često misle u trinaesticama, dvadeset šesticama, pedeset dvojkama, nesumnjivo zbog dvadeset šestodnevnog lunarnog ciklusa koji tvori njihov nepromenljivi mesec i predstavlja približnu dužinu njihovog seksualnog ciklusa. Leš je bio smešten sasvim uz čelična vrata, koja su obrazovala stražnji zid naše kutije, gde će ostati na hladnom. Mi ostali sedeli smo, ležali ili se šćućurili, svako na svom mestu, svojoj teritoriji, svojoj pokrajini, dok se ne bi spustila noć; kako je studen tada postajala sve oštrija, mi smo se malo-pomalo zbijali zajedno i pretapali u jedno biće koje zauzima jedan prostor, toplo u sredini, hladno na rubovima.

Tu se javljala dobrota. Ja i dvojica drugih, jedan starac i jedan čovek sa teškim kašljem, uočeni smo kao najneotporniji na hladnoću i svake noći smo dobijali mesto u sredini skupine, tog bića dvadeset petorice, gde je bilo najtoplije. Mi se nismo upirali za toplo mesto, već bismo se, naprosto našli u njemu svake noći. To je nešto užasno, ta dobrota koju ljudski stvorovi ne gube. Užasno, jer kada se konačno nađemo nagi u tami i hladnoći, to je onda sve što imamo. Mi koji smo tako bogati, tako puni snage, završavamo sa tom majušnom vrednošću. Nemamo ništa drugo što bismo dali.

Iako smo bili zbijeni i pripijeni jedni uz druge preko noći u kamionu, ipak smo ostali međusobno udaljeni. Neki su otupeli od droge, drugi su možda od rođenja bili mentalno i društveno zaostali, ali su svi bili zlostavljani i preplašeni; pa ipak, može izgledati čudno da se niko od dvadeset petorice nije obratio svima ostalima, čak ni da bi im uputio kakvu pogrdu. Postojali su dobrota i trpljenje, ali bez izgovorene reči, uvek u tišini. Sabijeni u oporoj tami naše zajedničke smrtnosti, neprekidno smo se sudarali, truckali skupa, padali jedni preko drugih, disali jedni drugima u usta, slagali tela, toplote radi, jedna na druga kao što se trupla slažu u vatru – ali ostali stranci. Nisam saznao kako se zove nijedan od putnika u kamionu.

Jednog dana, trećeg ako se ne varam, dok je kamion stajao već satima, a ja se pitao da li su nas jednostavno ostavili na nekom pustom mestu da skapamo, jedan od njih mi se obratio. Stao je da mi priča dugu priču o mlinu u južnom Orgoreinu gde je radio i o tome kako je došao u sukob sa jednim nadzornikom. Nije prestajao da govori svojim mekim, jednoličnim glasom, neprestano me dodirujući po ruci kao da je želeo da se uveri da li ga slušam. Sunce se spuštalo ka zapadu i kako smo stajali okrenuti uz ivicu puta, jedan zrak svetlosti ušao je kroz prozorski prorez; iznenada, čak i u stražnjem delu kutije, moglo se videti. I ja ugledah devojkicu, prljavu, lepu, glupu, klonulu devojkicu koja me gleda u lice dok govori, osmehujući se stidljivo i tražeći utehu. Mladi Orgota bio je u kimeru i ja sam ga privukao. Jedan jedini put da je neko od njih zatražio nešto od mene, a ja nisam mogao da mu to pružim. Ustao sam i otišao do prozorskog proreza kao da hoću da udahnem malo vazduha i bacim pogled napolje; prošlo je veoma dugo pre no što sam se vratio na svoje mesto.

Te noći kamion je najpre išao nekom dugačkom uzbrdicom, zatim se spuštao, pa opet peo. S vremena na vreme neobjašnjivo je zastajao. Prilikom svakog

zaustavljanja, sa druge strane čeličnih zidova naše kutije vladala je smrznuta, neokrnjena tišina, tišina prostranih, pustih predela, velikih visova. Onaj u kimeru i dalje je bio na mestu pored moga, još posežući da me dodirne. Ponovo sam proveo dugo vremena stojeći, lica priljubljenog uz čeličnu mrežu prozora i udišući čist vazduh koji mi je sekao grlo i pluća poput brijača. Šake koje sam držao uz metalna vrata ukočile su mi se. Shvatio sam konačno da su premrzle, ili da će to ubrzo biti. Dah mi je napravio mali ledeni most između usana i mreže. Morao sam najpre da slomim prstima taj mostić, kako bih mogao da se okrenem. Kada sam se zgurio uz ostale, počeo sam da drhtim od studeni, i to na način koji nikada ranije nisam iskusio, poskakujući, trzajući se u grčevima, kao da me je obuzela groznica. Kamion je ponovo krenuo. Buka i kretanje stvorili su privid toplote, odagnavši onu muklu, ledenu tišinu, ali meni je i dalje bilo odveć hladno da bih mogao zaspati te noći. Imao sam utisak da smo pretežan deo noći proveli na prilično velikoj visini, ali to je bilo teško sa izvesnošću prosuditi, budući da su, s obzirom na okolnosti, disanje, otkucaji srca i energetski nivo postali nepouzdati pokazatelji.

Kako sam kasnije saznao, te noći smo prešli preko Sembensijenskih planina, što znači da smo se na tom prevoju uspeli iznad devet hiljada stopa.

Glad me više nije mnogo morila. Poslednji obrok kojeg se sećam da sam pojeo bila je ona duga i teška užina u Šusgisovoj kući; mora da su me hranili i u Kurdenšadenu, ali to nisam upamtio. Jedenje po svemu sudeći nije predstavljalo deo bivstvovanja u čeličnoj kutiji, tako da nisam često razmišljao o tome. Žed je, sa druge strane, bila jedan od stalnih uslova života. Jednom dnevno, prilikom nekog zaustavljanja, podizale bi se vratnice na otvoru, koji je očigledno bio postavljen u stražnja vrata sa tom svrhom; neko od nas proturio bi tada napolje plastični krčag i on bi nam ubrzo bio vraćen natrag, napunjen, zajedno sa kratkim naletom ledenog vazduha. Nije bilo načina da se voda ravnomerno raspodeli među nama. Krčag je išao iz ruke u ruku i svako bi ispio po tri ili četiri dobra gutljaja, dok red ne bi došao na sledećeg. Nijedan pojedinac ili skupina nisu na sebe uzeli ulogu delitelja ili čuvara; niko nije vodio računa o tome da ostane vode i za čoveka koji je kašljao, iako je on sada bio u teškoj groznici. Ja sam to jednom predložio i oni koji su bili oko mene složili su se klimanjima, ali stvar nije i učinjena. Voda je deljena manje ili više na jednake delove – niko nijednom nije pokušao da dobije više nego što mu pripada – i nestalo bi je za samo nekoliko minuta. Jednom se dogodilo da poslednja trojica, koja su sedela oslonjena o prednji zid kutije, ostanu bez svog sledovanja, budući da je krčag do njih stigao već prazan. Narednog dana, dvojica od njih zahtevala su da budu prva u redu i tako je i bilo. Treći je ležao sklupčan u prednjem uglu, ne mičući se, i niko se nije postarao o tome da i on dobije svoj deo. Zbog čega ja to nisam pokušao? Ne znam. Bio je to četvrti dan u kamionu. Da sam i sm bio preskočen, nisam siguran da li bih se potrudio da dođem do onoga što mi pripada. Bio sam svestan njegove žeđi i njegovih patnji, baš kao i bolesnikovih i ostalih ljudi, ništa manje nego što sam bio svestan vlastitih. Ali nisam mogao da učinim ništa što bi ublažilo sve te patnje, te sam ih stoga prihvatao, kao i oni, krotko.

Znam da se ljudi mogu ponašati veoma različito u istim okolnostima. Ovo su bile Orgote, narod navikavan od rođenja na disciplinu saradnje, poslušnost, potčinjavanja zajedničkoj svrsi naloženoj odozgo. Svojstva nezavisnosti i samostalnog odlučivanja bila su zakržljala u njima. Nisu bili odveć sposobni za ljutnju. Oni su obrazovali celinu, a ja sam bio među njima; svi su je osećali i ona je predstavljala pribežište i pravu udobnost preko noći, ta celina zbijene grupe u kojoj se svako napajao životom od drugih. Ali ova celina nije imala prvaka, bila je bezglava, pasivna.

Ljudi čija je volja čvršće prekaljena mogli su da se organizuju znatno bolje; da više razgovaraju, da pravičnije dele sledovanje vode, da više pomažu bolesnicima i da se međusobno podstiču i hrabre. Ne znam. Jedino znam kako je izgledalo u prostoru za prtljag tog kamiona.

Petog jutra, ukoliko je moja računica tačna, od dana kada sam se osvestio u kamionu, on se zaustavio. Začuli smo spolja razgovor i nekakvo dovikivanje. Čelična stražnja vrata otključana su sa spoljne strane i širom otvorena.

Jedan za drugim, vukli smo se prema tom otvorenom kraju čelične kutije, neki na rukama i kolenima, a zatim smo iskakali ili naprosto ispadali napolje. Dvadeset četvorica su to učinila. Dvojica mrtvih, onaj stari i jedan novi leš, leš čoveka koji dva dana nije dobio svoje sledovanje vode, bili su izvučeni za nama.

Napolju je bilo hladno; studen i bleštavost bele sunčeve svetlosti na belom snežnom pokrovu bili su toliko nesnosni, da je najednom postalo veoma teško napustiti smrdljivo okrilje kamiona i neki su briznuli u plač. Sakupili smo se pored velikog kamiona, svi nagi i grozno zaudarajući, naša mala celina, naše noćno biće izloženo blistavom, okrutnom dnevnom svetlu. Razvrstali su nas, postrojili u vrstu i povelili prema jednoj zgradi nekoliko stotina jardi odatle. Metalni zidovi i snegom pokriven krov zgrade, snežna ravnica svuda unaokolo, veliki planinski lanac koji se pružao pod suncem što se rađalo, ogroman nebeski svod – sve je izgledalo kao da podrhtava i iskriči se blistavom prekomernošću svetlosti.

Svrstali su nas u red da bismo se oprali u velikom valovu koji se nalazio u jednoj drvenjari i svi su najpre prionuli da se napiju vode predviđene za pranje. Posle smo odvedeni u glavnu zgradu, gde su nam date potkošulje, sive košulje od klobučine, čakšire, gležnjaci i čizme, takođe od klobučine. Jedan čuvar proverio je naša imena prema spisku, dok smo u redu ulazili u obedovaonicu, gde smo, zajedno sa stotinak ili više drugih ljudi u sivom, posedali za stolove pričvršćene za pod, da bismo tu dobili doručak: žitnu kašu i pivo. Posle toga smo svi zajedno, novi zatvorenici i stari, bili podeljeni u čete od po dvanaest ljudi. Moja četa odvedena je u jednu pilanu, nekoliko stotina jardi iza glavne zgrade, unutar ograde. Sa spoljne strane ograde, nedaleko od nje, počinjala je šuma koja se pružala na sever preko talalsastih brda dokle god je pogled dopirao. Pod nadzorom čuvara nosili smo i slagali isečene daske iz pilane u jedno veliko spremište gde je drvena građa ostavljana preko zime.

Nije bilo lako koračati, saginjati se i dizati teret posle svih onih dana provedenih u kamionu. Nisu nam dozvoljavali da besposličimo, ali nisu nas ni nagonili na besomučan rad. Oko podneva dobili smo po šolju neprovrelog žitnog napitka, orša;

pre no što je sunce zašlo, odveli su nas natrag u barake gde su nam dali užinu, kašu sa malo povrća i pivo. Kad je pala noć, zaključali su nas u spavaonicu, u kojoj se svetlo nije gasilo sve do jutro. Spavali smo na svojevrsnim policama dubokim pet stopa, koje su se pružale celom dužinom zidova, na dva nivoa. Stari zatvorenici grabili su se za gornji nivo, koji je bio poželjniji, zato što se topliji vazduh peo uvis. Svako je kao posteljino dobio, na vratima, po jednu vreću za spavanje. Bile su to grube, teške vreće, koje su zaudarale na znoj pređašnjih korisnika, ali valjano izolovane i tople. Ono što im je, po mene, predstavljalo nedostatak bila je kratkoća. Getenjanin prosečne visine lako je u nju mogao zavući čak i glavu, ali meni to nije polazilo za rukom; isto tako, nikada nisam uspeo da se sasvim opružim na policama za spavanje.

Mesto na kome smo bili nosilo je naziv Treće dobrovoljačko dobro i zavod za preobuku satrpezništva Pulefen. Pulefen, trideseta oblast, nalazi se na krajnjem severozapadu nastanjive zone Orgoreina, omeđen Sembensijenskim planinama, rekomb Esagel i obalom. Kraj je retko naseljen, bez velikih gradova. Nama najbliža varoš zvala se Turuf i ležala je nekoliko milja na jugozapad; nikada je nisam video. Dobro se nalazilo na rubu velikog, nenastanjenog šumskog sreza Tarenpeta. Šuma se pružala odveć na sever za veća drveta, kao što su hemen, serem ili crni vate, tako da se u celosti sastojala samo od jedne vrste stabala, čvornovatog, kržljavog zimzelenog drveća, visokog između deset i dvanaest stopa, sa sivim iglicama, zvanog tore. Premda je broj domaćih vrsta, kako biljnih tako i životinjskih, na Zimi neuobičajeno mali, brojnost svake vrste veoma je velika; u ovoj šumi nije bilo gotovo ničeg drugog do hiljade kvadratnih milja drveća tore. Ovde je čak i divljina brižljivo obdelavana: iako se seča šume obavljala već stolećima, u njoj nije bilo goleti, panjevitih krčevina, erozijom nagriženih padina. Sticao se utisak da se o svakom pojedinačnom stablu vodi računa, kao i da nijedna iverka piljevine iz naše pilane nije ostajala neiskorišćena. Na dobru se nalazila mala radionica; kada vremenske prilike ne bi dozvoljavale da radne skupine odu u šumu, posla je uvek bilo u pilani ili radionici, gde smo obrađivali i sabijali strugotinu, koru od drveta i piljevinu u različite oblike ili crpli iz sasušanih iglica torea jednu vrstu smole koja je služila za izradu plastike.

Radilo se, doduše, punom parom, ali nas nisu iscrpljivali preko mere. Da su nam davali malo više hrane i bolju odeću, posao bi još bio prijatan, ali kako smo najveći deo vremena bili gladni i promrzli, nije moglo da bude govora ni o kakvom zadovoljstvu. Čuvari su samo retko bivali grubi, ali nikada okrutni. Nastojali su da budu neosetljivi, namarni, natmureni i, bar u mojim očima, feminizirani – ali ne u smislu nežnosti, tananosti i slično, već upravo obrnuto; obla i zamašna telesnost, glomaznost bez izbočina i oštih pregiba. I među mojim sadruzima zatvorenicama, takođe prvi put na Zimi, javilo mi se osećanje da sam jedini muškarac u ženskom društvu, ili u društvu evnuha. Zatvorenici su se odlikovali istom mlohavošću i krupnošću. Bilo ih je teško razlikovati jednog od drugog; njihovi emocionalni naboji izgledali su uvek niski, a razgovori beznačajni. U početku sam tumačio tu beživotnost i otupelost kao posledicu uskraćivanja hrane, toplote i slobode, ali sam ubrzo ustanovio da je posredi nešto znatno

osobenije: bio je to ishod delovanja droga koje su davane zatvorenicima u svrhu sputavanja kemera.

Znao sam da postoje droge koje mogu da smanje ili potpuno odstrane fazu potentnosti getenjangskog seksualnog ciklusa; njima se pribegavalo kad bi lično nahodjenje, medicinski razlozi ili moralnost nalagali uzdržavanje. Jedan ili više kemera mogli su na ovaj način da budu preskočeni bez štetnih posledica. Dobrovoljno uzimanje ovih droga bilo je rasprostranjeno i prihvaćeno. Uopšte mi nije palo na pamet da se one mogu propisivati i osobama koje nisu bile spremne da ih dobrovoljno prime.

Za to su postojali dobri razlozi. Zatvorenik u kimeru predstavljao bi razdornog pojedinca u svojoj radnoj četi. Ako se poštedi od posla, šta onda učiniti s njim? Naročito ako niko druga tada nije bio u kimeru, što je bilo sasvim moguće, budući da nas je bilo samo sto pedesetak? Za jednog Getenjanina prilično je teško da prođe kroz kimer bez partnera; zar nije onda bolje preduprediti tu neprijatnu okolnost i uštedeti na radnom vremenu tako što će se kimer naprosto izbeći? I tako je seksualnost odstranjena.

Zatvorenici koji su se tu nalazili nekoliko godina već su bili psihološki, a verujem i u izvesnoj meri fizički prilagođeni ovom hemijskom uškopljenju. Nalikovali su na bespolne junce. Oni nisu znali za stid i želju, baš kao anđeli. Ali nije ljudski biti bez stida i želje.

Budući da je priroda veoma strogo određivala i ograničavala seksualni nagon Getenjana, društvo ga, u stvari, i nije mnogo sputavalo: tu je bilo znatno manje potčinjavanja seksa propisima, njegovog suzbijanja, potiskivanja nego u bilo kom biseksualnom društvu za koje znam. Uzdržavanje predstavlja u potpunosti dobrovoljan izbor; zadovoljavanje nagona sasvim je prihvaćeno. Seksualni strah i seksualna osujećenost izuzetno su retki. Hemijsko uškopljenje na dobru bio je prvi sličaj koji sam video da se društvena svrha kosi sa polnim nagonom. Budući da je ovde bilo posredi ugušenje, a ne puko potiskivanje, ni ishod nije bio osujećenje; već nešto što je, na duge staze, bilo možda pogubnije: pasivnost.

Na Zimi ne postoje društveni insekti. Getenjani, za razliku od Zemljana, ne dele svoj svet sa tim drevnijim društvima, tim nebrojenim gradovima malih, bespolnih radnika, koji poseduju jedino nagon za poslušnošću skupini, celini. Kada bi na Zimi bilo mrava, Getenjani bi verovatno odavno pokušali da ih oponašaju. Režim na dobrovoljačkom dobru sasvim je skorašnjeg datuma, ograničen samo na jednu državu planete i doslovce nepoznat izvan nje. Ali to je ipak zlokobni znak pravca kojim može da krene društvo ljudi koji su u toj meri podložni seksualnoj kontroli.

Kao što sam rekao, na pulefenskom dobru nismo bili dovoljno hranjeni za posao koji smo obavljali, a i naša odeća, a osobito obuća bile su potpuno neprilичne zimskoj klimi. Ni čuvari, od kojih je većina predstavljala uslovno puštene zatvorenike, nisu bili u mnogo boljem položaju. Svrha ovog mesta i ovog režima bila je kažnjavanje, ali ne i satiranje, i ja mislim da bi sve još izgledalo snošljivo da nije bilo drogiranja i ispitivanja.

Neki zatvorenici bili su podvrgavani ispitivanju u skupinama od dvanaest; oni bi jednostavno odrecitovali svojevršno ispovedanje i katehizam, dobili injekciju protiv

kemera i bili pušteni na posao. Drugi, politički zatvorenici, svakog petog dana odvođeni su na saslušanje pod dejstvom droga.

Ne znam koje su droge koristili. Ne znam ni svrhu ispitivanja. Nemam nikavu predstavu o tome koja su mi pitanja postavljali. Osvestio bih se u spavaonici posle nekoliko časova, ostavljen na policama za spavanje sa šestoricom ili sedmoricom drugih, od kojih su neki dolazili k sebi kao i ja, dok su ostali i dalje ležali omlitaveli i bez svesti pod dejstvom droge. Kada bismo najzad svi poustajali, čuvari bi nas odveli do radionice na posao; ali posle trećeg ili četvrtog takvog ispitivanja ja više nisam bio kadar da ustanem. Pustili su me da ležim i nardnog dana ponovo sam bio u stanju da odem na rad sa svojom četom, premda sam se osećao malaksalo. Posle narednog ispitivanja ostao sam bespomoćan dva dana. Očigledno je bilo da su ili hormoni protiv kemera ili droge istine imali toksičan uticaj na moj negetenjsanski nervni sistem, pri čemu su se posledice stalno pogoršavale.

Sećam se kako sam nameravao da, kada me budu povelu na naredno ispitivanje, zamolim inspektora da me poštedi. Zamislio sam da počnem tako što bih obećao da ću iskreno odgovarati na sve što me bude pitao, bez primene droga; posle toga bih mu rekao: "Ser, zar ne uvidate kako je beskorisno znati odgovore na pogrešna pitanja?" Inspektor bi se tada pretvorio u Faksea, sa zlatnim lancem proroka oko vrata, i ja bih sa Fakseom vodio duge razgovore, veoma prijatne, dok bih istovremeno nadgledao kapanje kiseline iz jedne cevi u bačvu punu prašinate strugotine. Razume se, kada sam došao u sobicu gde su nas ispitivali, inspektorov pomoćnik smesta mi je posuvratio okovratnik i ubrizgao mi injekciju pre no što sam stigao da bilo šta kažem i jedino čega se sećam na te seanse, ili sam to možda upamtio na nekoj drugoj, jeste inspektor, jedan mladi Orgota umornog izgleda i prljavih noktiju, koji mi se obratio smrknutim glasom: "Moraš da odgovaraš na moja pitanja na orgotskom, ne smeš da govoriš nijedan drugi jezik. Moraš da govoriš na orgotskom."

Ambulante nije bilo. Načelo dobra glasilo je: radi ili umri; ali u praksi postojalo je milosrđe – svojevrsan predah između rada i smrti, koji su pružali čuvari. Kao što sam kazao, oni nisu bili okrutni; doduše, nisu bili ni blagi. Izgledali su nehajno i nisu se mnogo brinuli ni o čemu, sve dok su mogli da tako sebe poštede nevolja. Pustili su da ja i jedan drugi zatvorenik ostanemo u spavaonici, naprosto su nas ostavili u našim vrećama za spavanje, zato što je bilo jasno da nismo kadri da ustanemo na noge, pretvarajući se da nas nisu videli. Osećao sam se izuzeto loše posle poslednjeg ispitivanja; onaj drugi, jedan sredovečni Orgota, imao je nekakav poremećaj ili bolest bubrega i nalazio se na samrti. Kako nije mogao da umre naprečac, za to mu je dopušteno neko vreme na policama za spavanje.

Njega se sećam življe od bilo čega drugog sa pulefenskog dobra. U fizičkom pogledu bio je tipičan Getenjanin sa Velikog kontinenta, zdepastog stasa, kratkonog i kratkoruk, sa pozamašnim slojem potkožnog sala koje mu je čak i usred bolesti davalo glatku oblost tela. Imao je sitna stopla i šake, prilično široke bokove i upali grudni koš, sa prsima koja tek ako su nešto malo bila veća nego kod pripadnika muškog pola moje rase. Put mu je bila tamna, zapravo riđemrka, a crna kosa fina i poput krzna. Imao je

široko lice, kratkih, snažnih crta, sa naglašenim jagodicama. Ovaj tip prilično je sličan raznim izdvojenim populacionim skupinama na Zemlji koje nastanjuju veoma velike visine ili arktičke oblasti. Ime mu je bilo Asra; po zanimanju je bio drvoseča.

Razgovarali smo.

Asra nije bio, kako mi se čini, nevoljan da umre, ali se bojao smrti; nastojao je da na neki način skrene pažnju sa tog straha.

Malo smo šta drugo imali zajedničko osim što smo se obojica nalazili pred dverima smrti, ali to je bila poslednja stvar o kojoj smo želeli da pričamo; tako se dogodilo da se najveći deo vremena međusobno nismo valjano razumeli. To njemu nije bilo mnogo važno. Ja, pak, koji sam bio mlađi i sumnjičaviji, više sam polagao na razumevanje, shvatanje, razjašnjenje. Ali nije bilo nikakvog razjašnjenja. Razgovarali smo.

Preko noći spavaonična baraka bila je bleštavo osvetljena, prenatrpana i bučna. Za dana, međutim, svetla su se gasila i velika prostorija postajala je polumračna, prazna, utihla. Ležali smo tik jedan uz drugoga na policama za spavanje i pričali prigušenim glasom. Asra je najviše voleo da priča duge, preopširne priče o danima svoje mladosti na jednom satrpezničkom dobru u dolini Kunderera, onoj prostranoj, sjajnoj ravnici kroz koju sam se ja prevezao na putu od granice do Mišnorija. Narečje mu je bilo teško i pominjao je mnoga imena ljudi, kao i nazive mesta, običaja, oruđa čije značenje ja nisam znao, tako da se često događalo da tek tu i tamo razaberem nešto u tim njegovim prisećanjima. Kada bismo se osetili najlakše, što je obično bivalo oko podneva, zamolio buh ga da mi ispriča neki mit ili predanje. Većina Getenjana je u ovom pogledu dobro upućena. Njihova književnost, iako postoji i u pisanom obliku, predstavlja, zapravo, živo usmeno predanje, tako da su svi žitelji Zime u izvesnom smislu književnici. Asra je poznavao glavninu orgotske tradicije, kratke skaske o Mešeu, priču o Parsidu, delove velikih epova i sagu Pomorski trgovci u obliku romana. Ovo, kao i odlomke lokalnog folklora iz kraja gde je proveo detinjstvo, on bi pričao svojim mekim, ne odveć razgovetnim narečjem, a onda, kada bi se umorio, zamolio bi me da mu nešto zauzvrat ispričam. "Kakve su priče iz Karhide?" upitao bi me, otrevši noge jednu o drugu, od čega bi ga prožeo bol i jako probadanje, a zatim bi okrenuo prema meni svoje lice sa stidljivim, prepredenim, strpljivim osmehom.

Ja jednom rekoh: "Znam priču o ljudima koji žive na jednom drugom svetu."

"Kakav je to svet?"

"Uglavnom sličan ovome; ali on se ne okreće oko sunca, već oko zvezde koju vi zovete Selemi. To je žuta zvezda kao i sunce i na tom svetu, pod tim suncem, žive drugi ljudi."

To je iz Sanovijevog učenja, to o drugim svetovima. Postojao je neki stari Sanovi, ljudi raspop koji je navraćao u moje ognjište kad sam bio mali i pričao nama, deci, sve o tome, o mestu gde lažljivci odlaze posle smrti, i gde odlaze samoubice, i gde lopovi odlaze... i mi ćemo, nas dvojica, otići na jedno od takvih mesta, a?"

Ursula Legvin.....Leva ruka tame

"Ne, ovo o čemu ti pričam nije svet duhova. To je stvarni svet. Ljudi koji žive na njemu stvarni su ljudi, živi, baš kao ovde. Ali u dalekoj davnini oni su naučili da lete."

Asra se isceri.

"Razume se, ne lete mašuci rukama. Oni to čine u mašinama sličnim kolima." Bilo je vraški teško izraziti se na orgotskom, koji nije imao reč kojom bi se tačno označilo "letenje"; najpribližnije značenje bilo je sadržano u reči "klizanje". "Vidiš, ovako: oni su naučili da prave mašine koje idu kroz vazduh, kao što sanke idu snegom. Ubrzo su stekli veštinu da ih voze sve dalje i brže, da bi one na kraju poletele sa zemlje, poput kamena izbačenog iz pračke, prohujale kroz oblake i izišle iz vazduha, a zatim stigle pravo do drugog sveta, oko jednog drugog sunca. A kad su već došli na novi svet, šta su tamo drugo zatekli do ljude..."

"Kako klize vazduhom?"

"Možda, a možda ne... Kada su stigli do moga sveta, mi smo već znali kako da se vozimo po vazduhu. Ali oni su nas naučili kako da idemo sa sveta na svet, jer mi još nismo imali mašine za to."

Asru je zbunilo ovo uplitanje pripovedača u priču. Ja sam bio u groznici, a mučile su me i rane koje su mi droge izazvale po grudima i rukama, tako da sam načas sasvim smeo s uma kako sam nameravao da istkam priču.

"Nastavi", reče on, pokušavajući da dokuči u čemu je stvar. "Šta su oni još činili osim što su išli po vazduhu?"

"Oh, pa mnoge stvari koje ljudi i ovde rade. Ali oni se svi nalaze neprestano u kimeru."

On se zakikota. Razume se, u životu koji sam ovde vodio nije bilo izgleda za prikriivanje nekih činjenica i moj nadimak među zatvorenicima i čuvarima neizbežno je bio "Nastrani". Ali tamo gde nema želje niti stida, niko, ma koliko neobičan bio, ne štrči; mislim da ni Asra nije doveo u vezu ovo što sam mu rekao sa mojom posebnosću. On je to naprosto shvatio kao varijaciju jedne stare teme i tako se samo malo zakikotao i kazao: "Svi neprestano u kimeru... Pa to je onda neko mesto za nagrađivanje? Ili za kažnjavanje?"

"Ne znam, Asra. Za šta je ovaj svet?"

"Ni za jedno od toga dvoga, mali. Ovo je naprosto svet, takav kakav jeste. Rodiš se na njemu i... stvari su takve kakve su..."

"Ja nisam rođen ovde. Došao sam na ovaj svet. Izabrao sam ga."

Tišina i senke počivale su oko nas. Sa druge strane zidova barake, u utihlosti pustog predela, mir je remetio samo jedan tanušan zvuk, pilenje ručne testere; ništa drugo se nije čulo.

"De, de... dobro", promrmlja Asra i uzdahnu; protrljao je noge, ispustivši pri tom kratki jecaj koga ni sam nije bio svestan. "Niko od nas ne bira", reče na kraju.

Noć ili dve posle toga pao je u komu i ubrzo izdahnuo. Nisam saznao zbog čega je poslat na dobrovoljačko dobro, niti kakav su zločin, greška ili nepravilnost bili upisani

u njegovim ispravama; jedino sam razabrao da je na pulefenskom dobru proveo nešto manje od godinu dana.

Dan posle Asrine smrti pozvali su me na saslušanje; ovoga puta morali su da me odnesu i posle toga se ničega više ne sećam.

14. BEKSTVO

Kada su i Obsle i Jegej napustili grad, a Sloseov vratar odbio da me pusti unutra, shvatio sam da je kucnuo čas da se okrenem neprijateljima, jer me od prijatelja više nije čekalo nikakvo dobro. Otišao sam do starešine Šusgiša i ucenio ga. Nedostajalo mi je dovoljno gotovine kojom bih ga potkupio, pa sam tako morao da prodam svoj ugled. Među prevrtljivim svetom sm naziv izdajnika predstavlja imetak. Kazao sam mu da se nalazim u Orgoreinu kao agent klike plemenitih iz Karhide, koja se urotila da smakne Tibeja, i da je on određen za moju vezu sa sarfom; ako bude odbio da mi da obaveštenje koje mi je potrebno, kazaću mojim prijateljima u Erenrangu da je on dvostruki agent, koji radi za kliku slobodne trgovine, a vest o tome će se, razume se, vratiti u Mišnori i stići će na kraju do sarfa; ta prokleta budala mi je poverovala. Prilično brzo mi je otkrio ono što sam hteo da saznam; čak me je upitao da li se slažem sa tim.

Nisam bio u neposrednoj opasnosti od mojih prijatelja Obslea, Jegeja i ostalih. Oni su osigurali sopstvenu bezbednost žrtvujući izaslanika i uzdali su se da sa moje strane neće biti nevolja ni njima, a ni meni samom. Dok nisam otišao do Šusgisa, niko u sarfu izuzev Gauma nije me smatrao vrednim pažnje, ali sada će mi biti tik za petama. Moram dovesti kraju svoj posao, a onda nestati sa vidika. Nemajući nikakav način da uspostavam neposrednu vezu sa bilo kim u Karhidi, budući da bi pisma bila otvarana i čitana, a poruke preko telefona ili radija prisluškovane, rešio sam da prvi put odem u kraljevsku ambasadu. Tu je kao član osoblja radio Sardon rem ir Čenevič, koga sam dobro poznao sa dvora. Odmah se složio da prenese Argavenu poruku o tome šta se dogodilo sa izaslanikom i gde se nalazi zatvoren. Mogao sam da se pouzdam u Čeneviča, bistrog i poštenog čoveka, da će uspeti bez poteškoća da dostavi poruku, ali zato nisam bio u stanju čak ni da pretpostavim kako će je Argaven primiti ili šta će sa njom učiniti. Hteo sam da Argaven raspoláže tim obaveštenjem, za slučaj da Aijev zvezdani brod iznenada počne da se spušta iz oblaka; jer u to vreme još sam gajio izvesnu nadu da je on uputio signal brodu pre no što ga je sarf uhapsio.

Sada sam i ja bio u opasnosti, a ako sam viđen kako ulazim u ambasadu, ta opasnost je bila neposredna. Pravo odatle otišao sam do karavanske luke u južnom delu grada i pre no što je otkucalo podne tog dana, odstret susmija, napustio sam Mišnori u istom svojstvu u kome sam i došao u njega, kao utovarivač kamiona. Imao sam uz sebe stare dozvole, malo prepravljene, doduše, da bi priličile novom poslu. Krivotvorenje isprava predstavlja rizičan korak u Orgoreinu, gde se one podvrgavaju pregledu pedeset dva puta dnevno, ali taj čin uopšte nije redak zbog ove rizičnosti, a moji stari drugari sa Ribljev ostrva uputili su me u nekoliko korisnih trikova za ovu svrhu. Vređalo me je posedovanje tuđeg imena, ali me ništa drugo ne bi izbavilo niti bez poteškoća prevelo preko celog Orgoreina do obale Zapadnog mora.

Sve moje misli bile su upravljene prema zapadu, dok je karavan bučno prelazio preko kundererskog mosta i izlazio iz Mišnorija. Jesen je sada već prelazila u zimu, tako da moram da stignem na određište pre no što putevi postanu neprohodni za brz saobraćaj i dok još ima neke svrhe stići tamo. Video sam jedno dobrovoljačko dobro u Komsvašomu dok sam bio u sinotskoj upravi i tom prilikom razgovarao sam sa bivšim zatvorenicima. Ono što sam tada video i čuo sada me je veoma tištalo. Izaslanik, tako neotporan na hladnoću da nije skidao kaput ni kad se temperatura pela iznad tridesetog podeljka, neće biti kadar da preživi zimu u Pulefenu. Ova okolnost nagonila je na hitnju, ali karavan je išao sporo, vijugajući od grada do grada severno i južno od pravog puta, ukrcajući i iskrcajući robu, tako da mi je bilo potrebno pola meseca da stignem do Etvana, na ušću reke Esagel.

U Etvenu sam bio srećne ruke. Razgovarajući sa ljudima u domu za prolazne goste, čuo sam o trgovini krznom uz reku, o tome kako ovlašćeni lovci prate tok reke na sankama ili u ledenim čamcima kroz Tarenpetsku šumu gotovo do samog Leda. Njihov razgovor o zamkama naveo me je na pomisao da se i sm dam u postavljanje zamki. Belokrzni pestriji postoje kako u Kermlandiji, tako i ovde, u Gobrinskom zaleđu; ove životinje vole mesta koja leže ispod daha glečera. Lovio sam ih kada sam bio mlad po šumama torea u Kermlandiji, pa zašto onda ne bih i sada pošao u lov na njih po šumama torea u Pulefenu?

U taj krajnji severozapad Orgoreina, u nepregledno divlje prostranstvo zapadno od Sembensijena, ljudi dolaze i odlaze uglavnom kako im se to ushte, budući da tu nije bilo dovoljno inspektora koji bi o njima vodili evidenciju. U tom kraju je izvestan prisena starost slobode preživio novo doba. Etvan je siva luka podignuta na sivim stenama zaliva Esagel; ulicama duva kišoviti morski vetar, a žitelji su natmureni pomorci, koji govore ono što misle. Sa prijatnošću se sećam Etvana, gde je sreća počela da mi se osmehuje.

Kupio sam skije, krplice, zamke i sledovanje namirnica, pribavio lovačku dozvolu, ovlašćenje, isprave i tako dalje iz satrpezničke uprave i dao se na put pešice uz Esagel sa skupinom lovaca koju je predvodio jedan starac po imenu Mavriva. Reka još nije bila zamrznuta; i dalje se moglo putovati vozilima na točkove, jer je na ovim priobalnim obroncima čak i sada, u poslednjem mesecu godine, više padala kiša nego sneg. Mnogi lovci čekali su da počne prava zima i meseca terna kretali bi uz Esagel u ledenim čamcima, ali Mavriva je imao nameru da što ranije stigne na krajnji sever i pripremi zamke pestrijima čim započne seobu u šumske predele. Mavriva je poznavao Zaleđe, severni Sembensijen i Plamene bregove možda bolje od bilo kog drugog i u danima provedenim na putu uz reku naučio sam od njega mnogo toga što mi je kasnije koristilo.

Kod varoši koja se nazivala Turuf odvojio sam se od skupine, pretvarajući se da sam se razboleo. Oni su nastavili na sever, dok sam ja skrenuo prema severoistoku, u visoka podnožja Sembensijena. Utrošio sam nekoliko dana na upoznavanje tog kraja, a zatim sam se, sakrivši prethodno gotovo sve što sam nosio u jednu zabitu dolinu dvanaest ili trinaest milja udaljenu od Turufa, vratio do varoši, ponovo joj se približivši

sa juga; ovoga puta ušao sam u nju i svratio u dom za prolazne goste. Hotevši da stvorim utisak da se spremam u lov, ponovo sam kupio skije, krplje i namirnice, krznenu vreću i zimsku odeću; nabavio sam takođe čabe-peć, šator od višeslojne kože i jedne lake saonice na koje sam sve to natovario. Posle toga mi ništa drugo nije preostalo do da sačekam da se kiša pretvori u sneg, a kaljuga u led: to nije moglo trajati dugo, budući da sam proveo više od mesec dana na putu od Mišnorija do Turufa. U arhad tern zima je najzad sve okovala ledom i sneg, koji sam čekao, počeo je da veje.

Prošao sam pokraj električne ograde pulefenskog dobra u rano popodne, a krupne snežne pahilje uskoro su zamele sve tragove za mnom. Ostavio sam sanke u jednom potočnom jarku duboko u šumi istočno od dobra i, noseći samo ranac, vratio sam se na krpjlama do puta; ne krijući se više, došao sam njime do glavne kapije dobra. Tu sam pokazao isprave koje sam ponovo krivotvorio dok sam čekao u Turufu. Bila su to sada dokumenta sa "plavim pečatom", koja su me predstavljala kao Tenera Benta, uslovno puštenog osuđenika, a uz njih je stajalo prikačeno naređenje da se javim najkasnije u eps tern trećem dobrovoljačkom dobru u satrpezništvu Pulefen, gde je trebalo da provedem dve godine na dužnosti čuvara. Nekom podozrivom inspektoru verovatno bi delovali sumnjivo ti izgužvani papiri, ali tu je bilo malo podozrivih osoba.

Ništa lakše nego ući u zatvor. Uzdao sam se da će izlaženje iz njega proći isto tako.

Dežurni zapovednik čuvara prekorio me je što sam stigao dan kasnije nego što mi je u objavi naloženo i poslao me u barake. Užina je prošla i na svu sreću bilo je kasno da bi mi se dodelile propisana obuća i uniforma, a oduzela moja odeća koja je bila znatno bolja. Nisu mi dali oružje, ali sam lako došao do jednog revolvera dok sam se muvao po kuhinji, laskajući kuvaru da bi mi dao nešto da pojedem. Kuvar je držao svoj revolver obešen na jednom klinu iza pećnica za hleb. Ukrao sam ga. Nije se mogao podesiti za ubijanje; isto je verovatno bilo i sa revolverima ostalih čuvara. Na dobrima nije bilo smaknuća: čin pogubljenja prepuštan je hladnoći, gladi i oćajanju.

Na dobru je bilo između trideset i četrdeset tamničara i sto pedeset ili sto šezdeset zatvorenika, od kojih niko nije bio u dobrom stanju; većina je već uveliko spavala, iako tek što je prošao četvrti čas. Nagovorio sam jednog mladog čuvara da me povede u obilazak logora i pokaže mi zatvorenike na spavanju. Zatekao sam ih pri bleštavoj rasveti jedne velike prostorije u kojoj su provodili noć i zbog toga umalo da nisam izgubio svaku nadu da još iste noći pristupim izvršenju mog nauma, pre no što počnem da izazivam podozrenje. Svi su bili skriveni na dugačkim ležajima, u svojim vrećama za spavanje, poput beba u majčinoj utobi, nevidljivi, neraspoznatljiviji... svi, izuzev jednog: njemu dužina nije dozvoljavala da se sakrije, tamno lice mu je bilo poput lobanje, oči zaklopljene i upale, a dugačka, vlaknasta kosa ličila mu je na rogozinu.

Sreća koja se preokrenula u Etvenu sada je sa sobom okretala i svet pod mojom rukom. Oduvek sam posedovao samo jednu nadarenost – da pogodim kada će se veliki točak zaustaviti na mom broju, da pogodim to, a onda da delam. Mislio sam da sam izgubio tu moć naslućivanja prošle godine u Erenrangu i da je više nikada neću steći. Predstavljalo je pravo ushićenje iskusiti staru pouzdanost ponovo, znati da mogu da

kormanim vlastitom srećom i srećom sveta kao velikim saonicama koje jure niz sunovratan, opasan čas.

Kako sam i dalje cunjao i zavirivao unaokolo, igrajući svoju ulogu neumorno radoznalog, priglupog momka, odredili su me za poslednju stražarsku smenu; u ponoć svi su već spavali osim mene i još jednog stražara koji je bio kod vrata. Nisam prestajao da se smeteno muvam unaokolo, kao i da s vremena na vreme prilazim dugačkim ležajima. Plan je već bio skovan i počeo sam da pripremam volju i telo da uđe u dote, jer moja vlastita snaga nikada za to ne bi bila dovoljna bez pomoći snage iz Tame. Nešto malo pre svitanja još jednom sam svratio u spavaonicu i kuvarevim revolverom ošamutio Dženlija Aija soničnim šokom koji je trajao stotinku sekunde, a zatim ga podigao zajedno sa vrećom, prebacio ga preko ramena i poneo u čuvarnicu. "Šta se događa?" upitao me je pospano drugi čuvar. Kuda si se deo sa njim?"

"Mrtav je."

"Ponovo mrtvac? Tako mi Mešeine utrobe pa još prava zima čestito nije ni počela." Izvio je glavu postrance da bi osmotrio izaslanikovo lice koje je mlitavo visilo na mojim leđima. "Pa ovo je Nastrani? Tako mi oka, nisam verovao u ono što pričaju o Karhidanima sve dok nisam video ovog tipa. Grozne li nakaze! Proveo je celu nedelju jecajući i stenjući na dugačkom ležaju, ali nisam mislio da će tako naprasno odapeti. Dobro, nosi ga sada napolje i ostavi ga tamo negde do jutra; šta si se ukipio tu k'o utovarivač kamiona sa vrećom balega na leđima..."

Idući niz hodnik, zastao sam kod inspektionog ureda; budući da sam bio čuvar, ništa me nije sprečavalo da slobodno uđem; lako sam našao zidnu tablu na kojoj su stajali prekidači za uzbunu i strujna kola. Nijedan nije bio sa natpisom, ali čuvari su zagrebali slova pored svakog prekidača da bi se brže snašli u slučaju žurbe; pretpostavivši da se oznaka "O" odnosi na "Ogradu", okrenuo sam prekidač uz nju kako bih isključio struju iz spoljne odbrane dobra, a zatim produžio dalje; sada sam vukao Aija za sobom, držeći ga ispod miški. Stigao sam tako do čuvara koji je bio na dužnosti u stražarnici pored vrata. Odglumio sam da s velikim naporom teglim mrtav teret, budući da je snaga dote već bila u punoma naponu u meni, a nisam smeo da dozvolim da se vidi kako, u stvari, bez po muke mogu da vučem ili nosim čoveka koji je teži od mene. Rekoh: "Mrtav zatvorenik; kazaše mi da ga iznesem iz spavaonice. Gde ću sa njim?"

"Otkud znam. Odnesi ga negde napolje. Stavi ga pod neku nadstrešnicu kako ga sneg ne bi zavejao, pa da ga otkrijemo tek na proleće, kada počne otapanje, već uveliko raspadnutog. Pada peditia." Imao je na umu ono što mi zovemo sove-sneg, gustu, vlažnu vejavicu; za mene nije bilo bolje novosti. "U redu, u redu", rekoh i iznesoh napolje moj teret, a zatim skrenuh iza ugla barake i izgubih mu se sa vidika. Ponovo sam podigao Aija na ramena, prevalio nekoliko stotina jardi u pravcu severoistoka, uspeo se uz ogradu iz koje je bila isključena struja, spustio dole u sneg teret koji sam nosio, zatim i sm skočio, još jednom podigao Aija i što sam brže mogao pohitao prema reci. Nisam daleko odmakao od ograde, kada je počela da zavija sirena, a reflektori se upalili. Zavesa snega bila je dovoljno gusta da me pokrije, ali ne i da zaveje moje tragove za samo nekoliko minuta. Pa ipak, kada sam najzad stigao do reke, oni mi još nisu bili na tragu.

Krenuo sam na sever, na čistinu pod drvećem, ili kroz vodu, kada ne bi bilo čistine; reka, brza, mala pritoka Esagela, još nije bila smrznuta. Kako je već svitalo, obrisi predmeta počeli su polako da se pomalaju i razaznaju i ja sam ubrzao korak. U punom naponu dote, izaslanik mi se nije činio težak, ali ga je zbog dužine bilo prilično nezgodno nositi. Prateći tok rečice kroz šumu, konačno sam stigao do jaruge gde sam ostavio sanke; odmah sam na njih položio izaslanika, a zatim sam oko i preko njega razmestio stvari koje sam imao, dobro ga sakrivši na taj način, da bih na kraju sve prekrrio jednom ciradom; onda sam se presvukao i pojeo nešto hrane iz ranca, zato što je već počela da me mori velika glad koja se javlja prilikom dugotrajnije dote. Konačno sam krenuo u pravcu severa glavnim šumskim putem. Nedugo potom, sustigla su me dvojica skijaša.

Sada sam bio odeven i opremljen kao lovac i objasnio sam im da pokušavam da se priključim Mavrivinoj skupini, koja je krenula na sever poslednjih dana grendea. Oni su poznavali Mavrivu i poverovali su u moju priču pošto su mi proverili lovačku dozvolu. Nisu očekivali da će naći begunce kako idu na sever, budući da severno od Pulefena nije bilo ničeg drugog osim šume i Leda; možda im uopšte nije bilo odveć stalo da uhvate begunce. A i zašto bi? Pohitali su ispred mene i tek jedan sat kasnije ponovo smo se sreli kada su se vraćali na dobro. Jedan od njih bio je onaj momak sa kojim sam sinoć delio poslednju stražarsku smenu. On me nijednom nije pogledao u lice, iako sam mu bio pred očima pola noći.

Kada su poprilično odmakli, skrenuo sam sa puta i ceo taj dan išao u dugačkom luku natrag, kroz šume i podnožja brda istočno od dobra; konačno sam stigao, dolazeći kroz divljinu sa istoka, do onog skrivenog dola iznad Turufa gde sam sklonio svu ranije nabavljenu opremu. Bilo je teško kretati se sa sankama kroz taj predeo pun uvala i prevoja, vukući pri tom teret koji je premašao moju težinu, ali sneg je bio debeo i već se zgušnjavao, a ja sam bio u stanju dote. Morao sam još da ostanem u tom stanju, jer kad se jednom otpusti snaga dote, čovek posle toga nije ni za šta. Nikada ranije nisam bio u doti duže od jednog časa, ali sam znao da su neki Starci u stanju da je održe čitav dan i noć, pa i preko toga, tako da je moja trenutna potreba došla kao izvrsna dopuna neredovnom vežbanju. Čoveka u doti uglavnom ne more nikakve brige, ali ja sam ipak bio malo zabrinut zbog izaslanika, koji je već poodavno tebal da dođe k sebi iz lakog soničnog šoka kojim sam ga ošamutio. On se uopšte nije micao, a ja nisam imao vremena da se postaram o njemu. Da li mu se telo, možda, toliko razlikuje od našeg, da ono što za nas predstavlja samo kratkotrajnu obuzetost za njega znači smrt? Kada se točak okreće pod vašom rukom, morate strogo voditi računa o onome što govorite: u dva navrata proglasio sam ga za mrtvog, a i nosio sam ga kao što se mrtvaci nose. Onda bi mi se javila pomisao da je ovaj koga sam vukao preko brda i dolina uistinu mrtav, da sam posle svega ostao bez sreće, a on bez života. Na to bi me oblio znoj i počeo bih da kunem, a snaga dote najednom kao da je počela da ističe iz mene kao voda iz razbijenog krčaga. Ali nastavljao sam dalje i snaga me nije izdala sve dok nisam stigao do skrovišta u podnožju brda, podigao šator i pobrinuo se koliko sam mogao za Aija. Otvorio sam jednu kutiju sa kockama hiperhrane; većinu sam sm prosto potamnio, a manjim delom sam nahranio njega, sipajući mu čorbasti obrok u usta, budući da je izgledao gotovo na

samrti od gladi. Ruke i grudi bile su mu pune gnojnih rana, koje su bile otvorene zbog grube i prljave vreće za spavanje u kojoj je ležao. Kada sam mu ih očistio i utoplio ga u krznenu vreću, dobio je najbolju zaštitu koja mu se u zimi i divljini mogla pružiti i za njega se više ništa nije moglo učiniti. Spuštala se noć, ali je još gušća tama padala na moja pleća, danak hotimičnom prizivanju pune telesne snage; nije mi preostalo ništa drugo do da sebe i njega poverim okrilju tame.

Spavali smo. Sneg je padao. Čitavu noć, naredni dan i još jednu noć, koje sam proveo u tangu—snu, padao je sneg, ne više obična vejavica, već prvi pravi veliki zimski sneg. Kada sam se najzad probudio i prikupio snagu da se pridignem i pogledam unaokolo, šator je bio dopola zavejan. Svetlost sunca i plave senke jasno su se ocrtavale po snežnom pokrovu. Daleko i visoko na istoku jedan pramen sivila remetio je blistavost nebeskog svoda: dim iz Udenušrekea, nama najbližeg Plamenog brega. Oko male kupe šatora pružali su se snegovima, uzvišicama, brdašcima, izbrešcima, padinama, svi beli, neobesvećeni.

Budući da sam se još nalazio u razdoblju oporavljanja, osećao sam se veoma iznureno i pospano, ali kad god mi je polazilo za rukom da se pridignem, uvek sam pomalo hranio Aija čorbom; i uveče tog dana on je najzad oživeo, premda još nije došao k svesti. Pokušao je da se uspravi i sedne, zajecavši pri tom, kao da ga je obuzeo neki grozan užas. Kada sam klekao pored njega, on je stao da se otima, kao da želi da pobegne od mene; kako je ovaj napor premašivao njegove mogućnosti, ponovo se onesvestio. Te noći buncao je mnogo u snu, ali ni na jednom od jezika koje ja znam. Bilo je neobično, u toj tamnoj utihlosti divljine, slušati ga kako mrmlja reči na jeziku koji je naučio na nekom stranom svetu. Naredni dan bio je težak, jer kad god sam pokušao da se pobrinem o njemu, on se užasnuto trzao, misleći valjda da sam jedan od čuvara na dobru i da hoću da mu dam neku drogu. Tada bi počeo da vapije na nekoj žalosnoj mešavini orgotskog i karhidskog da to ne činim, pružajući mi otpor snagom panike. To se stalno ponavljalo, a kako mi je moje stanje tangena oslabilo udove i volju, izgledalo je da uopšte nisam kadar da mu pomognem. Tog dana sam pomislio da ga oni nisu samo drogirali, već da su ga i podvrgli menjanju uma, pretvorivši ga u ludaka ili maloumnika. Onda sam poželeo da je umro na sankama u šumi torea, ili da se meni sreća uopšte nije nasmešila, već da su me uhapsili na izlasku iz Mišnorija i poslali na neko dobro da u radu utopim vlastito prokletstvo.

Probudio sam se iz sna i on me je posmatrao.

"Estravene?", upita on slabašnim, začuđenim šapatom.

Srce mi brže zakuca. Uspeo sam da ga uspokojim i da se pobrinem za njegove potrebe; te noći smo obojica dobro spavali.

Narednog dana osećao se mnogo bolje i seo je da bi jeo. Rane po telu su mu zaceljivale. Upitao sam ga od čega su one.

"Ne znam. Mislim da su ih prouzrokovale droge; stalno su me boli injekcijama..."

"Da bi sprečili kemer?" Čuo sam o tome od ljudi koji su pobjegli ili bili pušteni iz dobrovoljačkog dobra.

"Da. Ali ubrizgavali su mi i druge stvari; ne znam šta je to bilo, nekakve droge istine, u svakom slučaju. Od njih mi je bilo rđavo, ali oni nisu prestajali da mi ih daju. Šta su samo pokušavali da saznaju, šta sam to ja mogao da im kažem?"

"Možda vas nisu toliko ispitivali, koliko pripitomljavali."

"Pripitomljavali?"

"Činili vas pokornim putem prisilnog navikavanja na uzimanje nekog od derivata orgrevija. Taj postupak nije nepoznat ni u Karhidi. Ili su, možda, na vama i ostalima vršili nekakav opit. Čuo sam o ispitivanju droga i tehnika za menjanje uma na zatvoreniciima po dobrima. Nisam tada poverovao u tako nešto, ali sada verujem."

"Imate li i vi takva dobra u Karhidi?"

"U Karhidi?", upitah. "Nemamo."

Zlovoljno je prevukao rukom preko čela. "Pretpostavljam da i u Mišnoriju kažu kako takvih mesta nema u Orgoreinu."

"Naprotiv. Oni se diče njima i pokazuju vam trake i fotografije sa dobrovoljačkih dobara, gde su rehabilitovani oni koji su došli u sukob sa zakonom, a ostaci plemenskih skupina našli utočište. Mogu čak da vas povedu u posetu dobrovoljačkom dobru prve oblasti u neposrednoj blizini Mišnorija, koje je u svakom pogledu uzorno mesto. Ako verujete da i mi imamo takva dobra u Karhidi, gospodine Ai, onda nas ozbiljno precenjujete. Nismo mi toliko prefinjen svet."

Dugo je ležao zureći u usijanu čabe-peć, koju sam podesio na najjače, kako bi nas grejala toliko da se skuvamo od toplote. Zatim je skrenuo pogled na mene.

"Kazali ste mi to jutros, znam, ali čini mi se da mi glava tada još nije bila dovoljno bistra. Gde smo to mi, kako smo stigli ovde?"

Ispričao sam mu ponovo.

"Hoćete da kažete da ste tek tako... izišli napolje sa mnom na leđima?"

"Gospodine Ai, bilo ko od vas zatvorenika, ili svi zajedno mogli ste da izidete odande, ma koje noći. Samo da niste bili izgladneli, iscrpljeni, malodušni i drogirani; i da ste imali zimsku odeću; kao i da ste imali kuda da odete... U tome je začoljica. Kuda biste pošli? U neki grad? Bez ikakvih isprava? Odmah biste bili gotovi. U divljinu? Bez ikakvog pribežišta? Takođe odmah gotovi. Pretpostavljam da leti ima više čuvara na pulefenskom dobru. Preko zime, samu zimu koriste kao najboljeg čuvara."

Gotovo da me nije slušao. "Ne biste mogli da me nosite na leđima ni stotinu stopa, Estravene. Čak ako ostavimo po strani bežanje, prevaliti sa mnom kao sa teretom nekoliko milja, kroz krševitu divljinu, u tami..."

"Bio sam u doti."

Za trenutak je oklevao. "Hotimice izazvanoj?"

"Da."

"Pa vi ste onda... jedan od handarata?"

"Vaspitavan sam u duhu handare, a dve godine sam bio prebivalac u tvrđavi Roterer. U Kermlandiji, većina ljudi iz unutrašnjih ognjišta su handarate."

"Mislio sam da posle razdoblja dote ogromno iscrpljenje čovekovih energetskeg zaliha dovodi do svojevrstog kolapsa..."

"Tako je; to se naziva tangen: tamni san. On traje znatno duže od razdoblja dote i kada se jednom uđe u fazu oporavka, veoma je opasno remetiti je. Ja sam prespavao dve cele noći i jedan dan. Još se nalazim u tangenu; ne bih mogao da pređem preko brda. Glad je takođe sastavni deo toga; do sada sam pojeo gotovo sve zalihe koje sam planirao da mi trajaju celu nedelju."

"U redu", reče on uz zlovoljnu hitnju. "Jasno mi je, verujem vam... šta mi drugo preostaje do da vam verujem. Evo me ovde, evo i vas ovde... Ali ne shvatam. Ne mogu da shvatim zbog čega ste sve to učinili."

Bez je buknuo u meni i morao sam da skrenem pogled na nož za led koji mi je ležao pri ruci, da ne bih gledao u njega i da mu ne bih odgovorio sve dok ne stišam srdžbu. Srećom, u mom srcu još nije bilo premnogog plamena i hitrine i ponovio sam u sebi da pred sobom imam neupućenog čoveka, stranca, zlostavljanog i prestrašenog. Nisam smeo da budem nepravedan prema njemu i zato najzad rekoh: "Osećam da je delimično moja greška što ste došli u Orgorein, pa tako stigli i do pulefenskog dobra. Nastojim da ispravim vlastitu grešku."

"Vi nemate veze sa mojim dolaskom u Orgorein."

"Gospodine Ai, nas dvojica gledamo na iste događaje različitim očima; ranije sam pogrešno smatrao da ih jednako vidimo. Vratimo se začas na prošlo proleće. Počeo sam da podstičem kralja Argavena da čeka, da ne pre nagljuje sa donošenjem odluke o vama ili vašem poslanstvu, otprilike pola meseca pre svetkovine postavljanja završnog kamena. Vaša audijencija je već bila predviđena i izgledalo je najbolje da se ona obavi, ne očekujući pri tom nikakve ishode od nje. Mislio sam da sve to razumete, ali prevario sam se. Previše sam uzeo stvari zdravo za gotovo; nisam želeo da vas uvredim, da vam dam savet; činilo mi se da shvatate opasnost iznenadnog dolaska na čelo kioremije Pemera Hargea rem ir Tibea. Da je Tibe znao za bilo koji valjan razlog da vas se boji, on bi vas optužio da radite za neku kliku i Argaven, koji je u strahu vrlo prek, verovatno bi vas pogubio. Više sam voleo da vas povučem dole, a da ostanete zdravi i čitavi, dok je Tibe gore i moćan. Dogodilo se, međutim, da i ja odem dole sa vama. Znao sam da mi predstoji pad, premda nisam pretpostavljao da će do njega doći iste one noći kada smo nas dvojica razgovarali; ali niko nije dugo Argavenov predsednik vlade. Pošto sam primio naredbu o izgnanstvu, nisam više moga da stupim u vezu sa vama, zato što bih tako i vas doveo u nemilost, te time samo povećao opasnost u kojoj ste se nalazili. Došao sam ovde u Orgorein. Pokušao sam da vam ukažem na to da bi i vi trebalo da dođete u Orgorein. Nagovorio sam ljude u koje najmanje nisam imao nepoverenja među trideset trojicom satrpeznika da vam omogućće pristup ovamo; nikada ne biste ušli u zemlju bez njihove pomoći. U vama su videli, a i ja sam ih na to podstakao, put ka moći, put koji je vodio iz sve ljućeg suparništva sa Karhidom u pravcu oživljenja slobodne trgovine, a možda i priliku da se raskinu stege sarfa. Ali to su prekomerno oprezni ljudi koji zaziru od delanja. Umesto da obznane vest o vama, oni su vas sakrili i tako izgubili sve izgleda, prodavši vas na kraju sarfu da bi spasili vlastitu kožu. Odveć sam se oslonio na njih, te je stoga greška moja.

Ursula Legvin.....Leva ruka tame

"Ali sa kakvom svrhom, čemu sve to spletkarenje, prikrivanje, posezanje za vlašću i uopšte mračne radnje, Estravene? Šta leži iza svega toga?"

"Želeo sam isto ono što i vi želite: savez mog sveta sa vašim svetovima. A šta ste vi mislili?"

Zurili smo jedan u drugoga preko sjajne peći kao dve drvene lutke.

"Hoćete da kažete da vam je svejedno čak i da je Orgorein bio taj koji je sklopio savez...?"

"Čak i da je to bio Orgorein. Karhida bi ubrzo krenula njegovim stopama. Zar mislite da bih igrao šifretor kada je ulog toliko veliki za sve nas, za sve žitelje mog sveta? Zar mari koja će se zemlja prva probuditi, kada već dođe do buđenja?"

"Kako, do vraga, mogu da poverujem u bilo šta što ste kazali!" prasnua on. Zbog telesne slabosti njegov gnev zazvučao je plačno i jecavo. "Ako je sve to tačno, onda ste nešto mogli i ranije da mi razjasnite, još prošlog proleća, i da nas obojicu poštedite puta u Pulefen. Vaši naponi za moje poslanstvo..."

"...su se izjalovili. Osim toga, izložili su vas bolu, sramoti i opasnosti. Znam. Ali da sam pokušao da se oko vas uhvatim ukoštac sa Tibeom, sada uopšte ne biste bili ovde, već u nekom grobu u Erenrangu. Preostalo je još nekoliko ljudi u Karhidi i takođe nekoliko u Orgoreinu koji veruju u vašu priču, zato što su me poslušali. Oni bi mogli da vam budu od koristi. Moja najveća greška bila je, kao što sami kažete, to što nisam pred vama nastupio potpuno otvoreno. Ali ja nisam navikao da to činim. Nisam navikao da dajem ili primam bilo savete ili prekore."

"Ne mislim da budem nepravičan, Estravene..."

"Pa ipak jeste. Čudno je to. Ja sam jedini čovek na celom Getenu koji vam je potpuno verovao, ali istovremeno i jedini čovek na Getenu kome ste vi odbili da poverujete."

Izaslanik je stavio glavu među šake. Najzad, posle dužeg oklevanja, reče: "Žao mi je, Estravene." Bilo je to u isti mah izvinjenje i priznanje.

"Činjenica je", rekoah "da ste vi nesposobni, ili nevoljni, da poverujete u to da vam ja verujem." Ustadoh, jer su mi se noge ukočile, i primetih kako drhtim od ljutnje i slabosti. "Naučite me vašem govoru uma" rekoah, nastojeći da mu se obraćam pribrodno i bez srdžbe, "vašem jeziku u kome nema laži. Naučite me njemu, a onda me upitajte zbog čega sam učinio ono što sam učinio."

"Voleo bih da to učinim, Estravene."

15. KA LEDU

Probudio sam se. Sve do sada bilo je čudno, neverovatno, probuditi se u zamračenoj kupi toplote i čuti kako mi vlastiti razum govori da je to šator, da ja ležim u njemu, živ, da nisam više na pulefenskom dobru. Ovoga puta buđenje nije praćeno čuđenjem, već prijatnim osećanjem spokoja. Uspravivši se, zevnio sam i pokušao da provučem prste unazad kroz sasvim ulepljenu i zamršenu kosu. Bacio sam pogled na Estravena, koji je spavao opružen na svojoj krznoj vreći nekoliko stopa od mene. Na sebi nije imao ništa drugo do čakšire; bilo mu je toplo. Tamno, tajnovito lice počivalo je

izloženo svetlosti i mom pogledu. Dok je spavao, Estraven je izgledao pomalo tupavo, kao uostalom i svi koji spavaju; okruglo, snažno lice, opušteno i daleko, sa sitnim kapljama znoja na gornjoj usni i iznad gustih veđa. Prisetio sam se kako ga je oblivao znoj na paradnom postolju u Erenrangu, odevenog u svečanu odeždu njegovog ranga i obasjanog suncem. A sada je preda mnom, bespomoćan i polunag, pri hladnijoj svetlosti; i najednom sam ga video onakvog kakav, u stvari, jeste.

Probudio se kasno i prilično polako. Konačno se pridigao, takođe zevajući, navukao košulju, pomolio glavu napolje da osmotri kakvo je vreme, a onda me upitao da li bih hteo šolju orša. Kada je video da sam se ja već pobrinuo za to i da sam skuvao puno lonče, od vode koju je on noćas stavio u obliku leda u jednu posudu na peć, poslužio se jednom šoljom, kruto mi zahvalio i seo da ispije piće.

"Kuda ćemo sada, Estravene?"

"Zavisi od toga kuda želite da idete, gospodine Ai. Kao i koje ste putovanje u stanju da izdržite."

"Kako najbrže možemo da iziđemo iz Orgoreina?"

"Ako idemo na zapad, prema obali. Tridesetak milja.

"A onda?"

"Luke se zaleđuju ili su već zaleđene ovde. U svakom slučaju, brodovi zimi ne isplivljavaju daleko. Morali bismo, dakle, da se negde sakrijemo i sačekamo do sledećeg proleća, kada će velike trgovačke lađe krenuti u pravcu Sita i Peruntera. Ako i dalje bude na snazi zabrana trgovine, neće biti nikakvog saobraćaja sa Karhidom. Morali bismo da odradimo naš put na nekoj trgovačkoj lađi, zato što, nažalost, nemam više novca."

"Postoji li bilo koja druga mogućnost."

"Karhida, kopnom."

"Koliko je to daleko... hiljadu milja?"

"Da, ali putem. Međutim, mi ne bismo mogli da se koristimo putevima. Ne bismo prošli ni prvog inspektora. Jedini način jeste da krenemo na sever kroz planine, zatim na istok preko Gobrina, pa nadole prema granici kod Gutenškog zaliva."

"Preko Gobrina... hoćete da kažete, preko ledenog prostranstva?"

On klimnu.

"Zimi to nije moguće, zar ne?"

"Mislim da jeste; ako nas posluži sreća, što je važno kod svih zimskih putovanja. U jednom pogledu zimi je bolje preći preko glečara. Znate, lepo vreme obično se zadržava na velikim glečerima, gde led odbija sunčevu toplotu; oluje bivaju potisnute ka rubovima. Otuda i potiču predanja o mestu u mećavi. To bi nam išlo naruku, ali i gotovo ništa više."

"Onda ozbiljno mislite..."

"Da nisam ozbiljno mislio, ne bi bilo nikave svrhe izbaciti vas sa pulefenskog dobra."

I dalje je bio krut, povređen, sumoran. Sinoćni razgovor obojicu nas je uzdrmao.

Ursula Legvin.....Leva ruka tame

"Pretpostavljam, dakle, da smatrate da je prelazak preko Leda skopčan sa manjim opasnostima nego sačekati proleće i preći preko mora?"

On klimnu. "Samotnost", objasnio je lakonski.

Razmišljao sam malo o tome. "Nadam se da ste uzeli u obzir moju neprilagođenost ovdašnjim uslovima. Ja ni izdaleka nisam tako otporan na hladnoću kao vi. Nisam ni vešt u skijanju. Osim toga, nisam ni u najboljem stanju... premda se osećam znato bolje nego pre nekoliko dana."

On ponovo klimnu. "Mislim da bismo mogli uspeti", reče onom krajnjom jednostavnošću koju sam ja dugo smatrao za ironičnost.

"U redu."

Bacio je brz pogled prema meni, a zatim ispio do kraja šolju čaja. To piće slobodno se moglo zvati i čaj; spavljan od prženog zrnevlja perma, orš predstavlja smeđ, slatkokiselkast napitak, bogat vitaminima A i C, kao i šećerom, a deluje kao prijatan okrepljivač srodan lobelinu. Gde na Zimi nema piva, ima orša; a tamo gde nema ni piva ni orša, nema ni ljudi.

"Biće teško", reče on, odloživši šolju. "Veoma teško. Nećemo uspeti ako ne budemo imali sreće."

"Radije ću umreti na Ledu, nego u onoj ukropinskoj jami iz koje ste me izbavili."

Odsekao je komad hlebne jabuke i ponudio mi jednu krišku, a zatim zamišljeno počeo da žvače. "Biće nam potrebno još hrane", reče.

"Šta će se dogoditi ako nam uspe da stignemo do Karhide... mislim, šta će biti sa vama? I dalje ste izgnanik."

Podigao je svoj tamni, vidrasti pogled prema meni. "Tako je. Mislim da ću ostati na ovoj strani."

"A kada ustanove da ste pomogli njihovom zarobljeniku da utekne...?"

"Ne moraju da ustanove." Sumorno se osmehnuo i dodao: "Najpre treba da predemo preko Leda."

Meni se ote: "Slušajte, Estravene, hoćete li mi oprostiti ono što sam vam kazao juče..."

"Nusut." On ustade, i dalje žvaćući, obuče hieb i kaput, obu čizme i skliznu napolje poput vidre kroz vrata koja su se sama hermetički zatvarala. Zatim proturi glavu natrag, unutra i reče: "Možda ću se kasno vratiti ili biti odsutan cele noći. Možete li sami da se pobrinite o sebi?"

"Mogu."

"U redu." Rekavši to, on ode. Nikada nisam upoznao nijednu osobu koja je reagovala tako potpuno i brzo na izmenjene okolnosti kao Estraven. Oporavljao sam se i bio voljan da što pre krenemo; on je izišao iz tangena; istog časa kada je sve to postalo izvesno, on je već otišao. Nikada ne bi prenašlo ili se odveć žurio, ali uvek je bio spreman. U tome se, nema sumnje, krila tajna njegove izuzetne političke karijere koju je, mene radi, odbacio; bilo je to takođe objašnjenje njegovog verovanja u mene i njegove

posvećenosti mome poslanstvu. Kada sam došao, on je bio spreman. Niko to drugi na Zimi nije bio osim njega.

Pa ipak, on je samoga sebe smatrao za sporog čoveka, koji se nije snalazio kada bi dospo u stisku.

Jednom mi je objasnio da je, budući tako spor u razmišljanju, morao da se u delanju oslanja na opštu intuiciju o tome kojim putem ide njegov "sreća", kao i da ga je ta intuicija retko kad izneverila. Kazao je to ozbiljno; možda je i bilo tačno. Proroci iz tvrđava nisu jedini ljudi na Zimi koji su u stanju da vide napred. Oni su krotili i uvežbavali predosećanje, ali mu nisu povećali izvesnost. U ovom pogledu jomešte su takođe bile u pravu; možda uopšte nije posredi samo ili jednostavno nadarenost za proricanje već radije moć da se vidi (makar i u jednom blesku) sve odjednom: da se vidi sveukupnost.

Držao sam malu grejalicu—peć podešenu na najjače dok je Estraven bio odsutan i tako se najzad prvi put pošteno zagrejao od... od kad ono beše? Pretpostavljao sam da je već morao da bude tern, prvi mesec zime i nove Prve godine, ali sam tačan račun izgubio u Pulefenu.

Peć je predstavljala jednu od onih izvrsnih i izdašnih spravica koju su Getenjani usavršili tokom svojih hiljadugodišnjih napora da nadmudre hladnoću. Ona se mogla poboljšati još jedino primenom fuzione ćelije kao izvora energije. Njena baterija na bionički pogon bila je predviđena za četrnaestomesečnu neprekidnu upotrebu, odliv toplote bio je snažan, služila je kao peć, grejalica i svetiljka zajedno i težila je samo oko četiri funte. Bez nje ne bismo prevalili ni pedeset milja. Estraven mora da je za nju dao dobar deo onog novca koji sam mu tako prezrivo predao u Mišnoriju. Šator, koji je bio napravljen od plastike posebno obrađene da bude otporna na vremenske nepogode i koji je tako projektovan da bar delimično ne bude podložan najvećoj opasnosti koja pretila šatoru pri hladnom vremenu – unutrašnjem kondenzovanju vode; vreće za spavanje od krzna pestrjia; zatim odeća, skije, sanke, zalihe hrane – sve je to skupa bilo prvorazredne izrade i kakvoće, lako za nošenje, trajno i skupo. Ako je Estraven sada otišao po dodatne količine hrane, čime li namerava da plati?

Nije se vratio sve do sumraka narednog dana. Ja sam u međuvremenu nekoliko puta izlazio napolje u krpeljama, prikupljajući snagu i vežbajući tako što sam trčkarao po obroncima snežne doline u kojoj se nalazio skriven naš šator. Bio sam vešt na skijama, ali ne tako dobar u krpeljama. Nisam se usuđivao da se udaljim preko vrhova okolnih brda, kako ne bih izgubio sopstveni trag i zalutao; bio je to divlji kraj, strm, pun potoka i gudura, koji se brzo uzdizao prema istoku, pretačući se u planinski masiv čije su vrhove stalno pohodili oblaci. Imao sam obilje vremena na raspolaganju da razmišljam o tome šta mi valja činiti u ovoj pustoši ako se Estraven ne vrati.

Sjurio se sa mračnog brda – bio je veličanstven skijaš – i zaustavio se pored mene, prljav, umoran i teško natovaren. Nosio je na leđima ogromnu, čađavu vreću prepunu raznih zavežljaja: Božić—bata, koji se spušta niz dimnjake drevne Zemlje. U zamotuljcima su se nalazili zmevlje kadika, suve hlebne jabuke, čaj i ploče tvrdog,

crvenog šećera sa zemljastim ukusom, koji su Getenjani priređivali iz jedne od svojih vrsta krompira.

"Kako ste došli do svega toga?"

"Ukrao sam", uzvratila nekadašnji predsednik vlade Karhide, držeći ruke iznad peći, čiju jačinu još nije smanjio; čak je i njemu bilo hladno! "U Turufu. Za dlaku sam se izvukao." Bilo je to sve što sam uspeo da saznam. Nije se dičio svojim podvigom, niti je bio kadar da mu se nasmeje. Krađa je sraman zločin na Zimi; u stvari, jedini čovek prezreniji od lopova jeste samoubica.

"Poješćemo najpre ovu hranu", reče on, dok sam ja stavljao posudu sa snegom na peć da bih dobio vodu. "Teška je." Gotovo sve namirnice koje je prethodno nabavio bili su obroci "hiperhrane", kocke ojačane, dehidrirane, koncentrisane, mešane, visokoenergetske hrane, koja se na orgotskom naziva giši-miši, te smo je tako i mi zvali, premda smo, razume se, međusobno govorili karhidski. Imali smo dovoljno da nam potraje šezdeset dana pri minimalnim uobičajenim obrocima: jedna funta dnevno po osobi. Pošto se oprao i obedovao, Estraven je dugo ostao da sedi pokraj peći te noći, tačno utvrđujući šta posedujemo, kao i praveći raspored kako i kada to moramo koristiti. Nismo imali vagu, tako da je on morao približno da procenjuje, koristeći kao meru praznu kutiju koja je zapremala jednu funtu giši-mišija. Kao i većina Getenjana, i on je bio dobro upućen u kaloričnu i hranljivu vrednost svake vrste hrane; poznavao je, zatim, vlastite potrebe pod različitim okolnostima, a umeo je prilično tačno da odredi i moje. Ovakva znanja bila su od izuzetne važnosti za opstanak na Zimi.

Kada mu je konačno pošlo za rukom da isplanira naša sledovanja, prebacio se na svoju vreću i utonuo u san. Preko noći čuo sam ga kako u snu mrmlja brojeve: težine, dane, razdaljine...

Grubo procenjeno, čekalo nas je putovanje dugo osam stotina milja. Prvih sto imalo je smer na sever ili severoistok kroz šumu i najsevernije ogranke Sembensijenskog venca do velikog glečera, ledenog prostranstva koje se pruža sa obe strane Velikog kontinenta posvuda iznad četrdeset petog uprednika, a mestimično ume da se spusti sve do tideset petog. Jedno od ovakvih izduženja u pravcu juga nalazi se u oblasti Plamenih bregova, poslednjih vrhova Sembensijena, i upravo nas je tu najpre vodio put. Tamo, među planinama, pretpostavljao je Estraven, trebalo je da budemo kadri da stignemo do površine ledenog prostranstva ili tako što ćemo se spustiti ka njemu sa nekog planinskog obronka, ili pak tako što ćemo se uspeti sa jednog ivičnog glečera. Posle toga ćemo putovati po samom Ledu, na istok, otprilike šest stotina milja. Tamo gde njegov rub ponovo počne da skreće prema severu, nedaleko od Gutenškog zaliva, sići ćemo na njega i preseći na jugoistok poslednjih pedeset ili stotinu milja preko Šenšejskih močvara, koje će tada prekrivati snežni nanos dubok između deset i dvadeset stopa, i najzad stići do karhidske granice.

Ovaj put je od početka do kraja išao mimo naseljenih područja. Na njemu nećemo sresti nijednog inspektora. To je nesumnjivo bilo od prvorazredne važnosti. Ja nisam imao nikakve isprave, a Estraven je kazao da njegove ne bi izdržale više nikakve prepravke. U svakom slučaju, iako sam ja mogao da prodem kao Getenjanin ako se ništa

drugo ne očekuje, ne bih izmakao nijednom oku koje me traži. U tom pogledu je, dakle, put koji je Estraven predložio bio veoma praktičan.

Međutim, u svemu ostalom on je izgledao krajnje bezuman.

Zadržao sam, međutim, svoje mišljenje za sebe, jer bio sam potpuno iskren kada sam kazao da više volim da umrem u begu, ako već dođe do izbora mesta za umiranje. Estraven je, međutim, i dalje razmatrao ostale mogućnosti. Sledećeg dana, koji smo proveli u veoma pažljivom utovarivanju i pakovanju stvari na samke, on reče: "Ukoliko biste pozvali zvezdani brod, koliko bi mu bilo potrebno da stigne?"

"Negde između osam dana i pola meseca, već u zavisnosti od toga gde se nalazi na solarnoj orbiti u odnosu na Geten. Može se, naime, dogoditi da je sasvim sa druge strane sunca."

"Ne brže?"

"Ne brže. Pogon NAFAL neupotrebljiv je unutar granica sunčevog sistema. Brod može da dođe ovamo jedino na raketni pogon, a za to mu je potrebno najmanje osam dana. Zašto?"

On zateže jedno uže i veza ga pre no što je odgovorio. "Razmišljao sam o tome koliko je mudro pokušati da se zatraži pomoć sa vašeg sveta, budući da moj, kako izgleda, nije od velike pomoći. Postoji radio-far u Turufu."

"Koje snage?"

"Ne velike. Najbliži veliki odašiljač nalazi se u Kuhumeju, oko četiri stotine milja južno odavde."

"Kuhumej je veliki grad, zar ne?"

"Ima četvrt miliona stanovnika."

"Morali bismo najpre da se nekako domognemo radio-odašiljača, a zatim da se krijemo osam dana, sa sarfom koji bi nas vrebao svuda... Nije baš izgledno."

On klimnu.

Izneo sam poslednju vreću zrnevlja kadika iz šatora i položio je na njeno mesto na tovarnim sankama; zatim rekoh: "Da sam pozvao brod one noći u Mišnoriju... noći kada ste mi kazali da to učinim... noći kada su me uhapsili... Ali moj ansibl bio je kod Obslea; i dalje je kod njega, pretpostavljam."

"Može li on da ga upotrebi?"

"Ne može. Čak ni slučajno, nasumce pipkajući po njemu. Postavljanje koordinata izuzetno je složeno. Ali da sam ga samo ja upotrebio!"

"A da sam ja samo znao da je igra već tada bila završena", reče on i osmehnu se; nije ličilo na njega da se kaje.

"Znali ste, mislim. Ali ja vama nisam verovao."

Kada smo natovarili sanke, Estraven je odredio da ostatak dana provedemo ne radeći ništa, prikupljajući snagu. Ležao je u šatoru i pisao u mali beležnicu, svojim sitnim, hitrim, uspravno-kurzivnim, karhidskim rukopisom; sadržina tog pisanja bilo je ono što ste pročitali u prethodnom poglavlju. Nije bio u prilici da vodi dnevnik tokom proteklog meseca, i to ga je ozlojeđivalo; bio je prilično metodičan u pogledu vođenja dnevnika. Sam čin pisanja za njega je predstavljao, kako mi se čini, u isto vreme

obavezu prema porodici i vezu sa njom, sa ognjištem Estre. To sam, međutim, dokučio tek kasnije; u to vreme nisam znao o čemu piše i dok je on to radio ja sam podmazivao voskom skije ili naprosto dokoličio. Zviždukao sam neku melodiju za igru, ali sam iznenada prekinuo na pola. Imali smo samo jedan šator i ako budemo morali da ga delimo, a da pri tom ne oteramo u ludilo jedan drugoga, onda se očigledno zahtevala izvesna količina samoobuzdavanja, pristojnog ophođenja... Estraven je podigao pogled kada sam počeo da zviždim, u redu, ali ne ljutito. Pre me je odmerio sanjivo, rekavši pri tom: "Šteta što nisam znao za vaš brod prošle godine... Zašto su vas samog poslali na ovaj svet?"

"Prvi izaslanik na novi svet uvek dolazi sam. Jedan tuđin izaziva ljubopitstvo, dvojica predstavljaju invaziju."

"Život prvog izaslanika se baš ne ceni mnogo."

"Ne; Ekumen veoma ceni svaki život. Stoga i smatra da je bolje izložiti opasnosti život samo jednog čoveka, nego dvojice ili dvadesetorice. Takođe je veoma skupo i dugotrajno, znate, upućivati ljude na velike skokove. U svakom slučaju, ja sam bio taj koji je tražio ovaj posao."

"U opasnosti je počast", reče on; bila je to, očigledno, poslovice, jer onda dodade blagim tonom: "Bićemo obasuti počastima kada stignemo u Karhidu..."

Kada je kazao to, najednom i sam poverovah da ćemo odista stići u Karhidu, preko osam stotina milja planina, gudura, raspuklina, vulkana, glečera, ledenih prostranstava, smrznute močvare ili smrznutog zaliva – preko te pustoši, bez ikakvog skloništa i života, kroz oluje u jeku zime i usred ledenog doba. On je sedeo i pisao dnevnik sa istom tvrdoglavom, strpljivom prilježnošću koju sam video kod ludog kralja, dok je, stojeći na skelama, temeljito malterisao spojnicu na novom mostu. U istom duhu kazao je ono: "Kada stignemo u Karhidu..."

To kada nije više zvučalo kao puka nada, izvan stvarnog vremena. On je predvideo da stignemo u Karhidu tačno četvrtog dana četvrtog meseca zime, arhada anera. Trebalo je da krenemo sutra, trinaestog dana prvog meseca, tormenboda terna. Naše zalihe, koliko je bio kadar da proceni, mogle su da potraju najviše tri getenjanska meseca, odnosno sedamdeset osam dana; valjalo nam je, dakle, da prevaljujemo po dvanaest milja dnevno sedamdeset dana kako bismo stigli u Karhidu u arhad aner. Sve je to bilo razrađeno do tančina. Sada nam je još nedostajao dobar, dug san.

Pošli smo na put u zoru, na krpljama, pri retkom snegu koji je padao pravo zato što nije bilo vetra. Površina brda bila je besa, mekana i još nenabijena; mislim da to skijaši na Zemlji nazivaju "divlji" sneg. Sanke su bile teško natovarene; Estraven je procenio da je ukupna vučna težina nešto preko tri stotine funti. Bilo ih je teško vući po paperjastom snegu, premda se njima lako moglo upravljati kao umešno napravljenom lađicom; klizači su bili čudesni, obloženi nekim polimerom koji je gotovo potirao svaki otpor, ali to, razume se, nije bilo od velike koristi kada bi se cela zaprega nasukala u neki smet. Na takvoj površini i uz stalno spuštanje i uspinjanje po obroncima i udolinama našli smo da je najbolje ako se jedan upregne da vuče napred, a drugi da gura pozadi. Blagi, meki sneg nije prestajao da pada čitavog dana. Dva puta smo se zaustavili da se

nečim na brzinu založimo. U celom tom ogromnom, brdovitom kraju nije bilo nikakvog zvuka. Nastavili smo put i nekako najednom počelo je da se smrkava. Zaustavili smo se u jednoj dolini, veoma sličnoj onoj iz koje smo pošli tog jutra, u dolu okruženom brdima nalik na bele grbe. Gotovo sam posrtao od umora, pa ipak nikako nisam mogao da poverujem da se dan već okončao. Merač na sankama pokazao je da smo prevalili gotovo petnaest milja.

Ako napredujemo tom brzinom po mekanom snegu, pod punim teretom i kroz neravan predeo, čiji su nam se brežuljci i doline stalno isprečavali na putu, onda nema nikakve sumnje da ćemo putovati znatno uspešnije po Ledu, uz čvrst sneg, ravno tle i sve lakši teret. Moje povrenje u Estravena ranije je bilo pre voljno nego spontano; sada sam mu, međutim, potpuno verovao. Stići ćemo u Karhidu za sedamdeset dana.

"Jeste li već putovali ovako?" upitah ga.

"Sa sankama? Često."

"Na duge ture?"

"Jedne jeseni, pre mnogo godina, prevalio sam dve stotine milja po ledu Kermlandije."

Donji kraj Kermlandije, planinskog poluostrva na krajnjem jugu karhidskog polukontinenta, bio je, kao i severni predeo, prekriven glečerom. Žitelji Velikog kontinenta Getena žive na pojasu zemlje između dva bela zida. Dalje smanjenje od osam postotaka sunčevog zračenja, proračunali su, i zidovi će dopuziti jedan do drugog; onda više ne bi bilo ni ljudi ni zemlje, već jedino leda.

"Zbog čega?"

"Iz radoznalosti, želje za pustolovinom." Zastao je i blago se osmehnuo. "Povećanje složenosti i jačine polja razumnog života", reče on, navodeći jedan od svojih ekumenskih navoda.

"Ah: vi ste hotimice proširivali evolucionu težnju svojstvenu Biću, čiji je jedan od vidova ispoljavanja istraživanje." Bili smo obojica prilično vedrog raspoloženja, sedeći u toplom šatoru, pijuckajući vruć čaj i čekajući da provri kaša od zrnevlja kadika.

"Tako je", reče on. "Bilo nas je šestorica. Svi veoma mladi. Moj brat i ja iz Estrea i četvorica naših prijatelja iz Stoka. Putovanje nije imalo nikakvu svrhu. Hteli smo jedino da vidimo Teremander, planinu koja se uzdiže iz leda, tamo dole. Nije je mnogo ljudi videlo sa kopna."

Kaša, koja je u međuvremenu bila gotova, sasvim se razlikovala od splaćina koje su nosile isti naziv na pulefenskom dobru. Imala je ukus pečenih kestenova sa Zemlje i veoma prijatno je peckala usta. Osećajući kako mi se utrobom širi blažena toplota, rekoh: "Najbolju hranu na Getenu uvek sam obedovao u vašem društvu, Estravene."

"To svakako nije bilo na onom banketu u Mišnoriју."

"U pravu ste. Nije... Vi mrzite Orgorein, zar ne?"

"Nema mnogo Orgota koji znaju da kuvaju. Da li mrzim Orgorein? Ne, a i zašto bih? Kako se uopšte neka zemlja može mrzeti ili voleti? Tibe razglaba o tome; ja to naprosto ne umem. Poznajem ljude, poznajem gradove, dobra, brda, reke i stene, znam

kako sunce zahodi za jesenjih večeri iza nekih bregova prekrivenih oranicama; ali kakav je smisao staviti među svemu tome, dati mu naziv i prestati voleti tamo gde to ime više ne važi? Šta je ljubav prema vlastitoj zemlji; da li to možda znači mržnju prema onome što više nije ta zemlja? Ako je tako, onda ne valja. Da li je posredi, jednostavno, samoljublje? To je već bolje, ali od toga se mora učiniti vrlina, ili zvanje... Isto kao što volim život, tako volim i brežuljke pokrajine Estre, ali ova vrsta ljubavi nije omeđena linijom mržnje. Izvan toga sam neupućen, nadam se."

Neupućen, u smislu handare; ne upuštati se u apstraktnosti, čvrto se držati činjenica. Postojalo je u tom stavu nešto tipično žensko, poricanje apstraktnog, idealnog, predanost neposredno datom, što mi se nije odveć dopadalo.

Pa ipak, on uvidavno dodade: "Budala je čovek koji se ne gnuša rdave vlade. A kada bi ikada na svetu postojala neka dobra vlada, bila bi prava radost služiti joj."

Tu smo se razumeli. "Iskusio sam tu vrstu radosti", rekoh.

"Da; tako sam i mislio."

Oprao sam toplom vodom posuđe iz koga smo obedovali, a zatim sam prosvuo vodu napolje, otvorivši začas hermetička vrata šatora. Napolju je bilo potpuno mračno; padao je paperjast, redak sneg, jedva vidljiv u ovalnom, zatamnjenom snopu svetlosti koja je dopirala iznutra. Ponovo začahureni u suvoj toploti šatora, stali smo da rasprostiremo vreće. On mi pri tom reče nešto, nekakvu opasku, kao: "Dodajte mi te zdele, gospodine Ai", na šta ja uzvratih: "Hoćemo li ostati na tom 'gospodine' preko celog Gobrinskog leda?"

On podiže pogled i nasmeja se. "Ne znam kako da vas zovem."

"Ime mi je Dženli Ai."

"Znam. Vi se meni obraćate ognjišnim imenom."

"Ni ja ne znam kako da vas zovem."

"Hart."

"Onda ću ja biti Ai. Ko se kod vas zove po imenu?"

"Braća po ognjištu ili prijatelji", reče on na način koji ga je učinio dalekim od mene, nedostupnim, iako su nas razdvajale samo dve stope u šatoru promera osam stopa. Na to se nije moglo odgovoriti. Šta je oholije od poštenja? Osetivši, najednom, kako me prožima jeza, smestih se u krznenu vreću. "Laku noć, Ai", reče jedan tuđin, a drugi uzvrat: "Laku noć, Harte."

Prijatelj. Šta je prijatelj na svetu gde svaki prijatelj može da bude ljubavnica ili ljubavnik u narednoj mesečevoj četvrti? To svakako nisam bio ja, začahuren u vlastitu muškost; nisam mogao biti prijatelj Teremu Hartu niti bilo kom drugom pripadniku njegove rase. Ni muškarci ni žene, nijedno od toga, a oboje, ciklični, lunarni, podložni preobražaju pod pukim dodirrom ruke, podmetnuta deca u ljudskoj kolevci, oni nisu bili moga tela, nisu mi bili prijatelji; među nama nije mogla postojati ljubav.

Zaspali smo. Probudio sam se jednom i pričuo kako gust i mekan sneg pada po šatoru.

Estraven je ustao u zoru da pripremi doručak. Svanuo je vedar i svetao dan. Natovarili smo stvari na sanke i već krenuli kada je sunce pozlatilo vrške zakržljalog

rastinja koje je oivičavalo malu dolinu; Estraven je vukao napred, a ja sam gurao i krmanio pozadi. Na površini snežnog pokrova počela je da se hvata kora, niz obronke koji su bili bez prepreka spuštali smo se poput pseće zaprege, trčeći. Tog dana najpre smo išli duž ivice šume koja se pružala do pulefenskog dobra, a potom ušli u nju; bila je to šuma patuljastog, gusto zbijenog, čvornovatog torea, punog ledenih visuljaka. Nismo se odvažili da pođemo glavnim severnim putem, već smo se samo povremeno i nakratko koristili sporednim puteljcima; dobro smo napredovali jedino kada u šumi nije bilo mnogo palog drveća i šikare. Tek kada smo stigli do Tarenpeta, gudure i strmi grebeni su se proredili. Merač na sankama pokazivao je uveče da smo toga dana prevalili dvadeset milja, a bili smo odmorniji nego prethodne noći.

Jedna od olakšavajućih okolnosti zime na Zimi ogleda se u činjenici da dani ostaju svetli. Planeta je nagnuta samo nekoliko stepeni u odnosu na ravan ekliptike, što nije dovoljno da dođe do primetnijih razlika među godišnjim dobima na nižim geografskim širinama. Doba ne predstavljaju hemisfernu, već globalnu pojavu, ishod elipsoidne orbite. U blizini najudaljenije i najsporije tačke orbite, prilikom približavanja i udaljavanja od afela, dolazi do taman tolikog gubitka sunčevog zračenja da se poremete već ionako rdave vremenske prilike, da se ohladi ono što je i inače hladno, da se vlažno, sivo leto pretvori u belu ljutu zimu. Suvlja od ostalih godišnjih doba, zima bi još mogla da bude prijatnija od njih da nije hladnoće. Sunce, kada ga vidite, sija visoko; ne postoji polagano pretapanje svetlosti u tamu, kako se to događa na polarnim obroncima na Zemlji, gde hladnoća i noć dolaze zajedno. Geten ima svetlu zimu; ljutu, užasnu i svetlu.

Tri dana smo se probijali kroz Tarenpetsku šumu. Poslednjeg, Estraven se rano zaustavio i podigao bivak, kako bi postavio zamke. Hteo je da uhvati nekoliko pestrinja. To je jedna od najkrupnijih kopnenih životinja na Zimi, velika otprilike kao lisica, biljojed koji nosi jaja, sa izvrsnim omotačem od sivog ili belog krzna. Estraven je želeo meso pestrinja, koje je prilično ukusno. Životinje su se upravo u velikom broju selile na jug; veoma su hitre i žive samotno, tako da smo ih videli svega dve ili tri dok smo vukli saonice, ali sneg je na svakom proplanku šume torea bio gusto prošaran malim krepljastim tragovima, koji su svi išli prema jugu. Estravenove zamke bile su pune za ciglih čas ili dva. Očistio je i izrezao šest životinja, okačio nešto mesa da se smrzne, a jedan deo stavio da se gotovi za večeru. Getenjani nisu lovački narod, zato što malo šta ima da se lovi – nema velikih biljojeda, pa, dakle, ni velikih mesojeda, osim u morima koja kipte od života. Oni se bave ribarstvom i zemljoradnjom. Nikada ranije nisam video nijednog Getenjanina sa okrvavljenim rukama.

Estraven osmotri bela krzna. "Od ovoga jedan lovac na pestrinje može nedelju dana da ima za stan i hranu", reče. "Šteta što će da propadne." Pružio mi je jedno da dodirnem. Krzno je bilo tako mekano i duboko da niste mogli pouzdano odrediti kada ste počeli da ga dodirujete. Naše vreće za spavanje, kaputi i kapuljače bili su postavljeni upravo tim krznom – nenadmašnim izolatorom od hladnoće, koje je, uz to, još i veoma lepo. "Prava je šteta loviti ih za hranu", rekoh.

Estraven me prostreli svojim kratkim, tamnim pogledom i uzvрати: "Potrebni su nam proteini." Zavítlao je podalje krzna, gde će ih preko noći rusiji, okrutni, mali pacovi–zmije proždrtati, zajedno sa iznutricama i kostima, pa čak i polizati krvav sneg.

Bio je u pravu; poglavito je bio u pravu. Jedan pestri imao je funtu ili dve jestivog mesa. Pojeo sam svoju polovinu obroka od pestrija te noći, koji je bio toliko ukusan da sam, i ne primetivši, mogao da slistim i njegovu. Sledećeg jutra, kada smo krenuli u planine, dvostruko sam snažnije gurao sanke nego ranije.

Toga dana smo stalno išli uzbrdo. Blage, snežne padavine i krokset – vreme bez vetra sa temperaturom između 0 stepeni F i 20 stepeni F – koji su nas pratili kroz Tarenpet i pomogli nam da zametnemo trag verovatnoj poteri sada su se, nažalost, pretvorili u pravo jesenje sivilo sa temperaturama iznad tačke mržnjenja i kišama. Počinjalo je da mi biva jasno zbog čega se Getenjani žale kada zimi dođe do porasta temperature i zašto se vesele kad ona padne. U gradu kiša predstavlja neprijatnu okolnost; za putnika ona je ravna propasti. Celoga jutra vukli smo sanke uz pobrđa Sembesijena, tučeni kašastim naletima susnežice. Po podne na strmim obroncima snega gotovo više nije bilo. Bujice kiše, milje i milje blatišta i kamenjara. Skinuli smo klizaae, stavili točkove na saonice i nastavili da se uspinjemo. Kao vozilo na točkovima, one su se uzjogunile, počevši svaki čas da se zaglibljuju i prevrću. Noć je pala pre no što nam je pošlo za rukom da nađemo zaklon pod nekom stenom ili pećinu u kojoj bismo podigli šator, tako da su nam se, uprkos svim nastojanjima, stvari ovlažile. Estraven je kazao da je šator kakav smo mi imali u stanju da nam pruži prilično udobno utočište pri bilo kakvom vremenu, sve dok ga iznutra sačuvamo suvog. "Kad ti se jednom vreće nakvase, počinješ da gubiš previše telesne toplote preko noći i više ne spavaš dobro. Naše zalihe hrane su odveć male da bismo sebi mogli da dopustimo tako nešto. Kako ne možemo da računamo na sunce koje bi nam isušilo stvari, ne smemo dozvoliti da nam se ovlaže." Poslušao sam ga i bio sam ništa manje prilježan od njega kada je trebalo čuvati šator od snega i vlage, tako da je na kraju preostala samo ona neizbežna vlažnost koja je nastajala prilikom kuvanja i našeg disanja na pluća i pore. Ali te noći sve se skroz ovlažilo pre no što smo uspeli da podignemo šator. Pušeci se, zbili smo se uz čabe–peći i ubrzo smo zgotovili obrok od mesa pestrija, topao i izdašan, koji je gotovo predstavljao naknadu za sve drugo. Ne baziruići se uopšte na besomučno tegljenje čije smo žrtve bili celog dana, merač na sankama pokazao je da smo prešli samo devet milja.

"Prvi dan da smo postigli manje od zadatog dela", rekoħ.

Estraven klimnu i prelomi jednu nožnu kost da bi isisao srž. Svukao je svoju vlažnu spoljnu odeću i ostao da sedi u košulji i čakširama, bosonog, sa otkopčanim okovratnikom. Meni je još bilo prehladno da bih svukao kaput i hieb i izuo čizme. Estraven je strpljivo, natenane, postojano krckao kosti, dok mu se sa glatke, krznaste kose cedila voda kao sa ptićjih pera: kapala mu je na ramena, kao što kaplje sa kućne strehe, ali on to uopšte nije primećivao. Nije bio obeshraben. Pripadao je ovde.

Od prvih obroka mesa osetio sam slabe grčeve u stomaku, ali ove noći oni su postali snažniji. Od njih nisam mogao da spavam i ležao sam budan u vlažnoj tami punoj zvukova kiše.

Za doručkom, Estraven reče: "Rđavo si spavao."

"Otkud znaš?" On je spavao čvrstim snom, gotovo se ne pomerajući, čak ni kad sam izlazio iz šatora.

Ponovo me je prostrelio onim svojim pogledom. "Šta ti je?"

"Proliv."

On zatrepta i reče ljutito: "To je od mesa."

"Pretpostavljam."

"Moja greška. Tebalo je..."

"Sve je u redu."

"Možeš li da putuješ?"

"Mogu."

Kiša nije prestajala da lije. Zapadni vetar sa mora nije dozvolio da temperatura padne ispod tridesetog podeoka, čak i ovde, na visini od tri hiljade ili čak četiri hiljade stopa. Nikada nismo videli dalje od četvrt milje kroz sivu maglu i masivnu kišnu zavesu. Nijednom nisam podigao pogled da osmotrim strmine koje su se uznosile pred nama: ništa se nije moglo videti osim kiše koja je lila. Kretali smo se pomoću busole, držeći se severnog pravca u onoj meri u kojoj su nam to dopuštali useci i kosine velikih obronaka.

Glečer se nekada prostirao preko ovih planinskih padina; tokom stotina hiljada godina led se naizmenice širio i povlačio severom. Postojali su tragovi urezani duž granitnih strmina, dugački i pravi, kao da su usečeni nekim ogromnim dletom. Ponekad smo mogli da vučemo sanke tim usecima kao da ih vučemo ravnim drumom.

Najviše mi je odgovaralo da vučem sanke; mogao sam da se oslonim o ham, a rad me je grejao. Kada smo oko podneva zastali da nešto pojedemo, bilo mi je muka i hladno i nisam mogao ništa da okusim. Zatim smo nastavili uspinjanje. Kiša je lila, lila, lila. Estraven nas je konačno zaustavio ispod velikog ispusta koji je pravila jedna crna stena, negde sredinom popodneva. Uspeo je da postavi šator gotovo pre no što sam se ja ispregao iz hama. Naložio mi je, gotovo zapovedničkim glasom, da smesta uđem unutra i legnem.

"Dobro mi je", rekoh.

"Nije ti dobro", reče on. "Ulazi."

Poslušao sam, ali me je pogodio njegov ton. Kada je ušao u šator, noseći stvari koje će nam biti potrebne preko noći, podigao sam se da bih zgotovio večeru, zato što je na mene bio red. On mi je ponovo kazao onim istim bespogovornim tonom da se ne dižem.

"Ne moraš mi naređivati", rekoh.

"Izvini", reče on bez mnogo uvidavnosti, ne okrenuvši se.

"Nisam bolestan, znaš."

"Ne, ne znam. Ako mi to sam iskreno ne kažeš, moraću da se držim onoga što mi govori tvoj izgled. Još nisi povratio snagu, a putovanje je bilo naporno. Ne mogu da odredim gde su tvoje granice izdržljivosti."

"Ja ću ti sam reći kada stignem do njih."

Njegov zaštitnički, pokroviteljski stav me je razljutio. Bio je za glavu niži od mene, građen pre kao žena nego kao muškarac, više debeo nego mršav; kada bismo vukli skupa, morao sam da skraćujem korak prema njegovom, da sapinjem vlastitu snagu kako ga ne bih prevukao: pastuv u istoj zapregi sa mazgom...

"Dakle, više nisi bolestan?"

"Nisam. Razume se, umoran sam. Kao i ti."

"I te kako", reče on. "Brinuo sam se za tebe. Čeka nas još dug put."

Nije imao nameru da se postavi pokroviteljski. Mislio je da sam bolestan, a oni koji su bolesni primaju naređenja. Bio je iskren i očekivao je da mu uzvratim odgovarajućom iskrenošću, za šta ja možda nisam bio kadar. On, uostalom, nije raspolagao merilima muževnosti, muškosti, kojima bi samo opteretio vlastiti ponos.

Sa druge strane, ako je on već mogao sasvim da odbaci merila svog šifgretora, što sam razabrao da je učinio u ophođenju sa mnom, možda sam i ja zauzvrat mogao da se odreknem nekih odveć takmačkih crta sopstvenog muškog samopoštovanja, koje je on jamačno isto tako malo shvatao kao i ja njegov šifgretor...

"Koliko smo danas prevalili?"

On se osvrnu i osmehnu se krajičkom usne, blago. "Šest milja", reče.

Sutradan, prešli smo sedam milja, prekosutra dvanaest, a naksutra smo konačno izišli iz kiše, iz oblaka i izvan područja ljudskog roda. Bio je to deveti dan našeg putovanja. Nalazili smo se već na pet ili šest hiljada stopa nadmorske visine, na jednoj visokoj visoravni punoj svedočanstava o skorašnjem obrazovanju planina i vulkanskim aktivnostima; stigli smo do Plamenih bregova Sembensijenskog venca. Visoravan se postepeno sužavala u dolinu, a dolina u prolaz između dugačkih grebenova. Kako smo se približavali kraju tog prolaza, kišni oblaci sve više su se prореđivali i cepali u provedrice. Hladan severni vetar konačno ih je sasvim raspršio, skinuvši tako koprenu sa visova povrh grebena levo i desno od nas – bazalt i sneg, prošarani i krpežasti prepleti crnog i belog, blistavi pod iznenadnim suncem spram zasenjujućeg neba. Ispred nas, isti veliki zamasi vetra obznanjivali su pogledu i otkrivali vijugave doline, pune leda i stena, stotinama stopa ispod. Na suprotnom kraju tih dolina uzdizao se veliki zid, zid leda; idući pogledom uz njega, nagore, na rubu smo konačno spazili sam Led, Gobrinski glečcer, zaslepljujući i bez ikakvog obzorja do najdaljeg severa, belinu, tako silnu belinu da se pogled morao odvratiti od nje.

Tu i tamo, iz dolina punih lomljenika, kao i iz litica, krasa i kamenih masiva na ivicama ogromnog ledenog polja, uzdizali su se crni grebenovi; jedna zamašna kupa uznosila se povrh visoravni, dostižući po visini vrhove vratnica među kojima smo stajali, dok joj je sa boka nicala gusta, milju dugačka pruga dima. U daljini ih je bilo još nekoliko: vršci, šiljci, crne, čadave kupe na glečceru. Dim je kuljao iz ognjenih ždrelda koja su zjapila iz leda.

Estraven je zastao, upregnut u ham pored mene, netremice zureći u tu veličanstvenu i neizrecivu pustoš. "Radujem se što sam doživeo da to vidim", reče on.

I mene je proželo isto osećanje. Dobro je ako se putovanje upravi ka nekakvom kraju; ali, na kraju, jedino je važno samo putovanje.

Ovde, na ovim obroncima koji gledaju prema severu, kiše više nisu padale. Počev od prolaza, dolinama morena pružala su se samo snežna polja. Skinuli smo točkove sa saonica, uklonili navlake sa klizača, stavili skije i krenuli – nadole, prema severu, napred, kroz to utihlo prostranstvo plamena i leda koje je moćno ispisivalo ogromnim crnim i belim slovima: SMRT, širom celog kontinenta. Saonice su jurile lako kao pero, a mi smo se smejali, ispunjeni radošću.

16. IZMEĐU DRUMNERA I DREMEGOLEA

Odirni tern. Ai me pita iz svoje vreće za spavanje. "Šta to pišeš, Harte?"

"Dnevnik."

On se malo nasmeje. "Trebalo bi i ja da vodim dnevnik za ekumensku arhivu; ali to mi se nikako ne da bez beležnika glasa."

Objašnjavam da su zapisi koje beležim namenjeni mojim sunarodnicima iz Estrea, koji će ih uneti, kako već budu našli za shodno, u letopise pokrajine; ovo mi je skrenulo misli na ognjište i mog sina, tako da sam odmah pokušao da ih upravim na nešto drugo; pitam ga: "Tvoj roditelj... odnosno tvoji roditelji... jesu li oni živi?"

"Nisu", kaže Ai. "Mrtvi su već sedamdeset godina."

To me je začudilo. Aiju još nije bilo ni trideset godina. "Vaše godine su različite dužine od naših?"

"Nisu. Oh, da, jasno mi je šta te je zbunilo. Pravio sam vremenske skokove. Dvadeset godina od Zemlje do Haina–Davenanta, odatle pedeset do Olula, od Olula dovde sedamnaest. Živeo sam izvan Zemlje samo sedam godina, ali rođen sam na njoj pre čitavih sto dvadeset."

Davno, u Erenrangu, objasnio mi je kako dolazi do sažimanja skraćenja vremena unutar svemirskog broda koji se kreće gotovo podjednako brzo kao i zvezdana svetlost između zvezda, ali ja nikada nisam tim aršinom merio dužinu ljudskog života, odnosno onih života koje putnik ostavlja za sobom na matičnom svetu. Dok on proživi svega nekoliko časova na nekom od tih nezamislivih brodova, vozeći se od jedne do druge planete, svi koji su ostali na mestu odakle je pošao u međuvremenu su ostareli i umrli, njihova deca su ostarela... Konačno rekoh: "A mislio sam da sam ja izgnanik."

"Ti si zbog mene, a ja zbog tebe", reče on i ponovo se nasmeja: blag, veseo zvuk u mukloj tišini. Tokom poslednja tri dana, od kada smo se spustili sa prolaza, pošteno smo se nadirindžili, ali su plodovi tih napora bili prilično mršavi; doduše, Ai više nije utučen i potišten, ali ni prekomerno ispunjen nadom; osim toga, počeo je da pokazuje više strpljenja u ophođenju sa mnom. Možda su droge najzad izišle na znoj iz njega. A možda smo naučili da vučemo zajedno.

Protekli dan proveli smo u spušanju sa bazaltnog bedema, na koji smo se juče uspinjali. Iz doline je izgledalo da nas do Leda čeka srazmerno lak komad puta uzbrdo, ali što smo se više peli, površina stenovitog tla postajala je sve glatkija, punija osulina i svaki čas za stepen strmija, tako da na kraju više nismo bili kadri da se uspinjemo čak ni

bez sanki. Večeras smo se vratili do podnožja, u morensko područje: dolinu stena. Ovdje ništa ne raste. Sve je to go kamen, gomila šljunka, kras, ilovača, kaljuga. Jedan rukavac glečera povukao se sa ovih obronaka tokom poslednjih pedeset ili sto godina, ostavivši za sobom gole kosti planete izložene vazduhu; nije bilo ni traga mesu zemlje, travi. Mestimično je iz vulkanskih grotla izbijala teška, žučkasta magla koja je polegala po tlu, gamižući sasvim nisko. Vazduh je zaudarao na sumpor. Dvanaest je stepeni, sve je tiho, natušteno. Nadam se da neće početi vejavice dok ne pređemo preko tog zlog predela i stignemo do glečera koji vidimo na udaljenosti od nekoliko milja zapadno od grebena. Izgledalo je kao da to neka široka ledena reka teče sa visoravni, između dve vulkanske planine, obe okrunjene parom i dimom. Ukoliko bismo mogli da dodemo do nje sa obronka bližeg vulkana, onda bismo tim putem lako nastavili do ledene visoravni. Sa naše istočne strane jedan manji glečer spušta se do nekog zamrznutog jezera, ali njegov tok je vijugav i čak se odavde može videti da je pun velikih raspuklina; s obzirom na opremu kojom rasplažemo, za nas tu nema prolaza. Saglasili smo se da okušamo sreću sa glečerom između vulkana, premda ćemo, zbog njegovog skretanja prema zapadu, izgubiti najmanje dvodnevnu miljažu koju u proseku savladujemo prema odredištu, od čega polovinu prilikom udaljavanja na zapad, a polovinu za vreme vraćanja na pravac.

Oposte tern. Pada neserem. <Neserem: fini sneg pri slabom vetru; laka mećava.> Putovanje je neizvodljivo. Obojica smo spavali čitav dan. Vučemo sanke već gotovo pola meseca neprekidno, tako da nam je ovaj nepredviđen odmor dobro došao.

Otormenbod tern. Pada neserem. Pošteno smo se nasपालi. Ai me je naučio jednu zemaljsku igru koja se igra na kvadratićima sa oblucima, nazvanu go; izuzetna je i teška. Primitio je da odve ima sasvim dovoljno oblutaka i kamenčića za igranje goa. Prilično dobro podnosi hladnoću i samo kada bi imao dovoljno hrabrosti, osećao bi se na studeni kao snežni crv. Neobično je videti ga obavijenog u heib i ogrtač i sa navučenom kapuljačom, kada je temperatura iznad nule; ali kada vučemo sanke, ako sunce nije iza oblaka i ako vetar nije preoštar, on ubrzo skida kaput i znoji se kao i mi. Moramo da usaglasimo želje oko grejanja u šatoru. On bi hteo da bude toplo, ja hladno, tako da bi udobnost za bilo koga od nas dvojice značila upalu pluća za onog drugog. Pronašli smo srednje rešenje, pa on sada drhti u vreći za spavanje, dok se ja kupam u znoju izvan moje; ali ako se uzme u obzir sa kolikih smo udaljenosti došli da podelimo nakratko ovaj šator, onda stvari uopšte ne stoje loše.

Geteni tanern. Razvedrilo se posle mećave, vetar je stao, temperatura je oko petnaest stepeni celoga dana. Podigli smo bivak na nižem zapadnom obronku bližeg vulkana; na karti Orgoreina piše da se planina zove Dremegole. Njegov parnjak sa druge strane ledene reke nosi ime Drumner. Karta je prilično rđavo napravljena; na zapadu se vidi jedan veliki vrh koji na njoj uopšte nije ucrtan, a razmere su sasvim neprilicne. Očigledno je da Orgote ne zalaze često među svoje Plamene bregove. U stvari, i nema mnogo razloga da se dolazi ovamo, osim zbog veličanstvenosti predela. Danas smo prevalili jedanaest milja; vučenje je bilo prilično teško zato što je teren bio potpuno krševit. Ai je već zaspaao. Prignječio sam tetivu na peti zato što sam kao neka budala

trgnuo nogu kada mi se zaglavila i jednom procepu; celo po podne sam hramao. Preko noći, dok budem mirovao, trebalo bi da zaceli. Sutra ćemo se spustiti na glečcer.

Naše zalihe hrane kao da su se uznemirujuće smanjivale, ali to je stoga što smo do sada jeli poglavito krupnije stvari. Imali smo između devedeset i sto funti sirove hrane, od čega je polovina predstavljala robu ukradenu u Turufu; za petnaest dana putovanja potrošili smo šezdeset funti. Počeo sam sa jednom funtom giši-mišija dnevno, ostavivši dve vreće zrnevlja kadika, nešto šećera i kutiju suvih ribljih kolača da kasnije ishranu učinimo malo raznovrsnijom. Drago mi je što sam se otarasio onih teških namirnica iz Turufa. Sanke se sada lakše vuku.

Sordni tenem. Dvadeset je stepeni; pada ledena kiša, a vetar huji niz ledenu reku kao snažna vazдушna struja kroz tunel. Podigli smo bivak na četvrt milje od vrha, na jednom dugačkom, ravnom potezu prekrivenom zrnastim snegom. Spuštanje sa Dremegolea bilo je naporno zbog velikog nagiba, golih stena i krševitog tla; rub glečera obiluje raspuklinama, a iz leda je štrčalo mnoštvo oblutaka i kamenih gromada, tako da smo pokušali da vozimo sanke i na točkove. Pre no što smo, međutim, tako prevalili jedva stotinu jardi, jedan točak se zaglavio i osovina se savila. Odatle smo nastavili na klizačima. Danas smo prešli samo četiri milje, i dalje u pogrešnom pravcu. Pritočni glečcer izgleda da se širokim lukom prema zapadu uspinje ka Gobrinskoj visoravni. Ovde, između vulkana, njegova širina dostiže oko četiri milje i ne bi trebalo da imamo poteškoća sa daljim napredovanjem prema središtu, premda je površina znatno ispucalija nego što sam se nadao, a i raspukline su mnogobrojne.

Drumner je u razdoblju erupcije. Susnežica koja se nahvata na usne ima ukus dima i sumpora. Čitavog dana na zapadu je stajala gusta, tamna masa, koja se mogla razabrati čak i pod kišnim oblacima. S vremena na vreme, sve oko nas, oblaci, ledena kiša, led, vazduh oblilo bi se mrkocrvenim prelivom, da bi potom postepeno ponovo utonulo u sivilo. Glečcer se blago trese pod našim nogama.

Eskičve rem ir Her izložio je pretpostavku prema kojoj se vulkanske aktivnosti u severozapadnom Orgoreinu i Arhipelagu nalaze u stalnom pojačanju tokom poslednjih deset ili dvadeset hiljadugodišta, na osnovu čega dalje predviđa kraj Leda, ili u najmanju ruku njegovo povlačenje i jedno međuledeno doba. Ugljen-dioksid, koji vulkanske erupcije oslobađaju u atmosferu, poslužiće s vremenom kao svojevrсни izolator, zadržavajući dugotalasno toplotno energetsko zračenje koje se odbija od zemlje i dopuštajući u isto vreme neumanjen prodor neposredne sunčeve toplote. Prosečna temperatura na svetu, prema njegovoj proceni, na kraju će porasti oko trideset stepeni, dostigavši tako maksimum od 72 stepena. Milo mi je što to neću doživeti. Ai mi kaže da su slične teorije izneli i naučnici na Teri kako bi rastumačili još nepotpuno povlačenje svog poslednjeg ledenog doba. Sve te pretpostavke, međutim, poglavito ostaju kako nepobitne tako i nedokazane; niko pouzdano ne zna zbog čega se led širi i zašto povlači. Sneg neupučenosti ostaje neizgažen.

Povrh Drumnera sada u tami plamti velika ploha prigušenog ognja.

Eps tanem. Merač pokazuje da smo danas vukli šesnaest milja, ali nas od noćasnijeg bivaka ne deli više od osam milja u pravoj liniji. I dalje se nalazimo na

ledenom prolazu između dva vulkana. Drumner je još u razdoblju erupcije. Ognjeni crvi gamižu niz njegove crne padine i mogu se videti kada vetar razveje gustu čad oblaka pepela, dima i bele pare. Neprekidno, bez zastoja, piskutav zvuk ispunjava vazduh, tako visok i otegnut da se ne može čuti ako čovek ne zastane i oslušne; pa ipak, on ispunjava sve pukotina čovekovog bića. Glečer neprekidno podrhtava, pucketa i krcka, trese se pod našim nogama. Svi snežni mostovi koje je mećava možda podigla preko raspuklina sada su nestali, otreseni, razrušeni pri ovom dobovanju i poskakivanju leda i zemlje pod ledom. Idemo napred–nazad, pokušavajući da nađemo kraj nekog useka u ledu čija je širina tolika da bi u njega upale cele sanke, zatim se to ponavlja sa narednim, i tako, iako stalno nastojimo da idemo na sever, osobenosti tla nas nagone na zapad ili istok. Iznad nas, Dremegole počinje da tutnji i da izbacuje kužan dim, očigledno iz saosećanja prema Drumnerovim naporima.

Aijevo lice bilo je teško promrzlo ovog jutra, nos, uši, brada – sve je izgledalo mrtvački sivo kada mi se pogled slučajno zadržao na njemu. Trljanjem sam mu povratio prirodnu boju, tako da nikakve trajne posledice nisu ostale, ali ćemo ubuduće morati da budemo oprezniji. Vetar koji duva sa leda u doslovnom smislu je poguban; a vukući sanke, mi idemo pravo uz njega.

Biće mi drago da najzad završimo sa ovim usekom i naboranim ledenim rukavcem između dva čudovišta koja riču. Planine treba da se vide, a ne čuju.

Arhad tanern. Pada redak sove–sneg, a temperatura je između petnaest i dvadeset stepeni. Danas smo prevalili dvanaest milja, od čega samo pet u korisnom pravcu, ali ivica Gobrina već je postala primetnije bliža, na severu iznad nas. Sada vidimo da je ledena reka široka miljama: rukavac između Drumnera i Dremegolea ne opravdava svoj koren, budući da posredi nije nikakva "ruka", već samo jedan prst, i mi se sada nalazimo na nadlanci. Ako se okrenemo i bacimo pogled nadole sa mesta gde smo podigli bivak, vidimo kako crni vrhovi koji se puše moćno cepaju, razdvajaju, raspolučuju i uzburkavaju tok glečera, mrseći mu tako račune. Pogleda li se, pak, napred, vidi se kako se on širi, uspinje i lagano zakrivljuje, čineći pri tom da tamni grebeni zemlje izgledaju patuljasto i stapajući se sa ledenim zidom daleko gore pod koprenom oblaka, dima i snega. Čad i pepeo sada padaju zajedno sa snegom, a led je izmešan sa očvrslom lavom koja izbija na površinu ili je zapretna u njemu: to je dobar teren za pešačenje, ali prilično nepogodan za vuču sanki, tako da će uskoro biti potrebno da ponovo obložimo klizače. Dva ili tri puta vulkanski hici pali su na led sasvim blizu nas. Njihov let pratio je prodoran pisak, a prilikom pada progore rupu u ledu. Žeravice cvrče, ponirući kroz sneg. Gamižemo beskrajno sporo prema severu kroz prljavu uzavrelost jednog sveta koji se upravo nalazi u jeku nastajanja.

Hvala neka je nezavršenom Postanju!

Neterhad tanern. Sneg ne pada od jutros; natušteno je i vetrovito, a temperatura iznosi petnaest stepeni. Veliki višestruki glečer na kome se nalazimo spušta se u dolinu sa zapada, dok smo mi trenutno na njegovoj krajnjoj istočnoj ivici. Dremegole i Drumner sada su već poprilično iza nas, premda se jedan oštar greben Dremegolea i dalje uzdiže na istoku, gotovo u ravni vida. Uspuzali smo se i dogamizali do tačke kada

je trebalo odlučiti da li ćemo nastaviti glečerom, koji je pravio dugačak luk prema zapadu, i tako postepeno stići na ledenu visoravan, ili ćemo se uspeti uz ledene litice koje se nalaze na oko milju od našeg noćasnijeg bivaka, te tako uštedeti dvadeset ili trideset milja vučenja, po cenu rizika.

Ai je za rizik.

Postoji izvjesna krhkost u njemu. On je sasvim nezaštićen, izložen opasnostima, ranjiv; toga nije pošteđen čak ni njegov polni organ koji on uvek mora da drži izvan sebe; ali zato je jak, neverovatno jak. Nisam siguran da li je u stanju da vuče sanke duže od mene, ali je u svakom slučaju kadar da to čini snažnije i brže nego ja – čak dvostruko snažnije. Može, na primer, da podigne sanke sa prednjeg ili stražnjeg kraja kako bi ih prebacio preko neke prepreke. Ja nisam sposoban da podignem i držim tu težinu, osim kada sam u stanju dote. Sasvim u skladu sa tom krhkošću i snagom, njegov duh je, s jedne strane, lako podložan očaju, a s, druge, hitar na prkosu: žustra, nestrpljiva hrabrost. Ovaj spori, mukotrpan, gamižući rad koji traje već danima iscrpljuje mu telo i volju, tako da kada bi on bio pripadnik moje rase, smatrao bih ga za kukavicu; ali Ai je sve drugo samo ne to; on se odlikuje junaštvom koje ja nikada ranije nisam video. Spreman je, čak rad, da stavi život na kocku i da ide ivicom provalije.

"Vatra i strah su dobre sluge, ali rđavi gospodari." On tera strah da mu služi. A ja bih, međutim, dopustio da strah dugo upravlja mnome. Hrabrost i razum su uz njega. Uostalom, kakve svrhe ima tražiti bezbedan smer na jednom ovakvom putovanju? Postoje samo besmisleni smerovi koje treba da izbegnem, ali nijedan bezbedan.

Stret tanern. Nemamo sreće. Ne postoji način da uspnemo sanke gore, premda smo na to utrošili čitav dan.

Naleti vetra raznose sove—sneg zajedno sa gustim pepelom. Ceo dan bilo je mračno, zato što je vetar, koji je ponovo počeo da se kovitla sa zapada, nanosio na nas pokrove dima sa Drumnera. Ovde gore led manje podrhtava, ali doživeli smo veliki potres dok smo pokušavali da se popnemo uz jednu izbočenu liticu; od toga su se otkaçile sanke sa mesta gde smo ih pričvrstili, a ja sam bio odbačen dole, da bih se posle pet ili šest stopa uz trzaj zaustavio, zahvaljujući tome što se Ai čvrsto držao; njegova snaga sve nas je spasla da se ne sunovratimo u podnožje litice visoke dvadeset ili više stopa. Ako bi se dogodilo da neko od nas slomi nogu ili rame prilikom ovakvih poduhvata, to bi verovatno značilo kraj putovanja za obojicu; u tome se upravo i ogleda rizik; i to prilično veliki, kada se stvari pobliže razmotre. Donja dolina glečera iza nas beli se od pare: tamo dole lava dopire do leda. Tu nam više nema uzmaca. Sutra ćemo pokušati novi uspon dalje na zapadu.

Berni tanern. Nemamo sreće. Moramo još dalje na zapad. Celog dana vlada tama kao u pozni sumrak. Pluća su nam sva bolna, ali ne od hladnoće (uz ovaj zapadni vetar temperatura čak i preko noći ostaje dobro iznad nule), već od udisanja pepela i gasova izbačenih prilikom erupcija. Krajem ovog drugog dana uzaludnih napora, straćenih na mučno i tegobno savlađivanje blokova sabijenih pod pritiskom ili ledenih litica, da bi nas na kraju osujetili glatka, uspravna pročelja ili ispusti, posle čega smo ponovo pokušavali na nekom drugom mestu i ponovo nemoćno odustajali. Ai je postao

razdražen i iscrpljen. Mislim da on smatra da je plakanje ili rđavo, ili sramno. Čak i kada se osećao veoma loše i slabo, prvih dana našeg bekstva, on bi krio lice od mene kada bi mu potekle suze. Da li su posredi lični, rasni, društveni ili seksualni razlozi koji su Aija sprečavali da plače – to ne znam. Pa ipak, njegovo ime označava uzvik bola. To me je i navelo da ga prvi put potražim, u Erenrangu, pre – kako sada izgleda – mnogo vremena; čuvši govorkanja o "tuđinu", upitao sam za njegovo ime, da bih kao odgovor dobio uzvik bola iz ljudskog grla koji se razleže kroz noć. Sada spava. Ruke mu se tresu i grče, mišići su mu umorni. Svet oko nas, led i stena, pepeo i sneg, ogranj i tama, trese se i grči, tutnji. Bacivši pogled napolje pre minut, ugledao sam sjaj vulkana poput tamnocrvenog cveta na trбуhu velikih oblaka koji se nadnose nad tminom.

Orni tanern. Nemamo sreće. Ovo je dvadeset drugi dan putovanja, a od desetog dana uopšte nismo napredovali prema istoku – štaviše, izgubili smo između dvadeset i dvadeset pet milja krećući se u pravcu zapada; od osamnaestog dana svako napredovanje je prestalo, tako da smo to vreme lepo mogli i da provedemo sedeći. Ako se ikada budemo uspeli na Led, da li ćemo imati dovoljno hrane da pređemo preko njega? Teško je osloboditi se pomisli na to. Magla i pomrčina od erupcija sasvim su suzile vidljivost, tako da više nismo u prilici valjano da izaberemo put. Ai se zaleće na svaki uspon, ma koliko strmen bio, samo da nije potpuno uspravan. Moja obazrivost čini ga nestrpljivim. Moramo, međutim, da se obuzdavamo. Kroz dan ili dva biću u kerneru, a to će samo povećati napetosti. U međuvremenu, i dalje udaramo glavama o ledene litice u hladnoj polutami punoj pepela. Ako bih pisao novi jomeški kanon, ovamo bih poslao lopove posle smrti. Lopove koji noću krađu vreće sa hranom u Turufu. Lopove koji čoveku ukradu ognjište i ime i posramljenog ga pošalju u izgnanstvo. U glavi mi je pometnja, moram još jednom da preberem po svemu onome kasnije, sada sam odveć umoran da bih ponovo čitao.

Harhahad tanern. Na Gobrinu. Dvadeset treći dan putovanja. Nalazimo se na Gobrinskom ledu. Čim smo pošli ovog jutра, ugledali smo, na samo nekoliko stotina jardi ispred poslednjeg noćnog bivaka, otvoreni put do leda, veliki, zavojit prolaz zastrt čađavim pokrovom, koji vodi od gromada i provalija glečera pravo kroz ledene litice. Popeli smo se njime, kao da šetamo kejom Sesa. Na ledu smo. Ponovo krećemo na istok, u pravcu odredišta.

I na mene je uticalo Aijevo prostodušno radovanje ostvarenom podvigu. Međutim, ako se stvar trezveno sagleda, ovde nam nije ništa bolje nego dole. Nalazimo se na ivici visoravni. Raspukline – od kojih su neke toliko široke da bi u njih mogla da upadnu cela sela, ne kuća po kuća, već čitavo naselje odjednom – pružaju se prema unutrašnjosti, ka severu, gubeći se u daljini sa vidika. Većina njih preseca nam put, tako da i mi moramo da idemo na sever, umesto na istok. Površina je rđava. Povodeći se levo i desno, vijugamo sankama među velikim grumenima i krhotinama leda, ogromnim komadima koje je izbacilo na površinu napinjanje velikog, gipkog pokrova leda spram Plamenih bregova ili između njih. Razvaljeni grebenovi, nastali pod pritiskom, zadobili su čudnovate oblike: preokrenute kule, džinovi bez nogu, katapulti. Milju debeo u početku, led ovde narasta i postaje deblji, kao da pokušava da preplavi planine i učutka

vatrena ždrelo. Nekoliko milja prema severu iz leda se uzdiže jedan vrh, oštra, skladna, ogoljena kupa mladog vulkana, hiljadama godina mladeg od ledenog pokrova koji drobi i gura sve pred sobom duž šest hiljada stopa nižih obronaka koji se odavde ne mogu videti, razmrskavajući uz put materijal i sabijajući ga u blokove i grebene.

Tokom dana, osvrćući se, primećivali smo kako dim Drumnerove erupcije lebdi iza nas poput sivosmeđeg produžetka površine Leda. Postojani vetar duva u ravni tla, sa severoistoka, pročišćavajući vazduh pun gareži i smrada iz utroblja planete, koji smo udisali danima, i razastirući dim iza nas, koji tako prekriva, poput kakvog tamnog poklopca, glečere, niže planine, kamene doline i svu ostalu zemlju. Nema ničega, kaže Led, osim Leda. Ali mladi vulkan, tamo na severu, ne misli tako.

Sneg ne pada, oblaci su tanki i visoki. U sumrak je temperatura na visoravni – 4 stepena. Mešavina zrnastog, novog leda i starog leda pod nogama. Novi led je varljiv; klizava, plavičasta tvar koju pokriva bela ostaklica. Obojica smo poprilično padali. Otklizao sam dobrih petnaest stopa na stomaku preko jedne takve klizavice. Upregnut u ham, Ai se presamitio od smeha. Izvinio se i objasnio da je sebe smatrao za jedinu osobu na Getenu koja se ikada okliznula na ledu.

Trinaest milja danas; ali ako budemo pokušali da održimo taj ritam među ovim usećenim, nabranim, raspuklim grebenima, nastalim pod pritiskom, sasvim ćemo se iznuriti ili ćemo doživeti mnogo gore neprilike od klizanja po trбуhu.

Narastao mesec stoji nisko, tamnocrven poput zgrušane krvi; okružuje ga smeđkast oreol koji se preliva.

Guirni tanern. Pada redak sneg, vetar postaje snažniji, a temperatura je u padu. Danas ponovo trinaest milja, što našu udaljenost od mesta gde smo podigli prvi bivak povećava na ukupno dve stotine pedeset četiri milje. Dnevno smo u proseku prelazili do deset i po milja, odnosno jedanest i po, ako se ne računaju dva dana koja smo proveli čekajući da se mećava okonča. Između sedamdeset pet i sto milja od ukupno pređenih uopšte nismo išli u pravcu odredišta. Sada nismo nešto osobito bliži Karhidi nego što smo bili na početku. Ali, prispevši dovde, imamo, kako mi se čini, bolje izgleda da stignemo tamo.

Od kada smo izišli iz vulkanske tmine, duh nam više nije zaokupljen samo radom i brigama, tako da ponovo razgovaramo u šatoru posle večere. Budući da sam u kemeru, bilo bi mi lakše da prenebregavam Aijevo prisustvo, ali to je teško izvodljivo u šatoru za dve osobe. Nevolja je, razume se, u tome što je i on, na svoj čudan način, isto tako u kemeru: uvek u kemeru. Želja koja ne iščezava nijednog dana preko cele godine i u kojoj ne postoji iskustvo izbora pola zacelo je neobično male jačine, ali ipak postoji; a postojim i ja. Noćas sam teško mogao da zanemarim da sam izuzetno svestan njegove fizičke prisutnosti, a odveć sam bio umoran da bih tu svest preobrazio u netrans ili bilo koji drugi kanal moje discipline. Konačno me je upitao da li me je uvredio. Obrazložio sam mu svoje ćutanje, ne bez nelagodnosti. Bojao sam se da će me ismejati. Uostalom, on nije ništa veća neobičnost, seksualna nakaza, nego što sam ja: ovde gore, na Ledu, obojica smo usamljeni, izdvojeni, ja odsečen od ostalih sličnih meni, od mog društva i njegovih pravila, a on od svojih. Nema više sveta punog ostalih Getenjana koji bi

predstavljali objašnjenje i potkrepu mog postojanja. Mi smo najzad jednaki, ravnopravni, tuđi, sami. Razume se, on se nije nasmejao. Umesto toga, obratio mi se uz blagost za koju nisam znao da počiva u njemu. Ubrzo potom, i sam je stao da govori o izdvojenosti i samotnosti.

"Vaša rasa je zastrašujuće sama na svom svetu. Ovde nema drugih sisara. Nema drugih ambiseksualnih vrsta. Čak nema ni dovoljno razumnih životinja koje bi se mogle pripitomiti kao kućni mezimci. Ta jedinstvenost mora da ostavlja traga na vaš način mišljenja. Nemam na umu samo naučno mišljenje, premda ste vi izuzetni teoretičari: zapanjujuće je da ste uopšte došli do predstave o evoluciji, s obzirom na to da ste suočeni sa tim nepremostivim jazom između vas i nižih životinjskih vrsta. Već filozofsko, emocionalno poimanje sveta: biti tako usamljen na jednom nestoljubivom svetu, to mora da veoma, možda odsudno utiče na vaš svekoliki nazor."

"Jomešte bi kazale da je čovekova jedinstvenost ujedno i njegova božanskost."

"Gospodari Zemlje, da. Drugi kultovi na drugim svetovima došli su do istovetnog zaključka. To su po pravilu kultovi dinamičnih, agresivnih kultura koje narušavaju ekološko ustrojstvo. Orgorein se uklapa u tu sliku, na svoj način; u svakom slučaju, oni su skloni menjanju poretka stvari... Šta handarate kažu o tome?"

"Pa, u handari... kao što znaš, nema teorije, nema dogme... Možda su oni manje svesni jaza između ljudi i životinja, budući da su zaokupljeni sličnostima, sponama, celinom čiji su samo jedan deo žive stvari." Ceo dan mi se vrmzala po glavi Tormerova balada i ja kazah njene reči:

Svetlost je leva ruka tame,
a tama desna ruka svetlosti.
Dvoje su jedno, život i smrt, što leže
zajedno kao ljubavnici u kimeru,
kao šake što su spojene,
kao meta i put.

Glas mi je podrhtavao dok sam izgovarao stihove, jer sam se spomenuo, dok sam ih kazivao, da je u pismu koje mi je brat uputio pred smrt i on naveo iste reči.

Ai je utonuo u misli, a onda, posle nekog vremena, reče: "Vi ste izdvojeni i nepodvojeni. Verovatno ste u istoj meri opsednuti celošču kao i mi dvojnošču."

"I mi smo dualisti. Dvojstvo je suštastveno, zar ne? Sve dok postojimo ja i drugi."

"Ja i ti", reče on. "Da, to na kraju krajeva nadilazi dosege polnosti..."

"Reci mi, u čemu se drugi pol tvoje rase razlikuje od tvoga?"

Pogledao me je začuđeno, pa je čak i mene samoga začuđilo vlastito pitanje; kimer izaziva ovakve spontanosti. Obojici nam je bilo nelagodno. "Nikada nisam razmišljao o tome", reče on. "Nikada nisi video ženu?" Upotrebio je reč iz zemaljskog jezika koju sam ja poznavao.

"Video sam ih na tvojim slikama. Žene liče na trudne Getenjane, ali imaju veće grudi. Da li se mnogo razlikuju od tvoga pola u svesnom ponašanju? Da li su kao neka različita vrsta?"

"Ne. Da. Ne, razume se da ne, ne baš sasvim. Ali ta razlika je veoma važna. Rekao bih da je najznačajnija stvar, najpresudniji pojedinačni činilac u životu jedinke to da li je rođena kao muško ili žensko. U većini društva to određuje očekivanja, delanja, nazore, etiku, ophođenja pojedinaca, gotovo sve. Rečnik. Upotrebu semiotike. Odevanje. Čak i hranu. Žene... žene su sklone da manje jedu... Izuzetno je teško razlučiti urođene od stečenih razlika. Čak i tamo gde žene imaju ravnopravan udeo sa muškarcima u društvu, na njih ipak pada sav teret dovođenja deteta na svet i njegovog podizanja..."

"Ravnopravnost nije, dakle, opšte pravilo? Da li su one duhovno podređene?"

"Ne znam. Izgleda da im baš ne idu od ruke matematika, komponovanje muzike, pronalazaštvo ili apstaktno mišljenje. Ali to ne znači i da su glupe. U fizičkom pogledu, one su manje mišićave, ali zato malo dugovečnije od muškaraca. Psihološki..."

Ostao je dugo da zuri u užarenu peć, da bi na kraju zatresao glavom. "Hatre", reče, "ne umem da ti kažem kakve su žene. Nikada o tome nisam apstraktno razmišljao, a do sada sam ih, blagi Bože, praktično zaboravio. Već dve godine sam ovde... Ne znaš to. U izvesnom smislu, žene su mi više tuđe nego što si ti. Sa tobom bar delim jedan pol..." Odrvatio je pogled i nasmejao se, žalosno i nelagodno. I moja osećanja bila su uzburkana, tako da smo odustali od daljeg razgovora o tome.

Irni tanern. Osamnaest milja danas, na skijama, u pravcu istok-severoistok, određenom pomoću busole. Posle samo jedan sat vučenja izišli smo iz područja grebena nastalih pod pritiskom i raspuklina. Obojica upregnuti u ham, najpre ja napred, da bih isprobao teren, ali nema više potrebe za to: debljina sloja zrnastog snega prelazi dve stope iznad čvrstog leda, a preko njega ima još nekoliko inča novog snega, od poslednjeg padanja, čija je površina dobra. Ni mi ni sanke ne propadamo kroz taj sloj, a vuča sanki sada je toliko laka da je teško poverovati da se na njima još nalazi oko dvesta funti tereta. U toku popodneva prešli smo na naizmenično vučenje saonica, zato što to jedna osoba može da obavlja bez po muke na ovoj izvrsnoj površini. Prava je šteta što nas je celo ono tegljenje uzbrdo i preko stena čekalo dok je tovar bio najteži. Sada idemo lako. Odveć lako: često hvatam sebe kako mislim o hrani. Ai kaže da jedemo preslabo. Ceo dan smo lako i brzo napredovali preko ravne ledene ploče, samrtno bele pod sivoplavim nebom, ničim nenarušene sa izuzetkom nekoliko nunatak-vrhova, koji su sada daleko iza nas, i jedne mrlje tame, Drumnerovog daha, koja je još dalje od njih. Nema ničeg drugog: samo sunce optočeno koprenom i led.

17. JEDAN ORGOTSKI MIT O POSTANJU

Poreklo ovog mita je preistorijsko; on je zabeležen u mnogim oblicima. Ova veoma primitivna verzija potiče iz jednog prejomškog pisanog teksta pronađenog u isenpetskom pećinskom svetilištu u Gobrinskom zaleđu.

U početku ne beše ništa do leda i sunca. Za mnogo i mnogo godina, sunce svojim sjajem topljaše jednu veliku raspuklinu u ledu. Na stranama ove raspukline stajahu ogromna ledena obličja, a ona ne imаше dna. Kapi vode otapahu se sa strana provalije i padahu sve dublje i dublje. Prvo od ledenih obličja reče: "Ja krvarim." Drugo ledeno obličje reče: "Ja plačem." Treće reče: "Ja se znojim."

Ledena obličja uspeše se iz ponora i stadoše na ledenu plohu. Onaj koji beše kazao: "Ja krvarim", posegnu u sunce i izvadi pregršt ukropine iz sunčeve utrobe i tom balemom načini gore i dolje zemlje. Onaj koji beše kazao: "Ja plačem", dahnu na led i, otopivši ga, učini mora i reke. Onaj koji beše kazao: "Ja se znojim", izmeša tlo i morskou vodu i od njih učini drveće, bilje, trave i poljsko zrnevlje, zverinje i ljude. Bilje rastijaše u tlu i moru, zveri juriše po zemlji i plivahu u moru, jedino se ljudi ne razbudiše. Njih beše trideset devetorica. Spavahu i dalje na ledu, ne pokrećući se.

Onda se tri ledena obličja spustiše, posedaše sa privučenim kolenima i pustiše da ih sunce istopi. U mleko se istopiše i mleko poteče u usta usnulih i usnuli se probudiše. To mleko pije samo porod čovekov i bez njega se on ne bi probudio u život.

Prvi koji se probudi beše Edondurat. On beše tako visok kad ustade da glavom raspoluti nebo i sneg počе da pada. Zatim vide ostale kako se meškolje i razbuđuju i njihove ga kretnje uplašišе, te on stade da ih mori jednog za drugim udarcem svoje pesti. Tako ubi trideset šestoricu. Ali naredni, pretposljednji uteče. Ime mu beše Haharat. Daleko bežаше preko ledene plohe i preko zemnog šara. Edondurat juriše za njim i na kraju ga sustiže i smlavi. Haharat izdahnu. Onda se Edondurat vrati na svoje rodno mesto na Gobrinskom ledu gde ležahu tela ostalih, ali poslenjeg od njih tu više ne zateče: on beše pobegao dok Edondurat juriše za Haharatom.

Edondurat podiže kuću od smrznutih telesa svoje sabraće i stade da čеka u toj kući da se poslednji vrati. Svakoga dana, jedno od telesa bi progovorilo, rekavši: "Gori li? Gori li?" Sva ostala telesa onda odgovarahu smrznutim jezicima: "Ne, ne." A onda Edondurat pađe u kerner dok spavaše i stade da se miče i uzvikuje u snu, a kada se probudi sva telesa prozborišе u glas: "Gori! Gori!" Čuvši njihove reči, poslednji brat, najmlađi od svih, dođe u kuću od telesa i tu se spari sa Edonduratom. Njih dvojica izrodiše narode roda ljudskoga, iz Edonduratovog tela, iz Edonduratove utrobe. Ime onog drugog, mlađeg brata, oca, njegovo ime ostade nepoznato.

Svako dete koje im se rodi imаше komad tame koji iđаше za njim ma kuda pošao po danu. Edondurat reče: "Zašto moje sinove tako sledi tama?" Njegov kerner reče: "Jer se rodiše u kući od mesa, zato im smrt kroči za petama. Oni su usred vremena. U početku behu sunce i led i ne beše senke. Na kraju, kad nas više ne bude, sunce će proždrati samo sebe, a senka će progutati svetlost i ništa neće preostati do leda i tame."

18. NA LEDU

Ponekad, dok tonem u san, u tamnoj, utihloj prostoriji, javlja mi se za trenutak veliki, dragoceni privid prošlosti. Zid šatora stoji nagnut iznad mog lica, nevidljiv ali čujan, iskošena ravan slabашnog zvuka: šuštavo navejavanje snega. Ništa se ne može videti. Izvor svetlosti i čabe-peći je isključen i ona sada postoji jedino kao kugla toplote,

srce vreline. Slabašna vlažnost i prisno prijanjanje moje vreće za spavanje; zvuk snega; gotovo nečujno Estravenovo disanje dok spava; tama. Ništa drugo. Mi smo unutra, nas dvojica, u skloništu, pri počinku, u središtu svih stvari. Napolju, kao i uvek, prostire se velika tama, hladnoća, samrtna samotnost.

U takvim srećnim trenucima dok tonem u san poimam izvan svake sumnje šta je pravo središte mog života, ono vreme koje je prošlo i izgubljeno, a ipak postojan, trajan čas, srce vreline.

Ne pokušavam da kažem da sam bio srećan, tokom proteklih nedelja dok smo vukli sanke preko ledenog pokrova, u samrtnoj zimi. Bio sam gladan, prenapregnut, često brižan i sve se to pogoršavalo što smo dalje išli. U svakom slučaju, srećan nisam bio. Sreća mora da bude u vezi sa razumom i jedino je razum može steći. Ono što je meni bilo dato, to se ne može steći, ne može zadržati, a često ni prepoznati u času kad je tu; imam na umu radost.

Uvek sam ustajao prvi, obično pre svitanja. Stopa mog metabolizma nešto je iznad getenjanskih normi, kao i moja visina i težina. Estraven je uzeo u obzir ove razlike prilikom planiranja raspodele hrane, na svoj pedantan način, koji se mogao shvatiti ili kao domaćinki ili kao naučički, i ja sam od samog početka dobijao dnevno nekoliko unci hrane više od njega. Protivljenja zbog ove nepravednosti ustuknula su pred očiglednom pravednošću te nejednake podele. No, ma kako raspodeljeno, sledovanje je bilo malo. Ja sam bio gladan, neprekidno gladan, iz dana u dan sve gladniji. Noćima sam se budio od gladi.

Ako bi još bio mrak, upalo bih svetlo čabe-peći i stavio na nju posudu punu leda, zahvaćenog prethodne noći i već rastopljenog, da provri. U međuvremenu, Estraven bi vodio svoju uobičajenu plahovitu i bešumnu borbu sa snom, kao da se uhvatio ukoštac sa kakvim anđelom. Pobeđivši, on bi se uspravio, pogledao me mutnim očima, zatresao glavom i rasio se. Doručak bi već bio gotov kada bismo se obukli, obuli čizme i smotali vreće: vrč ključalog orša i kocka giši-mišija, rastvorena u vreloj vodi u retku, testastu masu. Žvakali smo polako, svečano, sakupljajući sve pale mrvice. Peć se hladila dok smo obedovali. Spakovali bismo je sa posudom za vodu i vrčevima, zatim obukli ogrtače sa kapuljačama i rukavice na jedan prst i izvukli se napolje. Spoljni vazduh uvek bi nas zapahnuo svojom neverovatnom studenošću. Nažalost, nije mi preostajalo ništa drugo nego da svakog jutra poverujem u nju. Ako bi neko od nas dvojice već izlazio napolje, silom nužde, naredni izlazak uvek bi mu padao teže.

Ponekad je padao sneg; a ponekad su se iskošeni zraci dana koji se rađa prostirali, čudesno zlatasti i plavi, preko ledenog prostranstva; no, najčešće bi nas dočekalo sivilo.

Noću bismo unosili termometar sa nama u šator, a kada bismo ga ujutro izneli napolje, bilo je zanimljivo posmatrati kako kazaljka juri nadesno (getenjanski brojčanici išli su u suprotnom smeru od kretanja kazaljki na satu) tolikom brzinom da se gotovo nije mogla pratiti, beležeći pad temperature za dvadeset, pedeset, osamdeset stepeni, da bi se na kraju zaustavila negde između nule i minus šezdeset.

Jedan od nas dvojice oborio bi šator i skupio ga, dok bi drugi tovario peć, vreće i ostalo na sanke; šator je bio rasprostrt preko cele zaprege i mi smo bili spremni za skije i ham. Remenje i vučna oprema bili su gotovo bez metala, ali su hamovi imali spojnice od aluminijumske legure, koje su bile odveć sitne da bi se pričvrstile rukama u rukavicama i koje su na toj hladnoći podjednako pekle kao da su usijane. Morao sam da bivam veoma obazriv sa prstima kada bi temperatura pala ispod dvadeset stepeni, pogotovo ako je bilo vetrovito, zato što sam zapanjujuće brzo mogao da zaradim promrzline. Sa nogama uopšte nisam imao nevolja – što je činilac od prvorazrednog značaja prilikom zimskih putovanja kada je jednočasovno izlaganje hladnoći dovoljno da čoveka obogalji bilo za jednu nedelju ili za ceo život. Estraven je bio primoran da nagada moju veličinu i čizme za sneg koje mi je pribavio bile su stoga nešto veće, ali je dodatni par čarapa popunio prazninu. Stavili bismo skije i navukli ham što smo brže mogli, a zatim trzali, cimali i pridizali sanke da bismo oslobodili klizače ukoliko su se zaledili, i konačno kretali na put.

Onih jutara kada bi preko noći sneg obilato napadao morali smo neko vreme da posvetimo razgrtanju šatora i sanki pre no što bismo pošli. Nije bilo teško uklanjati novi sneg, iako je on pravio velike, upечатljive smetove unaokolo; pa ipak, jedina prava uočljivost, jedina stvar koja je štrčala iznad leda na stotinama milja ukrug bili smo sami mi.

Vukli bismo u smeru istoka, koji smo odredili pomoću busole. Uobičajeni pravac vetra bio je sa severa na jug, odnosno sa glečera. Iz dana u dan, neprekidno nam je duvao sa leve strane. Kapuljača nije bila dovoljna zaštita od vetra i ja sam stoga stavljao masku za lice da bih pokrio nos i levi obraz. Čak i tako, levo oko mi se jednog dana od promrzlosti zatvorilo i već sam pomislio da je izgubljeno; i onda kada ga je Estraven otkravio i otvorio toplim dahom i jezikom, nisam mogao da vidim na njega neko vreme, što je značilo da se nisu smrzle samo trepavice. Kada bi sijalo sunce, obojica smo nisili getenjanske štitnike za oči sa prorezima, tako da nijedan nije doživeo snežno slepilo. Uostalom, za to je bilo malo izgleda. Kao što je Estraven kazao, Led ispoljava težnju da održava polje visokog atmosferskog pritiska iznad svog središnjeg područja, gde hiljade kvadratnih milja beline odbijaju sunčevu svetlost. Mi se, međutim, nismo nalazili u tom središnjem području, već u najbojem slučaju na njegovom rubu, odnosno između njega i oblasti kovitlavih, odvrćenih oluja koje obiluju padavinama i neprekidno se sručuju na podglečerski pojas. Vetar sa severa donosio je suvo, vedro vreme, ali sa severoistoka ili severozapada donosio je sneg ili je uskovitljavao suvi, već pali sneg u zaslepljujuće, reske oblake, slične peščanim ili prašinstim olujama, odnosno gotovo sasvim plegao uz tlo, vukući se u vijugavim prugama po površini i ispunjavajući nebo i vazduh belinom, od koje se nisu mogli videti ni sunce ni senke: a i sam sneg, Led, nestajao bi tada ispod naših nogu.

Sredinom dana bismo se zaustavili, a zatim isekli i postavili nekoliko blokova leda kao zaštitni zid, ukoliko bi vetar bio snažan. Zagrevali bismo vodu da zgotovimo kocku giši-mišija, a potom ispijali toplu tečnost, u kojoj bismo ponekad rastopili komadić šećera; onda bismo ponovo stavljali hamove i nastavljali put.

Retko smo razgovarali dok smo hodali ili ručavali zato što su nam usne bile ranjave, a i kada se usta otvaraju, hladnoća prodire unutra, ozleđuje zube, grlo i pluća; bilo je nužno držati usta zatvorena i disati kroz nos, bar onda kada je temperatura vazduha iznosila između četrdeset i pedeset stepeni ispod tačke mržnjenja. Kada bi se ona spustila još niže, ceo tok disanja bio bi otežan i zbog činjenice da je dolazilo do munjevito smrzavanja izdahnutog vazduha; ako niste vodili računa, nozdrve bi vam se sledile i zapušile i tada, da se ne biste ugušili, morali biste da udišete puna pluća britkih britvi.

Pod izvesnim uslovima, trenutno smrzavanje našeg daha proizvodilo je jedva čujan, pucketav zvuk, sličan udaljenim praskalicama, pri čemu smo raspršivali mnoštvo kristalčića: svaki izdah vazduha predstavljao je sićušnu snežnu oluju.

Vukli smo dok se ne bismo umorili ili dok ne bi počeo da se spušta mrak; zatim bismo se zaustavljali, podizali šator, pričvršćivali klinovima sanke ukoliko je u izgledu bio snažan vetar i pripremali se za noćenje. Običnim danima vukli bismo jedanaest ili dvanaest časova, prelazeći pri tom između dvanaest i osamnaest milja.

To nije bila baš osobita brzina napredovanja, ali ni uslovi nisu bili najpogodniji. Snežna pokorica retko je kad pogodovala i skijama i klizačima na sankama. Ukoliko je bila tanka i sveža, sanke su više išle kroz nju, nego po njoj; ako je, pak, bila delimično očvrsla, sanke bi često zapinjale, ali ne i mi na skijama, što je za posledicu imalo to da često bivamo uz cimaj povučeni nazad; a kada je bila sasvim čvrsta, neretko je zadobijala grbinast oblik, sličan dugačkim talasima koje podiže vetar, takozvanim sastrugima, koji su na nekim mestima dostizali visinu od četiri stope. Morali smo da prevlačimo sanke preko svake od tih grbina, sa ivicama oštrim kao nož ili sa fantastičnim ispustima, a zatim da ih spuštamo dole, pa ponovo uspinjemo: izgledalo je, naime, da one uopšte ne idu uporedo sa našim smerom kretanja. Zamišljao sam da je Gobrinski led potpuno ravan kao smrznuto jezerce, ali ispostavilo se da na stotine milja ove površine više liči na iznenada smrznuto uzburkano more.

Rad oko podizanja bivaka, obezbeđivanja svih stvari, otresanja nahvatalog snega sa spoljnih delova odeće i tako dalje – sve je to bilo iscrpljujuće. Ponekad se činilo da ti naponi nisu vredni truda. Bivalo je veoma kasno, veoma hladno, a osećali smo se veoma umorni, tako da je izgledalo znatno lakše naprosto polegati u vreće za spavanje u zavetrinu sanki i ne baktati se oko šatora. Sećam se kako mi se ta pomisao činila primamljiva izvesnih večeri i kako me je ozlojeđivalo metodično, tiransko navaljivanje mog sadruga da uradimo baš sve, i to valjano i temljito. Tada sam osećao prema njemu mržnju koja je nicala pravo iz smrti što počiva duboko u mom duhu. Mrzeo sam te stroge, složene, neumoljive zahteve koje mi je postavljao u ime života.

Tek kada bi sve bilo urađeno, ulazili smo u šator i gotovo istog trena osetili kako nas vrećina čabe-peći optače svojim prisnim, zaštitničkim okriljem. Obavijala nas je jedna čudesna stvar: toplota. Smrt i studen više nisu bili tu, već negde drugde, napolju.

Mržnja je isto tako ostajala napolju. Jeli bismo i pili. Posle obeda bismo razgovarali. Kada bi hladnoća bila veoma velika, čak ni izvrsna izolacija šatora nije više pomagala i mi bismo polegali u vreće, primakavši se peći što je bliže bilo moguće.

Tanka skrama mraza nakupila bi se tada po unutrašnjoj površini šatora. Ako bi se otvorila hermetička vrata, onda bi unutra uleteo talas studeni, koji bi se smesta zgusnuo, ispunjavajući šator vrtložastom maglom finog snega. Kada bi se podigla mećava, iglice smrznutog vazduha prodirale bi kroz otvore za provetranje, iako su oni bili krajnje pomno zaštićeni, i vazduh bi postajao zamagljen neopipljivom prašinom snežnih trunčica. Za takvih noći oluja bi stvarala neverovatnu buku, tako da nismo bili kadri da razgovaramo normalnim glasom, već samo da se dovikujemo, primakavši istovremeno glavu uz glavu. Drugih noći, pak, vladao je mir, takav nemi spokoj za kakav se samo zamišlja da je postojao pre no što su zvezde stale da se obrazuju ili pošto je sve iščezlo.

Jedan čas posle večernjeg obeda, Estraven bi pritulio peć, ako su to uslovi dozvoljavali, i isključio izvor svetlosti na njoj. Čineći to, on bi mrmrljao jednu kratku i dražaesnu molitvu, jedne obredne reči handare koje sam ikada čuo: "Hvala neka je tami i nezavršenom Postanju", kazao bi on i zavladala bi tama. Onda bismo zaspali. Sutra je sve valjalo ponovo početi.

I tako već mesec dana.

Estraven je i dalje vodio dnevnik, premda je tokom nedelja provedenih na ledu retko kad zapisao nešto više od pribeležke o vremenu i razdaljini koju smo toga dana prevalili. U tim beleškama on je povremeno navodio vlastita razmišljanja ili delove našeg opštenja, ali nije bilo nikakvog pomena o onim dubljim razgovorima koji su nam ispunjavali trenutke odmora između večere i sna mnogih noći tokom prvog meseca na Ledu, dok smo još imali snage za priču, kao i nekih dana kada nas je oluja primoravala da ostanemo u šatoru. Kazao sam mu da mi nije zabranjeno, ali da se i ne očekuje da koristim paraverbalni govor na planetama koje ne pripadaju Ligi i zamolio ga da ono što je naučio od mene ne otkrije svojim sunarodnicima, bar dok ja ne razmotrim sa kolegama na brodu to što sam učinio. Pristao je i održao reč. Nikada nije rekao niti napisao nijedno slovece o našim bešumnim razgovorima.

Opštenje umom bila je jedina stvar koju sam mogao dati Estravenu, iz cele moje civilizacije, moje tuđinske stvarnosti za koju se on tako duboko zanimao. Mogao sam unedogled da pričam i opisujem; ali to je bilo sve što sam bio u prilici da dam. U stvari, možda je to ujedno i jedina važna stvar koju imamo da damo Zimi. Ali ne mogu reći da je zahvalnost bila moja buguda da prekršim zakon kulturnog embarga. Nisam plaćao svoj dug njemu. Takvi dugovi ostaju neisplaćeni. Estraven i ja smo, naprosto, došli do one tačke kada smo delili sve što smo imali, a što je bilo vredno deobe.

Pretpostavljam da će se ispostaviti da je moguć seksualni odnos između getenjanskih dvopolnih i hainskih jednopolnih ljudskih bića, premda će takva veza neumitno ostati jalova. Preostaje da se vidi; Estraven i ja u tom pogledu nismo ostvarili nikakav doprinos, sem možda na jednoj tananijoj ravni. Naše seksualne želje dovele su nas najbliže krizi jedne noći na početku našeg putovanja – druge noći provedene na Ledu. Ceo dan smo proveli u napornom krivudanju po području punom useka i raspuklina istočno od Plamenih bregova. Bili smo umorni te večeri, ali puni poleta, uvereni da će se uskoro otvoriti pred nama čist put. Posle večere, međutim, Estraven je najednom postao ćutljiv i počeo je da me osorno prekida u razgovoru. Kada se jednom

otvoreno obrecnuo, ja rekoh: "Harte, ponovo sam kazao nešto što nije trebalo; molim te, reci mi šta je to."

On ništa nije odgovorio.

"Napravio sam neku grešku u šifgretoru. Žao mi je; nikad nisam razumeo čak ni pravo značenje te reči."

"Šifgretor? Potiče od jedne stare reči za senku."

Obojica smo neko vreme ćutali, a onda mi on uputi otvoren, nežan pogled. Njegovo lice u crvenkastoj svetlosti izgledalo je meko, ranjivo, daleko poput lica žene koja te posmatra iz dubina vlastitih misli i ništa ne govori.

I tada shvatih ponovo, ovoga puta bespogovorno, ono što sam se uvek bojao da shvatim, što sam se pretvarao da ne vidim u njemu: da je on žena isto kao što je i muškarac. Svaka potreba da se razjasne izvori tog straha iščezavla je sa samim strahom; ono što mi je preostalo bilo je da ga, konačno, prihvatim takvog kakav jeste. Sve do tada ja sam ga poricao, odbacivao mu njegovu vlastitu stvarnost. Bio je sasvim u pravu kada je kazao da je on, jedina osoba na Getenu koja mi je verovala, predstavljao jedinog Getenjanina kome ja nisam verovao. Jer samo me je on u potpunosti prihvatio kao ljudsko biće: jedino je on prema meni gajio naklonost i pružao mi celokupnu ličnu odanost: to mu je i dalo prava da traži od mene da mu uzvratim istom merom uvažavanja i prihvatanja. Ali ja nisam bio voljan da mu to pružim. Bojao sam se da mu to pružim. Nisam hteo da poklonim poverenje, prijateljstvo, jednom muškarcu koji je bio i žena, i jednoj ženi koja je bila i muškarac.

Objasnio mi je, kruto i jednostavno, da se nalazi u kimeru i da je pokušao da me izbegava, u meri u kojoj nam je to bilo izvodljivo. "Ne smem da te dodirnem", reče on uz izuzetno obuzdavanje; kazavši to, on odvrti pogled od mene.

Ja rekoh: "Razumem. Potpuno se slažem."

Jer tog časa mi se učinilo, a mislim i njemu, da je upravo iz te seksualne napetosti među nama, sada priznate i shvaćene, ali ne i utožene, nikla velika i iznenadna zaloga našeg prijateljstva: prijateljstva koje nam je obojici toliko bilo potrebno u zajedničkom izgnanstvu i koje se već tako moćno osvedočilo tokom dana i noći našeg tegobnog putivanja, da je bez ikakvog ustezanja, sada kao i kasnije, moglo da se nazove ljubav. Ali ta ljubav je potekla iz razlika među nama, iz razlika, a ne iz srodnosti i sličnosti: i upravo je ona predstavljala most, jedini most, preko onoga što nas je delilo. Ako bi došlo do seksualnog sretanja između nas, onda bismo se ponovo susreli kao tuđini. Dodirnuli smo se na jedini način na koji je taj dodir bio moguć. I ostali smo pri tome. Ne znam da li smo bili u pravu.

Još neko vreme smo razgovarali te noći i sećam se da mi je bilo veoma teško da mu suvislo odgovorim kada me je upitao kakve su žene. Obojica smo bili prilično kruti i obazrivi u međusobnom ophođenju narednih nekoliko dana. Duboka ljubav između dva bića stvara, uostalom, mogućnost i izgleda da se nanese dubok bol. Uopšte mi nije palo na pamet pre te noći da bih mogao da povredim Hatra.

Sada, kada su sve zapreke bile srušene, postala su mi nenasna dalja sputavanja (iz mog ugla viđenja) našeg opštenja i razumevanja. Ubrzo potom, svega dve ili tri noći

kasnije, rekoh svom sadrugu kada smo završili večeru – gotovo svečanu, budući da smo imali zašećerenu kašu od kadika u čast prevaljenih dvadeset milja: "Proletos, one noći u Ugaonoj crvenoj nastambi, kazao si mi da bi želeo da te detaljnije uputim u paraverbalni govor."

"Da, kazao sam."

"Hoćeš li da vidiš mogu li da te naučim da se koristiš njime?"

On se nasmeja. "Hoćeš da me uhvatiš u laži."

"Ako si me ikada lagao, onda je to bilo davno i u jednoj drugoj zemlji."

Bio je poštena osoba, ali retko kad neposredna. To ga je zagolicalo i on reče: "U drugoj zemlji mogu ti reći druge laži. Ali mislio sam da ti je zabranjeno da podučavaš... domroce vašem mentalnom opštenju dok se ne pridružimo Ekumenu."

"Nije zabranjeno, ali ni uobičajeno. Ipak, učiniću to ako ti želiš. I ako budem kadar. Ja nisam učitelj."

"Postoje li naročiti podučavaoci te veštine?"

"Da. Ne, međutim, na Alteri, gde postoji visok postotak prirodno obdarenih pojedinaca i gde, kako sami tvrde, majke mogu da opšte umom sa svojim još nerođenim bebama. Ne znam šta bebe odgovaraju, ali većina nas mora da bude upućena, kao kada bismo učili kakav strani jezik. Ili možda pre kao kada bismo učili naš maternji jezik, ali veoma kasno.

Mislim da je on razumeo moje pobude kada sam ponudio da ga naučim toj veštini i pokazao je veliku želju da se uputi u njene tajne. I tako smo se dali na posao. Prisetio sam se što sam bolje umeo načina na koji su mene podučavali, kada mi je bilo dvanaest godina. Kazao sam mu da iščisti svoj um, da pusti da ga prekrije tama. On je to, nesumnjivo, učinio znatno hitrije i potpunije nego što je meni ikada pošlo za rukom: uostalom, bio je majstor handare. Onda sam mu se obratio umom što sam jasnije mogao. Bez uspeha. Pokušali smo ponovo. Kako on nikoga nije mogao osloviti ako prethodno nije bio oslovljen, ako mu jasan prijem tog oslovljavanja nije stavio do znanja da poseduje telepatički potencijal, ja sam morao da načinim prvi korak. Upinjao sam se pola časa, sve dok mi se um nije umorio. On je izgledao obeshrabren. "Mislio sam da će mi ići lako", priznao je. Obojica smo bili iznureni i odustali smo od daljih pokušaja te noći.

Ni sledeća nastojanja nisu bila uspešnija. Pokušao sam da se mentalno obratim Estravenu dok je spavao, prisjetivši se onoga što mi je učitelj kazao o pojavi "poruka u snu" među pretelepatičkim narodima, ali nije išlo.

"Možda mojoj vrsti nedostaje ta sposobnost", reče on. "Postojalo je dovoljno glasina i nagoveštaja da bi se skovala reč za tu moć, ali ja ne znam ni za jedan dokazani slučaj telepatije među nama."

"Tako je bilo i sa mojim narodom hiljadama godina. Nekoliko prirodno obdarenih pojedinaca koji nisu shvatili vlastitu nadarenost, niti su imali bilo koga kome bi slali ili od koga bi primali poruke. Svi ostali su u najboljem slučaju bili pritajene telepate. Sećaš se da sam ti kazao da je, osim kada su posredi prirodno obdareni, ta sposobnost, premda ima fiziološku osnovu, u suštini psihološka, prizvod kulture, uzgredna posledica korišćenja uma. Sasvim mala deca, mentalno zaostale osobe i

pripadnici nerazvijenih ili nazadnih društava nisu kadri za opštenje umom. Mozak najpre mora da bude na određenom stepenu složenosti. Ne mogu se sazdati aminokiseline iz vodonikovih atoma; prethodno mora da dođe do priličnog uslozljavanja: ovde je ista stvar posredi. Apstraktno mišljenje, raznovrsna društvena međudejstva, prepletana kulturna saobražavanja, estetsko i etičko opažanje: sve to skupa mora da dođe do određenog stepena pre no što se veze mogu uspostaviti, pre no što se sm potencijal uopšte može otkraviti.

"Možda mi, Getenjani, nismo stigli do tog stepena."

"Daleko ste iznad njega. Ali u celu stvar je upletena i sreća. Baš kao i kod stvaranja aminokiselina... Ili uzmimo analogije u ravni kulture: to su, doduše, samo analogije, ali pomažu da se stvar bolje predoči; naučni metod, na primer, korišćenje neposrednih, opitnih tehnika u nauci. Ima naroda u sastavu Ekumena koji poseduju visoku kulturu, složen oblik društva, filosofiju, umetnost, etiku, veliki stil i značajna dostignuća na svim tim poljima; pa ipak, oni nikada nisu naučili kako tačno da izmere težinu nekog kamena. Razume se, to mogu da nauče, ali ni za pola miliona godina to nisu učinili... Postoje i narodi koji uopšte nemaju višu matematiku, ništa složenije od najprostije primenjene aritmetike. Svi su oni sposobni da shavte račun, ali to niko ne čini, niti je ikada činio. Štaviše, i moji sunarodnici, Terani, sve do pre tri hiljade godina uopšte se nisu služili nulom." Estraven je samo zatrepao na to. "Što se Getena tiče, zanima me da li će se ispostaviti da smo i mi ostali takođe sposobni za prorokovanje pod uslovom da je i to deo evolucije uma, ako nas budete uputili u vaše tehnike."

"Misliš li da je to korisna stvar?"

"Tačno proricanje? Pa svakako..."

"Možda ćete, da biste ga upražnjavali, morati da poverujete da je beskorisno."

"Vaša me handara opčinjava, Harte, ali povremeno se zapitam nije li tu posredi naprosto paradoks koji se razvio u način života..."

Ponovo smo pokušali opštenje umom. Nikada još nisam neprekidno slao jednom potpunom neprimaču. To iskustvo bilo je prilično neprijatno. Polako sam počinjao da se osećam kao bezbožnik koji se moli. Konačno, Estraven zevnu i reče: "Gluv sam, gluv kao stena. Pođimo bolje na počinak." Složio sam se. On ugasi svetlo i promrmlja svoju kratku hvalu tami; zavukli smo se u vreće i posle samo minut ili dva on je utonuo u san kao što plivač utone u tamnu vodu. Osetio sam njegov san kao da je bio moj sopstveni: empatički spoj bio je uspostavljen i ja mu se još jednom obratih, sneno, pozvavši ga po imenu: "Tereme!"

Mora da se munjevito pridigao, zato što mu se glas resko razlegao i tami iznad mene. "Areče, jesi li to ti?"

"Ne; Dženli Ai; ja ti se obraćam umum." On zadržu dah. Tišina. Potražio je pipajući čabe-peć, uključio svetlo i zablujio se u mene svojim tamnim očima punim straha. "Sanjao sam", reče, "pričinilo mi se da sam kod kuće..."

"Čuo si mene kako ti se obraćam umum."

"Ti si me pozvao... Bio je to moj brat. Čuo sam njegov glas. On je umro. Nazvao si me... oslovio si me sa 'Tereme'? Ja... Užasnije je nego što sam mislio."

Zatresao je glavom, kao čovek koji pokušava da otrese od sebe noćnu moru, i zagnjurio lice u šake.

"Harte, veoma mi je žao..."

"Ne, zovi me po imenu. Ako si u stanju da govoriš u mojoj lobanji glasom mrtvog čoveka, onda me možeš oslovljavati po imenu! Zar bi me on zvao 'Harte'? Oh, sada mi je jasno zašto u opštenju umom nema laganja. To je užasna stvar... U redu. U redu, obrati mi se ponovo."

"Stani."

"Ne. Nastavi."

Dok su njegove plahovite, zastrašene oči bile uprte u mene, ja mu se obratih umom: "Tereme, prijatelju moj, nema razloga za strah među nama."

On je i dalje zurio u mene, tako da sam pomislio da me nije dokučio; ali nisam bio u pravu. "Ah, i te kako ima", reče on.

Posle nekoliko trenutaka, ponovo ovladavši sobom, on dodade pribrano: "Govorio si mojim jezikom."

"Pa ti ne znaš moj."

"Kazao si da će biti reči, znam... Pa ipak, zamišljao sam to kao... neposredno razumevanje..."

"Empatija je nešto drugo, premda je povezana s ovim. Ona nam je i omogućila da uspostavimo vezu noćas. Ali u pravom opštenju umom uključena su moždana središta za govor, baš kao i..."

"Ne, ne, ne. To ćeš mi objasniti kasnije. Zašto mi se obraćaš glasom moga brata?" Glas mu je bio napet.

"To ti ne mogu odgovoriti. Ne znam. Kaži mi nešto o njemu."

"Nusut... Moj brat po telu, Arek Hart rem ir Estraven. Bio je godinu dana stariji od mene. Trebalo je da postane lord od Estrea. Mi... napustio sam dom, znaš, njega radi. Mrtav je već četrnaest godina."

Obojica smo ćutali neko vreme. Nisam imao pojma niti sam mogao da pitam šta stoji iza tih reči: već i ovo malo što je kazao bilo je rečeno uz veliki napor.

Ja konačno rekoh: "Obrati mi se umom, Tereme. Oslovi me po imenu." Znao sam da je u stanju da to učini: veza je postojala, ili, kako bi to stručnjaci kazali, faze su bile saobrazne; doduše, on još nije znao kako da voljno ukloni prepreku. Da sam bio slušač, mogao bih da ga čujem kako misli."

"Ne", reče on. "Nikada. Još ne..."

Ali nikakav šok, prestrašenost, užas, ma koliko bili snažni, nisu bili kadri da dugo zauzdavaju taj neutaživ, nemiran um. Kada je ponovo ugasio svetlo, ja iznenada začuh u sebi kako me je mucavo pozvao: "Dženri..." Čak ni u opštenju umom nije bio u stanju da izgovori "I" kako treba.

Odmah sam mu uzvratio. U tami, njemu se ote nemušti uzvik straha u kome je postojao izvestan prizvuk zadovoljstva. "Nemoj više. Nemoj više", reče on glasno. Ubrzo potom, mi konačno zaspasmo.

To mu nikada nije išlo lako. Nije bio u pitanju nedostatak nadarenosti, niti nesposobnost da se usavrši veština, već je stvar bila u tome što ga je to duboko uznemiravalo i što nije mogao da ga otvoreno prihvati. Brzo je naučio da postavlja prepreke, ali nisam siguran da je osećao da se može osloniti na njih. Možda je i sa svima nama bilo isto, kada su prvi učitelji došli pre mnogo vekova sa Rokanonovog sveta da nas upute u "Poslednje umeće". Možda je Getenjanin, budući pojedinačno celovit, primao telepatski govor kao nasilje nad tom celovitošću, kao narušavanje tog jedinstva, što je teško mogao da podnese. A možda je u pitanju bio samo Estravenov poseban karakter, u kome su kako otvorenost tako i zatvorenost bile veoma jake: svaka reč koju bi on izgovorio nicala je iz još dublje tišine. Čuo je moj glas kojim sam mu se obratio umom kao glas mrtvog čoveka, kao glas njegovog brata. Nisam znao šta, osim ljubavi i smrti, leži između njega i tog brata, ali znao sam da bi se on, kad god bih ga oslovio umom, trgao kao da sam mu dodirnuo živu ranu. I tako, ta prisnost umova koju smo uspostavili predstavljala je, doduše, vezu među nama, ali nejasnu i škrtu, odnosno takvu koja nije dopuštala jače osvetljavanje (kako sam očekivao), nego je samo pokazivala pravi opseg tame.

Iz dana u dan mileli smo prema istoku preko ledene ravnice. Kada je protekla polovina prdviđenog vremena našeg putovanja, trideset peti dan, odorni tanern, bili smo još poprilično daleko od mesta koje je predstavljalo polovinu puta do odredišta. Merač na sankama pokazivao je, doduše, da smo prevalili oko četiri stotine milja, ali verovatno je samo tri četvrtine od toga bilo pravo napredovanje, tako da smo samo veoma grubo mogli da procenimo koliko nam je još preostalo. Utrošili smo premnogo dana, milja i zaliha u dugotrajnim upiranjima da se uspnemo na Led. Estravena nisu toliko zabrinjavale kao mene stotine milja koje su se još pružale pred nama. "Sanke su lakše", reče on. "Što se više budemo približavali kraju puta, one će postajati sve lakše; a ako bude neophodno, uvek možemo i da smanjimo obroke. Do sada smo veoma dobro jeli, znaš."

Učinilo mi se da je ironičan, ali trebalo je da ga ozbiljno shvatim.

Četrdesetog, kao i dva naredna dana bili smo zavejani u mećavi. Tokom tih dugih časova mirovanja u šatoru Estraven je gotovo bez prekida spavao i nije ništa jeo, premda je u vreme obeda pio orš ili zašećerenu vodu. Navaljivao je da ja jedem, iako samo polovinu uobičajenog sledovanja. "Nemaš iskustva u gladovanju", reče.

Ovo me je ponizilo. "A koliko ti imaš... lorde jedne pokrajine i predsedniče vlade...?"

"Dženri, mi se vežbamo u lišavanju sve dok mu ne postanemo veoma vični. Kao dete, učio sam da gladujem kod kuće u Estreu, kao i kod handarata u tvrđavi Roterer. Tačno je, doduše, da sam izgubio vičnost u Erenrangu, ali zato sam počeo da se pripravljam i Mišnoriju... Molim te, učini kako ti kažem, prijatelju; znam šta radim."

Stvarno je znao i ja ga poslušah.

Nastavili smo još četiri dana, po veoma velikoj hladnoći, nikada iznad minus dvadeset pet stepeni, a onda nam je ponovo olujni vetar doneo mećavu u lice, sa istoka. Tokom dva minuta prvog snažnog naleta sneg je zasipao tako gusto da od njega nisam

bio u stanju da vidim Estravena na ciglih šest stopa od mene. Okrenuo sam leđa njemu, sankama, lepljivom, zaslepljujućem, zagušujućem snegu, kako bih mogao da dišem, a kada sam se samo minut kasnije okrenuo, njega je nestalo. Nestalo je i sanki. Ničega nije bilo. Napravio sam nekoliko koraka prema mestu gde su se nalazili i osvrnuo se unaokolo. Povikao sam, ali ni sam nisam čuo vlastiti glas. Bio sam gluv i potpuno sam na jednom svetu gusto ispunjenom probadajućim, sivim iglicama. Obuzela me je panika i počeo sam da se teturam napred, mahnito dozivajući umom: "Tereme!" Tik ispod moje ruke, spušten na kolena, on mi reče: "Hodi, pomози mi oko šatora." Učinio sam to i nikada mu nisam pomenuo onaj tren panike. Nije ni bilo potrebe za to.

Mečava je potrjala dva dana; izgubili smo ukupno pet dana, a biće ih još. Nimer i aner su meseci velikih oluja.

"Prilično smo utanjili, zar ne?" rekoх jedne noći, pošto sam izmerio sledovanje giši-mišija i stavio ga da se rastopi u ključaloj vodi.

On mi uputi pogled. Njegovo čvrsto, široko lice odražavalo je gubitak težine po dubokim senkama ispod jagodica, oči su mu bile upale, a usne popucale i smežurane. Sam Bog zna na šta sam ja ličio, kad je on tako izgledao. Nasmehio mi se: "Ako budemo imali sreće, uspećemo, ako je ne budemo imali, nećemo."

Iste reči govorio je od samog početka. Uz svu moju brižnost, uz svu spremnost da se hvatam za poslednju, očajničku slamku i tako dalje, nikada nisam bio dovoljno ralističan da mu poverujem. Čak sam i sad mislio: Kada se već toliko upiremo, jamačno ćemo...

Ali Led nije uzimao u obzir naše upiranje. A i zašto bi? Razmere se očuvane.

"Kako stoji sa tvojom srećom, Tereme?" rekoх najzad.

Na to se nije osmehnuo. Niti je odgovorio. Prošlo je neko vreme pre no što je rekao: "Razmišljao sam o svima njima dole." Dole je za nas značilo: jug, svet ispod ledene plohe, oblast zemlje, ljudi, puteva, gradova, svega onoga što je sada bilo teško zamisliti kao nešto što stvarno postoji. "Znaš da sam kralju poslao glas o tebi onog dana kada sam otišao iz Mišnorija. Preneo sam mu ono što sam saznao od Šusgisa, da ćeš biti poslat na pulefensko dobro. U tom trenutku nisam imao neki određen naum, već sam delao prema trenutnom porivu. Kasnije sam porazmislio o preduzetom koraku. Stvari bi mogle da imaju ovakav tok: kralj će u svemu videti priliku da odigra šifretor. Tibe će ga odvrćati, ali Argaven će se u međuvremenu već pomalo zasitiiti Tibeа i neće poslušati njegov savet. Sprovešće istragu. Gde je izaslanik, gost Karhide? Mišnori će lagati: umro je od groznice horm ove jeseni, veoma sažaljvamo slućaj. A kako onda da nam je stiglo obaveštenje od naše ambasade da se on nalazi na pulefenskom dobru? Ne, nije tamo, možete se i sami uveriti. Ali ne, nipošto, ni govora, dovoljna nam je reć satrpeznika Orgoreina... Međutim, nekoliko nedelja posle ovih razmena poruka izaslanik se pojavljuje u severnoj Karhidi, pošto je pobegao sa pulefenskog dobra. Zaprepaćenost u Mišnoriju, ozlojeđenosti u Erenrangu. Gubitak obraza za satrpeznike, uhvaćene u laži. Predstavljajeće pravo blago, davno izgubljenog brata po ognjištu, za kralja Argavena, Dženri. Ali ne zadugo. Odmah moraš da pošalješ poziv zvezdanom brodu ćim ulućiš prvu priliku; da dovedeš svoje ljude u Karhidu i izvršiš poslanstvo, smesta, pre no što

Argaven bude imao vremena da u tebi vidi neprijatelja, pre no što ga Tibe ili neki drugi savetnik ponovo ne uplaši, igrajući na njegovo ludilo. Ako sklopi pogodbu sa tobom, ostaće pri tome. Prekršiti je, značilo bi prekršiti i vlastiti šifgretor. Kraljevi iz dinastije Harge ispunjavaju svoja obećanja. Ali moraš hitro da delaš i odmah da dovedeš brod."

"Hoću, ukoliko dobijem i najmanji znak dobrodošlice."

"Ne; oprosti mi što te savetujem, ali ne smeš čekati na dobrodošlicu. Dočekaće te dobrodošlicom, mislim. Isto kao i brod. Karhida je sramno bila ponižavana ovih proteklih pola godine. Pružićeš Argavenu priliku da okrene nov list. Mislim da će je on iskoristiti."

"Vrlo dobro. Ali ti, u međuvremenu..."

"Ja sam Estraven Izdajnik. Ja nemam nikakve veze s tobom."

"U početku."

"U početku", složi se on.

"Da li ćeš moći za to vreme da se sakriješ, ako bude opasno?"

"Oh, da, svakako."

Hrana nam je bila gotova i mi prekidosmo razgovor. Jedenje je postalo toliko važna i zaokupljujuća stvar, da jednom kada bismo počeli da obedujemo, više nije bilo priče; tabu je sada bio u punom važenju, verovatno u svom izvornom obliku: ne progovoriti ni reč dok se ne pojede i poslednja mrvica. Kad je to obavljeno, on reče: "Pa, nadam se da su moje pretpostavke ispravne. Ti ćeš mi... ti mi oprasha..."

"Što si mi dao otvoren savet?" upitah, pošto mi je konačno pošlo za rukom da shvatim neke stvari. "Svakako da hoću, Tereme. Odista, kako uopšte možeš da sumnjaš u to? Ti znaš da ja nemam šifgretor koji bih odbacio." To mu se dopalo, ali je i dalje izgledao zamišljen.

"Zašto", reče on najzad, "zašto si došao sam... zbog čega su te samog poslali? Pa sve zavisi od dolaska tog broda. Zašto su tako otežali posao i tebi i nama?"

Takav je uobičajeni postupak Ekumena i za to ima razloga. Premda, istini za volju, počinjem da se pitam da li sam ikada stvarno razumeo te razloge. Mislio sam da je to vašeg dobra radi što dolazim sam; tako očigledno sm i tako bezopasan ne mogu da predstavljam pretnju, da narušavam ravnotežu. Umesto invazije, dolazi običan glasnik. Ali nije sve samo u tome. Sm ja nisam kadar da promenim vaš svet. Ali zato on mene može da promeni. Sm, ja moram i da slušam, a ne samo da govorim. Sm, odnos koji konačno uspostavam, ako do toga uopšte dođe, nije bezličan i ne samo politički: on je pojedinačan, on je ličan, on je i više i manje od političkog. Ne Mi i Oni; ne Ja i Oni; već Ja i Ti. Ne politički, ne pragmatiski, već mistički. U izvesnom smislu, Ekumen nije političko, već mističko telo. On smatra da su počeci izuzetno važni. Počeci i sredstva. Njegovo učenje sasvim je suprotno učenju da svrha opravdava sredstva. On stoga ide tananim putevima, sporim, neobičnim i rizičnim; slično kao što ide i evolucija, koja je u izvesnom smislu njegov uzor... I tako sam poslat sm, vašeg dobra radi? Ili mog? Ne znam. Tačno je da su stvari ovako otežane. Ali ja bih sa istim pravom mogao da te pitam zbog čega vi nikada niste našli za shodno da izmislite vazduhoplovna vozila? Jedan mali, ukradeni avion mogao je da nas poštedi mnogih teškoća!"

"Kako bi ikada čoveku zdravog razuma moglo da padne na pamet da je u stanju da leti?" uzvratilo Estraven ozbiljno. Bio je to pošten odgovor na svetu gde nijedan živi stvor nema krila i gde čak ni sami anđeli iz jomeškog ustrojstva svetosti ne lete, već se samo bez krila spuštaju na zemlju poput paperjastog snega, poput vetrom nošenog polena ovog sveta bez cveća.

Sredinom nimera, posle silnog vetra i ljute studeni, lepo vreme nas je pratilo mnogo dana. Ako je i bilo oluja, one su besnele južno od nas, dole, dok smo mi, unutar mećave, imali veoma oblačno vreme, ali gotovo bez vetra. Sloj oblaka u početku je bio tanak, tako da je vazduh mutno obasjavala ravnomerna sunčeva svetlost bez vidljivog izvora, koja se odbijala kako od oblaka, tako i od snega, odozgo i odozdo. Preko noći, sloj je postao deblji. Sve sjajnosti je nestalo i ništa nije preostalo. Izišli smo iz šatora u ništa. Sanke i šator su bili tu, Estraven je stajao pokraj mene, ali ni on ni ja nismo bacali senku. Prigušena svetlost prostirala se svuda unaokolo. Kada smo krenuli po prhkomo snegu, otisci naših stopala nisu se mogli videti po senci. Nismo ostavljali nikakav trag. Sanke, šator, on, ja: ničeg drugog nije bilo. Nije postojalo sunce, nebo, obzorje, svet. Samo beličasto-siva praznina u kojoj se činilo kao da lebdimo. Taj privid bio je tako uverljiv da mi je teško polazilo za rukom da održim ravnotežu. Moje srednje uho bilo je naviklo da od očiju dobija potvrdu o tome kako stojim; ali te potvrde nije više bilo; kao da sam najednom oslepeo. Sve je još izgledalo dobro dok smo pakovali stvari, ali kada smo stali da vučemo, postalo je – bez ičega ispred, bez ičega u šta bi se gledalo, bez ičega na čemu bi se oko zadržalo – najpre neprijatno, a onda iscrpljujuće. Trebalo je da nam ide kao po loju. Ali napredovali smo sve sporije, tumarajući kao u mraku kroz potpuno nezaprečenu ravninu i bio je potreban veliki napor volje da bi se brzina povećala do prosečnog tempa. Svaka, i najmanja promena na površini dolazila je kao iznenađenje, slično neočekivanom basamku, ili očekivanom ali nepostojećem prilikom penjanja uz stepenište, jer ispred se ništa nije videlo: nije bilo senki koje bi ukazale na prepreku. Skijali smo slepi širom otvorenih očiju. Iz dana u dan prilike se nisu menjale i počeli smo da skraćujemo dnevne deonice, zato što bismo se već sredinom popodneva znojili i tresli od napora i umora. Počeo sam da čeznem za snegom, za mećavom, za bilo čime; ali iz jutra u jutro izlazili smo iz šatora u prazninu, belo vreme, u ono što je Estraven zvao nesenka.

Jednog dana oko podneva, odorni nimera, šezdeset prvog dana našeg putovanja, to blago, slepo ništavilo oko nas počelo je da se rastače i da se mreška. Pomislio sam da me oči varaju, što se često događalo, i gotovo da nisam obratio pažnju na tu tananu, beznačajnu promenu vazduha, sve dok iznenađeno nisam opazio, malo, blede, mrtvo sunce iznad glave. I spustivši pogled sa sunca, spazio sam pravo pred sobom glomazno, tamno obličje kako se pomalja iz praznine prema nama. Crni pipci povijali su se nagore, opipavajući oko sebe. Zastao sam kao ukopan, cimnuvši Estravena tako da se okrenuo na skijama, jer smo se obojica nalazili u hamu i vukli. "Šta je to?"

Pogledao je u tamni, čudovišni oblik skriven u magli i najzad progovorio: "Hridine... Mora da su to Ešerhotske hridine." Nastavili smo da vučemo. Nalazili smo se miljama daleko od te stvari, za koju mi se učinilo da je gotovo nadohvat ruke. Kada se

belo vreme preobrati u gustu, poleglu maglu, a zatim sasvim razvedrilo, jasno smo ugledali hridine pred sam zalazak sunca: nunataci, veliki, izbrazdani, ogoljeni kameni šiljci koji štrče iz leda, ne pomaljavajući se pri tom više no što ledeni breg viri iznad morske površine: studen je uronila planine, koje su bile mrtve već eonima.

One su nam pokazale da se nalazimo nešto severnije od najkraćeg puta, ako se moglo verovati rdavo nacrtanoj karti koja je bila sve što smo imali. Narednog dana prvi put smo skrenuli malo na jug od istočnog smera.

19. POVRATAK

Po tamnom, vetrovitom vremenu pohrlili smo napred, obodreni prizorom Ešerhotskih hridina, prve stvari osim leda, snega i neba koju smo videli posle sedam nedelja. Prema karti je izgledalo da nisu daleko od Šenšejskih močvara na jugu, odnosno od Gutenškog zaliva na istoku. Ali to nije bila verodostojna karta Gobrinskog kraja. A i mi smo postajali sve umorniji.

Nalazili smo se bliže južnoj ivici Gobrinskog glečera nego što je karta pokazivala, budući da smo počeli, drugog dana pošto smo krenuli prema jugu, da nailazimo na led sabijen pod pritiskom i na raspukline. Led nije izgledao toliko grbovit i ispucao kao u predelu Plamenih bregova, ali je zato bio krt. Postojala su ulegla udubljenja koja su se prostirala na mnogo jutara, po svoj prilici jezera preko leta; lažna snežna patosja koja su uz gromki huk mogla da propadnu svuda unaokolo, u vazdušni džep dubok čitavu stopu; rošave i sitaste površine pune sitnih rupa i pukotina; a sve češće su se javljale i velike raspukline, stari kanjoni u Ledu, među kojima su neke bile široke kao planinske klisure, dok je raspon drugih iznosio dve ili tri stope, ali su zato bile duboke. U odirni nimeru (prema Estravenovom dnevniku, zato što ga ja nisam vodio), sijalo je jarko sunce i duvao je snažan severni vetar. Dok smo prelazili sa sankama preko snežnih mostova iznad uskih raspuklina, bacali bismo poglede levo i desno u plava okna i provalije u koje su komadići leda, što su ih klizači odvaljivali, padali uz sveprožimajuću, tihu i nežnu muziku, kao kada bi srebrne strune pri padu dodirivale tanke kristalne ravni. Sećam se poletnog, snenog, opojnog zadovoljstva koje nas je prožimalo tog jutra dok smo vukli sanke preko suncem obasjanih bezdana. Ali nebo je počelo da beli, a vazduh da se zgušnjava; senke su izbledele, a plavetnilo je iskopnelo sa neba i snega. Nismo bili pripravnici na opasnost belog vremena na ovakvoj površini. Kako je led postao veoma neravan, ja sam gurao, dok je Estraven vukao; pogled mi je bio upravljen na sanke i potpuno sam se udubio u što pomnije garanje, kada mi najednom šipka za koju sam se držao umalo ne izelte iz ruku, pošto su sanke, uz nagli cimaj, neočekivano pojurile napred. Nagoni sam zadržao šipku i doviknuo Estravena da uspori, pomislivši da je to on ubrzao na nekom glatkom delu puta. Ali sanke su se potpuno zaustavile, nagnute prednjim delom nadole, a od Estravena nije bilo ni traga.

Gotovo sam pustio šipku da bih otišao da vidim šta je sa njim. Puka je sreća što to nisam učinio. I dalje sam je čvrsto držao, dok sam se glupo osvrtao unaokolo, kada opazih rub raspukline, koji se mogao videti zahvaljujući odvaljivanju i drobljenju naspramnog dela srušenog snežnog mosta. Estraven je u uspravnom položaju propao

pravo dole i jedino je moja težina zadržala sanke da se ne sunovrate za njim; na čvrstom ledu, iznad provalije, stajala je još samo stražnja trećina klizača. Sanke su i dalje polako klizile nadole, vučene težinom njegovog tela koje je visilo u jami, okačeno o ham.

Nalegao sam se svom težinom na stražnju šipku i počeo da vučem, ljuljam i klackam sanke kako bih ih što više udaljio od ruba raspukline. Nije išlo lako. Ali upro sam iz sve snage na šipku i vukao sve dok ih na jedvite jade nisam pokrenuo, a onda uz trzaj odmakao od ponora. Estraven se uhvatio rukama za ivicu, tako da je teret oslobodio svoje težine. Stao je da se uspinje, potpomognut hamom koji ga je vukao, i konačno se prevalio preko ivice, spustivši se licem na led.

Klekao sam pored njega pokušavajući da mu skinem ham, uznemiren zbog načina na koji se opružio po tlu, potpuno nepokretan, izuzev dahtavog, teškog podizanja i spuštanja grudnog koša. Usne su mu bile modre, a jedna strana lica u modricama i izgrebana.

Nesigurno se podigao i prozborio piskutavim šapatom: "Plavo... sve je plavo... Kule u ponorima..."

"Šta?"

"U raspuklini. Sve je plavo... puno svetlosti."

"Da li ti je dobro?"

On poče ponovo da stavlja ham.

"Pođi ti napred... vezan za užu... sa štapom", prodahta Estraven. "Biraj kuda ideš."

Satima je jedan od nas sam vukao, dok je drugi predvodio, veoma obazriva koraka kao da hoda po jajima, ispitujući najpre štapom svaki korak puta. Pri belom vremenu nije se mogla videti raspuklina sve dok se ne bi pogledalo u njen ponor... što je moglo biti prekasno, budući da su ivice stajale izbočene nad bezdanom i da nisu uvek bile čvrste. Svako spuštanje stopala na tlo donosilo je iznenađenje, propadanje ili trzaj. Nije bilo senki. Samo jednolična, bela, bešumna kugla: kretali smo se u unutrašnjosti jedne ogromne lopte od smrznutog stakla. U kugli nije bilo ničega, baš kao ni izvan nje. Ali u samom staklu postojale su naprsline. Provera pa korak, provera pa korak. Provera nevidljivih napuklina kroz koje se moglo ispasti iz bele staklene lopte i padati, padati, padati... Napetost koja nije popuštala polako je počela da mi obuzima sve mišiće. Postalo je izvanredno teško načiniti svaki novi korak.

"Šta se dogodilo, Dženri?"

Stajao sam kao okamenjen posred ničega. Suze su mi tekle, zamrzavajući mi očne kapke. Ja rekoh: "Bojim se da ne padnem."

"Ali vezan si užetom", reče on. A onda, prišavši i uverivši se da se nigde oko mene ne vidi nikakva raspuklina, postalo mu je jasno šta je posredi i zato reče: "Podignimo bivak ovde."

"Još nije vreme, treba da idemo dalje."

On je već skidao šator sa sanki.

Kasnije, pošto smo obojevali, on reče: "Bilo je vreme da se zaustavimo. Mislim da dalje ne možemo ovako. Kako izgleda, Led već počinje polako da se spušta i od sada

će neprestano biti krt i pun raspuklina. Kada bismo mogli da vidimo, još bi nekako i išlo: ali neizvodljivo je pri nesenci."

"Ali kako onda da se spustimo do Šenšejskih močvara?"

"Pa, ako ponovo pođemo na istok umesto da nastavimo na jug, bićemo na dobrom ledu sve do Gutenškog zaliva. Video sam jednom u leto Led iz broda u zalivu. Pruža se do bedema Crvenih bregova, a u zaliv stiže u vidu ledenih reka. Ako se spustimo jednim od tih glečera, mogli bismo da nastavimo pravo na jug, preko smrznutog mora, do Karhide i tako da uđemo u nju sa obale, a ne preko granice, što je možda još i bolje. To će nam, doduše, malo odužiti put... negde između dvadeset i pedeset milja. Šta ti misliš o tome, Dženri?"

"Mislim da više ne mogu da predem ni ciglih dvadeset stopa dok traje ovo belo vreme."

"Ali ako bismo napustili područje pukotina..."

"Oh, ako bismo napustili područje pukotina, onda bi sve bilo u redu. A ukoliko se još i sunce ikada ponovo pojavi, slobodno uskači u sanke i imaćeš besplatan prevoz sve do Karhide." Bio je to tipičan pokušaj da budemo duhoviti, u sadašnjem delu putovanja; ovakve šale bile su veoma glupe, ali bi se onaj drugi ponekad osmehnuo na njih. "Sve ostalo je u redu sa mnom", nastavih ja, "osim što me mori silan hronični strah."

"Strah je veoma koristan. Kao i tama; kao senke." Estravenov osmeh bio je ružan prorez na ispucalnoj, smeđoj obrazini koja se ljušti, prekrivenoj crnim krznom i dvema mrljama od crnog kamena. "Čudno je da nam dnevna setlost nije dovoljna. Da bismo mogli da idemo, potrebne su nam senke."

"Daj mi tvoju beležnicu za trenutak."

Upravo je završio zapis o našem današnjem putovanju i obavio neke proračune vezane za miljažu i zalihe. Pružio mi je oko čabe-peći notes i olovku. Na čistom listu zalepljenom na unutrašnjem delu stražnjih crnih korica nacrtao sam krug sa dvostruko zakrivljenom linijom u njemu, zacrnio jinovu polovinu simbola i vratio beležnicu mom sadrugu. "Poznaješ li ovaj znak?"

Dugo ga je posmatrao neobičnim pogledom, ali ipak reče: "Ne."

"Pronađen je na Zemlji, Hain-Davenantu i Čifvoru. Predstavlja jin i jang. Svetlost je leva ruka tame... kako ono beše? Svetlo, tamno. Strah, hrabrost. Hladnoća, toplota. Žensko, muško. To si ti, Tereme. Oba i jedno. Senka na snegu."

Narednog dana s naporom smo krenuli prema severoistoku kroz belo odsustvo svega, dok više nije bilo nijedne napukline na patosju ničega: dan ispunjen tegljenjem. Uzimali smo samo po dve trećine sledovanja, nadajući se da nam zbog dužeg puta neće pre vremena ponestati hrane. Činilo mi se da bi čak i u tom slučaju bilo svejedno, zato što je razlika između malo i ništa bila gotovo zanemarljiva. Estraven je, međutim, i dalje išao za svojom srećom sledeći ono što je izgledalo kao predosećanje ili intuicija, premda je moglo da bude i primenjeno iskustvo i razmišljanje. Četiri dana smo išli na istok, četiri najduža vučna dana na celom putu, prevaljujući dnevno od osamnaest do dvadeset milja, a onda se bešumno, nulto vreme razbilo, otišlo u komadiće, pretvorilo u

vrtoženje, vrtoženje, vrtoženje sličnih snežnih čestica ispred nas, iza, s bokova, pravo u oči, oluja koja počinje sa zamiranjem svetlosti. Tri dana smo proveli u šatoru dok je mećava zavijala na nas: tri duga dana nemuštog, mržnjom ispunjenog zavijanja koje je dopiralo iz pluća što ne dišu.

"Nagnaće me da i ja počnem da urlam na nju", rekoh Estravenu govorom uma, na šta mi je on uzvratilo, uz formalno oklevanje koje je predstavljalo obeležje njegovog mentalnog opštenja: "Nema svrhe. Neće te slušati."

Spavali smo satima, malo jeli, vidali promrzline, upale i modrice, opštili umom, pa ponovo spavali. Trodnevno urlikanje pretočilo se u mumlanje, zatim u jecanje i na kraju u tišinu. Razdanilo se. Kroz otvorena šatorska vrata zasijala je blistavost neba. Ona je obasjavala srece, premda smo bili odveć iscrpljeni da bismo mogli da ispoljimo olakšanje koje nas je obuzelo u živahnosti ili radosti kretanja. Pokupili smo bivak – za šta su nam bila potrebna gotovo dva časa, zato što smo se vukli kao dva starca – i uputili se dalje. Put je vodio nizbrdo, sada već sasvim izvesnim blagim nagibom; površinska kora savršeno je pogodovala skijama. Sunce je blistalo. Termometar je sredinom jutra pokazivao –10 stepeni. Izgledalo je da nam se od kretanja vraća snaga, tako da smo išli brzo i lako. Napredovali smo tog dana sve dok se nebo nije osulo zvezdama.

Za večeru, Estraven je poslužio puna sledovanja. Pri ovoj količini, hranu smo imali još samo za sedam dana.

"Točak se okreće", reče on vedro. "Da bismo dobro putovali, moramo dobro i da jedemo."

"Jesti, piti i biti veseo", rekoh ja. Hrana me je osokolila. Sam sam se neobuzdano nasmejao vlastitim rečima. "Sve ujedno: jedenje – pijeње – veseljenje. Ne može se biti veseo bez jela, zar ne?" To mi se učinilo kao tajna sasvim ravna onoj iz kruga jina i janga, ali nije potrajalo. Odagnalo ju je nešto u Estravenovom izrazu lica. Onda sam poželeo da briznem u plač, ali uspeo sam da se obuzdam. Estraven nije bio tako jak kao ja i to ne bi bilo pošteno, zato što bi se na to i on rasplakao. Već je spavao: utonuo je u san sedeći, sa zdelom u krilu. Nije ličilo na njega da bude tako nehajan. Ali ni sama pomisao o spavanju nije bila rđava.

Probudili smo se prilično kasno narednog jutra, pojeli dvostruko sledovanje doručka, a zatim se upregli u ham i stali da vučemo lake sanke pravo prema rubu sveta.

Ispod ruba sveta, koji je, pri bledom podnevnom svetlu, predstavljao strmi, krševiti obronak belog i crvenog, pružalo se smrznuto more: Gutenški zaliv, zaleđen od obale do obale i od Karhide sve do severnog pola.

Bili su nam potrebni to popodne i ceo naredni dan da se spustimo do morskog leda kroz razvaljene ivice, izbočine i useke. Leda gusto zbijene među Crvenim bregovima. Tog drugog dana rastali smo se od sanki. Načinili smo rančeve: u prvom je glavni tovar bio šator, dok su u drugi stale vreće; hranu smo ravnomerno raspodelili; ukupna težina pojedinačnog tereta nije dostizala ni dvadeset pet funti; ja sam mom tovaru dodao još i čabe-peć, ali on opet nije premašio trideset funti. Bilo je dobro što smo se otarasili onog večnog vučenja i guranja, tegljenja i potiskivanja sanki, i ja to rekoh Estravenu kad smo se ponovo dali na put. On se osvrnu i baci pogled na sanke:

otpadak u bezmernom rasulu leda i crvenkastog kamenjara. "Dobro su nam poslužile", reče on. Njegova privrženost produžavala se bez neskladnosti i na stvari, strpljive, svoje glave, pouzdane stvari koje smo koristili i na koje smo se navikli, stvari od kojih nam je zavisio život. Bilo mu je žao sanki.

Te večeri, sedamdeset pete po redu na našem putovanju, pedeset prvog dana na visoravni, harhahad anera, spustili smo se sa Gobrinskog leda na smrznutu morskou površinu Gutenškog zaliva. Ponovo smo putovali dugo i pozno, sve dok mrak nije pao. Vazduh je bio veoma hladan, ali bistar i miran, a čista ledena ploha, bez sanki koje bismo morali da vučemo, prosto je mamila naše skije. Kada smo podigli bivak te noći, bilo je čudno pomisliti, pošto smo poredali na počinak, da se pod nama više ne proteže čitava milja leda, već samo nekoliko stopa, a onda slana voda. Ali nije bilo mnogo vremena za razmišljanje. Obedovali smo i zaspali.

Ponovo je osvanuo vedar dan, ali bilo je užasno hladno; temperatura je u zoru iznosila -40 stepeni. Bistar vazduh omogućio nam je da na jugu vidimo liniju obale, mestimično izbočenu štrčavim jezicima glečera, kako se pruža prema jugu u gotovo pravou crti. Najpre smo se držali nje, išavši rubom zaledenog mora. Severni vetar pomogao nam je da se brže krećemo na skijama, sve dok nismo stigli naporedo sa ulazom u jednu dolinu između dva visoka, narandžasta brda; iz tog klanca dopirao je tako silovit orkan, da nas je naprosto oborio s nogu. Oteturali smo se prema istoku, što dalje od ravne morske površine, gde smo bar ponovo mogli da se uspravimo i da nastavimo put." Gobrinski Led izbljuvao nas je iz svog ždrela", rekoh.

Narednog dana, linija obale, koja je u luku išla prema istoku, jasno se mogla videti pravo pred nama. Sa naše desne strane bio je Orgorein, ali je zato ta plavičasta kriva ispred predstavljala Karhidu.

Tog dana potrošili smo poslednje trunčice orša i poslednje unce znevija kadika; sada su nam preostale još samo po dve unce giši-mišija i šest unci šećera.

Nisam u stanju da valjano opišem te poslednje dane našeg putovanja zato što ne mogu da ih se celovito setim. Glad je kadra da izoštri moć opažanja, ali ne i onda kada je prepletena sa izuzetnim zamorom; pretpostavljam da su sva moja čula bila veoma otupela. Sećam se da sam imao grčeve od gladi, ali se ne sećam da sam patio zbog njih. Sve to vreme sam valjda jedino osećao, neodređeno i maglovito, da sam oslobođen, da sam nešto savladao, osećao sam radost; isto mi se tako, neprestano, užasno spavalo. Stigli smo do kopna dvanaestog, posle anera, s mukom prešli preko smrznute obale i zaputili se u stenovitu snežnu pustoš gutenškog priobalja.

Bili smo u Karhidi. Postigli smo svoj naum. Malo je nedostajalo da ceo poduhvat propadne, jer su nam se zalihe sasvim istrošile. Za gozbu kojom smo proslavili dolazak imali smo na trpezi samo toplu vodu. Pošto smo ustali narednog jutra, odmah smo se dali u traganje za nekakvim putem, nekakvom naseobinom. To je pusta oblast i nismo imali njenu kartu. Ako je ovde i bilo puteva, oni su se nalazili ispod snežnog pokrova debelog između pet i deset stopa, tako da smo mogli da predemo preko više njih, uopšte ne znajući za to. Nije bilo nikakvih znakova obrađivanja tla. Tog dana smo

tumarali na jug i zapad, kao i narednog, a predveče drugog dana, kada smo ugledali neku svetlost kako sija na obronku jednog udaljenog brda kroz sumrak i koprenu retke susnežice, nijedan od nas dvojice nije bio u stanju izvesno vreme da prozbori ni reči. Samo smo stajali i zurili. Najzad, moj sadrug dođe do daha i promrmlja: "Je li to svetlost?"

Suton je davno minuo kada smo se doteturali do karhidskog sela; satojalo se samo od jedne ulice između tamnih kuća sa visokim krovovima i sa snegom koji je bio nabijen i nagomilan do visine zimskih vrata. Zaustavili smo se kod krčme, kroz čije je uske prozorske kapke dopirala, u provalama, zracima i strelama, žuta svetlost koju smo videli sa naspramnih, zimom optočenih brda. Otvorili smo vrata i ušli unutra.

Bio je odsordni aner, osamdeset prvi dan našeg putovanja; jedanaest dana smo prekoračili rok koji je Estraven predvideo. Ali zato je on tačno procenio zalihe hrane: sedamdeset osam dana, najviše... Merač na sankama pokazao je da smo prevalili osam stotina četrdeset milja, čemu bi još trebalo dodati izvesnu razdaljinu koju smo prešli poslednjih nekoliko dana. Veliki deo ovih milja otpao je na vijuganja i skretanja sa pravog puta; da je odista trebalo prevaliti osam stotina milja, to nam nikada ne bi pošlo za rukom; kada smo dobili tačnu kartu, ustanovili smo da pulefensko dobro i ovo selo deli udaljenost manja od sedam stotina trideset milja. Sve te milje i dani vodili su preko nenastanjene, nemušte pustoši: čitavih osamdeset jedan dan nismo imali nikog drugog do same sebe.

Ušli smo u veliku, prekomerno zagrejanu, sjajno osvetljenu prostoriju, punu hrane i mirisa hrane, ljudi i glasova ljudi. Uhvatio sam se za Estravenovo rame. Strana lica okrenula su se prema nama, strane oči. Sasvim sam izgubio iz vida da postoji i neko ko ne liči na Estravena. Bio sam užasnut.

U stvari, prostorija je bila prilično mala, a gomila stranaca u njoj jedva ako je brojala sedam-osam ljudi, koji su, nesumnjivo, bili zakratko isto tako pometeni kao i ja. Niko, naime, ne dolazi u pokrajinu Kurkurast usred zime, sa severa, noću. Meštani su samo zurili i piljili, a svi glasovi su zamukli.

Estraven prvi progovri jedva čujnim šapatom. "Molimo za gostoprimstvo pokrajine."

Buka, galama, metež, uzvrpoljenost, dobrodošlica.

"Došli smo preko Gobrinskog leda."

Nova buka, novi glasovi, pitanja; sjatili su se oko nas.

"Da li biste se pobrinuli za mog prijatelja?"

Mislio sam da sam to ja rekao, ali ipak je to učinio Estraven. Neko me je smestio da sednem. Izneli su nam hranu; počeli su da se brinu o nama, da nam ugađaju, da nam izražavaju dobrodošlicu kući.

Zaostale, svadljive, strasne, priglupе duše, seljani sa siromašne zemlje – njihova velikodušnost omogućila je da se naše tegobno putovanje otmeno okonča. Davali su i kapom i šakom. Nisu škrtičili, niti zaračunavali. I tako je Estraven prihvatio ono što su nam dali, kao lord među lordovima ili kao prosjak među prosjacima, čovek koji je ponovo među svojim.

Za ove ribare–seljane, koji žive na rubu ruba, na krajnjoj nastanjivoj međi jednog gotovo nenastanjivog kontinenta, poštenje je od isto tako suštinske važnosti kao i hrana. Oni moraju da budu poštteni jedni prema drugima; ni izdaleka nema dovoljno da bi se varalo. Estraven je to znao i zato je, kada su dan ili dva kasnije oni stali da se raspituju, okolišno i posredno, uz dužan obzir prema šifretoru, zbog čega smo izabrali da provedemo zimu u tumananju po Gobrinskom ledu, smesta odgovorio: "Ćutanje nije ono za šta mi valja da se opredelim, ali mi ipak više pogoduje od laži."

"Dobro je poznato da se može dogoditi da časni ljudi budu stavljeni izvan zakona, ali im se zato senka ne smanjuje", reče kuvar iz krčme, koji je po važnosti bio odmah iza starešine sela i čije je svratište zimi predstavljalo svojevrsnu dnevnu sobu cele pokrajine.

"Jedna osoba može biti stavljena izvan zakona u Karhidi, a druga u Orgoreinu", reče Estraven.

"Tako je; a i jedna od strane sopstvenog klana, a druga od strane kralja u Erenrangu."

"Kralj ne skraćuje ničiju senku, premda može da pokuša", primeti Estraven; kuvar je ovim bio zadovoljan. Da je Estravena prognao njegov vlastiti klan, on bi onda bio čovek koji izaziva podozrenje, ali kraljeva strogost nije bila važna. Što se mene tiče, ja sam očigledno bio stranac, što znači i osoba stavljena van zakona u Orgoreinu, a to mi je samo išlo u korist.

Domaćinima u Kurkurastu nikada nismo otkrili kako se zovemo. Estraven je bio veoma nevoljan da se koristi tuđim imenima, a naša sopstvena nismo smeli pominjati. Uostalom, zločin je bio i samo razgovarati sa Estravenom, a pogotovo nahraniti ga, obući ga i dati mu krov nad glavom, kao što su to oni učinili. Čak i najzabitnije selo gutenškog priobalja ima radio, tako da nisu mogli da se brane neupućenošću i neobaveštenošću o naredbi o izgnanstvu, izvesno opravdanje moglo je da im pruži jedino potpuno nepoznavanje identiteta njihovih gostiju. Pre no što je meni to uopšte palo na um, Estraven je već počeo da vodi računa o opasnosti kojoj su oni bili izloženi. Treće noći on je došao u moju sobu da razmotrimo naš sledeći korak.

Karhidsko selo liči na stari zemaljski zamak po tome što ima tek poneku (ili uopšte nema) zasebnu, izdvoenu nastambu. Pa ipak, po visokim, trošnim, starim zdanjima ognjišta, trgovine, potpokrajine (nije postojao lord Kurkurasta) i spoljne kuće svaki od pet stotina seljana mogao je da nađe zasebnu, čak usamljeničku izdvojenost u nekoj od prostorija duž drevnih hodnika, čiji su zidovi bili debeli čitave tri stope. Sedeo sam u jednoj od takvih soba, uz kamin u kome je pucketala mala, topla vatra, teškog mirisa, podložena tresetom iz Šenšejskih močvara, kada je Estraven ušao. On reče: "Moramo što pre odavde, Dženri."

Još ga i sad vidim kako stoji u senkama plamenom obasjane sobe, bosonog i bez ičeg drugog na sebi osim raspojasanih krznenih čakšira, koje je dobio od starešine. U okrilju vlastitog doma, odnosno pri temperaturi na kojoj su oni smatrali da je toplo, Karhidani su često išli poluodeveni ili nagi. Tokom našeg putovanja Estraven je izgubio svu onu gipku, nabijenu čvrstinu koja predstavlja obeležje fizičkog ustrojstva Getenjana;

bio je usukan, pun ožiljaka, a hladnoća mu je opalila lice gotovo isto tako kao i vatra. Njegova tamna, čvrsta prilika izgledala je nedokučiva pri brzom, neumornom svetlu.

"Kuda?"

"Na jug ili na zapad, mislim. Prema granici. Sada je najpreče pronaći dovoljno snažan radio-odašiljač kojim možeš da stupiš u vezu sa brodom. Posle toga, preostaje mi da nađem neko skrovište ili da se nakratko vratim u Orgorein, kako ne bih natovarilo nevolju na vrat onima koji su nam ovde pomogli."

"Kako ćeš se vratiti u Orgorein?"

"Kao što sam i ranije učinio: preći ću preko granice. Orgote nemaju ništa protiv mene."

"Gde ćemo naći odašiljač?"

"Najbliži je u Sasinotu."

Zatreptao sam. On se kiselo osmehnu.

"Zar nema nijedan bliži?"

"Nema. Donde nas deli oko sto pedeset milja; prevaljivali smo i veće razdaljine po lošijem terenu; ovde nas čekaju drumovi celim putem; ljudi će nas prihvatiti; možda ćemo čak naći nekoga da nas preveze na motornim sankama."

Pristao sam, ali me je onespokojila činjenica da nam predstoji još jedna deonica našeg zimskog putešestvija, i to takva koja ne vodi prema utočištu, već natrag ka onoj prokletoj granici, gde bi Estraven mogao da se vrati u izgnanstvo i da me ostavi samog.

Razmišljao sam neko vreme o tome i konačno rekoh: "Postojeće jedan uslov koji će Karhida morati da ispuni ako želi da pristupi Ekumenu. Argaven će morati da opozove tvoje progonstvo."

On ništa nije odgovorio, već je samo zurio u plamen.

"Ozbiljno mislim", nastavio sam. "To pre svega drugog."

"Zahvaljujem ti, Dženri", reče on. Kada bi govorio veoma tiho kao sada, boja glasa bi mu postajala ženska, mukla i nezvučna. Pogledao me je blago, ne smešeći se. "Ali već dugo ne očekujem da ponovo vidim svoj dom. Odande sam izgnan još pre dvadeset godina, znaš. Sadašnje progonstvo ne razlikuje se mnogo od toga. Vodiću računa o sebi; a ti se brini za sebe i za svoj Ekumen. Bićeš prepušten samom sebi. Ali o tom potom. Naloži brodu da se spusti! Kada to bude obavljeno, biće vremena da porazmislim o onome posle."

Zadržali smo se još dva dana u Kurkurastu, obilato se hraneći i odmarajući, u očekivanju nabijača puteva koji je trebalo da dođe sa juga i da nas poveže u povratku. Naši domaćini nagovorili su Estravena da im izloži celu priču o tome kako smo prešli preko Leda. On ju je ispričao onako kako bi to učinio samo jedan prenosilac usmenog predanja, tako da je ona postala saga, puna tradicionalnih opštih mesta, pa čak i umetaka, ali ipak u osnovi verodostojna i živa, počev od sumpornih ognjeva i tame prolaza između Drumnera i Dremegolea, pa sve do urlajućih naleta orkana iz planinskog klanca koji briše Gutenškim zalivom; Estraven nije propustio da je začini komičnim međuzbivanjima, kao što je njegov pad u raspuklinu, odnosno mističnim, kao što su

zapažanja o zvukovima i tišinama Leda, o vremenu bez senki, o tami noći. Slušajući ga, bio sam opčinjen kao i svi ostali i nisam skidao pogled sa tamnog lica mog prijatelja.

Krenuli smo iz Kurkurasta tesno zbijeni u kabini nabijača puteva, velikog motornog vozila koje valja i nabija sneg na karhidskim drumovima; ovo je jedini način da se putevi održavaju prohodni zimi, budući da bi na njihovo potpuno raščišćavanje otišla polovina vremena i novca kraljevstva, a to nije neophodno, jer se za celi zimski saobraćaj ionako koriste klizači. Nabijač je mileo brzinom od dve milje na čas, tako da smo stigli u naredno selo južno od Kurkurasta davno posle sumraka; tu smo, kao i uvek, bili lepo dočekani, ugošćeni i dobili prenoćište. Sledećeg dana nastavili smo put pešice. Sada smo se kretali prema unutrašnjosti kopna od priobalnih brda koja su zaustavljala nalete severnog vetra iz Gutenškog zaliva; bilo je to gušće nastanjeno područje, tako da više nismo išli od bivaka do bivaka, već od ognjišta do ognjišta. U nekoliko navrata povezli smo se motornim sankama, jednom prilikom čitavih trideset milja. Drumovi su bili dobro nabijeni i valjano označeni, iako je često padao gust sneg. Ranci su nam uvek bili puni hrane, za šta bi se pobrinuo domaćin našeg poslednjeg konačišta; na kraju svakog dnevnog puta očekivali bi nas krov nad glavom i vatra u ognjištu.

Pa ipak, tih osam ili deset dana lagodne vožnje i skijanja kroz gostoljubivi kraj bili su najteži i najsumorniji deo celog našeg putovanja, gori čak i od uspona na glečcer, tegobniji od poslednjih dana gladi. Saga je bila završena, pripadala je Ledu. Bili smo veoma umorni. Išli smo pogrešnim pravcem. Više nismo osećali radost.

"Ponekad moraš da ideš nasuprot okretanju točka", rekao je Estraven. Bio je postojan kao i uvek, ali u njegovom hodu, glasu i držanju čvrstinu je zamenila strpljivost, a sigurnost tvrdoglava rešenost. Bio je veoma ćutljiv, pa čak nije ni mnogo mario da umom opšti sa mnom.

Stigli smo do Sasinota, grada od nekoliko hiljada stanovnika, ustoličenog na brdima iznad zamrznutog Eja: beli krovovi, sivi zidovi, padine brda prošarane crnim šumama i izniklim stenama, bela polja i reka; a s druge strane reke Sinotksa dolina, predmet spora, takođe sva bela...

Stigli smo tu sasvim praznih šaka. Najveći deo onoga što nam je preostalo od putne opreme razdelili smo raznim prdusretljivim domaćinima, tako da nam na kraju nije ostalo ništa drugo do čabe-peče, skije i odeća koju smo imali na sebi. I tako smo, bez ikakvog tovara, išli naprd, u nekoliko navrata raspitavši se za pravac puta, ali ne za grad, već za jedno obližnje dobro. Bilo je to ubogo mesto, koje nije pripadalo pokrajini, već je potpadalo pod nadležstvo uprave Sinotske doline. U vreme kada je Estraven radio kao mladi sekretar u tom nadležstvu, bio je prijatelj vlasnika dobra, pa ga je čak i kupio za njega, pre godinu ili dve, kada je još pomagao da se ljudi ponovo nasele istočno od Eja, u nadi da će tako predupređiti spor oko prava na vlasništvo nad Sinotskom dolinom. Vrata nam je otvorio sam ratar, zdepast čovek prigušenog glasa, otprilike Estravenovih godina, po imenu Tesičer.

Estraven je išao kroz ovo područje sa potpuno navučenom kapuljačom kako bi prikrilo lice. Plašio se da će ga ovde neko prepoznati. Ali nije bilo mesta toj bojazni; bilo je potrebno i te kako pronicljivo oko da bi se u mršavoj skitnici koju su surove

vremenske prilike olinjale video Hart rem ir Estraven. Tesičer se sumnjičavo upiljio u njega, nesposoban da poveruje da je ovaj odista osoba za koju se izdavao.

Tesičer nas je primio u kuću i gostoprimstvo koje nam je pružio nije zaostajalo za pređašnjim, iako su mu mogućnosti bile skućene. Ali nije se ugodno osećao s nama i videlo se da bi mu se više dopadalo da nismo tu. To se moglo razumeti; pruživši nam okrilje, izložio se opasnosti da mu bude zaplenjena celokupna imovina. No, kako je tu istu imovinu dugovao Estravenu i budući da bi, da mu se Estraven nije našao u nevolji, po svoj prilici do sada bio isto tako ubogi siromah kao i mi, nije izgledalo nepravedno zahtevati od njega da se zauzvrat izloži izvesnoj opasnosti. Moj prijatelj je, međutim, zatražio pomoć od njega ne u vidu povraćaja duga, već kao izraz prijateljstva, računajući pri tom ne na Tesičerovu obavezu, već na njegovu naklonost. I odista, kada je prvi strah minuo, Tesičer se otkravio i, u skladu sa karhidskom prevrtljivošću, najednom postao otvoren i nostalgican, tako da se do pola noći, sa Estavenom koji je sedeo uz kamin, prisećao starih dana i starih poznanstava. Kada ga je Estraven upitao da li zna za neko skrovito mesto, za neko napušteno ili izdvojeno dobro, gde bi prognanik mogao da se pritaji mesec ili dva, u nadi da će njegovo izgnanstvo biti opozvano, Tesičer je bez oklevanja predložio: "Ostani kod mene."

Estravenove oči zasijaše na te reči, ali on ipak odbi ponudu; složivši se da možda stvarno ne bi bio bezbedan tako blizu Sasinota, Tesičer mu obeća da će mu pronaći neko skrovište. Ako bi Estraven uzeo lažno ime i zaposlio se kao kuvar ili pomoćnik na dobru, kazao je on, to bi još bilo ponajbolje; takvi poslovi nisu, doduše, baš najprijetniji, ali zato svakako predstavljaju prihvatljivije rešenje nego povratak u Orgorein. "Šta bi, kog vraga, radio u Orgoreinu? Od čega bi tamo živeo, a?"

"Od Satrpeznistva", reče moj prijatelj uz prisenač svog vidrinog osmeha. "Tamo obezbeđuju posao svim jedinicama, znaš. Ne bi bilo poteškoća. Ali radije bih ipak ostao u Karhidi... ako stvarno misliš da se stvar d srediti..."

Zadržali smo čabe-peć, jedinu stvar od vrednosti koja nam je preostala. Služila nam je, na ovaj ili onaj način, sve do samog kraja našeg putovanja. Prvog jutra pošto smo došli na Tesičerovo dobro uprtio sam peć na leđa i odskijao do grada. Estraven, razume se, nije pošao sa mnom, ali mi je zato objasnio šta mi valja činiti i sve je išlo kao po loju. Prodao sam peć u gradskoj trgovini, a zatim se popeo, sa lepom svoticom novca koju sam dobio, na obližnje brdo gde se nalazilo malo tehničko učilište, u kome je bila smeštena radio-stanica, i zakupio deset minuta "privatnog odašiljanja privatnom prijemu". Sve stanice su imale određeno razdoblje u programu tokom dana koje je bilo namenjeno ovakvim kratkotalasnim emisijama; kako su većinu njih koristili trgovci za slanje poruka svojim prekomorskim predstavnicima ili mušterijama u Arhipelagu, Situ ili Perunteru, cena im je bila prilično visoka, ali ne i prekomerna. U svakom slučaju manja od sume koja se mogla dobiti za polovnu čabe-peć. Mojih deset minuta padali su na početak trećeg časa, dakle u pozno popodne. Kako nisam hteo da ceo dan straćim na skijanje između Tesičerovog dobra i grada, prošetao sam se malo po Sasinotu i pojeo obilat, dobar, jevtin ručak u jednoj krčmi. Nema nikakve sumnje u to da je karhidska

kuhinja bolja od orgotske. Dok sam obedovao, setio sam se Estravenove opaske o tome kada sam ga upitao da li mrzi Orgorein; isto mi je tako pao na um njegov glas od prošle noći kada je kazao neizmerno blagim tonom: "Radije bih ipak ostao u Karhidi..." I tada se zapitah, svakako ne prvi put, šta je, u stvari, rodoljublje, iz čega se sastoji ljubav prema zemlji, kako niče ta čežnjiva privrženost od koje je glas moga prijatelja zadržao: i kako jedna tako stvarna ljubav može, takođe često, da postane budalasta i podla zaslepljenost? Kako objasniti tu prelomnu tačku.

Posle ručka nastavio sam da tumaram Sasinotom. Gradska vreva, prodavnice, tržinice i ulice, pune života uprkos vejavici i temperaturi koja je pala na nulu, ličile su mi na kakvu igru, nestvarnu i zbunjujuću. Još se nisam sasvim odvikao od samotnosti Leda. Osećao sam se nelagodno među neznancima i neprekidno mi je nedostajalo Estravenovo prisustvo.

Kada je počeo da se hvata mrak, popeo sam se strmom ulicom, prekrivenom utabanim snegom, do učilišta, gde su me primili i uputili me u to kako se rukuje odašiljačem za javnu upotrebu. U zakazani čas poslao sam signal za buđenje relejnom satelitu koji se nalazio na stacionarnoj orbiti oko tri stotine milja iznad južne Karhide. Taj relej predviđen je upravo za ovakvu priliku, kada više nisam u posedu ansibla, tako da ne mogu da naložim Olulu da pošalje signal brodu, i kada nemam ili vremena ili opremu da uspostavam neposrednu vezu sa brodom na solarnoj orbiti. Sasinotski odašiljač bio je više nego pogodan, ali kako program satelita nije predviđao nikakav odgovor, već samo prosleđenje mog signala do broda, preostalo mi je jedino da ga pošaljem i da stvari prepustim svom toku. Nije bilo načina da saznam da li je moja poruka primljena i prenesena brodu. Čak nisam znao ni da li sam uopšte dobro postupio time što sam je poslao. No, već sam se navikao da takve neizvesnosti prihvatam mirne duše.

Kako je vejavica postajala sve gušća, bio sam primoran da noć provedem u gradu, budući da nisam u dovoljnoj meri poznao puteve da bih se odvažio da se otisnem u sneg i tamu. Preostalo mi je nešto novca i počeo sam da se raspitujem za neko svratište, na šta su svi navalili da prenoćim u učilištu; večerao sam sa čitavom množinom veselih učenika i otišao na počinak u jednu od spavaonica. Utonuo sam u san sa prijatnim osećanjem bezbednosti koje mi je ulivala karhidska izuzetna i neizostavna ljubaznost prema strancu. Iz prve sam se spustio u pravu zemlju i sada sam se vratio u nju. I tako sam zaspao; ali ustao sam veoma rano i još pre doručka krenuo na Tesičerovo dobro, ostavivši za sobom nelagodnu noć punu snova i buđenja.

Sunce koje se radalo, malo i hladno na svetlom nebu, bacalo je senku u pravcu zapada sa svake naprsline ili izbočine u snegu. Čitav put bio je išaran tamnim i svetlim programima. Nije bilo nikakvog pokreta na snežnim poljima; ali tamo daleko niz drum jedna mala prilika išla je ka meni uzletnim, kliskim korakom skijaša. Znatno pre no što sam bio u stanju da razaberem crte lica, shvatio sam da je to Estraven.

"Šta se dogodilo, Tereme?"

"Moram da se dokopam granice", reče on, čak se i ne zaustavivši kad smo se sreli. Bio je sav zadihan. Ja se okrenuh i obojica nastavismo na zapad; jedva sam

uspevao da održim korak sa njim. Na mestu gde je put skretao prema Sasinotu on siđe sa njega i pođe preko neograđenih polja. Prešli smo preko zaleđenog Eja na oko jednu milju severno od grada. Obale su bile strme, tako da smo morali da zastanemo i da predahnemo kada smo se uspeli na drugu stranu. Nismo imali snage za ovakvu jurnjavu.

"Šta se dogodilo? Tesišer...?"

"Da. Čuo sam ga kako šalje poruku preko radija. U svitanje." Estravenov grudni koš zadihano se dizao i spuštao, baš kao i onda kada je ležao na ledu pokraj plave raspukline. "Tibe mora da je raspisao nagradu za moju glavu."

"Prokleti, nezahvalni izdajnik!" procedih kroz zube, ne misleći pri tom na Tibe, već na Tesičera koji je prodao prijatelja.

"Da, to je", reče Estraven, "ali i ja sam tražio premnogo od njega, svalio sam prevelik teret na njegovu sitnu dušu. Slušaj, Dženri. Vрати se u Sasinot."

"Ne, pre nego što vidim da si prešao granicu, Tereme."

"Tamo možda vrebaju orgotske straže."

"Ostaću na ovoj strani. Za ime Boga..."

Osmehnuo se. I dalje veoma teško dolazeći do daha, on se podiže i nastavi put, a ja krenuh sa njim.

Išli smo na skijama kroz smrznute šumarke i preko uzvišica i polja sporne doline. Nije bilo nikakvog skrovišta gde bismo se pritajili. Nebo je blistalo, svet se beleo, a naše izdužene senke preletale su njime. Neravno tle skrivalo je granicu od nas, sve dok joj se nismo primakli na manje od osmine milje: a onda je iznenada jasno ugledasmo, obeleženu ogradom, čiji su stubovi, sa crveno obojenim vrhovima, štrčali jedva dve stope iznad snega. Na orgotskoj strani nije se primećivao nijedan čuvar. Sa naše strane videli su se tragovi skija, a na jugu se kretalo nekoliko sićušnih prilika.

"Čuvari sa naše strane. Moraćeš da sačekaš da padne mrak, Tereme."

"Tibeovi inspektori", uzdahnu on ogorčeno i skrenu u stranu.

Skliznusmo iza male uzvišice, na čijem smo vrhu upravo stajali i sakrismo se iza najbližeg zaklona. Tu smo proveli ceo dugi dan, u dolu među gustim rastinjem hemena, čije su se crvenkaste grane nisko povijale oko nas pod teretom snega. Razmotrili smo mnošto planova o tome da krenemo severno ili južno naporeda sa granicom, kako bismo se izbacili iz ovog posebno nepovoljnog područja, da pokušamo da se domognemo brda istočno od Sasinota, pa čak i da se vratimo na sever u pustošan predeo, ali svi su oni morali da budu odbačeni. Estravenovo prisustvo bilo je obznanjeno i mi više nismo mogli neskriveno da putujemo Karhidom kao do sada. Isto tako više nismo bili u stanju ni da krišom prevalimo i najmanju razdaljinu: nedostajali su nam šatori, hrana i snaga. Preostalo nam je samo da pravo jurnemo preko granice, budući da nikakvog drugog puta nije bilo.

Zbili smo se u tamnom udubljenju pod tamnim stablima, u snegu. Ležali smo priljubljeni jedan uz drugog da bismo se grejali. Oko podneva, Estraven je malo otpočnuo, ali ja sam bio odveć gladan i promrzao da bih mogao da spavam; ležao sam pokraj prijatelja, prožet izvesnom otupelošću, i pokušavao da se prisetim reči koje mi je on jednom naveo: Dvoje su jedno, život i smrt, što leže zajedno... To mi je nakratko

stvorilo privid da smo ponovo u šatoru na Ledu, samo sada bez zaklona, bez hrane, bez počinka: ništa drugo nije preostalo do naše drugovanje, a i njega je uskoro čekao kraj.

Nebo se prevuklo skramom izmaglice tokom popodneva i temperatura je počela da pada. Čak i u zavetrini udubljenja postalo je odveć hladno da bi se nepomično sedelo. Morali smo da se razmrdavamo, ali i pored toga mene je u sumrak počela da obuzima drhtavica, slična onoj koju sam iskusio u zatvorskom kamionu na putu kroz Orgorein. Izgledalo je da će proći večnost pre no što padne noć. U pozni plavičasti suton napustili smo dol u kome smo se krili i uspuzali se između stabala i grmlja uz brdašce, odakle smo mogli da razaberemo liniju granične ograde, nekoliko tamnih tačkica spram bledeg snega. Nije bilo nikakvog svetla, ništa se nije micalo, ništa se nije čulo. U daljini, prema jugozapadu, sjajilo je žučkasto treperenje neke varošice, odnosno nekog malog satrpezničkog sela Orgoreina, gde je Estraven mogao da ode sa svojim neupotrebljivim ispravama i da računa u najmanju ruku na obezbeđeno prenočište u satrpezničkom zatvoru ili možda na najbližem satrpezničkom dobrovoljačkom dobru. A onda, odjednom – tek tog poslednjeg časa, ne ranije – ja shvatih ono što su moja sebičnost i Estravenovo ćutanje tajili od mene, kuda on to zapravo ide i u šta se upušta. "Tereme... čekaj..." rekoh.

Ali on je već krenuo niz brdašce: veličanstveno brz skijaš koji više nije morao da usporava zbog mene. Stuštio se u dugačkom, strmom, zavojitom spustu među senkama poleglim po snegu. Odjurio je od mene, ali pravo pred puške graničara. Mislim da su mu doviknuli nešto u znak upozorenja, možda naređenje da stane, i odnekud blesnu svetlost, ali nisam siguran u to; no, on se nije zaustavio, već je nastavio da strelovito hita prema ogradi. Oborili su ga pre no što je stigao do nje. Nisu upotrebili sonični ošamućivač već napadačke puške, starisnko oružje, koje ispaljuju snop metalnih komadića u jednom plotunu. Pucali su da bi ga ubili. Bio je na izdisaju kada sam došao do njega; ležao je opružen i čudno izvijen, a skije su mu malo dalje štrčale iz snega. Paljba mu je raznela polovinu grudnog koša. Uzeo sam mu glavu u naručje i pozvao ga, ali mi on nije odgovorio; jedino je na izvestan način uzvratilo na moju ljubav prema njemu, procivlevši kroz bešumno slamanje i rastakanje svog uma, dok mu se svest gasila, samo jednom, jasno, na bezglasnom jeziku: "Areće!" Ničeg više nije bilo. Držao sam ga, čučeci u snegu, dok nije izdahnuo. Dopustili su da to učinim. A onda su me pridigli i povelili – mene na jednu stranu, a njega na drugu, mene u zatvor, a njega u tamu.

20. UZALUDNI POHOD

Negde u svojim zabeleškama Estraven je napisao, tokom našeg pohoda preko Gobrinskog leda, da se čudi zašto se njegov sadrug stidi da plače. Još onda sam mogao da mu kažem da tu nije toliko bio u pitanju stid koliko strah. Sada sam išao kroz Sinotsku dolinu, kroz veće njegove smrti, u hladnu zemlju koja se pruža s one strane straha. Tu sam shvatio da se može plakati do mile volje, ali da nema nikakve koristi od toga.

Odveli su me natrag u Sasinot i bacili u tamnicu zato što sam bio u društvu osobe koja je stavljena izvan zakona, a možda i stoga što naprosto nisu znali šta bi

učinili sa mnom. Još od samog početka, čak i pre no što im je to zvanično nredeno iz Erenranga, postupali su prema meni dobro. Moj karhidski zatvor predstavljao je nameštenu sobu u kuli izbornih lordova u Sasinotu; tu sam imao kamin, radio, pet obilnih obroka dnevno. Nedostajala je, doduše, udobnost. Postelja je bila tvrda, pokrivači tanki, pod nezastrt, vazduh studen... kao i u svakoj drugog prostoriji u Karhidi. Ali poslali su mi lekara, u čijim je rukama i glasu počivala znatno postojanija, znatno probitačnija udobnost od svih koje sam dobio u Orgoreinu. Od kada je on došao, mislim da su vrata ostavljena nezaključana. Sećam se kako su jednom stajala otvorena, a ja silno želeo da se zatvore, zato što je iz predvorja dopirala prohladna promaja. Ali nedostajalo mi je snage, hrabrosti, da ustanem iz postelje i zatvorim svoja zatvorska vrata.

Lekar, ozbiljna, materinski blaga, mlada osoba, obratio mi se sa izrazom spokojne pouzdanosti: "Pet ili šest meseci sasvim ste se nedovoljno hranili, a u isto vreme veoma naporno radili. Premnogo ste se istrošili. A sad više nemate šta da trošite. Lezite tu i okrepljujte se. Lezite, kao što leže zamrznute reke po dolinama preko zime. Mirujte i čekajte."

Ali kada bih usnio, uvek bih se nalazio u kamionu, na gomili sa ostalima, koji su, kao i ja, zaudarali, drhtali, bili nagi, sasvim pripijeni, da bi se zagrejali, svi osim jednoga. Taj jedan je sam ležao uz vrata sa rešetkama, već ohlađen, sa ustima punim zgrušane krvi. On je bio izdajnik. Hteo je da bude sm, napustio je nas, napustio je mene. Probudio bih se ispunjen besom, nemoćnim, drhtavim besom, koji bi se pretvarao u nemoćne suze.

Mora da sam bio prilično bolestan, budući da se sećam nekih znakova visoke groznice, a i lekar je proveo pored mene jednu noć ili možda više. Ne mogu da prizovem u sećanje te noći, ali pamtim da sam mu jednom kazao svadljivim, srditim glasom: "Mogao je da se zaustavi. Video je čuvare. Jurnuo je pravo na cev pušaka."

Mladi lekar je ćutao neko vreme. "Hoćete li da kažete da se on to namerno izložio plotunu?"

"Možda..."

"Tužno je to reći za prijatelja. I ja to neću da poverujem o Hartu remi ir Estravenu."

Kada sam ono kazao, izgubio sam iz vida da ovi ljudi osećaju prezir prema samoubistvu. Za njih to nije, kao što je za nas, stvar slobodnog izbora. To je, naprotiv, odustajanje od slobodnog izbora, čin vlastitog izneveravanja. Ako bi neki Karhidanin pročitao našu svetu knjigu, on bi Judin zločin video ne u izdajstvu Hrista, već u činu koji, predstavljajući krajnji izraz očajanja, odriče mogućnost iskupljenja, promene, života: činu samoubistva.

"Onda on za vas nije Estraven Izdajnik?"

"Nije nikada ni bio. Mnogo je onih koji se nikada nisu obazirali na optužbe protiv njega, gospodine Ai."

Ali ja nisam bio kadar da u tome vidim bilo kakvu utehu, već sam samo uzviknuo, ponešen pređašnjim razdiranjima: "A zašto su ga onda ubili? Zašto je sad mrtav?"

Na ovo od njega nisam dobio odgovor zato što ga nije ni bilo.

Nisam bio podvrgnut nikakvom formalnom saslušanju. Pitali su me samo kako sam se izbavio sa pulefenskog dobra i kako sam stigao u Karhidu, odnosno raspitivali su se za odredište i sadržaj šifrovane poruke koju sam poslao njihovim radiom. Kazao sam im sve. Ove informacije odmah su prosledene u Erenrang, kralju. Postojanje broda naizgled je bilo sačuvano u tajnosti, ali je zato naširoko izveštavano i raspravljano o mom bekstvu iz orgotskog zatvora, putovanju preko leda usred zime i boravku u Sasinotu. Estravenov ideo u svemu tome nije bio pomenut preko radija, baš kao ni njegova smrt. Tajnost je u Karhidi u izuzetnoj meri stvar uvidavnosti, složnog, prihvaćenog ćutanja – izbegavanje da se postavljaju pitanja, ali ne i da se daju odgovori. U biltenima je bilo reči samo o izaslaniku gospodinu Aiju, ali su svi dobro znali da me je Hart rem ir Esraven izbavio iz ruku Orgota i da je sa mnom došao preko leda u Karhidu, razotkrivši time neistinitost satrpezničke priče o mojoj iznenadnoj smrti od goznicne horm, jesenas u Mišnoriju... Estraven je prilično tačno predvideo posledice mog povratka; jedino je pogrešio što ih je potcenio. Zbog jednog tuđina, koji je ležao u bolesničkoj postelji, ne preduzimajući ništa niti hajući, u jednoj sobi u Sasinotu, za samo deset dana pale su dve vlade.

Reći za orgotsku vladu da je pala, znači, razume se, samo to da je jedna grupa satrpeznika zamenila drugu grupu satrpeznika u ključnim nadležstvima trideset trojice. Neke senke su se skratile, a neke izdužile, kako to kažu u Karhidi. Klika sarfa, koja me je poslala u Pulefen, održala se, uprkos sramote, koja joj i ranije nije bila strana, što je uhvaćena u laži, sve dok Argaven nije javno obznanio neposredno predstojeći dolazak zvezdanog broda u Karhidu. Istog dana, Obsleova partija, klika slobodnih trgovaca, preuzela je upravna nadležstva trideset trojice. I tako, na kraju sam im ipak bio od neke koristi.

U Karhidi pad vlade ponajpre znači padanje u nemilost i zamenu predsednika vlade, što prati prestrojavanje u kioremiji; doduše, ne retke alternative su i ubistva, ostavke sa položaja i ustanci. Tibe nije ništa preduzeo da bi se održao. Moja trenutna vrednost u igri međunarodnog šifgretora, kao i činjenica da sam (posredno) skinuo ljavu sa Estravenovog imena, obezbedili su mi prestiž koji je znatno nadmašio njegov, tako da se on odrekao svog znanja, kako sam kasnije saznao, još pre no što je do vlade u Erenrang stigla vest da sam poslao radio-poruku mom brodu. Odmah po Tesičerovoj dostavi preduzeo je neophodne korake i samo je sačekao da mu potvrde da je Estraven mrtav, a onda je odmah podneo ostavku. Ujedno je doživeo i poraz i osvetu.

Čim je Argaven podrobno obavешten o svemu, poslao mi je poziv, odnosno zahtev da smesta dođem u Erenrang, kao i potvrdu da će kraljeva blagajna snositi sve troškove koje uz put budem imao. Grad Sasinot ispoljio je podjednaku širokogrudost, poslavši sa mnom mladog lekara, budući da moje zdravstveno stanje još nije bilo zadovoljavajuće. Putovali smo motornim sankama. Samo se delimično sećam tog putovanja; teklo je glatko i bez žurbe, sa dugim zadržavanjima dok smo čekali da nabijači učine put prohodan i sa dugim noćima provedenim u svratištima. Ono je po svojoj prilici trajalo samo dva ili tri dana, ali meni je izgledalo znatno duže i gotovo ga uopšte

ne pamtim sve do trenutka kada smo ušli na severne kapije Erenranga i zaputili se dubokim ulicama punim snega i senki.

Osetio sam tada da mi je srce donekle očvrstelo, a um se razbistriao. Prethodno sam sav bio u delovima, raščlanjen. Sada, međutim, iako me je lako putovanje zamorilo, našao sam u sebi neke neokrnjene zalihe snage. Snagu navike, ponajpre, jer ovo je najzad bilo mesto koje poznajem, grad u kome sam živeo i radio preko godinu dana. Znao sam ulice, kule, mračne trgovce, kao i puteve i pročelja dvorca. Znao sam svoj posao ovde. I tada mi je prvi put jasno sinulo da, pošto mi je prijatelj mrtav, na meni leži da privedem kraju stvar za koju je on umro. Moram da postavim završni kamen u luk.

Na kapiji dvorca čekalo me je naređenje da produžim do jedne od gostinskih kuća unutar zidina. Bila je to Nastamba okrugle kule, što je ukazivalo na visok stepen šifgretora u dvoru, ali ne u smislu kraljeve naklonosti, već pre uvažavanja odranije stečenog visokog položaja. Tu su obično odsedali ambasadori prijateljskih sila. Bio je to dobar predznak. Na putu donde morali smo, međutim, da prođemo pored Ugaone crvene nastambe, i ja bacih pogled kroz mali zasvođen ulaz na ogoljeno drvo iznad bazena, koji se siveo ledom, i na kuću koja je i dalje držana prazna.

Na vratima Okrugle kule čekala me je jedna osoba u belom hiebu i jarkocrvenoj košulji, sa srebrnim lancem preko ramena: bio je to Fakse, prorok iz tvrđave Oterhord. Pred prizorom njegovog milog i lepog lica, prvog poznatog lica koje sam video posle mnogo dana, plima olakšanja ublažila je moje raspoloženje napregnute rešenosti. Kada mi je Fakse stisnuo ruke, u retkom gestu karhiidskog pozdravljanja, i pozeleo mi dobrodošlicu kao prijatelju, smogao sam snage da mu uzvratim istom merom na tu toplinu.

Bio je poslat u kioremiju iz svoje oblasti, južnog Rera, početkom jeseni. Nije bilo neobično da se za člana saveta biraju prebivaoci tvrđava handare; bilo je, međutim, neobično da se jedan tkač prihvati te dužnosti i ja sam ubeđen da bi je Fakse odbio da ga Tibeovo upravljanje i smer u kome je vodio zemlju nisu ozbiljno zabrinjavali. I tako je on skinuo zlatni lanac tkača i na njegovo mesto stavio srebrni koji nose savetnici; nije mu bilo potrebno mnogo vremena da dođe do uticaja; još je u ternu postao član heskioremije ili unutrašnjeg saveta, koji je služio kao protivteža predsedniku vlade; lično ga je kralj postavio na taj položaj. Sva je prilika da se nalazio na putu do one visine sa koje je Estraven, pre manje od godinu dana, pao. Politička karijera u Karhidi nagla je i burna.

U okrugloj kuli, hladnoj, raskošnoj kućici, Fakse i ja smo proveli u razgovoru neko vreme; tek posle toga bio sam pripravan da se sretne i sa drugima, odnosno da dam neku formalnu izjavu ili da se javno pojavim. Posmatrajući me svojim bistrim pogledom, on me upita: "Brod, dakle, dolazi dole, spušta se na zemlju: znatno veći od onoga u kome si ti aterirao na Hordensko ostrvo pre tri godine. Je li to tačno?"

"Jeste. Odnosno, poslao sam poruku koja bi trebalo da ga pripremi za dolazak."

"Kada se očekuje spuštanje?"

Kada mi je tog časa postalo jasno da uopšte ne znam koji je dan u mesecu, počeo sam da uviđam u koliko sam lošem stanju, u stvari, bio u poslednje vreme. Morao sam da računam unazad sve do dana uoči Estreavenove smrti. A kada sam uz to

Ursula Legvin.....Leva ruka tame

ustanovio da je brod, ukoliko se tada nalazio na najmanjoj udaljenosti, već na planetnoj orbiti i da čeka dalja uputstva od mene, doživo sam još jedan stres.

"Moram da stupim u vezu sa brodom. Biće im potrebna uputstva. Gde kralj želi da se spuste? To bi moralo da bude neko nenastanjeno područje i to prilično prostrano. Moram što pre do odašiljača..."

Sve je bilo sređeno brzo i lako. Beskrajne trzavice i osujećenja, koji su pratili moje ranije sobračanje sa vladom u Erenrangu, sada su se istopili poput sante leda u nabujalaj reci. Točak se okretao... Audijencija kod kralja zakazana mi je za sledeći dan."

Estraven je utrošio šest meseci da upriliči svoju prvu audijenciju. Za ovu drugu bio mi je potreban čitav preostali život.

Bio sam odveć umoran da bih se plašio, ovoga puta, a i na umu sam imao stvari koje su moju snobivljivost potiskivale u zasenak. Krenuo sam dugačkom crvenom dvoranom ispod prašnjavih zastava i zaustavio se ispred uzdignuća sa tri velika ognjišta, u kojima su tri sjajne vatre pucketale i iskričile se. Kralj je sedeo pored središnjeg kamina, pogrbljen na izrezbarenom stolcu uz sto.

"Sedite, gospodine Ai."

Sedoh naspram Argavena sa druge strane ognjišta i osmotrih njegovo lice u svetlosti plamenova. Izgledalo je nezdravo i oronulo. Ličio je na ženu koja je izgubila dete, na muškarca koji je izgubio sina.

"No, gospodine Ai, vaš brod će se, dakle, spustiti."

"Prizemiće se u Aten Fenu, kao što ste naložili, ser. Sletanje je predviđeno za večeras, početkom trećeg sata."

"Šta ako promaše to mesto? Da li će možda sve spaliti?"

"Upravljaće se prema radio-snopu koji će im biti vodič; sve je već sređeno. Neće promašiti."

"Koliko ono njih ima na brodu... jedanaest? Je li to tačno?"

"Jeste. Odveć ih je malo da bi ulivali strah, ser."

Argavenove ruke se izviše u nezavršenu kretnju. "Više vas se ne bojim, gospodine Ai."

"Drago mi je što to čujem."

"Dobro ste mi služili."

"Ali ja nisam vaš sluga."

"Znam", reče on ravnodušno. Zurio je u plamen, grickajući unutrašnju stranu usne.

"Moj primopredajnik-ansib nalazi se u rukama sarfa u Mišnoriju, po svojoj prilici. Međutim, kada se brod spusti, na njemu će se sigurno naći još jedan takav uređaj. Preko ansibla ću biti postavljen, ukoliko se vi sa tim slažete, za opunomoćenog izaslanika Ekumena i biću ovlašćen da povedem pregovore i potpišem ugovor o sklapanju saveza sa Karhidom. Sve će to moći da bude opravosnaženo sa Haina i sa raznih drugih stabilnosti putem ansibla.

"Vrlo dobro."

Nisam nastavio zato što je on prestao da mi poklanja punu pažnju. Prošarao je vrhom čizme jedan trupac u vatri, od čega se pucketavo razletelo nekoliko iskrica. "Zbog kog me je vraga prevario?" upita on svojim visokim, kreštavim glasom i prvi put me pogleda pravo u oči.

"Ko?" rekoh ja, uzvrativši mu pogled.

"Estraven."

"Vodio je računa da vi sami sebe ne prevarite. Uklonio me je sa poprišta zbivanja kada ste počeli da ispoljavate naklonost prema kliki neprijateljski nastrojenoj prema meni. Vratio me je k vama kada je sm moj povratak bio dovoljan da vas ubedi da prihvatite poslanstvo Ekumena i da sami poberete sve lovorike.

"Zbog čega mi nikada nijednom reči nije pomenuo taj veći brod?"

"Zato što nije znao za njega: nikoga nisam upoznao sa njegovim prisustvom sve dok nisam otišao u Orgorein."

"I baš ste lepo društvo našli tamo da mu se poverite, vas dvojica. Pokušao je da pridobije Orgote da prime vaše poslanstvo. Sve vreme je šurovao sa njihovim slobodnim trgovcima. I vi kažete da to nije izdajstvo?"

"I nije. On je znao da će, bez obzira na to koji narod prvi sklopi savez sa Ekumenom, drugi ubrzo poći istim stopama, kao što će se stvarno i dogoditi: Sit, Perunter i Arhipelag takođe će se pridružiti i na kraju ćete se svi ujediniti. Iskrenom ljubavlju voleo je svoju zemlju, ser, ali nije služio ni nju ni vas. Služio je gospodaru kome i ja služim.

"Ekumenu?" upita Argaven začuđeno.

"Ne. Čovečanstu."

Kazavši ovo, nisam znao da li je istinito. Delimično je svakako bilo; bio je to jedan vid istine o njemu. Ne bi, međutim, bilo manje istinito reći da je ono što je Estraven činio niklo iz čiste lične odanosti, iz osećanja odgovornosti i prijateljstva prema jednom jedinom ljudskom biću, meni. No i to ne bi bila potpuna istina.

Kralj nije ništa odgovorio. Njegovo mračno, mlhavo, izabrano lice ponovo je bilo okrenuto prema vatri.

"Zbog čega ste pozvali taj vaš brod pre no što ste me obavestili da ste se vratili u Karhidu?"

"Da bih vas stavio pred svršen čin, ser. Poruka upućena vama takođe je došla u ruke lorda Tibeaa, koji bi me možda izručio Orgotama. Ili bi me ubio, kao što je smaknuo i mog prijatelja."

Kralj ništa nije rekao.

"Sam moj život uopšte nije mnogo važan, ali ja imam i imao sam tada dužnost prema Getenu i Ekumenu, zadatak koji treba izvršiti. Pozvao sam najpre brod da bih obezbedio izvesne izgleda da taj zadatak sprovedem u delo. Bio je to Estravenov savet i pokazao se valjan."

"Da... nije bio rđav. U svakom slučaju, oni će se spustiti ovde; mi ćemo biti prvi... I svi su oni kao vi, a? Svi nastrani, svi neprekidno u kemeru? Ko bi rekao da ćemo se nadmetati za počast da primimo jednu tako nastranu družinu... Recite lordu Gorčernu,

komorniku, kako oni očekuju da budu primljeni. Postarajte se o tome da ne bude nikakvih uvreda ili propusta. Odešće u dvorcu, tamo gde budete smatrali da je to najprikladnije. Želim da im ukažem počast. Učinili ste mi nekoliko korisnih usluga, gospodine Ai. Najpre ste od satrpeznika napravili lažove, a onda i budale."

"A sada i saveznike, ser."

"Znam!" uzvratu on piskutavo. "Ali najpre Karhida... najpre Karhida!"

Ja klimnuh.

Ćutao je nekoliko trenutaka, a onda dodao: "To vaše vučenje preko Leda... kako je izgledalo?"

"Nije bilo lako."

"Estraven je zacelo bio dobar sadrug za vučenje, na jednom tako ludom putešestviju. Bio je čvrst kao železo. Nikada nije gubio prisebnost. Žao mi je što je poginuo."

Nisam znao šta bih odgovorio.

"Primiću vaše... sunarodnike u audijenciju sutra po podne, u drugi čas. Treba li sada još nešto reći?"

"Ser, da li ćete opozvati naredbu o izgnanstvu, da biste skinuli ljagu sa Estravenovog imena?"

"Ne još, gospodine Ai. Ne požurujte stvar. Imate li još nešto?"

"Nemam."

"Pođite, onda."

Čak sam ga i ja izneverio. Obećao sam mu da neću dovesti brod na Geten dok se njegovo progonstvo ne okonča, a ljaga spere sa imena. Ali nisam mogao da ugrozim ono za šta je umro, držeći po svaku cenu do tog uslova. To ga više ne bi vratilo iz izgnanstva.

Ostatak dana proveo sam u pripremama za prijem i smeštaj posade broda, zajedno sa Gorčernom i drugim dvoranima. U drugi čas odvezli smo se motornim sankama do Aten Fena, na tridesetak milja severoistočno od Erenranga. Sletišta se nalazilo na bližem kraju prostranog, pustog predela, tresetišta koje je bilo odveć podlokano i neplodno da bi se moglo obdelavati ili naseljavati; sada, sredinom irema, bila je to ravna, smrznuta pustara, prekrivena debelim snežnim pokrovo. Radio-far stajao je uključen celog dana i sa broda je primljen potvrdni signal.

Spuštajući se, posada je na ekranu u brodu jamačno videla liniju koja razdvaja dnevnu i noćnu poluloptu, kako se pruža preko Velikog kontinenta, duž granice, od Gutenškog do Čarisunskog zaliva, kao i vrhove Kargava i dalje obasjane suncem, slične niski zvezda; jer bio je već sumrak kada smo, podigavši poglede, spazili jednu zvezdu kako pada.

Spustila se u grmljavini slave, a takođe grmeći podigla se i bela para kada su joj stabilizatori uronili u veliko jezero vode i blata stvoreno dejstvom stražnjih ispusnika; ispod sloja tresetišta počivao je večni led, čvrst poput granita, na kome se brod konačno zaustavio u potpuno ravnotežnom položaju; počeo je odmah da se hladi povrh jezera

koje se brzo ponovo smrazavalo: velika, tanana riba koja balansira na vlastitom repu, tamno srebro u sumraku Zime.

Fakse iz Oterhorda, koji je stajao uz mene, prvi je narušio tišinu koja je nastala pošto je zamukla grmljavina blistavog prizemljenja broda. "Radujem se što sam doživeo da to vidim", reče on. Iste reči kazao je i Estraven pred prvim prizorom Leda, prizorom smrti; verovatno bi to isto izgovorio i ove noći. Da bih odagnao setne primisli koje su počele da me obuzimaju, stao sam da koračam napred, preko snega, u pravcu broda. Unutrašnji hladnjaci već su smrznili njegov trup; dok sam se približavao, visoka vrata su se bešumno otvorila i počeo je da se spušta izlazni most: gipka kriva je hrlila u susret ledu. Prva je izašla Long Heo Hju, nepromenjena, razume se, u dlaku ista kao onda kada sam je poslednji put video, pre tri godine u mom životu, odnosno pre nekoliko nedelja u njenom. Pogledala je najpre mene, zatim Faksea, pa pratnju koja nas je sledila, a onda zastala kod podnožja rampe. Svečano je izgovorila na karhidskom: "Došla sam u prijateljstvu." Svi smo joj izgledali kao tuđini. Pustio sam da se Fakse prvi pozdravi sa njom.

On joj je pokazao na mene, na šta mi je ona prišla i stisla mi desnu ruku na način koji je uobičajen među mojim sunarodnicima; zagledavši mi se u lice, devojkica reče: "Oh, Dženli, nisam te prepoznala!" Bilo je neobično čuti ženski glas posle toliko vremena. I ostali su izišli iz broda, shodno mom savetu: ispoljiti bilo koji oblik nepoverenja u ovom času ponizilo bi karhidsku pratnju, izvrglo ruglu njihov šifretor. Izišli su, dakle, i prišli Karhidanima uz više nego prikladnu ljubaznost. Ali svi su mi izgledali strano, muškarci i žene, iako sam ih sve dobro poznao. Njihovi glasovi zvučali su mi strano: odveć duboki, odveć kreštavi. Ličili su mi na krdo velikih, čudnih životinja dve različite vrste; krupni majmuni sa pametnim očima, svi uspaljeni, u kerneru... Oni su mi stiskali ruku, dodirivali me, držali.

Nekako sam uspeo da se savladam i da, dok smo se vozili motornim sankama natrag u Erenrang, sopštim Heo Hju i Tulijeu ono što im je nejpriče valjalo znati o prilikama sa kojima su se suočavali. Kad smo, međutim, stigli u dvorac, smesta sam morao da se povučem u svoje odaje.

Za mnom je ubrzo stigao lekar iz Sasinota. Njegov spokojan glas i njegovo lice, mlado, ozbiljno lice, ne lice mužkarca niti lice žene, već ljudsko lice, značili su za mene olakšanje, bili su mi bliski, pravi... Ali, pošto mi je naložio da pođem u postelju i dao mi neka blaga sredstva za umirenje, on reče: "Video sam veće kolege-izaslanike. Taj dolazak ljudi sa zvezda predstavlja nešto čudesno. I to se zbilo za mog života!"

Bilo je u tom iskazu oduševljenja, hrabrosti, tih najdivnijih odličja karhidskog duha – odnosno ljudskog duha; iako ja ovog časa nisam delio ta osećanja sa njim, predstavljalo bi neprikladan čin dovoditi ih u sumnju. Stoga rekoh, bez iskrenosti, ali nešto što je bilo bespogovorna istina: "I za njih je ovo isto tako čudesno, da dođu na novi svet, da se susretnu sa novim ljudskim sojem."

U pozno proleće, krajem meseca tuve, kada su već stale da jenjavaju bujice Otapanja, a putovanje ponovo postalo moguće, uzeo sam odmor u mojoj maloj ambasadi

u Erenrangu i zaputio se prema istoku. Moji sunarodnici do sada su se razmireli po celoj planeti. Budući da nam je dozvoljeno da koristimo vazduhoplove, Heo Hju je sa još trojicom sela u jedan i odletela u Sit i Arhipelag, zemlje polulopte mora, koje sam ja potpuno prenebregao. Drugi su bili u Orgoreinu, a dvojica su, nevoljno, otišla u Perunter, gde Otapanje uopšte ne počinje do tuve, da bi se sve ponovo smrzlo (kako kažu) samo nedelju dana kasnije. Tulije i Ke'sta veoma su se dobro snašli u Erenrangu i bili su kadri da tu stvari potpuno drže u svojim rukama. Ništa nije nagonilo na žurbu. Uostalom, brod koji bi upravo sada krenuo sa planete u sastavu Ekumena najbliže novom članu ovog saveza, Zimi, ne bi mogao da stigne ovamo pre no što protekne čitavih sedamnaest godina, mereno lokalnim vremenom. Posredi je sasvim zabit svet, na samom rubu ničega. S onu stranu njega, u pravcu južnog Orionovog kraka, nije pronađena nijedna planeta na kojoj žive ljudi. Dalek je put i od Zime do matičnih svetova Ekumena, ognjišnih svetova naše rase: pedeset godina do Haina–Devenanta, a čitav ljudski vek do Zemlje. Uistinu nije bilo hitnje.

Pošao sam preko Kargava, ovoga puta koristeći niže prevoje, putem koji vijuga povrh obale južnog mora. Svratio sam u prvo selo u kome sam se obreo pre tri godine, kada su me ribari doveli sa Hordenskog ostrva; žitelji tamošnjeg ognjišta primili su me baš kao i onda, bez i najmanjeg iznenađenja. Proveo sam zatim nedelju dana u velikom lučkom gradu Tateru, na ušću reke Enč, da bih se potom, početkom leta, pešice uputio u Kermlandiju.

Išao sam na istok i jug, kroz vrletan i sumoran kraj pun stenovitih masiva, zelenih brda, velikih reka i usamljenih kuća, dok nisam stigao do jezera Ledene stope. Podigavši pogled sa obale jezera u pravcu juga, prema brdima, ugledao sam dobro mi znanu svetlost: svetlucanje, beli obliv neba, blistavost glečera koji je stajao visoko, van dosega očiju. Bio je to Led.

Estre je bilo veoma staro mesto. Njegovo ognjište i sporedne zgrade sazdane su od sivog kamena, odvaljenog sa strmog planinskog obronka, na kome je mesto počivalo. Bio je turobno i puno zvukova vetra.

Ja zakucah i vrata se otvoriše. "Molim za gostoprimstvo pokrajine", rekoh. "Bio sam prijatelj Terema od Estrea."

Suvonjav mladić ozbiljnog izgleda, od svojih devetnaest ili dvadeset godina, koji mi je otvorio vrata, prihvatio je moje reči u tišini i takođe me tiho poveo do ognjišta. Najpre me je uputio u kuću za pranje, potom u odevaonicu, pa u veliku kuhinju, a kada se uverio da je stranac čist, odeven i nahranjen, ostavio me je samog u jednoj spavaćoj sobi, čiji su duboki prorezi–prozori gledali na sivo jezero i sive šume torea, što su ležali između Estrea i Stoka. Bio je to turoban kraj, turobna kuća. Plamen je pucketao u dubokom ognjištu, pružajući kao i uvek više toplote oku i duhu nego telu, budući da su kameni pod i zidovi, kao i vetar spolja koji je duvao sa planina i Leda, razvejavali najveći deo kalorija iz ognja. Ali meni više nije bilo hladno, kao što mi je to stalno bivalo tokom prve dve godine provedene na Zimi; sada sam već postao starsosedelac ove studene zemlje.

Kroz otprilike jedan čas došao je onaj mladić (čiji su izgled i kretnje odavali hitru tananost devojke, premda nema te devojke koja bi bila tako ćutljiva kao on) i kazao mi da će me lord Estrea primiti ako sam rad da pođem. Krenuo sam za njim nadole, dugačkim hodnicima, gde je upravo bila u toku svojevrсна igra žmurke. Deca su protrčavala pored nas i motala nam se oko nogu, mališani koji su klicali od uzbuđenja, mladarija koja je poput senki proletala od vrata do vrata držeći ruke na ustima da bi obuzdala kikotač smeh. Jedan debeljuca, kome nije bilo više od šest godina, nalete na moje noge, zatim odskoči i zgrabi za ruku mog pratioca, od koga je očekivao zaštitu. "Sorve!" ciknu on, netremice me posmatrajući širom otvorenih očiju. "Sorve, idem da se sakrijem u pivski podrum...!" Šmugnuo je poput oblutka izbačenog iz pračke. Mladić po imenu Sorve, nimalo pometen ovim događajem, nastavio je da me vodi i tako smo stigli do unutrašnjeg ognjišta, gde me je čekao lord Estrea.

Esvans Hart rem ir Estraven bio je starac koji je već prevalio sedamdesetu i patio od kostoboljnog zapaljenja bedara. Nepogureno je sedeo na stolici sa točkovima uz vatru. Imao je široko lice koje je vreme otupelo i izjelo, kao što to bujica učini sa kamenom: spokojno lice, užasno spokojno.

"Vi ste izaslanik, Dženri Ai?"

"Jesam."

Osmotrio me je, a i ja njega. Terem je bio sin, dete po telu, ovog starog lorda. Terem, mlađi sin; Arek, stariji – brat čiji je glas začuo moj prijatelj kada sam mu se prvi put obratio umom; sada su obojica bili mrtvi. Nisam mogao da prepoznam ništa od Terema u ovom sasušenom, spokojnom, ogrubelom licu kada su nam se pogledi sreli. Ništa – izuzev izvesnosti, neumitnosti Teremove smrti.

Krenuo sam u uzaludan pohod u Estre, uzdajući se da ću tu pronaći utehu. Ali utehe nije bilo; a i zašto bi pohođenje mesta gde je moj prijatelj proveo detinjstvo predstavljalo neku razliku, povratilo nečije prisustvo, uspokojilo nečiju savest? Sada se više ništa nije moglo promeniti. Moj dolazak u Estre imao je, međutim, još jednu svrhu, koja je bila ostvariva.

"Proveo sam sa vašim sinom mesece pre njegove smrti, bio sam uz njega kada je izdahnuo. Doneo sam vam dnevnik koji je vodio. Ako postoji bilo šta što bih vam mogao reći o tim danima..."

Na starčevom licu nije se pojavio nikakav poseban izraz. Uvreženu spokojnost ništa nije moglo promeniti. Ali, uz iznenadnu kretnju, mladić koji me je doveo izide iz senki na svetlost između prozora i plamena, sumornu, nestalnu svetlost, i prozbori oporim glasom: "U Erenrangu ga i dalje zovu Estraven Izdajnik".

Stari lord pogleda najpre mladića, a zatim mene.

"Ovo je Sorve Hart", reče on, "naslednik Estrea, sin mojih sinova."

Ne postoji ovde zabrana rodoskvnuća, znao sam to sasvim dobro. Pa ipak, neobičnost tog čina, za mene Teranina, kao i neobičnost što pred sobom vidim telo duha mog prijatelja u ovom namrgođenom, plahovitom, seoskom mladiću, ostavile su me za trenutak bez reči. Kada sam najzad ponovo progovorio, glas mi je postao nesiguran. "Kralj će to opozvati. Terem nije bio izdajnik. Šta mari kako ga budale zovu?"

Stari lord klimnu polako, ravnomerno: "Mari", reče.

"Prešli ste zajedno preko Gobrinskog leda", upita Sorve, "vi i on?"

"Jesmo."

"Voleo bih da čujem priču o tome, moj lorde izaslaniče", reče stari Esvans, veoma spokojno. Ali mladić, Teremov sin, dodade odmah, pomalo mucavim glasom: "Da li biste nam ispričali kako je umro? Da li biste nam kazali nešto o drugim svetovima gore među zvezdama... o drugim vrstama ljudi, drugim životima?"

GETENJANSKI KALENDAR I ČASOVNIK

Godina

Razdoblje kruženja Getena iznosi 8.401 zemaljski standardni čas, ili 0,96 zemaljskih standardnih godina.

Razdoblje okretanja iznosi 23,08 zemaljskih standardnih časova: getenska godina ima 364 dana.

U Karhidi/Orgoreinu godine se ne računaju dodavanjem od nekog proizvoljno određenog početka prema sadašnjosti; taj početak uvek pada u tekuću godinu. Svakog prvog dana u godini (geteni terna) upravo protekla godina postaje "prva prošla godina", odnosno svi raniji datumi sledbeno se pomeraju za jedno mesto. Na sličan način računa se i budućnost, u smislu da je sledeća godina "prva naredna godina", koja će, kada na nju dođe red, postati Prva godina.

Nepogodnost ovog sistema pri vođenju letopisa ublažena je raznim načinima, na primer posredstvom odnosa na neke dobro poznate događaje, kraljevanja, dinastije, lokalne lordove i slično. Jomešte računaju u ciklusima od po 144 godine, počev od rođenja Mešea (pre 2202 godine u ekumenskoj godini 1492) i održavaju obredne svetkovine svake dvanaeste godine; ali ovaj sistem je strogo kulturne prirode i ne koristi se zvanično čak ni od strane vlade Orgoreina, koja je pokrovitelj jomeške religije.

Mesec

Razdoblje kruženja Getenovog prirodnog satelita iznosi 26 getenskih dana; okretanje ovog meseca poklapa se sa okretanjem planete, tako da je on uvek istom stranom okrenut prema njoj. Godina se sastoji iz 14 meseci, a kako se solarni i lunarni kalendar gotovo poklapaju, podešavanja su potrebna tek jednom na svakih dve stotine godina, tako da dani i meseci ostaju nepromenljivi, baš kao i datiranja pojedinih četvrti meseca. Evo izvornih, karhidskih naziva za mesece:

zima:

1. tern
2. tanern
3. nimer
4. aner

proleće:

5. irem
6. mot
7. tuva

leto:

8. osme
9. okre
10. kus
11. hakana

jesen:

12. gor
13. susmi
14. grende

Dvadesetšestodnevni mesec podeljen je na dva trinaestodnevna polumeseca.

Dan

Dan (23,08 zemaljskih standardnih časova) podeljen je na 10 časova (vidi ispod); budući nepromenljivi, dani meseca obično se nazivaju po imenu, kao naši dani nedelje, a ne po broju. (Mnoga imena dana odnose se na mesečevu četvrt, na primer, geteni, "tama", arhad, "mlad mesec" i tako dalje. Prefiks od koji se koristi u drugom polumesecu daje odrečno značenje, tako da bi se, na primer, odgeteni moglo prevesti kao "netama".) Evo karhidskih naziva za dane meseca:

1. geteni 14. odgeteni
2. sordni 15. odsordni
3. eps 16. odeps
4. arhad 17. odarhad
5. neterhad 18. odneterhad
6. stret 19. odstret
7. berni 20. oberni
8. orni 21. odorni
9. harhahad 22. odharhahad
10. guirmi 23. odguirmi
11. irni 24. odirmi
12. poste 25. oposte
13. tormenbod 26. otormenbod

Čas

Ursula Legvin.....Leva ruka tame

Decimalni časovnik, koji se koristi u svim getenjanskim kulturama, mogao bi se, sasvim približno, ovako preračunati u zemljaski časovnik sa dvostrukim ciklusom od po dvanaest časova (Primedba: ovo je samo provizorno upućivanje u merenje vremena dana getenjanskim "časovima"; nisam preduzeo tačno preračunavanje koje nalaže okolnost da se getenski dan sastoji iz 23,08 zemaljskih standardnih časova):

prvi čas: od podneva do 14.30
drugi čas: od 14.30 do 17.00
treći čas: od 17.00 do 19.00
četvrti čas: od 19.00 do 21.30
peti čas: od 21.30 do ponoći
šesti čas: od ponoći do 02.30
sedmi čas: od 02.30 do 05.00
osmi čas: od 05.00 do 07.00
deveti čas: od 07.00 do 09.30
deseti čas: od 09.30 do podneva